

İstanbul Üniversitesi
Kadın Araştırmaları Dergisi

Istanbul University
Journal of Women's Studies

Sayı/Issue: 24 Yıl/Year: 2022

Dizinler / Indexing and Abstracting

EBSCO Sociology Source

EBSCO Central & Eastern European Academic Source

**İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi/
Istanbul University Journal of Women's Studies**

Sayı/Number: 24 • Nisan/April 2022
e-ISSN: 2717-6215 • DOI: 10.26650/iukad

Sahibi / Owner

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN

İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Conservatory, Department of Ethnomusicology and Folklore, Istanbul, Türkiye

Sorumlu Müdür / Responsible Director

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN

İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Conservatory, Department of Ethnomusicology and Folklore, Istanbul, Türkiye

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
Bozdoğan Kemerli Cad. No: 1, Vezneciler / Beyazıt, İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00 / 10486

E-mail: iujws@istanbul.edu.tr

<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/iukad/home>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iujws>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,

Fatih / İstanbul - Türkiye

Phone / Telefon: +90 (212) 440 00 00

Baskı / Printed by

İlbey Matbaa Kağıt Reklam Org. Müc. San. Tic. Ltd. Şti.

2. Matbaacılar Sitesi 3NB 3 Topkapı / Zeytinburnu,

İstanbul - Türkiye

www.ilbeymatbaa.com.tr

Sertifika No: 17845

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.
The publication languages of the journal are Turkish and English.

Nisan, Ekim aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası,
hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published Biannual in April & October.

Yayın Türü / Publication Type: Yaygın Süreli / Periodical

**İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi/
Istanbul University Journal of Women's Studies**

Sayı/Number: 24 • Nisan/April 2022
e-ISSN: 2717-6215 • DOI: 10.26650/iukad

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD

Baş Editor / Editor-in-Chief

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN, İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - mehtapd@istanbul.edu.tr

Alan Editörleri / Section Editor

Dr. Öğr Üyesi Şenay KARA, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - senay@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Ercan SARIDOĞAN, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Ekonometri Bölümü, İstanbul, Türkiye - ercan.saridogan@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Hülya KESİCİ ÇALIŞKAN, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Teorisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - kesici@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Nil KARABAĞ BULUT, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, İstanbul, Türkiye - nilkarabag@gmail.com

Dil Editörleri / Language Editors

Elizabeth Mary EARL, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye - elizabeth.earl@istanbul.edu.tr

Alan James NEWSON, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye - alan.newson@istanbul.edu.tr

**İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi/
Istanbul University Journal of Women's Studies**

Sayı/Number: 24 • Nisan/April 2022
e-ISSN: 2717-6215 • DOI: 10.26650/iukad

YAYIN KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

- Doç Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN**, İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - mehtapd@istanbul.edu.tr mehtapdem@gmail.com
- Prof. Dr. Elif HAYKIR HOBİKOĞLU**, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Teorisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - elifh@istanbul.edu.tr
- Dr. Öğr. Üyesi Şenay KARA**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - senay@istanbul.edu.tr
- Prof. Dr. Ercan SARIDOĞAN**, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Ekonometri Bölümü, İstanbul, Türkiye - ercan.saridogan@istanbul.edu.tr
- Doç. Dr. Hülya KESİCİ ÇALIŞKAN**, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Teorisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - kesici@istanbul.edu.tr
- Prof. Dr. Bedia DEMİRİŞ**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye - bdemiris@istanbul.edu.tr
- Dr. Ayşegül KAYAĞLU, YILMAZ**, İstanbul Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Ekonomi Bölümü, İstanbul, Türkiye - kayaogluylmaz@itu.edu.tr
- Dr. Ayşe CANATAN**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye - ayse.canatan@hbv.edu.tr
- Prof. Dr. Funda SİVRİKAYA ŞERİFOĞLU**, İstanbul Aydın Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği, İstanbul, Türkiye - fundaserifoglu@aydin.edu.tr
- Dr. İdil UZ AKDOĞAN**, UCL Slav ve Doğu Avrupa Çalışmaları Okulu (SSEES), Londra, İngiltere - i.akdogan@ucl.ac.uk
- Dr. İdil ERSOY BABULA**, Greenwich Üniversitesi, Sistem Yönetimi ve Strateji Anabilim Dalı, Londra, İngiltere - a.i.ersoy@gre.ac.uk
- Dr. Öğr. Üyesi Nil KARABAĞ BULUT**, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, İstanbul, Türkiye - nilkarabag@gmail.com

İçindekiler Table of Contents

MAKALELER / ARTICLES

Araştırma Makalesi / Research Article

Feminizm Kim(ler) İçindir: bell hooks

Who is Feminism For: Bell Hooks 1

Mehmet Fatih IŞIK

Araştırma Makalesi / Research Article

Heykel Sanatında Kybele Temsilleri Bağlamında Kadın Bedeninin Dönüşümü

The Transformation of the Female Body in Sculptural Representations of Cybele 13

Füsun Deniz ÖZDEN

Araştırma Makalesi / Research Article

Toplumsal Cinsiyetin Çevresel Adalet ve İklim Değişikliği Bağlamında Türkçe Literatürdeki Görünürlüğü

Making Gender Visible in Turkish Academic Literature on Climate Change and Environmental Justice 31

Rakibe KÜLCÜR

Araştırma Makalesi / Research Article

Bolu Kamuoyundaki Yankıları ile Türk Kadınının Siyasal Haklarına Kavuşması

Turkish Women's Attainment of Political Rights with its Reflections in Bolu Public Opinion 55

Erol EVCİN

Araştırma Makalesi / Research Article

Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Odak Grup Görüşmesi ile İçerik Analizi: “Ben Senin Bildiğin Erkeklerden Değilim” Film Örneği

A Content Analysis With the Focus Group Interview Within the Context of Gender: A Case Study for the Movie “I’m Not the Man You Know” 91

Esra AKKUŞ

Araştırma Makalesi / Research Article

Kadın Parlamenter Oranlarının Ülkelerin Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (SIGI)’ndeki Yerine Etkisi

The Ratio of Women in National Parliaments and its Effect on Social Institutions and Gender Index (SIGI) Rankings 123

Tuğba METİN AÇER, Senem KURT TOPUZ

Araştırma Makalesi / Research Article

Bir Cross-Dressing Pratiği Olarak Askeri Üniforma Giyerek Poz Kesme: 1930-1940’lar

Posing in a Military Uniform as a Practice of Cross-Dressing: 1930-1940s 139

Özlem ŞİMŞEK

İçindekiler Table of Contents

MAKALELER / ARTICLES

Research Article / Araştırma Makalesi

A Sociolinguistic Study on Women's Language in Turkish Novels

Türk Romanında Kadın Dilinin Toplum Dilbilimsel Açından İncelenmesi..... 159

Serap SEVİM

Research Article / Araştırma Makalesi

Gendered Discourses Produced Within the Corporate Sustainability Context:

An Analysis on Türkiye

Kurumsal Sürdürülebilirlik Bağlamında Üretilen Cinsiyetçi Söylemler Üzerine Bir Analiz:

Türkiye Örnekleme 183

Çağla GÜL ŞENKARDEŞ

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 03.03.2022

Kabul: 08.05.2022

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Feminizm Kim(ler) İçindir: Bell Hooks

Who is Feminism For: bell hooks

Mehmet Fatih IŞIK¹

Öz

bell hooks (1952-2021), insan hakları için mücadele eden ABD vatandaşı siyahi bir kadın aktivisttir. Özellikle ABD'deki ırkçılık, sınıf ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri alanında birçok çalışması olan bell hooks, feminizmle ilgili düşüncelerini de sözü edilen sorunlar bağlamında ele alan ve tartışan bir entelektüeldir. İşçi sınıfındaki siyahi bir aileye mensup olan bell hooks, 1960'lı yıllardan itibaren kadınların sosyal, siyasal ve kültürel gibi alanlar başta olmak birçok alanda yaşadıkları eşitsizlikleri gidermek için ortaya çıkan II. Dalga Feminizm Hareketi içinde yer alan ve mücadele eden önemli bir insan hakları savunucusudur. Feminizm mücadelesinin sadece beyaz, orta sınıf ve eğitimli kadınların hareketi olmadığını savunan bell hooks; sınıf ayrımcılığı, ırkçılık, milliyetçilik, militarizm, homofobi ya da mizojini gibi sorunlarla feminizm hareketi yüzleşmediği ve mücadele etmediği sürece; hem kadınlar arasında güçlü bir dayanışma bilincinin oluşmayacağını hem de bu hareketin başarıya ulaşmasının mümkün olmayacağını iddia eder. bell hooks "Ben Kadın değil miyim: Siyah Kadınlar ve Feminizm" (Ain't I a Woman: Black Women and Feminism) adlı eserinde, feminist hareketin sınıf ve ırkçılıkla ilgili yönüne dikkat çekerek; hareketin sadece belli bir gruptaki ya da sınıftaki kadınlar için değil, bütün kadınlar ve farklılıklara sahip olan bireyler için de mücadele etmesi gerektiğini savunur. bell hooks'un bu çıkışı feminizm hareketi içinde yaşananlara hem bir eleştiri zemini oluşturdu hem de yeni tartışmalara yol açtı. "Feminizmin cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye hareketi" olduğunu iddia eden bell hooks, belli nitelikler ekseninde eşitsizliklere yol açan ve "beyazlığın görünmezliği" olarak karşılık bulan düşünceyi sürdürmek yerine toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf ve cinselliğin karşılıklı bir ilişki içinde olduğunu altını çizer. Bunun gerçekleşmesi için bell hooks, feminizmi daha bütüncül açıdan ele alan bir "koalisyon feminizm" modeli önerir. Dolayısıyla bell hooks'a göre feminizm hareketinin başarıya ulaşması sadece kadınların mücadeleyi desteklemeleriyle değil; aynı zamanda erkeklerin de mücadeleye katılmalarıyla mümkün olabilir. Bu makalede bell hooks'un feminizm denildiğinde ne anladığı ve feminizme getirdiği eleştiriler ile feminist hareketin başarıya ulaşması için önerdiği çözüm yolları tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Feminizm, Birey, Cinsiyetçilik, Sınıf, Afrikalı Amerikalı Kadın, Farklılık, Irkçılık

Abstract

bell hooks (1952–2021) was black female activist who fought for human rights. In a number of works on racism, class, and gender inequality in the USA, she discussed her thoughts on feminism in the context of these problems. Born into a black working-class family, bell hooks sought to defend human rights and was involved in Second Wave Feminism, which emerged in the 1960s to eliminate the inequalities experienced by women socially, politically, and culturally. She argued that the struggle for feminism could not be a movement of white, middle-class, educated women alone. Unless the feminist movement confronted and struggled with issues such as class discrimination, racism, nationalism, militarism, homophobia, and misogyny, women would be unable to build a sense of solidarity and the movement would not succeed. In her book "Ain't I a Woman: Black Women and Feminism," bell hooks drew attention to classist and racist aspects of the feminist movement. She argued that feminism should not be geared toward women of a certain group or class but should include women from across all intersections as well as individuals with differences. Her reasoning created a basis

* Aktivistin isim ve soyadının baş harfleri bilinçli olarak küçük harflerle yazıldı. Çünkü bell hooks'un kendisi bu şekildeki yazma biçimini tercih ediyor. Biz de aktivistin tercihi saygı duymak amacıyla, çalışma boyunca bu durum imla kurallarına aykırı olsa da onun isim ve soyadının baş harflerini küçük yazdık.

¹ Sorumlu Yazar: Mehmet Fatih Işık (Dr. Öğr. Üyesi), Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Muş, Türkiye. E-mail: mf.isik@alparslan.edu.tr ORCID: 0000-0003-4766-2573

Atf: Işık, M.F. (2022). Feminizm kim(ler) içindir: bell hooks. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 24, 1–12. <https://doi.org/10.26650/iukad.2022.1082161>

for criticism and led to new debates within the feminist movement. Claiming that “feminism is the movement to end sexism, sexist exploitation, and oppression,” bell hooks underlined the reciprocal relationships between gender, race, class, and sexuality instead of simply understanding inequalities along an axis of certain qualities that correspond to the “invisibility of whiteness.” To achieve this, she proposed a “coalition feminism” model that treated feminism more holistically. Thus, according to bell hooks, the success of the feminist movement depends not only on women’s support but also on male participation. In this article, bell hooks’s understanding of feminism, her critique of it, and the solutions she proposed to achieve the success of the feminist movement are discussed.

Keywords

Feminism, Individual, Sexism, Class, African American Women, Difference, Racism

Giriş

Sınıfsal ayrımcılık, etnik, tensel ve cinsiyet eşitsizliği gibi sorunlar, en ilkel toplumlardan günümüz modern toplumlara kadar neredeyse her tür toplum anlayışından görülmüş olan temel sorunların başında gelir. Bu tür sorunlar aynı zamanda temel insan hakları ihlalleri kapsamında yer alırlar. Çünkü hiçbir insan sahip olduğu etnik, sınıf, cinsiyet ya da dünya görüşünden dolayı ayrımcılığa maruz kalmaz/kalmamalıdır. Ancak ne yazık ki, sözü edilen alanlarla ilgili her zaman çeşitli eşitsizlikler ve ayrımcılıklar yaşanmış ve bunlarla da her zaman mücadele edilmiştir. Yaşadığı zaman diliminde bu tür insan hakları ihlalleriyle mücadele eden aktivistlerden biri de kuşkusuz bell hooks'dur.

bell hooks, hem bir kadın olarak hem de siyah tenli bir insan olarak ABD'de yaşanan bu alandaki haksızlıklarla mücadele etti. Ona göre hiçbir insan hiçbir zaman çeşitli özel niteliklerinden dolayı ayrımcılığa tabi tutulmamalıdır. Ancak bell hooks, hem kadın olarak hem de renkli tene sahip olmasından dolayı bu tür eşitsizliklere ve ayrımcılıklara her zaman maruz kalmıştır. Bunun için de bell hooks bir tarafta bu tür insan hakları ihlalleri ile mücadele ederken, beri tarafta da feminizm hareketinin her kadının uğradığı sömürüyle mücadele etmeme yaklaşımıyla uğraşmıştır. Çünkü bell hooks, toplumsal cinsiyet ve feminizm mücadelesinde yaşanan iktidar paylaşımının cinsiyetler arasında; özellikle de kadınlar sınıfında beyaz kadının beyaz olmayan kadınlara yapmış olduğu ayrımcılık üzerinde yaşanan haksızlıklarla mücadele etmiş ve feminizmin pratikteki uygulamalarını eleştirmiştir. bell hooks ayrıca, feminizm hareketinin salt anti-erkek düşünme şekli olduğu yaygın paradigmaya karşı çıkmış ve bu paradigmanın ayaklarının yere basan bir tarafının olmadığını savunmuştur. Patriyarkal bir toplumun işçi sınıfından siyahi bir kadın olarak sınıf ve toplumsal cinsiyet ayrımlarını en katı biçimde yaşadığını dile getiren bell hooks, bu faktörlerin toplumsal sınıfının ve cinsiyetinin ona yüklediği misyonu bilincinde olduğunu ve bunlarla sürekli bir mücadele içinde olduğunu dile getirmiştir. bell hooks sahip olduğu bilincin kendisini "ırkçılık ve sömürü karşıtı politika yapmanın erkeklere bahşedilmiş bir ayrıcalık olduğunu savunan öğretilerdeki cinsiyetçi ideolojiye muhalif" olmasının özgürlük emekçisi ve insan hakları savunucusu yaptığını ileri sürmüştür (hooks, 2020). Bu düşüncelerin ışığında mevcut çalışmada bell hooks'un nasıl bir feminist anlayışa sahip olduğunu ortaya koymanın yanı sıra, onun feminizm hareketine getirdiği eleştiriler tartışılacaktır.

bell hooks ve Feminizm

bell hooks (1952-2021) ABD'li bir vatandaş ve insan hakları savunucusudur. Dünyada ırkçılık, sınıf ayrımcılığı ve cinsiyet eşitsizliği gibi konularda yaşanan insan hakları ihlalleri için mücadele eden ve yaşanan sorunlara çözüm bulmak için düşünceler üreten bir entelektüeldir. Düşünce ve mücadele tarzında en çok etkilendiği kişiler arasında Malcolm X (1925-1965), Martin Luther King (1929-1968) ve Toni Morrison

(1931-2019) olmak üzere birçok kişi yer alır. Çok sayıda kitabı ve makalesi bulunan bell hooks'un 1980'li ve 1990'lı yıllarda yazmış olduğu kitaplar feminizm mücadelesinde önemli etkiler yaratmıştır. bell hooks bütün çalışmalarında ama özellikle de *Ain't I a Woman: Black Women and Feminism* (Ben Kadın Değil miyim: Siyah Kadınlar ve Feminizm) ve *Feminism is For Everybody: Passionate Politics* (Feminizm Herkes İçindir: Tutkulu Politika), eserlerinde yapmış olduğu feminist çözümlenmeleri ve feminizmin belli bir sınıf ya da insan tenine dönük olan ayrımcı tutumunu eleştirerek yanlış olduğunu dile getirmiştir.

İşçi sınıfına ait siyahi bir ailede dünyaya gelen bell hooks, 1960'lı yıllardan itibaren etkili olmaya başlayan II. Dalga Kadın Hareketi içinde yer almış ve mücadelesini burada sürdürmüştür. Feminist mücadele hareketinin beyaz, orta sınıf ve eğitilmiş kadınlarla sınırlı bir hareket olmadığını savunmuştur. Ona göre başta sınıf ayrımcılığı ve ırkçılık olmak üzere milliyetçilik, homofobi ve transfobi gibi çeşitli alanlarda yaşanan eşitsizliklerle mücadele etmeyen bir feminizm hareketinin başarıya ulaşması ve kadınlar arasında güçlü bir dayanışmayı oluşturması mümkün değildir. Ayrıca bell hooks'un verdiği en önemli mücadelelerinden biri de, feminizmin "*erkek düşmanlığı olduğu*" kalıp yargısal düşünce biçimini değiştirmek ve yıkmaktır. Zira bu kalıplaşmış düşüncenin patriyarka iktidarının devamını kolaylaştırdığını ve meşruluğuna zemin hazırladığını düşünen bell hooks, ancak herkesi kapsayan ve herkes için gerekli olan bir feminizmle böyle bir iktidar biçiminin üstesinden gelinebileceğini savunmuştur. bell hooks bu düşüncesini en vezic şekilde "*feminizm herkes içindir*" ifadesiyle dile getirmiştir. Bundan sonraki bölümlerde bell hooks'un feminizmle ilgili çözümlenmeleri ve feminizme getirmiş olduğu eleştirileri daha ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

Feminizm Herkes İçin mi?

bell hooks mücadelesinde ve bütün çalışmalarında feminizmin erkek karşıtlığı olduğu mitini kırmak ve feminizmin karşısına cinsiyetçi paradigmayı aldığını doğrulamak için mücadele etti. Feminist ideolojinin herkesi kapsamaması gerektiğini savunan bell hooks'a göre feminizm düşünce ve pratiğin paylaşımından başka bir şey değildir ya da olmamalıdır.

Feminizmi "cinsiyetçiliği, cinsel sömürü ve cinsel zulmü sona erdirmeyi amaçlayan hareket" (hooks, 2016:12) şeklinde tanımlayan bell hooks'a göre feminizm çok boyutlu bir mücadele hareketidir. Bu sorunun çözümünde toplumsal yapının bütün faktörleri ve bileşenleri aktif rol almalıdır. Özellikle de bu süreçte erkeklerin rol almaları ve feminist bilince sahip olmaları kritik bir öneme sahiptir. bell hooks, feminizm mücadelesinde kadınlar kadar erkeklerin de yer almasının hayati ve zorunlu olduğunun altını sıklıkla çizer. Çünkü bell hooks'un da ifade ettiği üzere feminist politika, herkesin uğradığı cinsiyetçi sömürüyü giderme mücadelesi olduğundan, bu hareketin başarıya ulaşması için erkeklerle müttefik olunması kaçınılmaz bir zorunluluktur. bell hooks'un "*cinsiyetçiliği,*

cinsel sömürü ve cinsel zulmü sona erdirmeyi amaçlayan hareket” şeklindeki feminizm tanımlamasının patriyarkal iktidar karşısında çok önemli olduğunu ifade eden Sara Ahmed, feminizm ve feminist mücadelenin eşitsizlikler ve ayrımcılık gibi kolay bitmeyen sorunlar yüzünden gerekli ve zaruri olduğunun altını çizer (Ahmed, 2020:16). Bu doğrultuda bell hooks’a göre “*erkek olmanın ayrıcalığından sıyrılmış, feminist politikaya kucak açmış bir erkek, mücadelemizde değerli bir yoldaşımızdır ve hiçbir şekilde feminist mücadele açısından tehdit değildir. Buna karşın, feminist hareket içine sızan ve cinsiyetçi düşünce yahut davranışta vazgeçmeyen bir kadın ciddi bir tehdittir*” (hooks, 2016:24-25). Dolayısıyla bell hooks’un da savunduğu gibi feminizmin başarısı için hem kadın hem de erkek bilincinin değişim ve dönüşümü önemlidir. bell hooks’a göre, kadınlar içlerindeki cinsiyetçi tutumla gerekli hesaplaşmayı yapmadan feminist hareketin başarıya ulaşması mümkün değildir. bell hooks, “*iktidar feminizmi olarak nitelediği beyazüstünlüğü feminist merkezi, sınıfsal ayrıcalıklarını kullanıp kendini feminizmin temsilcileri olarak ilan etmelerini eleştirir*” (Altun, 2008:100). Bu da göstermektedir ki, cinsiyetçi paradigma “*kız kardeşlik*” bilincinin kadınlar arasındaki dayanışmanın güçlenmesiyle yok olacaktır. Aynı zamanda bell hooks’a göre kadınlar arasındaki politik dayanışma ve “*kız kardeşlik*” bilincinin güçlenmesi; cinsiyetçiliği zayıflatarak patriyarkal zihniyetin devrilmesi için de uygun koşulları yaratacaktır. bell hooks burada önemli ve hiçbir zaman unutulmaması gereken bir eleştirinin altını özellikle çizer. Çünkü klasik olarak kabul gören cinsiyetçi sömürü ya da ayrımcılığın genellikle erkeklerce gerçekleştirildiği realitesi bu noktada, bell hooks’un iddia ettiği perspektifte buharlaşmakta ve boşa çıkmaktadır.

Bu nedenle *Feminist Theory: From Margin to Center (Feminist Teori: Çeperden Merkeze)* adlı kitabında feminizmle ilgili yaptığı “*cinsiyetçi sömürüyü*” giderme tanımlamasına gönderme yapan bell hooks, bu mücadelenin ve hareketle ilgili tartışmaların erkek karşıtı olmakla alakası olmadığını net bir biçimde ortaya koyuyor. Sorunun cinsiyetçilik tartışması olduğunu ifade eden bell hooks, şu gerçeğin gözden kaçırılmaması gerektiğini vurgular:

İster kadın olalım ister erkek, hepimiz doğduğumuz andan itibaren toplumsallaşma vasıtasıyla cinsiyetçi düşünce ve eylemi kabul etmeye yönlendiriliyoruz. Bunun sonucu olarak, kadınlar da erkekler kadar cinsiyetçi olabiliyor. Bu durum, erkek tahakkümünü mazur göstermez ya da ona bir gerekçe sunmaz. Kurumsallaşmış cinsiyetçiliği adlandırmanın bir diğer yolu olan ataerkiyi sona erdirebilmek için şunu açık bir şekilde ortaya koymanız gerekiyor: Biz hem aklen hem de kalben değişmedikçe, cinsiyetçi düşünce ve eylemin yerine feminist düşünce ve eylemi getirmediğimiz sürece cinsiyetçiliği devam ettirmiş oluyoruz (hooks, 2016:9).

Erkek egemen anlayışın iktidarını meşru kılan ve devam ettiren ataerki politikasının bell hooks’un yukarıda referans yaptığımız düşüncelerinde de anlaşılabilirliği üzere

belli bir cinsiyete sahip değildir yani ataerkil politika cinsiyetsizdir. Bu bağlamda bell hooks'un iddiasına göre ataerkil bir düşünürün mutlaka erkek olması gerekmediğini, çağdaş ve eleştirel feminist düşünce çözümlenmeleri ortaya koymasına rağmen, çoğu kişi ataerkinin sorunu olarak erkekleri görmeye devam eder. Bu düşüncenin rasyonel olmadığını savunan bell hooks, “kadınlar da erkekler kadar ataerkil düşünce ve eyleme bağlı olabilir” (hooks, 2021:37) eleştirisiyle politikanın cinsiyetsizliğine vurgu yapar.

Patriyarka kültürünün ya da ideolojisinin yıkıcı bir değer sistemine sahip olduğunu ve bu ideolojinin yarattığı sonuçların sadece kadınlar sınıfı için değil erkekler için de tehdit edici olduğunu savunan bell hooks, patriyarka kültürünü ya da ideolojisini değiştirmek ve parçalamak sadece kadınların değil, erkek ve kadınların birlikte mücadelesiyle başarılacağı bir iş olduğunu ileri sürer (hooks, 2021:39). bell hooks, feminist politikanın savunucularının ataerkillik ideolojisini ve eril anlayışın suçlularının yalnızca erkekler olduğu tezine de karşı çıkar ve bu tezi reddeder. Çünkü patriyarka düşünce sisteminin kültürümüzün değerlerini biçimlendirdiğini ve bu sistemde erkekler kadar kadınların da bu ideolojiyi benimseyerek sosyalleştirildiklerini ifade eden bell hooks, “*çoğumuz büyüdüğümüz ailelerde ataerkil tavırları öğrendik; bunlar bizlere çoğunlukla annelerimiz tarafından öğretildi ve bu tavırlar okullarda ve dini kurumlarda pekiştirildi*” (hooks, 2021:38) çıkarımını yaparak çok önemli bir eleştiri yapmaktadır. Zira bell hooks'a göre patriyarka sisteminin erkeklerin özgür iradelerine tam anlamıyla sahip olmalarını engelleyen bir sistem olduğundan herhangi bir sınıftan bir erkeğin bu sisteme karşı çıkması, kadın ya da erkek olsun ataerkil ebeveynine itaatten vazgeçmesi mümkün değildir.

Patriyarka ideolojisi ya da kültürü sadece kadını sömürmez, eril egemene boyun eğmeyen ya da kadını görmezden gelmeyen erkekler için de aynı tehdit unsuruna sahiptir. bell hooks patriyarkanın hükümranlılığını sürdürmek amacıyla her alanda olduğu gibi sevgi ve sevgiyi besleme konusunda da iktidarın bu gücü yarattığını savunmuştur. Erkeklerin de en az kadınlar kadar sevgiyi ve beslemeyi öğrenebileceğini savunan bell hooks, bu egemen anlayışının hâkim olduğu toplumda başkalarını besleyip büyüten erkeklerin özen göstermeyi reddeden erkeklerden daha az saygı gördüğünü dile getirerek ataerkil kültürünün taşıdığı potansiyel tehlikenin cinsiyet farkı gözetmeksizin yarattığı duruma dikkat çeker. bell hooks'a göre sevginin ve sevgiyi besleme fiillerinin eksiklik ve zaafılık belirtileri olarak kabul gördüğü “*ataerkil erkek tahayyülünde sevgi konusu saygıların alanına havale edildi, yerine iktidar ve tahakküm anlatıları kondu*” (hooks, 2020:82) düşünceleri patriyarkanın olumsuz etkisini ortaya koyar.

Patriyarka kültürü varlığını sürdürmek ve iktidarını güçlü kılmak için cinsiyetler arasında düşmanlık duygusu yaratır. Bu düşmanlık duygusunun kadınların erkeklerin ölmesini arzulanabileceği bir raddeye kadar çıkabileceğini dile getiren bell hooks, bu durumu şöyle izah eder:

Erkekler, ataerkil iktidarı gündelik hayatta o kadar ölümcül biçimlerde kullanırlar ki, kadınlar ve çocuklar korkuyla ve güçsüzlüğün biçimlendirdiği her türlü hal içinde sınırlar ve çektikleri ızdıraptan kurtulmanın tek yolunun, tek umudun erkeklerin ölmesi, ataerkil babanın eve gelmemesi olduğuna inanırlar. Erkeklerin hükmettiği kadınlar, kız ve oğlan çocuklar, bu erkeklerin ölmesini isterler, çünkü onların değişmek istemediklerine inanırlar. Hâkimiyet kurmayan erkeklerin onları korumayacağına inanırlar. Erkeklerin ümitsiz vaka olduğuna inanırlar (hooks, 2021:13).

Patriyarkanın ister misandry¹ ister mizojini² şeklinde olsun oluşturduğu kin, nefret ve düşmanlık durumunun ne kadar korkunç bir silah olduğunun altını sık sık çizen bell hooks, bunun dünyanın her yerinde kadınların ve çocukların yaşayabilmek için erkeklerin ölmesini arzulama noktasına geldiğini dillendirerek, patriyarkanın korkunç silahına karşı bizleri uyanık olmaya davet eder. Cinsiyetçiliğin ve kadın düşmanlığının siyah kadınlara ve diğer bütün kadınlara karşı ırkçılıktan daha büyük bir tehdit barındırdığını tartışmaya açan bell hooks, patriyarka ideolojisini sürdürmede ve güçlendirmede feminizmin kolaylaştırıcı bir rol oynamaması gerektiği eleştirisini yapar. bell hooks bunu da “feminizme dair o büyük kamusal söylemler nerede?” sorusuyla somutlaştırır (hooks, 2017). Aynı zamanda bell hooks, patriyarkayı erkeklerin hükmeden oldukları, kadınların ise zayıf ve hükmedilen oldukları manipülasyonunu yaratan bir politik toplumsal sistem olarak görür. Patriyarkanın politik toplumsal sistem yoluyla başta şiddet, hizmet etme ve sevgi gibi yanlış ve doğru olan birçok eylemin yönünü değiştirerek, onlara meşrulaştırma zemini kazandırdığını iddia eden bell hooks, bu politik sistemin tutumunu kendi yaşantısından şöyle örneklemetedir:

Kızları olarak bana, rolümün hizmet etmek, güçsüz olmak, düşünme yükünden muaf olmak, başkalarının bakımını üstlenmek ve onları yetiştirmek olduğu öğretilmişti. Erkek kardeşime ise rolünün hizmet beklemek, ihtiyaçları karşılamak, güçlü olmak, düşünmek, strateji geliştirmek ve planlamak, başkalarının bakımını üstlenmeyi ve onları yetiştirmeyi reddetmek olduğu öğretilmişti. Bana bir kadının şiddete meyletmesinin yakaşık olmadığı, “doğal olmadığı” öğretildi (hooks, 2021:33).

Burada her ne kadar bu politik ve toplumsal sistemin erkeklerin lehine olacak şekilde bir iktidar çemberi oluşturduğu izlenimi güçlü bir biçimde hissedilse de, bell hooks'a göre aynı tehlike erkekler için de söz konusudur. Çünkü bell hooks, böyle bir kültürde erkeklerin de duygularını belli edemediklerini ve bunu belli edenlerinde tıpkı kadınlar gibi zayıf ve pasif birey damgasına maruz kaldıklarını dile getirir. Aynı zamanda patriyarkal toplumda büyüyen birçok kadın, eril anlayışın kadın üzerindeki hükmetme ve sömürme iktidarının “doğal” olduğuna inanmakta ve bundan dolayı da

¹ Erkeklerle karşı olumsuz ve düşmanca duygu ve tutumlara sahip olmak.

² Kadın düşmanlığı anlamına gelir. Mizojini sadece kadın erkek cinsiyet eşitsizliğinin bir göstergesi değil, aynı zamanda toplumsal yasa ve normların desteğini de arkasına alan eril egemen zihnin kadına karşı olan şiddet ve adaletsizliğin bir yansıması ve göstergesidir.

patriyarkanın fiillerine karşı mücadele etmekten vazgeçmektedir (hooks, 2021:63-77). Patriyarkanın cinsiyetler üzerindeki bu baskılama ve sindirme tutumu bell hooks'un cinsiyetçi kadınların da en az erkekler kadar cinsiyetçi olabileceği minvaldeki düşüncelerini haklı kıldığını söyleyebiliriz.

Patriyarkanın düşünce sisteminin katı bir cinsiyetçi yaklaşımıyla farklılıkları marjinal ve kriminal olarak gördüğünü Charlotte Perkins Gilman'ın *Kadınlar Ülkesi (Herland)* feminist bilimkurgu kitabının çok iyi bir örnektir. Romanda gezintiye çıkan erkeğin ülkede her şeyin yerli yerinde olduğunu ve sistemin düzenli bir program dâhilinde işlediğini gördüğünde, ülkede erkeklerin olması gerektiğini düşünerek erkekleri aramaya başlamasını anlatan bir eserdir. Ülke sadece kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Bu da ona çok garip gelir. Çünkü ona göre her şeyin sistemli ve düzenli bir biçimde işliyor olması ancak erkek egemen anlayışla mümkündür. Hatta tarih boyunca medenilik ve uygarlık bile eril kültürle eşdeğer görülmüştür. *Kadınlar Ülkesi*'ni gezen eril bakış, bu ülkede gördükleri karşısında yaşadığı şaşkınlık halini şöyle anlatır:

Bizim dünyamızda kadınların bizden olabildiğince farklı ve mümkün olduğunca da kadınsı olması beklenir. Biz erkeklerin, içinde yalnızca erkekler olan, kendilerine ait dünyaları vardır, dünyamızdaki aşırı erkeksilikten sıkıldığımız zaman aşırı kadınsılığın bulunduğu kadınlarımıza yönelir, mutlu oluruz. Ayrıca kadınlarımızın olabildiğince kadınsı olmasını istememizin sebebi, onlara sığındığımızda aradığımız şeyin gözle görülür olmasını beklememizdir. Bu ülkede ise baştan çıkarıcı hiçbir şey yoktu. Sürekli olarak insan ilişkileriyle ilgilenen bu kadınların sayıları bile onların çekiciliğini bitiriyordu (Gilman, 2018:187).

Çünkü patriyarka kadını bir insan olarak değil, arzularını giderecek bir cinsel obje olarak görmektedir. Kadın bu anlayışa göre erkeği baştan çıkarıcı bir cadıdır. Oysa bu ülkede bunların tam tersi bir işleyiş ve durum söz konusudur. Burada yapılan tek taraflı çıkarımlarda –ki bu çıkarımlar genellikle erkek eksenli çıkarımlardır– da feminist mücadelenin cinsiyetler karşısındaki tutumunun ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü feminist bilinç ve mücadeleye göre, bütün kimlikler ve farklılıklar birbirinin tamamlayıcı unsurlarıdır. Aynı zamanda feminist bilinç, kadın düşmanlığından beslenen *mizojinik* tutum ile erkek düşmanlığından beslenen *misandrik* tutum düşüncesini aynı derecede tehlikeli ve yanlış görmektedir. Oysaki cinsiyetçi bir yaklaşıma girmeden ortaya çıkan sorunlara çözüm aramak ve bütün kimliklerin bu süreçte birbirinin tamamlayıcı unsurları olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir. Çünkü feminizm, meseleyi sadece kadın sorunu olarak değil, aynı zamanda bir erkek sorunu olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla bu sorunun üstesinden ancak bütün kimliklerin birlikteliğinde yani cinsiyetçi bir ayırımı girmeden gelinebilir (Işık, 2022:51-85).

Feminizmin kadınlar ve erkekler için önemli fırsatlar sunduğunu ifade eden bell hooks'a göre erkeklerin feminizm denildiğinde olumsuz ve kriminal bir düşünce setine

sahip olmalarının temelinde, feminist mücadelenin ne olduğundan haberdar olmamalarından kaynaklanır. Bu nedenle ona göre erkekler, feminizm hakkında ne kadar çok şey öğrenirlerse feminizmi o kadar desteklerler. Çünkü feminist hareket, erkekler için de patriyarkanın köleliğinden kurtuluş umudunu barındırıyor. Dolayısıyla hooks insanın feminizmi doğru biçimde anlayabilmesinin temelini öncelikle cinsiyetçiliği anlaması gerektiğine bağlamaktadır. Zira ona göre feminist hareket geliştikçe, toplumlarda cinsiyetçi düşünceleri sadece erkeklerin savunmadığı, kadınların da en az erkekler kadar cinsiyetçi olabileceği anlaşıldı. Bu bağlamda hooks'a göre bir grup kadının başka bir grup kadını cinsiyet, sınıf ve etnik farklılıklardan dolayı nasıl baskı altına alıp, onları sömürdükle-riyle yüzleşmeleri gerekli ve kaçınılmaz olmalıdır (hooks, 2016:10-15, Gaag, 2017:28).

bell hooks feminizme yönelik olarak önemli ve ciddi eleştiriler yapmaktadır. Bu eleştirilerinin sağlıklı sonuçlar doğurması için ayrımcılık ve eşitsizlik doğuran faktörlerle kadınlar sınıfının hesaplaşması ve yüzleşmesinin gerekli ve zorunlu olduğunu vurgulayan bell hooks, “*kız kardeşlik*” idealinin gerçekleşmesinin de buna bağlı olduğunu düşünür. Sınıfsal ve ırksal birtakım avantajlara sahip olan bir grup beyaz kadının, bu iktidar ayrıcalığını kullanarak siyahi kadınları eril egemene boyun eğdirilmesinin patriyarkal sistemi meşrulaştırdığını savunan bell hooks, “*beyaz kadınlar; siyahi kadınlara duyduğu korku ve nefretle yüzleşene dek (ya da tam tersi), çağdaş etkileşimimizi şekillendiren ve uyarıcı negatif tarihi kabul edene kadar, iki kesim de dürüst ve anlamlı bir diyaloga giremez*” (bell hooks, 2021:101) ifadesiyle “*kız kardeşlik*” ülküsünün yüzleşmeyle mümkün olabileceğinin altını çizer. Ayrıca “*kız kardeşlik*” ülküsünün politik bir zemine sahip olduğunu düşünen bell hooks, bu paradigmanın cinsiyetçi sömürüyü sona erdirmede önemli bir role sahip olduğunu ileri sürer (Tong-Botts, 2021:231). Aynı zamanda ırk ve sınıf eşitsizliklerinden kaynaklı olan faktörler eleştirilmeden cinsiyetçi baskının üstesinden gelinemeyeceğini iddia eden bell hooks; eğer feminizm cinsiyetçi baskıya karşı bir mücadele olarak tanımlanırsa, tüm “*baskı sistemlerine*” karşı daha geniş bir mücadele parçası olur ki bu mücadele doğal olarak erkekleri etkileyen sistemleri de içerir (Stone, 2019:294-295). bell hooks ırkçı ve cinsiyetçi sosyalleşmenin kadınları değersizleştirdiğini veya kadınlığa ve ırkı özdeşleşmeyle ilgili tek etiket olarak görmeye koşullandırdığını iddia etmiştir (hooks, 2015:1). bell hooks'un siyah ve beyaz kadının yaşamları arasındaki cinsiyetçi ideolojinin etkisine dikkatleri celpederek patriyarkanın siyah kadınlar için cinsiyetçi tutumunun yanında renk ve ırk ayrımcılık gibi çok boyutlu eşitsizliklere maruz kaldığını açıklamıştır (Sarıgöl, 2020:331-352).

Feminizmi baskıya karşı mücadele olarak gören ve böyle tanımlayan bell hooks'a göre; iktidarı elinde bulunduranların bu gücü sadece cinsiyeti baskılamak için değil, aynı zamanda sınıf ve etnik alanlarda da benzer baskıyı oluşturmak için kullandıklarını iddia eder. Dolayısıyla ona göre feminizmin oluşturacağı kapsayıcı ve bütüncül perspektif sayesinde, feminizmin belli bir grup ya da kendi deyimiyle “*beyazlığın*

görünmezliği” iktidarı da sona erecektir. Böylece feminist söylem, üzerindeki adı konmamış otoritelerden de kurtulmuş olabilecektir (Chanter, 2019:22).

Kısacası feminizme getirdiği yapıcı eleştirilerle feminist mücadeleye yeni bir soluk ve boyut kazandıran bell hooks, patriyarka kültüründen kurtulmanın “*kız kardeşlik*” ülküsüyle ve aynı zamanda cinsiyet farkı gözetilmeden her tür ayrımcılık ve eşitsizliğe karşı bütün sınıfların birlikte mücadele etmesiyle mümkün olabileceğini savunur. Zira patriyarkal egemen anlayışın sadece kadınları baskılamakla kalmadığını; aynı zamanda erkekler için de büyük ve ciddi bir tehdit olduğunu iddia eden bell hooks, patriyarkanın bu tutumunu “*ataerkil kültürde erkekler acılarını anlatamazlar*” düşüncesiyle ortaya koyar (hooks, 2021:144). Dolayısıyla bell hooks’a göre patriyarkal sistem, bu sistemi yıkma eğiliminde olan erkekleri de baskılayarak kendi iktidarını sürdürme ve güçlendirme amacını sürdürmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

İrkçılık, sınıf mücadelesi ve cinsiyet eşitsizlikleri gibi makro sorunlarla hayatı boyunca mücadele eden bell hooks, aynı zamanda feminizme yönelik yaptığı ciddi eleştirileriyle de tanınan bir insan hakları savunucudur. İrkçılığın ve sınıf ayrımcılığının siyahi kadınlar üzerindeki etkisine ve siyahi kadınların insani olmayan koşullara maruz bırakılmasına eleştirel yaklaşan bell hooks, feminizmin mücadelesini bir kurtuluş olarak görmektedir. Ayrıca ona göre feminist mücadele etnik ve cinsiyetçi olasılıkları da aşan bir bağlama sahip olmalıdır ve bell hooks da bunu gerçekleştirmek için mücadele eder. Yazmış olduğu *Ain’t I a Woman: Black Women and Feminism* (Ben Kadın Değil miyim: Siyah Kadınlar ve Feminizm) ve *Feminism is For Everybody: Passionate Politics* (Feminizm Herkes İçindir: Tutkulu Politika) adlı eserleriyle feminist çevreyi sarstı. Çünkü bu eserlerinde feminizmin sınıf, etnik ve renk ayrımcılığı yaptığını sert bir biçimde eleştirerek; yaşanan sömürü, baskı ve cinsiyetçilikle sağlıklı mücadele etmek için başta kadınlar olmak üzere bütün öznelere kendileriyle yüzleşmekten kaçınmamaları gerektiğini dile getirdi. Ayrıca bu eserlerinde özellikle de “*ben kadın değil miyim?*” sorusuyla aynı cins kadınlar arasında bile ten renginden dolayı bir eşitsizlik ve ayrımcılık durumunun söz konusu olduğuna dikkat çekerek feminizmin herkes için olup olmadığını eleştirmektedir.

İkinci dalga feminist hareketin en temel paradigmalarından biri olan “*kişisel olan politiktir*” anlayışı ekseninde şekillenen feminizm mücadelesi bell hooks’a göre hiçbir cinsiyetçi kimliği suçlamadan, herkes için adaleti ve eşitliği oluşturma ilkesine göre hareket etmelidir. Bu bağlamda bell hooks için feminizmin bu ülküsünü gerçekleştirebilmesi, kadın ve erkeklerin birlikte mücadele etmesi ve “*feminizm herkes içindir*” şemsiyesi altında birleşmeleri gerekli hatta zorunludur. Çünkü bell hooks’a göre feminizm karşıtı ve katı bir cinsiyetçi tutuma sahip olan patriyarka ideolojisi, sadece kadınlar için değil erkekler için de ciddi bir tehdittir. Bundan dolayı bu yıkıcı egemen anlayışa karşı birleşmek ve birlikte hareket etmek bir mecburiyettir.

bell hooks için ırk ve sınıf eşitsizlikleri ile cinsiyet eşitsizliği problemi benzer kaynaktan ve faktörlerden beslenir. Dolayısıyla bell hooks'a göre ırk ve sınıf eşitsizliklerin beslediği faktörler eleştirilmediği ve ortadan kaldırılmadığı sürece cinsiyetçi baskı ve sömürüye karşı da gelinemez ve başarılı olunamaz. Bunun çözümü de patriyarkal kültürün sahip olduğu iktidarın etki ve söyleminin toplumsal yapıda zayıflamasıyla mümkün kılınabilir. Zira patriyarkal ideoloji varlığını sürdürdüğü toplumda ve kültürde sadece kadınların değil erkeklerin de nasıl davranacaklarını ve düşüneceklerini belirleyen bir etkiye sahiptir. Patriyarka ideolojinin kadınları daha kolay sömürmek ve baskılamak için birbirine karşı rekabete soktuğunu düşünen bell hooks, bu ideolojinin bu yolla “kız kardeşlik” bilincinin güçlenmesinin önüne geçtiğini dile getirir.

Klasik anlamda bir feminist düşünür olarak değerlendirilmemesi gereken bell hooks, feminist mücadelenin aslında başından beri kutuplaştırıcı bir rol oynadığını savunur ve bu nedenle de feminizmin bu söylem ve mücadelesini eleştirir. Çünkü ona göre imtiyazlı beyaz kadınlar başta olmak üzere feminizmin her tür eşitsizlik ve ayrımcı tutuma karşı olma bilincine sahip olmayan birçok kadın, toplumsal yapı içinde güç kazanmaya başladıklarında devrimci feminist anlayışı zihinlerinden sildiklerini ve diğer kadınlara karşı tıpkı patriyarkanın yaptığı gibi sömürücü bir tutum takındıklarını ileri sürer. bell hooks da Judith Butler gibi feminizm hareketinin sadece kadınların değil erkeklerin de sorunu olduğunu savunarak, bu mücadeleye erkekler de müdahil olmadıkları sürece cinsiyetçilik, cinsiyetçi sömürü ve baskının değişmeyeceğini iddia eder. Ayrıca cinsiyet probleminin sınıf, etnik ve milliyetçilik gibi alanlarla ilintili olduğunu savunan ve cinsiyetle ilgili tartışmaları bu zeminde ele alan bell hooks, kesişimsellik yöntemiyle bu sorunların üstesinden gelinebileceğini ileri sürer. Chanter'ın da ifade ettiği üzere bell hooks, cinsiyet, ırk ve sınıfın birbiriyle güçlü bir bağlama sahip olduğunu savunduğu için daha bütüncül bir feminizm modeli olan “koalisyon feminizmi” modelini önerir.

Kısacası cinsiyetçiliğin de ırkçılık ve sınıf eşitsizliği kadar tehlikeli ve baskıcı olduğunu söyleyen bell hooks, patriyarka ideolojisiyle zihinleri bulanık kadınların da içlerindeki cinsiyetçilikle yüzleşmeden feminizm mücadelesine ve “kız kardeşlik” ülküsüne fayda sağlamak yerine zarar verdiğini ileri sürer. Ayrıca bell hooks cinsiyetçilik barındırmayan bir feminist bilince sahip olanların zamanla sorunun erkekler olmadığını, sorunun ataerkil zihniyet, cinsiyetçilik ve erkek tahakkümü olduğunu fark ettiklerini dile getirerek, feminist mücadelenin temelindeki nihai amacın sadece kadın haklarını savunmak değil, aynı zamanda erkeklerin de haklarını savunmak olduğunu ifade eder. Çünkü bell hooks, patriyarkanın erkeklere de cinsiyetçi bir erkek kimliğini dayatarak onları da bazı haklardan yoksun bıraktığını ve baskıladığını ileri sürerek herkes için adaleti ve özgürlüğü savunan bir feminizm tasavvuru kurmaktadır. Bunu da en etkili ve veciz şekli olan “feminizm herkes içindir” cümlesiyle özetler.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma kısmen İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje numarası: 37697

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This study was partially funded by Scientific Research Projects Coordination Unit of Istanbul University. Project number: 37697.

Kaynaklar/References

- Ahmed, Sara, (2020), *Feminist Bir Yaşam Sürmek*, (Çev. Beyza Sumer Aydaş), Sel Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul.
- Altun, Hakan, (2008), *“Feminist Kuram Doğrultusunda Bir Okuma/Sahneleme ve Bir Örnek Çalışma: Denizden Gelen Kadın”*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro (Tiyatro Yönetmenliği) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.
- Chanter, Tina, (2019), *Toplumsal Cinsiyet*, (Çev. Mehmet Erguvan), Fol Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Gaag, Nikki Van Der, (2017), *Feminizm ve Erkekler*, (Çev. Güzide Diker), Aram Yayıncılık, Diyarbakır.
- Gilman, Charlotte Perkins, (2018), *Kadınlar Ülkesi*, (Çev. Sevda Deniz Karalı), İthaki Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- hooks, bell, (2015), *Ain't I a Woman: Black Women and Feminism*, Routledge, New York.
- hooks, bell, (2016), *Feminizm Herkes İçindir*, (Çev. Ece Aydın- Berna Kurt- Şirin Özgün- Aysel Yıldırım), Bgst Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- hooks, bell, (2017), <http://feminisite.net/index.php/2017/06/bell-hooksla-feminizmin-guncel-durumu-ve-trump-yonetimi-altinda-nasil-ilerlenebilecegi-uzerine-bust-soylesisi/> (Çev. Ronay Bakan), Erişim Tarihi: 08.02.2022.
- hooks, bell, (2020), *Duygu Yoldaşlığı (Kadınların Sevgi Arayışı)*, (Çev. Öznur Karakaş), Bgst Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- hooks, bell, (2020), *“Kapitalizm ve Ataerkiye Meydan Okuma”*, (Çev. Aysel Yıldırım), Third World Viewpoint (T.W.V) (Üçüncü Dünya Gözüyle) Dergisi'nin bell hooks ile Yaptığı Söyleşi.
- hooks, bell, (2021), *Değişme İsteği Erkekler, Erkeklik ve Sevgi*, (Çev. Zeynep Kutluata), Bgst Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- hooks, bell, (2021), *Sınırları Aşmayı Öğretmek*, (Çev. Arzu Eylem), 1. Baskı, NotaBene Yayınları, İstanbul.
- Işık, M. Fatih, (2022), *“Feminizm ve Dünyadaki Feminizm Sorunsalı”*, Felsefe Tarihinden Günümüze Yansımalar Kitabının İçinde, (Edit. Abdurrazak Gültekin), Paradigma Akademi Yayınları, s. 51-85, Çanakkale.
- Sarıgöl, Pınar, (2020), *“Kesişimsellik Teorisi ve Farklılıkların Feminizmi”*, Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi, Sayı: 6, s. 331-352.
- Stone, Alison, (2019), *Feminist Felsefeye Giriş*, (Çev. Yonca Cingöz- Bilge Tanrısever), Otonom Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul.
- Tong, Rosemarie-Botts, Tina Fernandes, (2021), *Feminist Düşünce*, (Çev. Beyza Sumer Aydaş), Sel Yayınları, İstanbul.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 22.03.2022

Kabul: 31.03.2022

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Heykel Sanatında Kybele Temsilleri Bağlamında Kadın Bedeninin Dönüşümü

The Transformation of the Female Body in Sculptural Representations of Cybele

Füsün Deniz ÖZDEN¹

Öz

Kadın bedeninin temsiline sanatta önemli bir yeri vardır; Güzellik kavramının kadın bedeninde kişileşmesinin göstergesi olan tanrıça Afrodite heykelleri yerine bu yazıda Ana tanrıça kültü bağlamında kadın bedeninin, heykel sanatında, Kybele'nin seçilmiş yapıtlarında nasıl evrildiği üzerinde durulacaktır. Kadının Kaostan-karanlıktan doğması bir metaforudur. Kybele-Gaia'nın en büyük özelliği ise "Partenogenesis" (Döllenmeden, -kız oğlan-kız doğurabilmek) yeteneğidir. Bu yeteneği nedeniyle Toprak Ana-Kybele betimlerinde doğurgan öğelerin abartılarak kullanıldığı görülür. "Partenogenesis" özelliği daha sonra Meryem Ana için de geçerli olmuştur ve Meryem Ana'nın kutsal bakireliğini temsil eden zambak örneğinde olduğu gibi kadınlar sanatta çiçeklerle ve genellikle güzel, narin ve kırılğan varlıkların sembolü olan kuş türleriyle özdeş tutulmuştur. Sanatta, atribüsü olduğu tanrı ya da tanrıçanın tanınırlığını sağlayan, temsil görevi taşıyan hayvanlar içinde kuş, aynı zamanda kadın ve erkek arasındaki güç mücadelesini gösteren birçok metafordan biridir; ana tanrıçanın atribüsü olarak anaerkil dönemde şahin ve kartal gösterilebilirken, anaerkil düzenden ataerkilliğe geçildiğinde kartal gibi güçlü ve yırtıcı bir kuş, sadece Zeus-baş tanrı ile birlikte gösterilmektedir. Kybele'nin bir diğer önemli atribüsü ise aslandır. Kybele ile özdeş olarak kabul edilen, Apollon'un kardeşi Artemis ise "phoebe" ışıktır. Karanlığı aydınlığa dönüştüren Kybele-Gaia'nın, iri - doğurgan kadın görünümünden zarif, asil ve ciddi yüzü bir tanrısal bakireye-Artemis- nasıl dönüştüğünü gösteren ana tanrıça betimleri yanında çağdaş Kybele yorumlarını da içeren bir seçki göstergebilim aracılığıyla sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Göstergebilim, Kybele, Artemis, Anaerkillik, Babaerkillik

Abstract

Female body representation constitutes an important aspect of art. Rather than focusing on statues of Aphrodite—which represent beauty in the female form—this article examines the evolution of the female body in select sculptures of Cybele in the context of the mother goddess cult. The goddess's birth from chaos and darkness is a metaphor for fertility, and the most important feature of Cybele-Gaia is "parthenogenesis" (the ability to reproduce without fertilization). Accordingly, depictions of Cybele-Gaia commonly represent fertility in an exaggerated manner, emphasizing Mother Earth Cybele's fertility by depicting her as a goddess incorporating many beings. The notion of "parthenogenesis" also applies to Virgin Mary. In art, women are often identified with flowers and bird species. These symbols are typically employed to denote beautiful, delicate, and fragile beings, e.g., the lily representing the holiness of Virgin Mary. In art, the bird is one of the many metaphors used to depict the power struggle between men and women. Although a falcon or eagle could be depicted as an attribute of the mother goddess in the matriarchal period, a strong, predatory bird such as an eagle could only accompany Zeus when the matriarchal order gave way to patriarchy. Another important attribute of Cybele is the lion. Since Apollo is "phoibos" his sister Artemis, the sister of Apollo sometimes syncretized with Cybele, is the also "phoebe" or "light". Cybele-Gaia also transforms darkness into light. Selected depictions, including contemporary interpretations of Cybele, will be presented semiotically to depict the goddess's transformation from a large, fertile woman to an elegant, noble, serious-faced divine virgin.

Keywords

Semiotics, Cybele, Artemis, Matriarchy, Patriarchy

¹ Sorumlu Yazar: Füsün Deniz Özden (Dr. Öğr. Üyesi), Beykoz Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, İletişim ve Tasarım Bölümü, İstanbul, Türkiye E-posta: fusundenizozden@beykoz.edu.tr ORCID: 0000-0003-4568-6838

Atf: Özden, F. D. (2022). Heykel sanatında kybele temsilleri bağlamında kadın bedeninin dönüşümü. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 24, 13–29. <https://doi.org/10.26650/iukad.2022.1000002>

Giriş

“İnsanın doğa dışında yarattığı her şey kültürdür” tanımı, kültürün tanımları içinde en çok kabul gören ve kapsayıcılığıyla sanatı da içine alan bir terimdir. Kökeni Cicero’ya kadar giden kültür terimi için, Cicero “*Cultura animi philosophia est*” (ruhun bakımını felsefe sağlar) diyerek, toprağın işlenmesine benzettiği “cultura” (bakım) yı bir süreç olarak kabul etmiş ve bunun önemini vurgulamıştır. Yine aslında bir papaz olan düşünür Johann Gottfried Herder de, 1780 yılında yazdığı “İnsanlık Tarihinin Felsefesi Üstüne Düşünceler” adlı yapıtında kültürü bir süreç olarak kabul etmiştir. Herder’in yaşadığı dönemin “aydınlanma” hareketi ile paralel olarak, insanın ikinci yaradılışı olarak kabul ettiği bu sürece, tarlanın işlenmesine benzerliği nedeniyle “kültür”, ışık simgesiyle ilişkisi nedeniyle de “aydınlanma” denilebilir (Posner, 2001, s.26).

Göstergebilim, kültürü bir bütün olarak ele alır. E. Cassirer, (1874-1945) göstergebilimin birçok alanda çözümleme yöntemi olarak kullanılması bağlamında, kültürün göstergebilimde araştırma nesnesi olmasını önermiştir; çünkü kültürdeki simgesel biçimlerin değerlendirmesi ve çözülmesi ancak simgebilim veya göstergebilim ile sağlanabilir. Göstergebilim, simgesel biçimleri nesnel düşünme nasıl gerektiriyorsa o titizlikle araştırır ve sergiler; bir kültürün araştırılmasında, bu kültürün simgesel biçimlerinin bir araya getirilişlerinin rastlantısal değil, tam tersi insan zihninin çalışmasının somutlaşması sonucu olduğunu göstermelidir (Posner, 2001, s.28).

Göstergebilimde, Doğa ve Kültür, Yaşam ve Ölüm, Kadın ve Erkek gibi temel dizgelerin ele alınışında da bu zihin- düşünce işleyişinin yarattığı temsiller üzerinden bir okuma yapabiliriz. Başlangıçta genelde anaerkil kabul edilmekle beraber yeni bulgular, Göbeklitepe ve Karahantepe’de erkek tanrıların varlığını da ortaya koymuştur. Toprağı ekip biçmek anlamına gelen kültür sözcüğü, toprak ana adıyla insanlığın en uzun süreli kültür döneminin simgesi olmuştur. Anaerkil düzenin ve evrenin hakimi durumunda olan kadına ataerkilliğe geçişle, anne olduğunda değer verilse de o artık ikinci derecededir. Kadının içinde yaşadığımız zamanı da kapsayan ataerkil dönemde, bir daha kolay kolay eski gücünü ele geçiremediğini görmekteyiz; Evrenin hakimi, Antik Çağda Zeus, Hristiyanlıkta İsa Peygamber olarak gösterilmiştir. Meryem Ana ise, İsa peygamberin annesi olarak ikinci güçtür ve sanatta da bu şekilde yansıtılmıştır.

“Wittgenstein ilk dönem felsefesinde dilin, gerçekliğin bir aynası olduğunu belirten bir “resim teorisi” geliştirir. Bu teori ile birlikte dil ile dünya (olgular) birbirine uygun yapılar olarak temellendirilmiş ve dünyanın (olgusal) yapısı, dilin (mantıksal) yapısında yansıtılacak şekilde resim teorisinin işlerlik kazanması amaçlanmıştır. Wittgenstein bu

¹ Göstergeye değin süreçlerle ilgilenen göstergebilimde, bir gönderici alıcıya bir ileti aktarmak istediğinde, bir kanal-oluk aracılığıyla alıcı ile ilişki kurmaktadır. Bunun için uygun bir şifre seçip, yine bu şifrenin içinden uygun bir gösterilen seçer, bu birimin gönderilmek istenilen iletiye karşılığı olmalıdır. Gösterilen, seçilen şifrenin içinde yer alır ve şifrenin bütünü içindeki belli bir gösterenle ilintilidir. Bu göstereni kullanan gönderici, diğer bir söyleyişle bu gösterenin somut bir örneğini yani gösterge kullanır” (Posner, 2001, s.28).

döneminde dilin, olguları (dünyayı) resmettiğini, dilde adların basit nesnelere yerine geçtiğini ve tümceyi de isimlerin sıralanışı olduğunu savunur. Diğer bir deyişle, adların önermesel bir tümcede düzenlenişi, bir olgu bağlamını düzenleyebilecek nesnelere mümkün düzenlenişini resmeder. Buna göre bir tümce mümkün olgu bağlamı ile aynı mantıksal yapıya sahiptir. Bu yönüyle dünyanın yapısı mantıksal bir yapıdadır ve olgular, dünyanın -diğer bir ifadeyle dilin- oluşturucu öğeleridir” (Hafız, 2015, s.151). Özetlemek gerekirse, Wittgenstein’a göre, resim dil ile dünyanın yapısının ortak olduğunu göstermek amacındadır. Göstergebilim (son sanatsal teorileri büyük ölçüde etkileyen işaretlerin incelenmesi) sözcükleri, işaretleri ve başka her şeyin önemini karşılaştırır ve sıralar. Bakış açısına bakıldığında, şeyin kendisi ve zihni işaret ettiği düşüncesi arasındaki ilişki o zamanlardan biridir, ya da oldukça basit bir sunumdur. Bu demektir ki, sözcüğün ortak kullanımından bilindiği şekliyle temsili daha genel bir anlam taşır; Bell, resimli sunum ile resim ve görülen şey arasındaki ilişkiyi resimsel, sembolik ve sistemik-dizgesel olarak sınıflandırmıştır (Bell, 1999, s.208-218). Görülen şey ile anlam arasındaki ilişki aynı şeydir. Örneğin, Jan van Eyck’ın “Rolin Meryemi” adlı eserinde (Resim.1), bir vazoda zambak kendisini temsil ederken; başka bir düzeyde, zambaklar Meryem’in kutsallığını temsil eden atribüdür. (Bell, 1999, s.26).

Resim sanatında atribüleri bazen ayrıntıların içinde fark edilmez olabilirler. Ancak heykel sanatında çok daha belirgindirler. Dolayısıyla bu çalışmada heykel yapıtları üzerinden bir okuma gerçekleştirilecektir. Sanat-heykel ilişkisinde en az form- biçim kadar önemli olan heykeltıraşlık sürecini anlamamız, Rus biçimcilerinden Mikhail Bakhtin’in materyal estetik- malzemenin belirleyici rolü konusundaki düşüncelerini temel aldığımızda daha kolay gerçekleşir. Şişman kadın heykeltıraşları, Paleolitik dönemde Venüs heykeltıraşları (örneğin Willendorf Venüsü) ile başlar, ancak Neolitik dönemden başlayarak, yaygın olarak görülmektedir. İdol adı verilen küçük boyutlu heykeltıraşlar, işlev olarak dilek- büyü -inanç ile ilişkilidirler. Kybele heykellerinin zaman içinde, anıtsal yanı önem kazanarak, giderek daha büyük ölçekte yapılan, atribüleriyle birlikte olan temsilleri ve bedeninin tek başına olan temsilleriyle Kybele izleği, göstergebilim yöntemiyle ele alınacaktır. Göstergebilimde, görülen şey- nesne ile anlam arasındaki ilişkinin aynılığının, güzellik söz konusu olduğunda ise, güzellik kavramının kadın bedeninde kişileşmesinin göstergesi tanrıça Afrodit’dir. İki yanında aslanlarıyla temsil edilen Kybele ise, güçlü ve muktedir bir ana tanrıçadır. Afrodit, Homeros’a göre gülümser ve Rahip Lycurgus, gülmeye adanmış bir heykel yapıp ona tanrıların armağanı adını vermiştir (Bakhtin, 2001, s.91). Aşk tanrıçası Afrodit gülümserken, Kybele ardılı olan tanrıça Artemis ise ciddi yüzlü bir kutsal bakiredir.

Resim 1. Jan van Eyck, “Rolin Meryemi”, Louvre, Paris (Kaynak: Bell, 1999, s.26)

Kybele Kültü/ Adı- Yerleri-Yolculuğu

Tarih öncesinin en erken dönemlerinden başlayarak tek tanrılı dinlerin dönemlerine kadar süren, tüm Akdeniz yöresine, kuzey ülkelerine ve Asya'nın içlerine kadar yayılan, birçok uygarlık ve kültürde farklı adlarla anıldığı halde aynı arketipe indirgenebilen Ana tanrıça dininin kaynağı Anadolu olarak kabul edilmektedir (Erhat, 1972, s.33). Kybele Anadolu'nun en önemli tanrıçasıdır. Doğanın doğurucu ve besleyici niteliği onda dile getirilmiş, zamanla doğurganlıktan bolluk, verimlilik ve ürün kaynağı olma niteliği kazanmış ve daha sonraları karşılaşılan tanrıçaların öncüsü olmuştur (İndirkaş 2007, s. 68). Çatalhöyük (Resim.2) ve Hacılar'da yapılan kazılar, Ana Tanrıça figürünün İ.Ö. 7000-6500 yıllarına kadar geriye gittiğini ortaya koymuştur. Hacılar'da yapılan kazılarda bulunan, ayakta duran kadın figürünü (Resim.3) Kalkolitik döneme tarihlenmektedir. Neolitik dönemin ana tanrıçasına kıyasla daha narin bir bedene sahiptir.

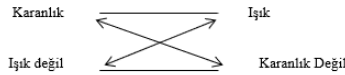
Resim 2. Ana Tanrıça Heykelciği, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Resim 3. Ana Tanrıça Heykelciği, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Hesiodos'un *Theogonia*'sına göre, sonsuz bir karanlık betimlemesi olan Kaos, Gaia Ana'nın doğumuna neden olmuştur. Karanlıktan ışık doğmuştur. Bu ikiliğin Greimas'ın göstergebilimsel dörtgenindeki gösterimi aşağıdaki gibidir.²

Tablo 1: Karanlık Işık

Kaos, düzensizlik içinde, her an ortaya bir şeyler çıkarmaya hazır bir vaziyette hareketlenmektedir. Kaos'tan ilk olarak Yerküre- Dünya yani Toprak Ana Gaia-Ge ortaya çıkmıştır. Gaia'nın en büyük özelliği ise "**Partenogenesis**" özelliğidir. Toprak Ana'nın birçok betiminde anaç, gebe bir kadın olarak yer almasının nedeni doğurgan olarak kabul edilmesindedir. (Resim 2 ve 3) Neolitik dönem sonrasında, Geç Kalkolitik Dönem'in Ana Tanrıça figürleri ise, Neolitik dönemin idolleriyle karşılaştırıldığında soyut olmakla birlikte mermerden ya da pişmiş topraktan yapılmış idollere dönüşmüştür. Ana Tanrıça'yı simgeleyen bu idoller yanında, bu dönemde küçük kutsal alanların yanında ortak tapınak uygulaması da görülmektedir. Yine bu dönemde Ana tanrıça kültüyle bağlantılı olduğu düşünülen ölü gömme uygulamaları içinde Hoker gömme denilen türde ölü gömme adeti karşımıza çıkmaktadır. Bu gömme biçiminde ölü ana rahmindeki cenin durumunda toprağa yerleştirilmektedir. (Özgür, 2013, s.9) Hoker gömme adetinin, İstanbul Arkeoloji müzeleri Marmaray kazılarında çıkan buluntular nedeniyle, daha önce İstanbul'da kentten Kalkolitik döneme kadar giden geçmişi, Neolitik Devire kadar iner. Hoker gömülerin varlığı ile hem bu adetin daha eski olduğunu, hem de bu şekilde ölü gömmenin, o dönemde insanın ölümden sonra

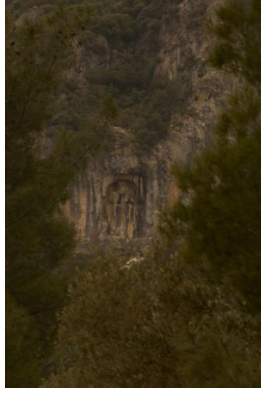
² Paris Göstergebilim Okulu'nun öncüsü olan, Algirdas Julien Greimas'a göre, "Göstergebilimin başat ereği, 'insan için dünyanın ve dünya için insanın anlamı' sorununun çözümüne yönelik çalışmalar gerçekleştirmektir. Göstergebilimsel dörtgenin işlevi ise, bu erek doğrultusunda, metnin ya da anlatının derin yapısındaki anlam ilişkilerini, mantıksal dönüşümü ortaya koymaktır. Başka bir deyişle, göstergebilimsel dörtgen, herhangi bir anlambilimsel ulamın yeniden sunumudur. Greimas, göstergebilimsel dörtgenle Aristoteles'in ikili karşıtlıklar yaklaşımını dörtlü ilişkiler biçimine taşıyarak çağdaş göstergebilim kuramları çerçevesinde çözümleme yordamlarının yapı taşlarından birini oluşturmuştur. Bu bağlantılar düzgüsü, karşıtlık, içerme, çelişkinlik ve olmama ölçütleriyle betimlenmektedir." Bknz. A.J. Greimas, J. Courtés, *Semiotique Dictionnaire Raisonné du Langage*, Paris:Hachette, 1993, 29-33

yeniden yaşama dönme inancının varlığını ve aynı zamanda insanın kavrayışının geliştiğini de göstermektedir.

Ana tanrıçanın bir çok ad ve sığata sahip olması, kaynağının genel olarak Anadolu olduğu düşünölen ya da Anadolu'da çok büyük önem taşıyan Ana Tanrıça kültürünün geniş bir coğrafyada yaygın bir nitelik kazandığını göstermektedir. Anadolu'da Kybele'nin ad ve tapım yerleri söz konusu olduğunda, Kültepe tabletlerinde Kubaba olan adı, Likya'da Kybeba, Lydia'da Kybebe, Phrygia'da Kybele olarak geçmektedir. Hitit kaynaklarında ise Hepat olarak adlandırılmıştır (İndirkaş, 2001, s. 11). Hepat, Kubaba ve Güneş Tanrıçası-Yüce Arinna gibi tanrıçalardan bazı yazılarda salt "Hakim" olarak söz edilmesi, ana tanrıçanın, Mısır'ın önlü tanrıçası İsis'le benzer yanındır. (Stone, 2000, s.124)

Ataerkil dönemde tanrı Zeus'un hakimiyetine geçen dağlar ve yüksek doruklarda, anaerkil dönemde ana tanrıça-Kybele'nin, hakimiyeti görölmektedir. Azra Erhat, Kybele'nin, Sipylene-Sipylos(Manisa) dađının³, (Resim. 4) İdaia, Girit'teki İda ve Troya'ya hakim bir tepe olan İda-Kaz dağının, Berekyntia Sakarya kıyısındaki eski bir kalenin, Steunos(Kesikmağara) mağarasının tanrıçası olduğunu belirtir; bu sıfatlar arasında en yaygın olan Dindymos dağının tanrıçası anlamına gelen Dindymene adıdır. Anadolu'da biri Phrygia'da Murat Dağı, diğeri Mysia-Phrygia sınırındaki Kapıdağ, üçüncüsü de tanrıçanın tapınağının olduğu düşünölen en önemli merkezi olan Pessinus'a yakın Günyüzü dağı olarak bilinen, Dindymos adını taşıyan üç dağ vardır. Pessinus, eski adı Justinianopolis olan Sivrihisar'ın güneyinde, Gordion'un güney batısındaki Ballıhisar'dadır (Erhat, 1978, s. 200). Trakya'da da Ganos Dağı'nın zirvesinde bir kült alanı yer almaktadır, Şarköy ve Gelibolu'da yapılan yüzey araştırmalarında da, Phrygia Kybele kült alanlarını düşöndüren birçok kutsal alan bulunmuştur (Erdem, 2018, s.94).

³ Kybele'nin kaya kabartması, Manisa'ya 7 km uzaklıktaki Akpınar Mevkii'ndedir. M.Ö.13.yüzyıla tarihlenen kabartmanın, Hitit ordularının yöreye yaptığı bir sefer sırasında yapıldığı sanılmaktadır. Spil Dağı kuzeydoğu eteklerine oyularak yapılmış olan rölyefte ana tanrıça, Gediz Ovası'na doğru bakan ve iki yanında birer aslan bulunan, oturmuş kadın şeklinde tasvir edilmiştir. <https://www.hititemonuments.com/akpinar/index-t.htm>

Resim 4. <https://www.hittitemonuments.com/akpinar/index-t.htm>

Kybele anıtlarının bulunduğu dağların doruklarına Hititler, dağların fırtına tanrısını getirdiler; anaerkillikten ataerkilliğe geçişi simgeleyen fırtına tanrısı, Hitit yazıtlarında, bu yeni erkek tanrılara yönelik bazı tutumlar dikkat çekicidir. En eski Hitit krallarından biri olan Annita ile ilgili yazılarda fırtına tanrısı Taru'dan en üstün varlık olarak bahsedilir. Boğazköy yazıtlarını inceleyen Gurney, “..Arinna’da en büyük tanrı Güneş Tanrıçası Wumsemu’ydu; onun eşi, Hava Tanrısı Taru, emrindeydi; Adları Mezulla ve Hulla olan iki kızı ve Zintuhi adında bir torunu vardı...” diye belirtmiştir (Stone, 2000, s.124). Bazı yazıtlar Hitit kraliçelerinin Tanrıça adına töreni yürütme görevini üstlendiğini ve Güneş Tanrıçası Arinna için yapılan kutlamaları anlatır. Bu bize, Hitit eceleri ile Güneş Tanrıçası arasındaki yakın ilişkinin, akıncı Hint-Avrupalıların anaerkil soyundan geldikleri için tahta çıkma hakkına sahip olan Hatti rahibelerle evlenerek toplumsal onay aldıklarını; bu yolla tahta geçmenin yasal bir hak olarak kazanıldığını göstermektedir. Hitit kralı II. Mursilis, çeşitli şehirlerde fırtına tanrısı adına şenlikler düzenlediğini yazmıştır. Aynı yazıda Mursilis, başkent Hattuşa’da Lilvanis olarak bilinen bir tanrıçanın kült yerinde düzenlenen çok büyük bir şenlikten de bahseder (Stone, 2000, s.125). Böylece Fırtına tanrısı tanrılar panteonunun başında gözükebile tanrıça kültü önemini korumaktadır.

Boğazköy’den gelen Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde sergilenen (envanter no:122) Grup Heykelinde, yüksek polos-başlığı ile Kybele, iki yanında Kuret ve Korybant rahipleriyle gösterilmiştir (Resim. 5).

Resim 5. Kybele Heykeli, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Phrygia sık sık saldırılara uğrasa da Ana Tanrıçanın tapım merkezi olarak bağımsızlığını ve din devleti olarak etkisini sürdürmüştür. Aynı durum Efes Artemision'da da görülmektedir. Kybele tarihe Phrygia tanrıçası olarak geçmiştir. Genellikle iki yanında aslanla, büyük davulu ile ve başında yüksek polosuyla gösterilen ana tanrıça-Kybele'nin (Resim. 6) şimşek, topuz ve çift ağızlı balta gibi atribüleri onun savaş ile ilgili olduğunu da vurgular.

Resim 6. Kybele Heykeli, Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi

Anaerkil bir toplumun ürünü olan, Karadeniz bölgesinde yaşayan savaşçı Amazonları, efsanelerinin çoğu Artemis'in ya da farklı adlarla anılan Ana tanrıça-Kybele'nin hizmetinde ya da onunla ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Anadolu'da güçlü kadınların varlığı çağlar boyu sürekliliğini korumuştur. Selçuklu döneminde Bacıyan-ı Rum adı verilen atlı kadınlar, Amazonların ardılları olarak, savaş nedeniyle uzakta olan eşlerinin yerine şehirlerini koruyarak, güçlerini kanıtlamışlardır. Dünyanın birçok yerinde Amazonlardan başka Semiramis, Kleopatra, Jan Darc ve Messalinas, Teodora, Hürrem Sultan ve Kara Fatma gibi adlar ve onların yaptıkları, bize kadınların en

az erkekler kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Tüm bu güçlü kadını temsil eden isimlerin öncüsü ya da arketipi, başındaki tacında şehir surları betimiyle şehirlerin koruyucusu olan Kybele'dir.

Phrygia krallarından Midas ve Marsyas'la ve özellikle Attis'in Ana Tanrıça ile yakın ilişkileri birçok efsanede geçmektedir. Tarihte ise, Kimmerler Phrygia devletini yıktıktan sonra Kybele kültü, Lidya bölgesinde de etkin olmuştur. Yunan ve Roma çağında da Kybele kültü, Phrygia uygarlığına özgü bir belirti sayılmaktadır. "Hellenize" edilmiş Kybele betimlerinde genç bir tanrıça taht üzerine oturmakta ve khiton-giysi üzerine, bazen de başına kadar çekilmiş bir himation-üst giysi giymektedir. Başında bazen polos, bazen surlu taç bazen de hiç bir şey olmaksızın gösterilebilmektedir. Sol elinde vurmalı bir çalgı olan tympanonun yerini Roma Dönemi'nde bazen asa alır, sağ elinde ise bir içki kabı-patera (phiale) tutmaktadır. Bir veya iki yanında, bazen de kucağında ona eşlik eden aslan Kybele kültürünün genel ikonografisini oluşturmaktadır. Kybele betimleri ağırlıklı olarak bir niş içinde yer almaktadır" (Şenyurt, 2018, s.318).

"Özellikle Hellenistik Dönem'de M.Ö. 2. yy'a ait 'Klasik' heykellerin orijinaline oranını belirlemek güçtür. Nitekim heykeltıraş tarafından kopyalanan eserin bir veya daha fazla orijinal örneğe gitme olasılığı, heykelin üslup özelliklerine, oranlarına veya mekanla ilişkisine ne kadar sadık olduğu gibi faktörler bilinmemektedir. Heykeltıraş genel olarak klasik eserin ruh halini yansıtmayı amaçlamış olabilir; Bu durumda eser aslında yeni oluşturulmuş ancak farklı klasik orijinalerin bir potada eritilip Helenistik özelliklerle yoğrulmuş yeni bir eser meydana getirilmiştir. M.Ö. 2. yüzyılın ortaları bir önceki dönemin kopyalarının yapılmaya başlandığı dönemdir ve bu anlamda oldukça hareketli hatta yaratıcı olmuştur. Yine Geç Klasik Dönem Kybele tipleri Hellenistik Dönem'de yeniden yorumlanırken, fazla değişmeden bilinen tipi devam ettirmiştir" (Şenyurt, 2018, s.320).

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde (envanter no:7085) bulunan bir grup heykelcik (Resim. 7), Eskişehir'den müzeye gelmiştir, Roma Dönemine İ. S. 2. yüzyıla aittir. Grup heykelcikte ortada bir Kybele büstü, her iki yanında Kuret ve Korybant rahipleri gösterilmiştir. Rahiplerden birinin olmadığı grup heykeli, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan, Boğazköy'den gelen Kybele kült grup heykelinin (Resim.5) yeni bir yorumu olarak değerlendirilebilir.

Roma Sanatında, portre ve büst çok önemlidir. Kaideler üstüne büst yerleştirme ve seri üretim de bu dönemde yaygınlaşmıştır (Sayın,2015, s.38). Roma dönemi için çağdaş ve modern olan, zarif görümlü Kybele büstünün iki yanında Kuret ve Korybant rahiplerinin birinin yer aldığı kaide üzerine yerleştirilmiş grup heykeli, Akurgal tarafından İ.Ö. 7. yüzyıla tarihlenen Boğazköy heykel grubunun arkaik görümlü rahipleri ile benzerlik göstermektedir. Anakronik bir yaklaşım ve sanatçının dramatik yorumu sonucu gerçekleşen bu durum geleneğe saygı olarak da değerlendirilebilir.

Günümüzde sanatta, postmodern bir yaklaşımda olduğu gibi, o dönem için de benzer bir yönelim söz konusudur diyebiliriz.

Resim 7. Kybele Grup Heykeli, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Fotoğraf Turhan Bilgili

Kybele'nin yolculuğu Phrygia uygarlığı tüm Ege kıyılarını kapladıktan sonra Atina ile Isparta'nın sonsuz savaşında Atinalılar onun adına büyük bir tapınak kurmuşlardır. Atinalılar Kybele kültürünü Demeter kültürü ile birleştirip bir devlet tanrıçası olarak benimsemişlerdir. Romalılar İ. Ö. 3.yüzyıl sonlarında Magna Mater'i resmen isteyince Hellenleşmiş bir biçimde tanrıça doğrudan Roma'ya nakledilmiştir (Roller, 2004, s.24). Magna Mater kültürü için, İ.Ö.204 yılında Roma Palatinus tepesinde tapınağı inşa edilmiş, Ana Tanrıça'nın-Kybele-Magna Mater- şanına yaraşır Megalensia bayramları kutlanmaya başlanmıştır (Carter, 1906, s.93-103)

Bütün edebi eserlerin temel örüntüsünü yolculuk metaforu oluşturmaktadır. Kahramanın yolculuğu olarak destan ve masallarda bu örüntü, en açık biçimiyle kendini gösterir ve kronolojik akış içinde kahramanın yaşadığı olaylar örüntüsünü anlatır. Efsane, masal başta olmak üzere edebi biçimlerin yapısını oluşturan şey bu yolculuk düzenidir. Kybele kültürünün yolculuğunun, Ege'den Phokaialılar aracılığıyla Fransa'ya kadar ulaştığı bilinmektedir. Fransa Cumhuriyeti'nin günümüzde de benimsediği Attis'in Phrygia Başlığı, Marsilya'yı kuran Phokaia'lı göçmenler tarafından getirilmiştir.

Madrid'te Kybele Meydanında bulunan bir anıt grup heykel, aslında *Fuente de Cibeles* olarak bilinen çeşmedir. 1780 yılında, heykel grubu yapımı gerçekleşmiş, 1895 yılında bugünkü konumuna ve yönüne yerleştirilmiştir. Atalanta ve Hippomenes'i temsil eden, genellikle iki yanında görmeye alışkın olduğumuz aslanlar, bu kez Kybele'nin oturduğu arabayı çekerken gösterilmiştir (Resim.8). Kybele'nin gücünü simgeleyen aslanlı araba onun bir doğa tanrıçası olduğunu ve doğaya tam hakimiyetini ve Kybele'nin zamanda ve uzamda sürekliliğini göstermektedir.⁴ Yüzyıllar geçmiş olsa bile tanrıça etkisini hala sürdürmektedir.

⁴ [https://stringfixer.com/tr/Fountain_of_Cybele_\(Madrid\)](https://stringfixer.com/tr/Fountain_of_Cybele_(Madrid))

Resim 8. Francisco Gutierrez, Kibele Çeşmesi, 1780, Madrid [https://stringfixer.com/tr/Fountain_of_Cybele_\(Madrid\)](https://stringfixer.com/tr/Fountain_of_Cybele_(Madrid))

Artemis

Kybele'nin Yunan-Roma mitolojisindeki ardılı Artemis'tir. Ana Tanrıçanın eski çağlardan bu yana yapılan sayısız heykelticiklerinin, bazı örneklerinde belden aşağısının son derece büyük betimlenmesi doğurganlığı temsil etmesindedir. Gaia'nın karanlıktan doğan ışık olması gibi Artemis de, Phoebe-ışıktır (Çelgin, 1986, s.36). Anadolu'da Ephesos kentinde etkin olan Artemis kültürünün Tanrıçası Artemis'in⁵ görsel betimlemeleri, güzel, endamlı ve ciddi yüz ifadesiyle, tanrısal bir bakireyi temsil etmektedir (Resim. 9).

Resim 9. Artemis Heykeli, Louvre Müzesi

⁵ Artemis, (Roma'daki adı Diana) Zeus ile Leto'nun kızıdır. Phoebe olarak da bilinen Artemis, Apollon'un ikiz kız kardeşi, vahşi doğa, avcılık ve ay tanrıçasıdır. Ares'in dostu ve en büyük Yunan tanrıçalarından biri olan Artemis, Delos adasında doğmuştur. Kardeşi Apollon'dan bir gün önce doğan Artemis, onun doğumu sırasında annesine yardım etmiş ve annesinin çektiği acıyı gördüğü için, evlenmemeye ve bakire kalmaya yemin etmiştir. Apollon güneşi, Artemis ise ayı temsil eder; Apollon'a "Phoebos" (parlak, ışıklı) denildiği gibi, Artemis'e de "Phoebe" denilirdi. Her ikisi de yayla silahlanmıştı, oklar atarlardı; attıkları oklar güneş ve ay ışınlarının sembolüdür. (Erhat, 1977, s.177)

Anadolu'daki Artemis figürü ise daha önce betimlenen figürlerden çok daha farklı bir dönüşüm yaşar. Aristokrat ve mesafeli Artemis heykelleri, Anadolu'da bin memeli kollarını uzatmış bir Tanrıça'ya dönüşmüştür (Resim.10).

Resim 10. Efes Artemisi, Selçuk Müzesi

Resim 11. Meryem Ana-Efes Meryem Ana Evi-Fotoğraf: Haldun Turan

Anadolu'da Efes'te öldüğü düşünülen Meryem Ana'nın (Resim.11) duruşuna benzeyen elleri açık ve kutsar biçimde gösterilen Ana Tanrıça'nın birden fazla memeleri öncelikle dikkati çeker. Burada Ana Tanrıça'nın en önemli unsurlarından biri olan besleyicilik ön plana geçmiştir. Bin memeli Kybele söz konusu olduğunda, birçok araştırmacı için, memeler beslenme kaynağının, ana sütünün geldiği ve bulunduğu nesne olarak ele alınmıştır. Bir başka görüş, Efes Kenti'nin koruyucusu ve Ana Tanrıça'nın diğer bir ismi olan Artemis'in sembolü bin memeli Artemis heykelinde görülen "meme" formundaki sarkıtların "Bal Arısı oğulları" olduğudur. Türk yazın-bilimci Halikarnas Balıkcısı Cevat Şakir'e göre de çoklu memeler birer arı oğlu olarak değerlendirilmiştir. Cevat Şakir'in, "Anadolu Tanrıları" ve "Hey Koca Yurt"

adlı yapıtlarında belirttiği gibi Ana tanrıça tapınımalarında ve özellikle Hitit, Lidya, Likya uygarlıklarında Ana Tanrıça tapınım dansları ve törenlerinde davul çalındığı ve davul ritmiyle dans edildiği bilinmektedir.⁶

Kybele Ardılı Heykeller

Auguste Rodin'in, 1882 yılında yaptığı "Çömelmış Kadın"(Resim.12) heykeline baktığımızda, bedeni temsil eden bir heykel buluruz ve özellikle de Avrupa sanatının geçmişi göz önüne alındığında kadın bedeninin alışılmadık bir pozu vardır. Ne gevşek, ne de huzur içinde ya da açık duran heykel, izleyiciye, özellikle erkek izleyiciye açık değildir. Kadın figürü, hareket yörüngelerine sarılır. Rodin'in figürü olası görüntülenenlerden uzaklaşmaktadır. Dikey heykeller için tipik olanlardan daha çok, aşağıda olana bağlı, yerle- Gaia ile ilişkilidir.

Resim 12. Rodin, Çömelmış Kadın, Sculpture in the National Museum of Western Art, Tokyo

Resim 13. Germaine Richier, Büyük Çekirge, Dominique Lévy-Galerie, New York

⁶ Euripides'in, Bakkhalar Tragedyasında;"Dionysos Bakkha'lara: ".. Alın Phrygia'dan getirdiğimiz davulları, anamız Rhea ve benim için icat edilmiş davulları..." der. Ana Tanrıça'nın davulu ve gücün müziği olan davul, arıcılıkla geçinen yöre halkının özellikle kullandığı "bet sesli davul"dur. Kenarında yırtığı olduğundan arıların vızıltısına benzer sesler çıkaran bu davulun çalınması, ormana doğru kaçan arıların dağılmasını önlemek ve oğulun dağılmasını, kovanın geleceği bakımından önlem almak içindir. (Erhat, 1977, s. 117)

1955-56'da gerçekleşen 137x99x176cm. boyutlarında olan distopik eğilimli bir yapıt olarak, Germaine Richier'in (Resim.13) figürü de Rodin'in figürü gibi izleyenlerin göz hizasından uzaklaşıyor ve aşağıda yerle ilişkili olduğu görülüyor. Dinleniyor durumda, ancak bedeni boyunca hareket vardır. Dinlenme ve harekete geçme, açıklık ve kapanma, yukarı doğru sıçrama ve aşağıya doğru çömelme -bu güçlükler, Merleau-Ponty'nin fenomenoloji anlayışındaki derinliğin ifadesidir. Yani bu eserler karşıtlıkları bir araya getirmiştir. Richier'in "Büyük Çekirge" yapıtı, açıkça atlama, çıkma ve dünyaya doğru yaklaşma ile aynı anda vücuduna geri sarılmaya da açıkça vurgu yapıyor. 20.yüzyılın başlarında yayımlanan Valentin de Saint Point'in Fütürist Kadın Manifestosunun (1912) (Kawalek, 2014, s.56) etkileri pek çok alanda olduğu gibi o döneme dek kadın heykeltıraşlara çalışma ortamı sunulmayan heykel sanatında da kendini göstermiştir. Fütürist sanatçıların ütöpik eğilimli yapıtlarından sonra II. Dünya savaşının etkisiyle biçimlerin bilinçli bir şekilde bozulması anlamına gelen distopik eğilimlerin bir göstergesi olan ve kadın bedeninin çağdaş temsili olan heykellerini bir "kadın heykeltıraş olarak" Germaine Richier, gerçekleştirmiştir. Büyük Çekirgenin, yerle olan güçlü bağlantısı ve Antaeus'a (Yunan Mitolojisinde bir karakter) benzeyen kuvveti, ana tanrıça Gaia ile özdeş yeryüzünden gelmektedir (Mazis,2000, s.270).

Bin memeli Efes Artemis heykel tipinin esinlediği New York'da bulunan, Mihail Chemiakin'in bronz yapıtını (Resim. 14) çağdaş bir Kybele yorumu olarak görmekteyiz. Mehmet Aksoy'un Güzel Kibele diye adlandırdığı mermer heykeli de (Resim. 15) çağdaş bir Kybele yorumu olarak Ana Tanrıça'nın temsili ardılları olarak değerlendirilebilir.⁷

Resim 14. Mihail Chemiakin, Cybele, New York

⁷ <https://mehmetaksoy.com/2000-2010-donemi/>

Resim 15. Mehmet Aksoy, Güzel Kibele, 2002

Sonuç

Göstergebilimde, “Doğa ve Kültür”, “Yaşam ve Ölüm” olarak bilinen temel dizgelerin ele alınışında zihin- düşünce işleyişinin yarattığı temsiller üzerinden bir okuma yapılır. “Kadın ve Erkek” dizgesinin ele alınışında da okuma bu şekilde gerçekleşir. Bu okumaya göre; Toprak Ana doğurgan olmak özelliği taşısa da hem Kybele hem de Artemis çocuk sahibi değillerdir. Ana tanrıçayı, başındaki polosunda bulunan surbetimi şehirlerin koruyucusu yaparken onun savaşı yanını ortaya koysa da kaosa düzen, karanlığa aydınlık getiren olarak bilinmektedir. Greimas’ın göstergebilimsel dörtgeninde ikilikler ortaya konmuştur. Savaşı özelliği, Ana tanrıça kültürünün, Karadeniz bölgesinde yaşayan Amazonlarla ilişkili olduğunu düşündürür. Anadolu’da Selçuklu döneminde Bacıyan-ı Rum adı verilen atlı kadınlar, Amazonların ardılları olarak, savaş nedeniyle uzakta olan eşlerinin yerine şehirlerini koruyarak güçlerini kanıtlamışlardır. Ana Tanrıça heykelleri söz konusu olduğunda, çağlar boyu Kybele temsillerinde ve ardıllarında, kadının gücü vurgulanmıştır. Çalışma, Kybele Kültü bağlamında, çağlar boyu onun görünüşünün nasıl evrildiğini, Pierce’in üçüncülük düzleminde, seçilmiş heykel örnekleri üzerinden göstermek amacındadır. Ana Tanrıça heykelticiklerinin varlığı, insanlık tarihinin en erken zamanlarına-Paleolitik döneme kadar geriye gitmektedir. Anadolu’da, Neolitik Dönemden itibaren Ana Tanrıça heykelticikleri, iki tarzda; oturan ve ayakta duran örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çatalhöyük’te bulunmuş olan, iki yanında aslanlarla gösterilen, tahtında oturan tanrıça, zaman içinde form ve boyut olarak dönemlere göre değişiklikler taşısa da günümüzde Madrit’de Kybele Meydanı’nda varlığını sürdürmektedir. Yine Neolitik ve Kalkolitik

Dönemin önemli bir merkezi olan Hacılar'dan, ayakta duran Ana Tanrıça heykelciği, bu tür heykellerin arketipidir diyebiliriz. Doğurgan öğelerin abartıldığı dolgun bedenli ayakta duran ana tanrıça, zaman içinde güzel, endamlı ve ciddi yüz ifadeli, tanrısal bir bakireye-Artemis'e dönüşmüştür. Çağdaş Sanatta da Rodin'in Gaia'yı anımsatan, kadın bedeninin alışılmamış bir biçimi olan heykeli, öncü bir heykeldir. Rodin'in sevgilisi Camille Claudel'in, kadın bir heykel sanatçısı olarak, ataerkil düzende yaşadığı baskılar bilinmektedir. 20.yüzyılın başlarında yayımlanan Valentin de Saint Point'in Fütürist Kadın Manifestosu'nun (1912) olumlu etkilerini Germaine Richier'nin bir kadın heykeltraş olarak, başarısında görmekteyiz. Richier, Fütürist sanatçıların ütöpik eğilimli yapıtlarından sonra distöpik eğilimlerin bir göstergesi ve kadın bedeninin çağdaş temsili olan heykellerini gerçekleştirmiştir. Bizden de Mehmet Aksoy'un, bin memeli Artemis heykellerinin yeni bir yorumu, kendisinin "Güzel Kibele" olarak adlandırdığı heykeli, formun güzelliğiyle Kybele'nin gücünü birleştiren düşüncesinin ürünü; güçlü bir biçimde ayakta duran kadının, çağdaş Kybele'nin temsilidir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma kısmen İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje numarası: 37697

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This study was partially funded by Scientific Research Projects Coordination Unit of Istanbul University. Project number: 37697.

Kaynaklar/References

- Bakhtin, Mikhail (2001). *Karnaval'dan Romana*. PDF-XChange EditorS.
- Bell, Julian (1998). *What is Painting? Representation and Modern Art*. Hongkong: Thames and Hudson Ltd.
- Boguska-Kawalek, Joanna (2014). "The Avangarde Self in the Manifestos of the Early Twentieth Century Discourse on Art and Human Creativity", *The Role of Humanities in Contemporary Society: Semiotics, Culture, Technologies, Selected Proceedings from the 1st International Congress of Numanities*- Kaunas, 2-7 June, , 47-60
- Carter, Jesse Benedict (1906) *The Religion of Numa: And Other Essays On The Religion of Ancient Rome*. London: Macmillan. 93-103
- Çelgin, Güler (1986). *Artemis*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Darga, Muhibbe (2018). *Anadolu'da Kadın, On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe*. İstanbul: YKY.
- Erdem, Zeynep Koçel (2018). "Propontis'te Ana Tanrıça Kültü - Yeni Bulgular" *Uluslararası Propontis ve Çevre Kültürleri Sempozyumu, Bildiri Özetleri Kitabı*. Biga- Çanakkale,

- Erhat, Azra (1978). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Greimas, Algirdas Julien (1993). Courtés. *Semiotique Dictionnaire Raisonné du Langage*, Paris: Hachette. 29-33.
- Hafız, Muharrem (2015). “Gramer Olarak Sanat: Wittgensteinci Estetik Üzerine Bir Araştırma”, *Felsefe Dünyası*, 62 (K1ş), 150-174.
- İndirkaş, Z Zühre (2001). *Ana Tanrıçalar, Kybele ve Çağdaş Türk Resmindeki İzdüşümleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- İndirkaş, Zühre (2007). *Türk Mitosları ve Anadolu Efsanelerinin İzsürümü*, Ankara: İmge Kitabevi
- Mazis, G. A., “Merleau-Ponty’s Artist of Depth: Exploring “Eye and Mind” and the Works of Art Chosen by Merleau-Ponty as Preface”
<https://www.researchgate.net/publication/267263378> (Erişim: 24.03. 2022)
- Özgür, Seval Şahin (2013). *Anadolu’da Gelişen Simge Belleğinin Heykel Sanatında Kullanımı*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Heykel Bölümü, İstanbul.
- Posner, Roland (2001). “Kültür nedir? Antropolojideki temel kavramların göstergebilim açısından yorumu”. *Göstergebilim Tartışmaları*. İstanbul : Multilingual.
- Roller, Lynn E (2004). *Ana Tanrıça’nın İzinde*, İstanbul: Homer Yayınları.
- Sayın, Zeynep (2015). *İmgenin Pornografisi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Stone, Merlin (2000). *Tanrılar Kadıncık*, PDF-XChange Editor
- Şenyurt, Yücel ve Durugönül, Serra (2018). “Kurul (Ordu) Kalesi’nde Bir Kybele Heykeli (A Cybele Statue in the Fortress of Kurul (Ordu))”, *Olba*, XXVI, Mersin. 305-344.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/763799> (Erişim: 24.03. 2022)

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 13.08.2021

Kabul: 16.02.2022

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Toplumsal Cinsiyetin Çevresel Adalet ve İklim Değişikliği Bağlamında Türkçe Literatürdeki Görünürlüğü

Making Gender Visible in Turkish Academic Literature on Climate Change and Environmental Justice

Rakibe KÜLCÜR¹

Öz

Toplumsal cinsiyet konusunun dünya literatüründe çevresel adalet ve iklim değişikliği bağlantısında önemi giderek artarken, bu konu Türkçe akademik çalışmalarda marjinal bir konu olmaya devam etmektedir. Kadınlar çok sayıda eşitsizlik ve bunun sonucu olarak dezavantajla karşı karşıyadır ve bu yüzden çevresel adalet tartışmalarında feminist bakış açısı gereklidir. Bu makale çevresel adalet ve iklim değişikliği bağlamında toplumsal cinsiyet faktörünün önemini ortaya koyarak, bu konuda olan açığı ortaya çıkarmak ve Türkçe literatüre kaynak kazandırmayı amaçlamaktadır. Bunun için, hem hakemli dergilerde İngilizce ve Türkçe yapılan literatür taraması, hem de 2006–2019 tarihleri arasında yapılmış önceki araştırmaların da kullanıldığı için, sosyal araştırma metotlarının birleşimi kullanılmıştır. Bu araştırma, toplumsal cinsiyet merceğinin 'çevresel adalet' ve çevresel adalet konusu olan 'iklim değişikliği' bağlamında Türkiye'de ihmal edildiğini ortaya koymakta ve bu ihmalin ülkemizin iklim değişikliğinin giderek artan olumsuz etkilerine uyum ve mücadele politikalarını olumsuz etkileyeceğini savunmaktadır. Çünkü kadınlar çevresel adaletsizlik ve dolayısıyla iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden orantısız bir şekilde etkilenmektedirler. Bunun yanında, çevresel adaletsizliklere karşı yapılan taban aktivizminde ön planda yer almaları sebebiyle iklim değişikliğine uyum ve etkilerinin giderilmesi politikalarında önemli bir potansiyel kaynaklırlar.

Anahtar Kelimeler

İklim Değişikliği, Çevresel Adalet, Toplumsal Cinsiyet, Türkiye, İklim Adaleti

Abstract

While gender is increasingly important in international literature with regard to environmental justice and climate change, it remains a marginal topic in Turkey. Considering the numerous gender-related inequalities and disadvantages, a feminist perspective is required in the debate on environmental justice. This paper investigates environmental justice and climate change through a gender lens to uncover this failure and contribute to academic research in Turkish by raising awareness on the importance of gender in this context. As part of this research, mixed methods were used (a literature review in peer-reviewed journals, as well as including the research that I conducted between 2006 and 2019). This paper reveals that with regard to 'environmental justice' and, as an environmental justice issue, 'climate change', gender perspective has been neglected in Turkey. This negligence is expected to affect the country's climate change adaptation and mitigation policies adversely, as women are disproportionately affected by environmental injustices and the impacts of climate change. Moreover, women can be important agents of climate change adaptation and mitigation because they are often at the forefront of grassroots activism against environmental injustices.

Keywords

Climate Change, Environmental Justice, Gender, Turkey, Climate Justice

¹ Sorumlu Yazar: Rakibe Külcür (Dr.), Research and Consulting Services, Kolsass, Avusturya E-posta: rakibe.k@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1874-2822

Atf: Kulcur, R. (2022). Toplumsal cinsiyetin çevresel adalet ve iklim değişikliği bağlamında Türkçe literatürdeki görünürlüğü. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 24, 31–54.
<https://doi.org/10.26650/iukad.2021.982531>

GİRİŞ

Çevresel adalet (environmental justice) kavramı uluslararası akademik literatürde 1980'lerden başlayarak önemli bir kavram haline gelmiştir ama Türkiye'de akademik literatürde oldukça yenidir. Adalet kavramı, malların ya da kaynakların toplum bireyleri arasında eşit dağıtılması ve bu dağıtımı sağlayacak uygun prensipler olarak tanımlanabilir (Rawls, 1999). Çevresel adalet, bir toplumu oluşturan bireylerin karşı karşıya kaldığı orantısız riskler ve bunun yanında çevresel kaynakların ve çevresel sorunlardan kaynaklı toplumsal maliyetin aynı toplumu oluşturan bütün kesimler arasında adil biçimde dağıtılmaması konusuna yoğunlaşmaktadır (Schlosberg, 2009). Buna göre, çevresel adaletsizlik, yeşil alan ve doğal kaynaklar gibi çevresel malların bölüşümünde eşitsizlikler olması, bireylerin orantısız çevresel risklere maruz kalması ve toplumu oluşturan bütün kesimlerin çevresel karar alma mekanizmalarına katılma fırsatına eşit şekilde sahip olmadığında ortaya çıkmaktadır (Shrader-Frechette, 2005). Bu nedenle, çevre adaleti teorisyenleri, temiz, güvenli ve sağlıklı bir çevrede yaşamamızın temel bir hak olduğunu savunmaktadırlar (Hawkins, 2010; Oksanen, Dodsworth & O'Doherty, 2017).

Öte yandan, bulunduğu coğrafi kuşak nedeniyle, Türkiye'nin iklim değişikliğinin ortaya çıkardığı olumsuzluklardan gittikçe artan bir şekilde etkileneceği bilinmektedir (MedECC, 2020). Bunun yanında, özellikle mali kaynakların kısıtlı olduğu ülkelerde iklim değişikliğinin etkilerinin daha fazla olduğu bilinmektedir (Fankhauser & McDermott, 2013). Bu nedenle Türkiye'nin iklim değişikliğinin negatif etkilerine uyum sağlamak ve meydana gelen zararlara müdahale etmekte zorlanacağı beklenmektedir.

Bunun yanında, iklim değişikliğinin negatif etkilerine olan hassasiyet, toplum kesimleri arasında önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Sosyal eşitsizlikler olarak gelir, iş ve eğitim gibi sosyo-ekonomik durumu belirleyen ve cinsiyet, etnik grup ve yaş gibi diğer faktörler çevresel sağlık risklerine etki eden belirleyiciler olarak kabul edilmektedir (WHO, 2010). İklim değişikliğinden kaynaklanan etkilerden, belirli kesimler özellikle düşük gelirli kesimler orantısız olarak etkilenmekte ve bunların iklim değişikliğinin yarattığı olumsuz koşullara daha zor adapte oldukları bilinmektedir (UNFCCC, 2019). Bu nedenle, iklim değişikliği bir çevresel adalet konusu olarak kabul edilmektedir (Miranda, Hastings, Aldy, & Schlesinger, 2011; Nesmith, Schmitz, Machado-Escudero, Billiot, Forbes, Powers, & Sloan, 2020). Ülkemizde, iklim değişikliği de dahil olmak üzere çevresel adaletsizliklerin yaşamımız ve toplumumuz üzerindeki doğrudan etkileri akademik araştırmalarda halâ yeterince araştırılmamış, bu konudaki çalışmaların kısıtlı olması nedeniyle, iklim değişikliği ile çevresel adalet kavramları arasında ulusal iklim değişikliği politikalarında da yeterince bağlantı kurulamamıştır.

Bu makale, literatür taraması ile akademik araştırmaların çevresel adalet, iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet ekseninde araştırılarak, incelenmesini ve bu konuda

Türkçe kaynaklarda var olan boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla, bu araştırmanın amacı, çevresel adalet ve iklim değişikliği mücadelesinde toplumsal cinsiyet eşitliği bağlantısının önemini ortaya çıkararak, Türkçe literatüre kaynak kazandırmak ve ülkemizde iklim adaletsizliğine karşı toplumsal cinsiyete duyarlı ulusal politikaların oluşmasına katkıda bulunmaktır, çünkü akademik araştırmalar, kurumları ve bu kurumların belirlediği çevre politikalarını etkileme potansiyeline sahiptir (Beck, Mahdad, Beukel, & Poetz, 2019). Buna örnek olarak, Türkiye Ulusal İklim Değişikliği Stratejilerinde iklim değişikliğinin toplumun belirli kesimleri ve kadınlar üzerindeki etkilerinden bahsedilirken akademik araştırmalara yapılan atıflar verilebilir (Külcür, 2020). Örneğin, TC İklim Değişikliği Eylem Planı'nda (2011-2023) amaçlanan hedeflerden biri olarak, iklim değişikliğine uyum ve mücadele konularının akademik programlara dahil edilmesi yer almaktadır. Bu nedenle, iklim değişikliğinin orantısız etkileri daha fazla araştırılarak, bu konuda bilinçlenmenin ve kamuoyunun sağlanması ile toplumsal cinsiyete daha duyarlı çevresel politika ve projelerin oluşması beklenebilir. Bu çalışmada, feminist kurumsallık teorisi (*feminist institutional standpoint*) baz alınmaktadır. Bu teoriye göre, politika oluşturma ve toplumsal cinsiyet normlarının ve dinamiklerin inşa edilmesi ve sürdürülmesinde kurumların önemi büyüktür. Buna örnek olarak, özellikle 1920'den 1930'lu yıllara kadar Kemalist devlet yapısının kadın hakları alanındaki aktif çalışması sonucu, Türk toplumunun büyük değişime uğraması gösterilebilir.

Aşağıdaki bölümde önce araştırma metodu konusunda bilgi verilecek ve bunu takip eden bölümlerde de, iklim değişikliği, çevresel adalet ve toplumsal cinsiyet kavramları açıklanarak, daha sonra bu üç kavram arasındaki bağlantıya değinilecektir.

YÖNTEM

Bu araştırmada, Türkiye'deki hakemli dergilerde yayımlanan makalelerin çevresel adalet, iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet ekseninde sorgulanması ve bulunan araştırmaların çevresel adalet literatürü kapsamında incelenmesi için literatür taraması metodu seçilmiştir. Bunun için, çevresel adalet ve iklim değişikliği ile ilgili akademik makaleler İngilizce ve Türkçe literatürde taranmış ve sonuçlar analiz edilmiştir. İngilizcedeki literatür taraması, çevresel adalet ve iklim değişikliği konularının, toplumsal cinsiyet ekseninde geçmişten geleceğe incelenmesini ve gelişimini özetlemek ve Türkçeye bu konuda kaynak kazandırmak için yapılmıştır. Türkçede yapılan literatür taraması da ülkemizdeki bu konuda yapılan çalışmaları incelemek ve toplumsal cinsiyet konusunun çevresel adalet ve iklim değişikliği bağlantılarının ne kadar yapıldığını araştırmayı ve dolayısıyla da bu ihmali ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Literatür taraması, akademik araştırmalar için önemli bir yöntemdir, çünkü araştırma amacı, problem durumu, hipotez, yöntem ve sonuçlar literatür taraması sonucu bulunan bilgiler bazında desteklenir (Snyder, 2019). Bu araştırmada literatür taraması ve

analizi, araştırmaya konu olan kavramların yani ‘çevresel adalet’, iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet’ konularının bundan önceki literatürde geldiği noktayı tespit ederek, literatürdeki boşluk ve eksikliği açığa çıkarmak ve bu çalışmanın literatür içerisinde yerini tespit ederek, bu konuda olan boşluğu doldurmayı sağlamaktır. Literatür taraması için Google Scholar, DergiPark, Web of Science Core Collection ve YÖK Akademik web siteleri kullanılarak, 1975-2021¹ yılları arasında hakemli dergilerde yayınlanan Türkçe ve İngilizce makaleler taranmıştır. Bu taramada, ‘çevresel adalet ve toplumsal cinsiyet’, ‘iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet’, ‘çevresel adalet, iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet’ terimleri kullanılmıştır. İnceleme dönemi olarak seçilen dönemde yayınlanmış bu konudaki bilimsel makaleler daha sonra analiz edilmiştir. Bunun yanında, İngilizce literatür taraması Google Scholar ve Web of Science’de yapılmış ve bunun için ‘gender’, ‘gender and environmental justice’, ‘gender and climate change’ gibi terimler kullanılmıştır.

Ayrıca, bu eksikliğin nedenlerini açığa çıkarmak için, mevcut literatürde olan tartışmaların yanında, özellikle Türkiye’deki Çevre Sivil Toplum Örgütleri üzerinde yaptığım önceki araştırmalarımı (2006–2019) gözden geçirerek, deneyimlerimi ve toplumsal cinsiyet perspektifinden ele aldığım incelemelerimi de bu araştırmaya dahil ettim. Bu nedenle, bu araştırma, sosyal araştırma metodlarının birleşimi ile hazırlanmıştır.

Çevresel Adalet

Çevresel adalet hareketi ilk olarak 1980’lerde Amerika Birleşik Devletleri’nde doğmuştur. Bu hareket, çevresel eşitsizliklere ve çevreyi korumada farklı uygulamalara ve özellikle daha düşük gelir grubundakiler, azınlıklar ve siyahların maruz kaldıkları eşitsizliklere bir tepki olarak taban aktivistler (*grassroots activists*) olarak tanımlanan halkın içinden çıkan aktivistlerin, çevresel adaletsizliğe yol açan faaliyetlere verdiği tepkiler ve örgütlenmeler ile ortaya çıkmıştır (Taylor, 2011). Çevresel adalet olgusu, çevresel hak ve mağduriyet ve eşitsizlikleri meydana getiren temel varsayımları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Bullard, 2001: 153). Çevresel adaletin cevabını bulmak istediği sorular arasında,

çevre kirliliğinin, belirli kesimleri özellikle yoksulları ve savunmasız grupları takip edip etmediği, bu kesimlerin, iklim değişikliğinin de içinde bulunduğu, çevresel risk ve zararlardan daha fazla etkilenip etkilenmediği ve bazı güçlü kesimlerin çevresel karar alma mekanizmalarına etkisi ile çevre politikasını oluşturan ve yöneten siyasi süreçlere katılımında zayıf kesimlerin dışlanmasına yol açıp açmadığı yer almaktadır (Schlosberg, 2004; Walker, 2011). Buradan da anlaşılacağı gibi, çevresel adalet anlayışı herkes için sağlıklı bir çevre ve çevresel fayda/zarar ve risklerin dağılımı konusuna odaklanmıştır. Kısaca, çevresel adalet kavramı:

¹ Temmuz 2021

- Sağlıklı bir çevreye olan talep ve buna erişim,
- Çevresel mallara/kaynaklara erişimde herkes için eşitlik,
- Bütün kesimlerin çevresel risk ve kirlenmeye karşı eşit korunması,
- Çevreyle ilgili bilgiye ulaşımında eşitlik, ve
- Çevresel karar alma mekanizmalarına katılımında eşitliği amaçlar (Bell, 2014).

Çevresel adalet teorisyenleri, özellikle hareketin ilk başladığı zamanlarda siyahiler, işçi sınıfı ve göçmenleri kapsayan belirli kesimler, yani ırk ve sınıf üzerinde yoğunlaşmışlar, ve bu kesimlerin çevresel kirlenme ve bunun getirdiği yüke orantısız mağduriyetine odaklanmışlardır. Bunlara göre, sosyal adalet ve çevresel adalet birbirinden ayrılamaz iki unsurdur. Bu varsayım, daha sonra sosyal sınıf ve hava kalitesi arasında bulunan kuvvetli ilişki (Baysan, 1999; Bard, 2007) sonrası kuvvetlenmiştir. Bununla birlikte, zamanla ABD’de tehlikeli atık bertaraf ve düzenli depolama tesislerinin daha çok göçmen ve siyahların yaşadığı yoksul mahallelere kurulması ve bununla ilgili protestolarla oluşan sosyal hareketlerin de etkisiyle, farklı çevresel sorunlar da çevresel adalet teorisi içinde yer almaya başlamıştır (Bullard, 2000; Pellow and Brulle, 2005). Bu nedenle, özellikle ABD’de, ABD yerli halkı, siyahlar ve göçmenler gibi, düşük sosyo-ekonomik statüdeki kesimlerin, atıkların depolandığı yerler, atık yakma fırınları gibi bertaraf tesisleri, madenler ve sanayi tesisleri gibi çevre sorunlarına yol açan oluşumlardan orantısız bir şekilde etkilendiği belgelenmiştir (Ringquist, 2005). Zamanla, diğer ülkelerde ortaya çıkan çevresel adalet oluşumları ve çevresel sorunlara verilen tepkiler de literatür içinde yer almıştır (Agyeman & Evans, 2004; Schroeder, Martin, Wilson & Sen, 2008; Lai, Staddon & Hamilton, 2021).

Çevresel adalet literatürü, kimyasallar ve kirleticilerin toplumu oluşturan farklı sosyo-ekonomik kaynaklara sahip insanlar üzerindeki eşit olmayan etkilerini ve çevresel maruziyetleri belgelemekle birlikte (Eberhardt & Pamuk, 2004; Walker, Mitchell, Fairburn, & Smith, 2005), daha çok siyahlar, işçi sınıfı ve etnik azınlıklar üzerindeki haksız yüke odaklanmış ve çevre adaleti ile ırk ve sınıf arasındaki ilişkiye dikkat çekilirken, toplumsal cinsiyet bağlamındaki farklı etkiler uzun bir süre ilgi görmemiş ve çevre adaleti literatürü genellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini çevre adaletsizliğinin yapısal bir özelliği olarak çok yakın zamana kadar kabul etmemiştir.

Son yıllarda çevresel adalet teorisi akademisyenleri sadece sınıf ve ırk sosyal faktörlerini incelemek yerine, birbiriyle ilişkili bir çok faktörün çevresel adaletsizliğe ve bu konuda baskıya neden olduğunu ortaya çıkarmaya çalışarak yeni bir bakış açısı getirmişlerdir (Ducre, 2018; Clark, Auerbach, & Xuan Zhang, 2018; Malin & Ryder, 2018; Bell; Fitzgerald & York, 2019). Bu yeni akım, Eleştirel Çevresel Adalet (Critical Environmental Justice - CEJ) teorisi olarak da nitelendirilmekte (Pellow & Brulle,

2005) ve birbirine bağımlı birçok faktörün çevresel eşitsizliğe yol açtığını öne sürerek, bu faktörleri ortaya çıkarmayı ve analiz etmeye çalışmaktadır (Pellow 2017). Eleştirel Çevresel Adalet Teorisi, çevresel adalet kuramının odaklanmadığı ve herhangi bir çözüm üretmediği aşağıdaki konulara değinmeyi amaçlamaktadır (Pellow, 2017):

- *Ölçek veya Alan (scale) ve zamansallık ile ilgili çoklu ölçek (multi-scalar) analizleri*: Birçok teorisyen çevresel adaletsizliklerle mücadele ederken kendilerine tek bir ölçek belirlemiş ve bu tek ölçeğe odaklanmışlardır (örneğin, yerel, bölgesel, ulusal veya küresel ölçek). Oysa, özellikle çevre sorunlarının bölgesel ve sınırlar ötesi etkileri nedeniyle Eleştirel Çevresel Adalet Teorisinde ölçek seçiminin önemli bir yere sahip olduğu ve çoklu ölçeğin yani aynı anda birden fazla ölçeğin gözönüne alınmasının önemi vurgulanmaktadır.
- *İçinde devlet, endüstri ve diğer politik ekonomik güçlerin de olduğu sosyal eşitsizlikleri üreten güçler*: Bu eleştiride sermaye ve kurumsal yapıların çevresel adaletsizliğe neden olduğu ve devlet kurumlarının bunları gidermede yeterince rol almadığı düşüncesi yatmaktadır. Buna göre, içinde büyük politik ve ekonomik güçlerin olduğu oluşumlara karşı devlet kurumlarının hareketsiz kalması nedeniyle, engelenmeyen çevresel adaletsizlikleri gidermek için reformlara gerek bulunmaktadır. Örneğin Pellow'a (2017) göre, mevcut çevresel adalet kuramları devlet gücüne aşırı güvenmiştir ve devlet politikaları ile ortaya çıkan çevresel adaletsizlikleri veya sermayeyi elinde tutanların yarattığı adaletsizliklere devletin hiç veya yeterince müdahale etmemesini büyük oranda göz ardı etmişlerdir. Bunun yanında, çevresel adalet teorisi, çevresel adaletsizlik yaratma potansiyelleri büyük olan özellikle büyük sermaye gruplarının bu sistem içindeki yerini ve gücünü sorgulamadığı için eleştirilmektedir. Bu yüzden, aralarında Pulido (2017) ve Harrison (2020) gibi araştırmacıların da olduğu teorisyenler, devleti kurum olarak eleştirmiş ve devlet erkilinin bu adaletsizlikleri önlemede ve gidermede önemli bir rolü olduğunu savunmuşlardır.
- *Değersizleştirilmiş kesimlerin karşı karşıya olduğu sosyo-ekolojik tehditler*: Buna göre çok az sayıdaki çevresel adalet araştırmacısı (Pulido, 1996; Buckingham & Kulcur, 2010) kadınların ve göçmenlerin de içinde bulunduğu bazı kesimlerin diğerlerine göre daha aşağı veya daha az değerli görüldüğü vurgusunu yapmış ve devlet ve sermayenin de içinde olduğu daha güçlü gruplar tarafından uygulanan tahakküm ve ötekileştiricilik baskılarının yeterince araştırılmadığı ve dezavantajlı kesimleri koruyucu önlemlerin önemli olduğu vurgulanmaktadır.
- *İrk, sınıf, cinsiyet, cinsellik gibi kesişen bir çok sosyal kategorilere de ağırlık vermek gereği*: Bu eleştiriye göre, çevresel adalet çalışmalarında sadece ırk ve sınıf gibi bir veya iki sosyal eşitsizlik ögesi araştırılmıştır. Toplumsal cinsiyet ve çevresel adaletsizliğe yol açan diğer faktörlere yeterince ağırlık verilmemiştir.

Taban aktivizmi (grassroots activism)

Birçok kadının ev içi ve ev dışı işleri birlikte idare etme yükümlülükleri, kadınların gönüllü ve toplumsal sorumluluk faaliyetlerini üstlenmesini zorlaştırsa da (Taniguchi, 2006), kadınlar, evlerini, ailelerini ve buldukları yeri tehdit eden uygulamalara ve politikalara meydan okumak için toplumsal çevre hareketlerine erkeklere oranla daha fazla katılmakta ve hatta bu hareketlere önderlik etmektedirler (Di Chiro, 1998; Seager, 1993; Brown & Ferguson, 1995). Örnek olarak, ABD’deki zehirli atık hareketi, Hindistan’daki Chipko hareketi ve Kenya’daki Greenbelt hareketi gibi çevre sorunlarına karşı eylemler kadınlar tarafından yönetilmiş (Agarwal, 1998; Zelezny & Bailey, 2006; Greenbelt, 2021) ve hatta Greenbelt hareketinde katılımcıların %70’i kadınlardan oluşmuştu (Greenbelt, 2021). Türkiye’de, en güncel çevresel adalet hareketlerinden biri olan Kazdağları maden ocağı ve İkizdere’de taş ocağına karşı direnenler arasında yine kadınlar çoğunlukta ve ön planda yer almıştır (Ekmekvegul, 2019; Yeşilgazete, 2021).

Toplumsal cinsiyet unsurunun rolünü bu bağlamda araştırmak ve anlamaya çalışmak, kadınların neden daha fazla çevresel adalet taban hareketine (grassroots movement) gönüllü olarak aktif şekilde katkıda bulunduğunu açıklamaya yardımcı olacaktır. Toplumsal cinsiyet faktörünün kadınların çevre aktivizminde yer almasında önemli olduğunu gösteren araştırmalardan birisi Peoples ve DeLuca (2006) tarafından kaleme alınmıştır. ABD’de çevre aktivizmini inceledikleri araştırmalarında, çevre hareketlerinde sadece göçmen ve siyahi gibi marjinal gruplara mensup kadınların değil de aynı zamanda beyaz, orta sınıf kadınların da yer aldığını ve kadınların aynı sınıf ve etnik gruptaki erkeklere göre daha faal oldukları sonucuna varmışlardır. ABD’de toksik atıklara ve bir diğeri kömür madenlerine karşı oluşan harekette bulunan kadınlar üzerinde yapılan araştırmalarda, kadınların geleneksel rollerinden biri olan ‘annelik’ faktöründen ve karar alma mekanizmaları gibi, gücü elinde bulunduran kurumlarda yeterli temsil edilmedikleri ve sistemin kendileri için çalışmadığını düşündüklerinden, katılımlarını taban hareketlerinde yaptıklarını ortaya çıkarmıştır (Krauss, 1993; Bell & Braun, 2010).

Çevresel Adalet ve İklim Değişikliği İle Toplumsal Cinsiyet İlişkisi

Türkiye, bulunduğu konum itibariyle iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine maruzdur ve bu etkilerin giderek artması beklenmektedir, çünkü ortalama sıcaklığın 2100 yılına kadar 2°C’den (1850-1900 periyoduna göre) daha fazla artması beklenmektedir (IPPC, 2018). Gelişmekte olan ülkelerin, iklim değişikliğinin etkilerinden gelişmiş ülkelere oranla daha fazla etkilendiği de bilinmektedir (IPPC, 2014). Bunun nedenleri arasında, olağanüstü hava olayları ve doğal felaketler, kuraklık, arazi kullanımının değişmesi gibi doğrudan ve çok boyutlu çeşitli sosyo-ekonomik eşitsizlikler nedeniyle ortaya çıkan doğrudan olmayan etkilerin hafifletilmesi için gereken mali ve teknik kaynakların daha sınırlı olması yatmaktadır.

İklim değişikliği bir çevre adaleti sorunudur, çünkü içinde içme suyuna erişim, gıda güvenliği, sağlık hizmetlerine erişim ve göçten kaynaklanan sorunların da yer aldığı bir çok eşitsizliğe neden olmakta ve adalet ve insan haklarını etkilemektedir (Miranda, et al., 2011; Schlosberg & Collins, 2014). İklim değişikliğinden kadın ve erkekler farklı şekilde etkilenmektedir, buna cinsiyete özgü etkiler (gender specific impacts) denilmektedir. İklim değişikliğinin yoksul ve marjinal gruplara etkisinin daha fazla olduğu ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine mali kaynakları kısıtlı bu kesimlerin uyum sağlamasında zorluklar bilinmektedir (CEE, 2009). Bu etkiler, iklim değişikliğinden kaynaklanan tehlikelere maruz kalmada artış, bu tehlikelerin neden olduğu hasara duyarlılıkta artış ve hasarla başa çıkma ve hasardan kurtulma yeteneğinde azalma olarak özetlenebilir (Islam & Winkel, 2017).

Uluslararası literatürde, feminist akademisyenler toplumsal cinsiyet ve çevre tartışmalarında toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile doğal çevrenin bozulması arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çevre ve çevre sorunları, toplumsal cinsiyet bağlamında, özellikle eko-feminizm (ecofeminism) (D'Eaubonne, 1974; Griffin, 1978; Shiva, 1988; Merchant, 1996), feminist siyasal ekoloji (feminist political ecology) (Nightingale, 2006; Rocheleau, Thomas-Slayter, & Wangari, 2013; Elmhirst, 2015) ve materyalist ekofeminizm (materialist ecofeminism) (Barry, 1998; Mellor, 2000) teorilerinin de içinde olduğu feminist akademisyenler tarafından incelenmiştir.

Ekofeministlere göre, doğanın sömürülmesi ve domine edilmesi ile kadınlar üzerinde olan eşitsizlik ve baskı birbiriyle bağlantılıdır. Bunun nedeni, toplumun içinde bulunan ayrıcalıklı bir elitin hiyerarşi ve sömürü düzeni ile baskın dünya görüşünü belirlemesi ve sürdürmesidir (Shiva, 1988; Agarwal, 1992; Plumwood, 2005). Bu teoriye göre, çevresel bozulma, toplumsal cinsiyetten bağımsız (gender neutral) değildir. Öte yandan, feminist siyasal ekoloji, güç ilişkilerini toplumsal cinsiyet açısından incelemiş ve kadın ve erkekler arasında kaynak ve çevresel mallara olan erişimde farklılıkları inceleyerek, bundan dolayı oluşan eşitsizlikleri ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Rocheleau, et. al., 2013; Elmhirst, 2015). Materyalist ekofeminizm (Barry, 1998; Mellor, 2000) ise, toplumdaki materyalist koşullara odaklanmakta ve aile, annelik gibi cinsiyete dayalı iş bölümüne ve kadınların sosyal hayattaki rollerine vurgu yaparak, kadınlar için dezavantajlı sosyal düzenlemeleri eleştirmektedir. Bu kapsamda, kadın ve çevreye/doğaya atfedilen önemsizlik ve bu ikisinin sömürüsü konularını ele alınmıştır.

Sosyal eşitsizliklerin getirdiği çevresel risklere maruziyet ve bunun sonucu ortaya çıkan sorunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (WHO, 2010, s. 3).

1. Sosyal faktörler içinde yaşanan çevresel koşulların kalitesini de etkilemektedir. Sosyal anlamda dezavantajlı grupların, daha iyi durumdaki kesimlere göre daha az elverişli çevre koşullarında yaşaması, çalışması veya çevrelenmesi ihtimali yüksektir.

2. Aynı çevre koşulları baz alındığında, dezavantajlı grupların daha az bilgiye ve sağlıklarını koruyacak davranış biçimine sahip olduklarından dolayı, bunların sosyal açıdan daha iyi kesimlere göre daha fazla mağduriyet yaşamaları beklenir.
3. Sosyal eşitsizliklere atfedilen faktörler (sağlık durumu ve biyolojik duyarlılık gibi) ‘maruz kalma-karşılık’ (*exposure-response*) durumunu etkiler. Aynı derecede maruziyet baz alındığında, dezavantajlı gruplar, örneğin birden fazla risk faktörü arasındaki sinerjik etkileşimler nedeniyle olumsuz sağlık etkilerine karşı daha savunmasızdır.
4. Hem çevresel hem de çevresel olmayan mekanizmalarla ortaya çıkan sosyal eşitsizlikler, sağlık üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte, aynı derecede ‘maruz kalma-karşılık’ baz alındığında, dezavantajlı grupların bazı hizmetlere (örneğin, kırsal alanlarda acil tıbbi hizmetler ve sigorta ve kapsamı ile ilgili yetersizlikler) daha zayıf erişimi nedeniyle, sağlık sorunlarına karşı daha savunmasız kalmaları, beklenen bir sonuçtur ve bu da bu kesimin negatif etkileri azaltma veya bununla başa çıkma kabiliyetlerinin azalmasına (örneğin, bilgi eksikliği ve belirli hizmetlere erişimin az olmasıyla) neden olur.

Bunun yanında, çevresel adaleti toplumsal cinsiyet boyutunda incelemek için dört farklı boyuta bakılması gerekmektedir. Bunlar:

- Yeşil alanlar ve su gibi çevresel kaynakların ve hava kirliliği, zehirli kimyasallar gibi çevresel risklerin toplumu oluşturan bütün kesimler içinde ‘dağıtımsal adalet’ (*distributional justice*) (Eberhardt & Pamuk, 2004; Walker, 2011; Martin, McGuire & Sullivan, 2013),
- Çevresel karar verme sürecinde demokratik ve eşitlikçi katılımın da önemli olduğu ‘prosedürel adalet’ (*procedural justice*) (Low, 2013; Bell & Carrick, 2017),
- Toplumu oluşturan tüm bireylerin, yeşil alanları, yeterince güvenli ve eşit bir şekilde başkalarıyla etkileşime geçebilecekleri uygun ortam olarak algılamaları hakkı yani ‘etkileşimsel adalet’ (*interactional justice*) (Low, 2016; McCammack, 2017), ve
- Kurumlar, politikalar ve programların etkilenen tüm tarafların kültürünü, değerlerini ve durumlarını tam olarak anlayabildiği ve bunlara saygı duyduğu ‘tanıma adaleti’ (*recognition justice*) (Schlosberg, 2001; Holifield, 2012).

Yukarıda değinilen hususlar incelendiğinde, bir çok boyutta toplumsal cinsiyet bağlamında adaletin olmadığı görülmektedir. Bunun yanında, yoksulluk ve çevre adaletsizlikleri arasındaki bağlantı uzun zamandır bilinmektedir (Bullard, 1990; Walker,

et al, 2005; Stephens, Willis & Walker, 2007). Çevre sorunlarının ve adaletsizliklerin sonuçlarına en çok maruz kalan ve savunmasız olan kişiler yoksulluk içinde yaşayan insanlardır. Genel olarak, kadınların çevre sorunlarına uyum sağlayacak veya bunların sonuçlarından kaçınma veya bertaraf etme için gereken kaynaklara sahip olma olasılığı erkeklere göre daha düşüktür. Kadınlar, ücretli çalışmaya artan katılımlarına rağmen, cinsiyetçi politika ve önyargılara dayanan ücret farkları, eşit olmayan eğitim ve kariyer olanakları ve erkeklere nazaran daha uzun yaşam beklentisi gibi bir çok nedenden dolayı nüfusun en yoksul kesimi arasında bulunmaktadır (UN, 2017, ayrıca yoksulluğun cinsiyet boyutu için bkz. Alcock, 1993). Ekonomik olarak gelişmiş batılı ülkelere göre, Türkiye’de, iş gücüne ve eğitime katılım ve karar alma süreci olarak yansıyan ataerkil ilişkiler nedeniyle cinsiyet uçurumları büyüktür (OECD, 2021). Türkiye’de kadın işgücüne katılım oranı, OECD ülkeleri arasında en düşüktür (%31,8) ve kadınların yüksek eğitimi elde etme olasılığı hâlâ erkeklerden %20 daha azdır (OECD, 2020). Bu nedenle, Türk kadınlarının ortalama gelirin %50’sinin altında yaşama olasılığı erkeklere göre daha yüksektir (UN, 2020). Bu da kadınların özellikle tek ebeveyn olduğu haneleri daha savunmasız hale getirmektedir (OECD, 2020).

Çevre sorunlarına ve bunların getirdiği etkilere en açık ve savunmasız olan kişiler yoksulluk içinde yaşayan ve uyum sağlamada politik, ekonomik ve örgütsel kapasiteye daha az sahip kişilerdir. Özellikle toplumu oluşturan kesimler arasında birbiri içine geçmiş sosyal eşitsizliklerin hakim olduğu ülkelerde, iklim değişikliğinin daha ağır sonuçlar doğurduğu bilinmektedir (Islam & Winkel, 2017). Örneğin, refah seviyesi düşük kesimler, yaşadıkları yerleri seçme ve felaket sonrasında daha güvenli yerlere göç etme konusunda daha az imkâna sahiptirler. Özellikle, kadınların tek ebeveyn olduğu hanelerin düşük kaliteli konutlarda yaşama olasılığı daha yüksektir (EU, 2020). İklim değişikliğinden kaynaklanan aşırı yağış, sel, fırtına gibi olağanüstü hava olaylarının evlerini tehdit etmesi halinde sığındıkları yerlerde güvenlik ve belirli temel ihtiyaçlarının (menstrüel hijyen ürünlerine ihtiyaç, hamile ve bebekli kadınların ihtiyaçları gibi) karşılanmaması dahil olmak üzere daha fazla risk ve mağduriyete tabidirler. Bunun yanında, düşük gelire sahip olan fertler, genellikle kaliteli sağlık hizmetlerinden daha orantısız olarak yararlanmaktadır ve bunların bilgi ve kaynaklara erişimi sosyo-ekonomik durumu iyi olan bireylere göre kısıtlıdır.

İklim değişikliğine uyum konusunda cinsiyet eşitsizliklerinin hayati bir rol oynadığı bilinmektedir (UN, 2021). Zengin ve yoksul ülkeler arasındaki büyüme ve gelişme düzeylerindeki önemli farklılıklara rağmen, kadınlar dünya genelinde oldukça benzer rollere, sorumluluklara ve ataerkil deneyimlere sahiptir (WEF, 2021). Cinsiyetin farklı yerlerde, farklı şekilde inşa edildiği iddia edilebilse de, kadınlar hemen hemen bütün ülkelerde cinsiyete dayalı rol paylaşımıyla karşı karşıyadır. Bu da, kadınların ev işleri, çocuk, hasta ve yaşlıların bakımını üstelenmesi ve belirli iş segmentlerinde daha çok temsil edilmesinde görülebilir. 100’den fazla ülkede yapılan bir analiz, sosyal ve sağlık

sektöründeki çalışanların %70'inin kadın olduğunu açıkça göstermektedir (İlkkaracan, 2016; Boniol, McIsaac, Wuliji, Diallo, & Campbell, 2019). İklim değişikliği ile giderek artacak şiddetli yağmur, fırtına, sel, sıcak hava dalgaları ve kuraklık nedenli salgınlar gibi felaketlerin bir sonucu olarak, olağanüstü zamanlarda bakıma muhtaç ve ihtiyaç sahibi insan sayısının arttığı görülmektedir. Ayrıca, bakımını sağladıkları yakınları başta olmak üzere güvenli gıda ve su bulmak kadınlar için daha zorlu bir durum yaratmaktadır (WHO, 2012) Sonuç olarak, kadınların toplumda kabul görmüş cinsiyete dayalı işbölümü nedeniyle, çevresel kirlenme ve iklim değişikliğinde sorumlulukları ve iş yükleri artmaktadır.

Ayrıca, cinsiyete dayalı sosyal faktörler ve sosyo-kültürel normlar, kadınların afetlere karşı savunmasızlığını arttırmaktadır. Kadınlar, iklim değişikliğine uyum ve etkilerinin hafifletilmesinde önemli olan araçlardan eğitim, bilgi ve kaynaklara ulaşmada bir çok eşitsizliğe maruz kalmakta ve evde daha fazla zaman geçirmektedirler (UNDRR, 2021). Bunun sonucunda, sel, deprem gibi felaketlerden de daha fazla etkilenmektedirler. 1981'den 2002'ye kadar 141 ülkede yapılan bir araştırma, afetler nedeniyle kadınların yaşam süresinin erkeklerden daha fazla azaldığını ve ölüm oranının arttığını göstermiştir (UNDP, 2010). Kadınların hareketlerindeki kültürel kısıtlamalar ve bakımını sağladıkları kişilerin hareketlilik kısıtlamalarından dolayı, kasırga, sel, deprem gibi doğal felaketlerin ortaya çıkması halinde, gerekli zaman içinde kaçma kabiliyetleri daha kısıtlıdır ve ayrıca bu faktörler barınma ve sağlık hizmetlerine erişimlerini engelleyebilir. Bunun neticesinde de, kadınların erkeklere göre daha fazla can kaybına uğradığı bilinmektedir (UNDP, 2010; Dasgupta, Siriner & De Sarathi, 2010). Örnek olarak, ülkemizde 2011 yılında bir Pazar günü gündüz meydana gelen Van depreminde, kadınları evde kalmaya zorlayan toplumsal normların da etkisiyle daha fazla sayıda kadın ve çocuk hayatını kaybetmiştir (Işık, Özer, Sayın, Mishal, Gündoğdu & Özçep, 2015). Ayrıca, kadınların afetlere hazırlanma programlarına katılımları, kaynak sorunları (finansal, fiziksel, sosyal) veya cinsiyetçi sosyo-kültürel normlar gibi bir çok farklı nedenden dolayı erkeklere göre daha azdır (UN, 2010).

Buna ek olarak, risk yönetimi ve adaptasyon stratejileri, iklim değişikliğinden kaynaklanan etkilerin azaltılmasında önemlidir. Fakat, kadınlar karar alma mekanizmalarında yeterince temsil edilmemektedirler (Külcür, 2020). Dolayısıyla da kendilerini etkileyen kararlar üzerinde söz sahibi değillerdir. Toplumsal cinsiyet perspektifine bakılmadan yapılan afet sonrası müdahalelerde, örneğin kadınların özellikle hamile ve emziren kadınların gerekli ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucu, kadınlar olağanüstü dönemlerde erkeklere göre orantısız bir şekilde etkilenmektedirler (Chindarkar, 2012; UNDP, 2016).

İklim değişikliğine karşı kırılganlık kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıkların ötesine geçse de, iklim değişikliği kadın ve erkek sağlığını farklı şekilde

etkilemektedir. Kadınlar strese bağlı hastalıklar, bulaşıcı hastalıklara karşı artan kırılabilirlik ve yetersiz beslenme riski de dahil olmak üzere artan sağlık sonuçlarıyla karşı karşıyadır. Örneğin, hamile kadınlar vektör kaynaklı hastalıklara karşı daha savunmasızdır (Enarson & Chakrabarti, 2009) ve bunların farklı beslenme talepleri vardır. Bunun yanında, iklimle ilgili riskler ‘hipertansif krizler ve ölü doğum eğilimini arttırmakta ve iklimle ilgili felaketler sırasında, kadınlar orantısız olarak ölüm riskiyle karşı karşıya kalmakta ve hayatta kalanların yaşam beklentisinde bir azalma’ gözlemlenmektedir (Sorensen, Murray, Lemery, & Balbus, 2018, s. 2 - 3).

Çevresel bozulma ve çevre kirliliğinin kadın ve erkekleri farklı şekilde etkilediği uzun yıllardır bilinmektedir (Seager, 1996), fakat Türkiye’de çevresel adalet ve iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet kuramları üzerindeki akademik çalışmalar kısıtlıdır. Bu ihmal aşağıdaki bölümde incelenmiştir.

BULGULAR

Ülkemizde hakemli dergilerde yayınlanmış çalışmalar içinde, ‘iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet’ bağlantısının kurulduğu çok az sayıda makale vardır ve ‘çevresel adaletin, toplumsal cinsiyet’ bağlamında incelendiği makale yok derecede azdır. Örneğin, çevresel adalet anlayışının konu edinildiği makalede Kılıç ve Tok (2014), çevresel adalet ile kadın ve çocuklar arasında bağ kurmakla birlikte, bunu çevresel adalet başlığı altında çok yüzeysel bir şekilde yapmaktadır. Öte yandan, Özel (2015), çevresel adalet teorisinin gelişiminde birinci derecede rol oynayan çevresel aktivizm hareketlerini incelediği makalesinde, çevresel aktivizmde kadınların aldığı önemli rolleri ve toplumsal cinsiyet ile çevresel aktivizm arasındaki bağı görmezlikten gelmiş ve ekofeminist harekete sadece bir cümlede değinmiştir. Bunun yanında, Güzel ve Buz (2019), yakın zamanda yayımlanan yoksulluğu inceledikleri derlemelerinde, toplumsal cinsiyet ilişkisini, ne çevresel adalet, ne de iklim değişikliği anlamında görmemişlerdir. Kaçmaz ve Özaydın (2019), küresel iklim değişikliğini sosyal politika disiplini bağlamında inceledikleri makalelerinde, sadece kısa bir paragrafta toplumsal cinsiyet bağlantısına değinmişler ve küresel iklim değişikliğinin eşitsizlik boyutu olarak iklim değişikliğinden kaynaklanan felaketlerde ekonomik ve sosyal olarak kadın ve erkek arasında eşitsizliğin fazla olduğu toplumlarda daha fazla kadının can kaybının olduğunu altını çizmişlerdir. Kovancı ve Karakoç (2019), iklim değişikliğini güvenlik açısından inceledikleri makalelerinde, maruz kalma ve güvenlik açığının, cinsiyet, sınıf, etnik köken, yaş gibi sosyal faktörlerin de içinde olduğu çok sayıda sürecin bir ürünü olduğunu belirtmekle birlikte, bununla ilgili herhangi başka bir bilgi vermemektedirler. Oysaki, kadınlar olağanüstü hallerde, daha fazla şiddete maruz kalmaktadırlar. 1999 Marmara depreminden sonra da (Pincha, 2009) görüldüğü gibi, dünyanın neresinde bulunurlarsa bulunsunlar, kadınların acil durumlar ve afetler sırasında artan aile içi ve cinsel şiddetle karşı karşıya kaldıkları belgelenmiştir (Sanz-Barbero, Linares,

Vives-Cases, González, López-Ossorio, & Díaz, 2018). Bu durum, 2020’de patlak veren COVID-19 salgını sırasında da görülmektedir (UN Women, 2020; EU, 2021). Bunun yanında, kadınlar güvenli olmayan, aşırı kalabalık barınaklara yerleşme riski nedeniyle daha fazla güvenlik sorunuyla karşı karşıyadırlar (UN, 2009). Aile içi ve dışı cinsel şiddet korkusuyla barınak kullanmaktan kaçınmaları onların aile bireylerine bakım sorumluluklarını daha da arttırmakta ve kendileri için karar alma özgürlükleri daha da azalmaktadır

Buna ek olarak, iklim adaleti kavramı toplumsal cinsiyet temelinde de ele alınmayken, bu konudaki çalışmalar yetersizdir. Türkiye’de hakemli dergilerde yayımlanan iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet arasındaki bağı vurgulayan bir elin parmaklarını geçmeyen makaleler arasında Talu (2017), Can (2018); Kovancı (2017); Tatgın (2019), Külcür, Buckingham & Ansell (2019) ve Külcür (2020) bulunmaktadır. Örneğin, Can (2018), iklim politikasını insan hakları açısından incelediği makalesinde iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet konusunu da irdelemiş ve kadınların toplumsal roller nedeniyle iklim değişikliğinin sonuçlarından farklı şekilde etkilendiğini belirterek, iklim değişikliği ile ilgili karar alma süreçlerinde kadın ve erkeklerin eşit şekilde yer almasının ve ulusal iklim politikalarının cinsiyet eşitliğine göre belirlenmesi ve uygulanmasının öneminden söz etmiştir. Talu (2017), iklim değişikliğinin bir çevre ve sosyo-ekonomik sorun olduğunu vurguladığı makalesinde, iklim değişikliğini tam olarak anlamak ve mücadele edebilmek için, sosyal, ekonomik ve siyasi konuların hepsinin bir arada ele alınması gerektiğini ve bunun için de toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemli olduğundan bahsetmektedir. Tatgın (2019) iklim adaletini toplumsal cinsiyet bağlamında tartıştığı makalesinde, sosyal adaletin sağlanması için uluslararası iklim politikalarında toplumsal cinsiyet tartışmalarının önemini savunarak, bunun iklim kriziyle mücadelede önemli olduğunu tespit etmiştir. Talu (2017) ve Tatgın (2019), toplumsal cinsiyete dayalı verilerin eksikliği ve iklim adaleti kavramının toplumsal cinsiyet temelinde ele alınması konusundaki çalışmaların eksikliğine vurgu yapmakta; bu durumun da toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği ile mücadele bağlantısının görülmemesine yol açtığını belirtmektedirler. Kovancı (2017), kadınların sürdürülebilir gelişme için iklim değişikliğini toplumsal cinsiyet merceğinden incelediği çalışmasında, kadınların, iklim değişikliğini azaltma ve iklim değişikliğine uyum konusunda önemli bilgi ve beceriye sahip olduğunu belirtmektedir.

Tartışma: Toplumsal Cinsiyetin Çevresel Adalet Literatüründe Marjinalliğinin Nedenleri

Kadınların çevresel bozulma ve risklere orantısız olarak maruz kalmalarına ve çevresel adalet taban aktivizminde çoğunluğu sağlamalarına rağmen, uluslararası çevresel adalet literatürü çok uzun bir süre toplumsal cinsiyeti görmemezlikten gelmiş ve bu konu son yıllara dek marjinal bir konu olmuştur (bunun istisnaları arasında, Taylor, 1997, Di Chiro 1998, Stein, 2004; Kurtz, 2007; Buckingham & Kulcur, 2009; Bell 2013).

Öte yandan, iklim değişikliğinin cinsiyete dayalı etkileri akademik araştırmalarda Küresel Güney olarak adlandırılan ekonomik olarak az gelişmiş ülkelerde kendine yer bulmuşken, gelişmiş ülkelerde ancak son yıllarda ele alınmaya başlamış ve cinsiyete duyarlı (*gender sensitive*) iklim değişikliği politikalarının önemi vurgulanmıştır. Bu araştırmalar arasında, bir güç ilişkisi olarak cinsiyetin iklim değişikliğiyle ilgili stratejileri nasıl etkilediği (Kronsell, 2017); iklim değişikliğinin cinsiyete dayalı boyutları ve kamu politikası konuları (Buckingham & Kulcur, 2017); iklim değişikliğinin cinsiyet ilişkileri üzerindeki etkileri (Nelson, Meadows, Cannon, Morton & Martin, 2002); adaptasyon ve güvenlik açığı (Kendall & Spang, 2020; Jerneck, 2018); aktivizm ve iklim değişikliği (Geiger & Swim, 2018) ve iklim adaleti (MacGregor, 2019) yer almaktadır. Fakat, bir önceki bölümde de belirtildiği gibi Türkiye’de çevresel adalet, iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet bağlantısı görülmezden gelinmekte bu konudaki çalışmalar özellikle Türkçe literatürde çok kısıtlıdır.

Kadınlar, üretimde, toplumda ve ev yaşamında sahip oldukları sosyal olarak inşa edilmiş (*socially constructed*) değerler, önyargılar, siyasal, ekonomik ve sosyal birçok nedenden dolayı oluşmuş toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle, erkeklere oranla daha marjinalleşmiş durumdadırlar. Hemen hemen tüm toplumlarda kadınları etkileyen olumsuzlukların nedenleri arasında, toplumda süregelen ataerkil kapitalist düşünce yapısı ve toplumun sermaye veya gücü elinde bulunduran belirli kesimler tarafından yönlendirilmesidir. Kapitalist ataerkil yapı, sermaye birikimini ön planda tutmakta ve sermayenin toplum içinde eşit dağılımı yerine, az sayıdaki insan arasında elde tutulmasını sağlamaktadır. Ataerkil sistem, kadınların daha az vasıflı işlerde tutulmasını (çalışma hayatına katılımlarının düşük olması yanında, kadınların kariyer olanaklarının az olduğu, daha az ücret alınan sektörlerde yoğunlaşmalarını) sağlayan bir mekanizmaya sahiptir, çünkü toplumun işleminde büyük rol oynayan çocuk ve yaşlı bakımı ve aile içinde yapılan yemek yapma, alışveriş, ev işleri gibi hergün tekrarlanan çalışmalar bir ekonomik değer olarak tanınmamaktadır² (Jaggar, 1983; Halford ve Leonard, 2001; Alvesson & Billing, 2009). Bunun yanında bu sistem, eşit eğitim ve eşit kariyer olanakları, eşit işe eşit ücret, çalışma hayatında kadınlara karşı yapılan ayrımcılık gibi hemen her kapitalist toplumda görülen sorunların çözümüne odaklanmadığı gibi, bunları yaratan mekanizmaları işletmektedir (elit sınıf yaratılarak, sermayenin ve böylelikle refahın küçük bir azınlığın elinde toplanması, bunların karar alma mekanizmalarını kontrolü ve toplum içindeki eşitsizliklerin artması). Devlet politikalarının sermaye tarafından etkilenmesi ve eleştirel çevresel adalet teorisinde de vurgulanan devlet kurumlarının görevlerini yapmayarak toplum yararını değil de sermayeyi elinde bulunduranlardan yana alınan kararlara örnek olarak, ülkemizde Kaz Dağları’na verilen büyük tahribat ve İkizdere taş ocağına karşı yapılan eylemlerin yasaklanması verilebilir (Euronews, 2021).

² Kadınlar ücretsiz bakım ve ev işlerine erkeklere göre yaklaşık 2,5 kat daha fazla zaman harcamaktadırlar (ILO, 2017).

Toplumsal cinsiyetin çevresel adalet literatüründe marjinal kalmasının nedenleri arasında, ölçek (*scale*) konusu da gösterilebilir (Buckingham & Kulcur, 2009). Buna göre, göçmenler ve siyahlar belirli coğrafi konumda ve grup halinde belirli yerleşim yerlerinde birlikte görülebilirken, kadınlar belirli bir yerde topluluk halinde değil de dünyanın her yerinde mesken ve ailelere dağılmış halde bulunmaktadır ve bu nedenle kadınları etkileyen sorunlar daha az belirgin durumdadır.

Konuyu feminist kurumsallık bakış açısından (*feminist institutional standpoint*) incelediğimizde cinsiyet nötr (*gender neutral*) olarak kabul edilen, içinde çevre politikalarını belirleyen devlet kurumlarının da yer aldığı kurumsal yapılar, kurallar, normlar ve uygulamalar cinsiyetçi ve cinsiyete dayalı politika ve etkiler üretmektedir (Kenny, 2007), çünkü bunların ürettiği resmi ve gayri resmi çalışma şekilleri ve uygulamalar kurum içinde ‘kabul edilebilir veya kabul edilemez davranış biçimlerini’ belirler ve bu hegemonik maskülen değerler ve davranış biçimleri çeşitli yaptırımlar yoluyla kabul ettirilir (Chappell, 2006). Kadınlar, çevre taban hareketinin çoğunluğunu oluşturup, kaynak sıkıntısı nedeniyle, uzun çalışma saatleri ve düşük maaş uygulamasıyla bilinen çevre sivil toplum örgütlerinin çalışanlarının büyük bir bölümünü oluştursalar da (Kulcur, 2013), özellikle Türkiye’de kadınların politika ve bakanlıklarda çevresel veya çevresel olmayan kararları etkileyen üst düzey yönetici rollerinde temsil oranı çok düşüktür (Külcür, 2020). Bu da, kadınların eşitsiz çevresel yüklerle (dağıtımsal adaletsizlik) maruz kalmalarına rağmen, karar alma ve gücü elinde tutan mekanizmalarda genelde eşit bir şekilde temsil edilmemeleri nedeniyle, kendilerini ve aile fertlerini ilgilendiren kararlara (prosedürel adaletsizlik) etki edememelerine ve bir baskı grubu olmadıkları için de seslerini duyurmada güçlük çekmelerine neden olmaktadır. Oysa, kurumsal yapıları değiştirmeden, bu kurumlar aracılığıyla oluşan cinsiyetçi politikaları değiştirmek mümkün değildir. Bu nedenle, 1995 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Kadınlar Konferansında kabul edilen toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılmasının (*gender mainstreaming*) ülkemizdeki kurumlarda da bir an önce uygulamaya konulması gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılması, mevzuat, politikalar veya programlar da dahil olmak üzere planlanan her türlü eylemin kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerinin her alanda ve her düzeyde değerlendirilme sürecidir ve nihai hedef toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktır (UN, 2021). Toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılmasının prensipleri arasında, hizmetlere eşit erişim, kadın ve erkeklerin karar alma süreçlerinde eşit derecede temsil edilmesi ve yönetim süreçlerinde eşit muamele görmeleri yer alır.

Bunun yanında, çevre sivil toplum örgütlerinin, çevre politikalarının oluşmasında bir baskı grubu olarak önemli olduğu bilinmektedir (Seager, 1993; Carter, 2007; Affolderbach, 2008). Gerek küresel, gerekse ulusal düzeyde, çevre sivil toplum örgütlerinin bazı önemli kanunların ortaya çıkmasında büyük rolü olmuştur. Buna örnek olarak, Birleşik Krallık’ta CPRE (Countryside Charity, daha önce Campaign to Protect

Rural England), Şehir ve Kırsal Kesim Planlama Kanunu'nun (the Town and Country Planning Act) 1932 ve Yapılaşma Kısıtlaması Kanunu'nun (the Restriction of Ribbon Development Act) 1935 ve Türkiye'de ise TEMA, 1998 yılında Mera Kanunu'nun TBMM'de kabul edilmesinde büyük rol oynamıştır (Kulcur, 2013). Buna rağmen, bu kuruluşların çevre kampanyaları incelendiğinde (Kulcur, 2013)³, kampanyalarının çevresel adalet konularına hemen hemen hiç yer vermedikleri veya var olan kampanyalarında da toplumsal cinsiyet bağlantısını göz ardı ettikleri ya da toplumdaki belirli patriyarsik rol dağılımını destekleyici kampanyalara imza attıkları görülmektedir (buna örnek olarak, toplumdaki geleneksel işbölümüne ve kadınların birincil bakıcı rollerine dayalı evde suyu veya elektriği daha tasarruflu kullanmalarını sağlayıcı kampanyalar veya kimyasalların çocuklar üzerindeki etkilerini içeren kampanyalarda kadın imajının kullanımı gibi) (Kulcur, et al., 2019). Bunun yanında İngiltere ve Türkiye'de yapılan araştırma, toplumsal cinsiyet kavramının çevre kampanyalarında göz önüne alınmasında bu kuruluşlarda bir direnç olduğunu göstermiştir (Kulcur, 2013). Bu da toplumsal cinsiyet ve çevresel sorunları, dolayısıyla çevresel adalet, ilişkisinin gözardı edilmesinde rol oynayabilir.

Konuya Türkiye bağlamında baktığımızda, özellikle son on yıldaki muhafazakar kamu politikaları (neo-muhafazakârlık) ile Türk toplumunun daha muhafazakar bir yönde hareket etmesi ve cinsiyete dayalı norm ve istihdam kalıplarının geleneksel cinsiyet rollerini derinleştirmesi ve bunun da toplumsal cinsiyet konusunu majinal bir konu haline getirmesi kaçınılmazdır.

SONUÇ

Çevresel adalet hareketi aktivizminde öncü rolü oynayanlar çoğunlukla kadınlar olmasına rağmen, marjinal kesimleri ve toplulukları etkileyen çevresel yükleri ortaya çıkarmayı ve sorunlara çözüm üretmeyi amaçlayan çevresel adalet literatüründe toplumsal cinsiyet bağlamında ülkemizde çok az çalışma vardır. Bu nedenle, iklim değişikliği bir çevresel adalet konusu olarak toplumsal cinsiyet açısından yeterince sorgulanmamakta ve iklim değişikliğinin kadınları etkileyen olumsuz ve farklı etkileri çevre politikalarında ve ulusal iklim değişikliği mücadele stratejilerinde yer almamaktadır. Oysa, iklim adaleti toplumsal cinsiyet faktörünü göz önüne alarak, yerel etkilere ve deneyime ve eşitsiz kırılmalara yönelik taleplere önem verilmesi halinde sağlanabilir. Bunun yanında, küresel ve ulusal iklim değişikliği politikaları, toplumsal cinsiyet faktörüne yeterince yer vererek, toplumdaki kesimler arasındaki farklı ve eşitsiz maruziyetleri göz önüne alarak, çözüm yolları bulmayı hedeflemelidir. Etkili çözümler ancak hem politikaların oluşturulması sırasında hem de etkilerin azaltılmasında bu tartışmaya kadınların da dahil olması ile bulunabilir.

³ Türkiye ve Büyük Britanya Çevre Sivil Toplum Kuruluşlarının kampanyaları ve çalışma şekilleri üzerine yapılan araştırma.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma kısmen İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje numarası: 37697

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This study was partially funded by Scientific Research Projects Coordination Unit of Istanbul University. Project number: 37697.

Kaynaklar/References

- Affolderbach, J. (2008). ENGOs and environmental bargains: a comparative analysis of forest conflicts in Tasmania, and British Columbia, Canada: Simon Fraser University.
- Agarwal, B. (1992). The gender and environment debate: Lessons from India, *Feminist Studies*, 18(1), 119-158.
- Agarwal, B. (1998). The gender and environment debate, in: Keil, R., Bell, D., Penz, P. and Fawcett, L. (eds.), *Political ecology: global and local*, (pp. 193-219), London: Routledge.
- Agyeman, J. and Evans, B. (2004). “Just Sustainability’: The Emerging Discourse of Environmental Justice in Britain?’ *Geographical Journal*, 170(2), 155-164.
- Alcock, P. (1993) *Understanding poverty*, London: MacMillan.
- Alvesson, M. and Billing, Y. D. (2009). *Understanding Gender and Organisations*, London: Sage
- Bard, D. (2007). Exploring the joint effect of atmospheric pollution and socioeconomic status on selected health outcomes: An overview of the PAISARC project. *Environmental Research Letters*, 2(4).
- Barry, J. (1998). The emergence of ecofeminist political economy. *Environmental Politics*, 7(3), 150-155.
- Baysan, S. (1999). Bina İçi Hava Kalitesinin İnsan Sağlığına Etkileri, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 2, 224-236.
- Beck, S., Mahdad, M., Beukel, K. and Poetz, M. (2019). Dissemination for Scientists A Value Capture Perspective. *Publications*, 7(3), 54.
- Bell S. E. and Braun Y. A. (2010). Coal, Identity, and the Gendering of Environmental Justice Activism in Central Appalachia, *Gender & Society*. 24(6):794-813.
- Bell, D. & Carrick, J. (2017). Procedural environmental justice. In *The Routledge handbook of environmental justice* (pp. 101-112). Routledge.
- Bell, K. (2014). *Achieving Environmental Justice*; Policy Press: Bristol, UK.
- Bell, S. E. (2013). *Our roots run deep as ironweed: Appalachian women and the fight for environmental justice*, Illinois Press.
- Bell, S. E., Fitzgerald, J., & York, R. (2019). Protecting the power to pollute: Identity co-optation, gender, and the public relations strategies of fossil fuel industries in the United States. *Environmental Sociology*, 5(3), 323-338.

- Boniol, M., McIsaac, M., Xu, L., Wuliji, T., Diallo, K. and Campbell, J. (2019). Gender Equity in the Health Workforce: Analysis of 104 Countries. World Health Organization retrieved from <https://apps.who.int/iris/handle/10665/311314> , Erişim Tarihi: 10.03.2021
- Brown, P., & Ferguson, F. I. (1995). "Making a big stink" Women's Work, Women's Relationships, and Toxic Waste Activism. *Gender & Society*, 9(2), 145-172.
- Buckingham, S., & Kulcur, R. (2009). Gendered geographies of environmental injustice. *Antipode*, 41(4), 659-683.
- Buckingham S., & Kulcur R. (2010). *Gendered Geographies of Environmental Injustice in Holifield*, R., Porter, M. and Walker, G., *Spaces of Environmental Justice*; Chichester: Wiley-Blackwells.
- Buckingham, S., & Kulcur, R. (2017). It's Not Just the Numbers: Challenging Masculinist Working Practices in Climate Change Decision-Making in UK Government and Environmental Non-Governmental Organizations, (p.41) in Cohen, M. G. (Ed.). *Climate change and gender in rich countries: work, public policy and action*. Taylor & Francis.
- Bullard, R. D. (1990). *Dumping in Dixie: Race, class, and environmental quality*. Boulder, CO: Westview.
- Bullard, R. D., & Johnson G. S. (2000). Environmental Justice: Grassroots Activism and Its Impact on Public Policy Decision Making, *Journal of social issues* 56(3), 555-578.
- Bullard, R. D. (2001). Environmental Justice in the 21st Century: Race Still Matters, *Phylon*, 49(3/4): 151-171.
- Can, F. (2018). İklim Politikasının Bir Aracı Olan Temiz Kalkınma Mekanizması Açısından İnsan Hakları, Adalet ve Hakçalık, *Kent Akademisi*, 11 (33), Issue 2, 295-304.
- Carter, N. (2007). *The Politics of the Environment Ideas, Activism, Policy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- CEE (2009). Council Conclusions on Climate Change and Development, 2974th External Relations Council Meeting retrieved from https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/gena/111278.pdf , Erişim Tarihi: 12.02.2021
- Chappell, L. (2006). Comparing political institutions: Revealing the gendered "logic of appropriateness". *Politics & Gender*, 2(2), 223-235.
- Chindarkar, N. (2012). Gender and Climate Change-Induced Migration: Proposing a Framework for Analysis. *Environmental Research Letters*, 7 (2), 25601.
- Clark, B., Auerbach, D., & Xuan Zhang, K. (2018). The Du Bois nexus: intersectionality, political economy, and environmental injustice in the Peruvian Guano trade in the 1800s. *Environmental Sociology*, 4(1), 54-66.
- D'Eaubonne, F. (1974). *Le Temps de L'Ecofeminisme (The Time For Ecofeminism) from Le Feminisme ou la Mort*, (translation by Hottell, R.) in: Merchant, C. (ed) 1994 *Ecology*, New Jersey: Humanities Press.
- Dasgupta, S.; Siriner, I.; De Sarathi, P. (Eds.). (2010). *Women's Encounter with Disaster*; Frontpage Publications: London, UK.
- Di Chiro, G., 1998 *Environmental justice from the grassroots: Reflections on history, gender and expertise*, in Faber, D. J. (ed.), *The struggle for ecological democracy: Environmental justice movements in the United States*, New York: Guilford Press, 104-136.
- Ducre, K. A. (2018). The Black feminist spatial imagination and an intersectional environmental justice. *Environmental Sociology*, 4(1), 22-35.
- Eberhardt, M. S., & Pamuk, E. R. (2004). The importance of place of residence: examining health in rural and nonrural areas. *American journal of public health*, 94(10), 1682-1686.

- Ekmekvegul (2019). Bergama'dan Kaz Dağları'na; Kadınlar hep en önde!. Retrieved from <https://ekmekvegul.net/gundem/bergamadan-kaz-daglarina-kadinlar-hep-en-onde> ' Erişim Tarihi: 17.06.2021
- Elmhirst, R. (2015). Feminist political ecology. In *The Routledge handbook of gender and development* (pp. 58-66). Routledge.
- Enarson, E. and Chakrabarti, D. P. G. (2009). *Women, Gender and Disaster: Global Issues and Initiatives*. New Delhi: SAGE.
- EU (2020). The situation of single parents in the EU Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659870/IPOL_STU\(2020\)659870_EN.pdf#page=7&zoom=auto,-274,138](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659870/IPOL_STU(2020)659870_EN.pdf#page=7&zoom=auto,-274,138) , Erişim Tarihi: 15.06.2021
- EU (2021) 2021 report on gender equality in the EU. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/annual_report_ge_2021_printable_en_0.pdf
- Euronews (2021) Rize Valiliği, İkizdere'de Cengiz İnşaat'ın taş ocağı projesine karşı yapılan eylemleri yasakladı retrieved from <https://tr.euronews.com/2021/05/16/rize-valiligi-ikizdere-de-cengiz-insaat-in-tas-ocagi-projesine-karsi-yapilan-eylemleri> ' Erişim Tarihi: 17.06.2021
- Fankhauser, S., & McDermott, T. K. (2014). Understanding the adaptation deficit: why are poor countries more vulnerable to climate events than rich countries?. *Global Environmental Change*, 27, 9-18.
- Geiger, N., & Swim, J. K. (2018). Gendered impressions of issue publics as predictors of climate activism. *Frontiers in Communication*, 3, 54.
- Greenbelt movement website. Retrieved from <http://greenbeltmovement.org/index.php>, Erişim Tarihi: 10.01.2021
- Griffin, S. (1978). *Woman and Nature: The Roaring Inside Her*, New York: Harper and Row.
- Güzel, B., & Sema, B. U. Z. (2019). "yeşil" yoksulluk, çevresel adalet ve sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 1052-1069.
- Halford, S. and Leonard, P. (2001). *Gender, Power and Organisations*, London: Palgrave.
- Harrison, K. (2020). Political Institutions and Supply-Side Climate Politics: Lessons from Coal Ports in Canada and the United States. *Global Environmental Politics*, 20(4), 51-72.
- Hawkins, C. A. (2010). Sustainability, human rights, and environmental justice. *Critical Social Work*, 11(3).
- Holifield, R. (2012). Environmental justice as recognition and participation in risk assessment: Negotiating and translating health risk at a superfund site in Indian country. *Annals of the Association of American Geographers*, 102(3), 591-613.
- ILO (2017). *World Employment and Social Outlook: Trends for women*, retrieved from <https://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/trends-for-women2017/lang--en/index.htm> , Erişim Tarihi: 11.06.2021
- IPCC (2014). *Climate Change 2014 Synthesis Report Summary for Policymakers*. Retrieved from https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/AR5_SYR_FINAL_SPM.pdf, Erişim Tarihi: 11.05.2021
- Islam, N., & Winkel, J. (2017). Climate change and social inequality, DESA Working Paper No. 152S T/ESA /2017/DWP/152 retrieved from https://www.un.org/esa/desa/papers/2017/wp152_2017.pdf, Erişim Tarihi: 11.05.2021

- IPCC (2018). Long-term Climate Change: Projections, Commitments and Irreversibility. Retrieved from https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WG1AR5_Chapter12_FINAL.pdf , Erişim Tarihi: 11.05.2021
- Işık, Ö., Özer, N., Sayın, N., Mishal, A., Gündoğdu, O., & Özçep, F. (2015). Are women in Turkey both risks and resources in disaster management?. *International journal of environmental research and public health*, 12(6), 5758-5774.
- Jaggar, A. M. 1983 *Feminist Politics and Human Nature*, Oxford Rowman and Little Field Publishers
- Jerneck, A. (2018). What about gender in climate change? Twelve feminist lessons from development. *Sustainability*, 10(3), 627.
- Kaçmaz, F. K., & Özaydın, M. (2019). Sosyal Politika Disiplini Bağlamında Küresel İklim Değişikliği. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 10(2), 96-128.
- Kendall, A., & Spang, E. S. (2020). The role of industrial ecology in food and agriculture's adaptation to climate change. *Journal of Industrial Ecology*, 24(2), 313-317.
- Kılıç, s., & Tok, N. (2014). Geleneksel Adalet Anlayışlarından Çevresel Adalet Anlayışına. *Journal of Alanya Faculty of Business/Alanya İstetme Fakültesi Dergisi*, 6(3).
- Kovancı, E. (2017). Kronik: Kadınların sürdürülebilir gelişme için örgütlenme deneyimlerinden ve toplumsal cinsiyet analizinden iklim değişikliğini anlamak. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(2), 493-503.
- Kovancı, E., & Karakoç, D. Y. (2019). Bir güvenlik tehdidi olarak iklim değişikliği. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 344-357. Retrieved from <https://f Tatgın dergipark.org.tr/tr/pub/assam/issue/48907/592657>, Erişim Tarihi: 11.05.2021
- Krauss, C. (1993). Women and toxic waste protests: Race, Class and Gender as Resources of Resistance. *Qual. Sociology*, 16, 247-262.
- Kronsell, A. (2017). The contribution of feminist perspectives to climate governance. in *Understanding Climate Change through Gender Relations* (Ed. Buckingham, S. and Le Masson, V.), (p.104-120), Taylor & Francis.
- Kurtz, H. E. (2007). Gender and environmental justice in Louisiana: Blurring the boundaries of public and private spheres, *Gender, Place and Culture* 14(4), 409-426
- Kulcur, R. (2012). Environmental Injustice? An analysis of gender in environmental non-governmental organisations (ENGOS) in the United Kingdom and Turkey (Doctoral dissertation, Brunel University School of Health Sciences and Social Care PhD Thesis).
- Külçür, R., Buckingham, S., Ansell, N. (2019). Exposing the Lack of Gender in Climate Change Campaigns: Evidence from the UK and Turkey. *Dokuz Eylül University Journal of Graduate School of Social Sciences*, 21(3), 923-942.
- Külçür, R. (2020). Gender As The Missing Component In The Turkish Climate Change Policies And Academic Papers, *İklim Değişikliği Politikalarının ve Akademik Makalelerin Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Açısından Sorgulanması*. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 3(2), 287-312.
- Lai, J. Y., Staddon, S., & Hamilton, A. (2021). Technical experts' perspectives of justice-related norms: Lessons from everyday environmental practices in Indonesia. *Land Use Policy*, 102, 105234.
- İkcaracan, P. (2016). *Deconstructing Sexuality in the Middle East: Challenges and Discourses*. Taylor & Francis.
- Low, S. (2013). *Public space and diversity: Distributive, procedural and interactional justice for parks*. The Ashgate research companion to planning and culture. Ashgate Publishing, Surrey, 295-310.
- Low, S. (2016). *Spatializing culture: The ethnography of space and place*. Routledge.

- MacGregor, S. (2019). Zooming in, calling out: (m)anthropogenic climate change through the lens of gender. In *Climate Futures: Reimagining Global Climate Justice* Zed Books.
- Malin, S. A., & Ryder, S. S. (2018). Developing deeply intersectional environmental justice scholarship, 1-7.
- Martin, A., McGuire, S., & Sullivan, S. (2013). Global environmental justice and biodiversity conservation. *The Geographical Journal*, 179(2), 122-131.
- McCammack, B. (2017). *Landscapes of hope: Nature and the great migration in Chicago*. Harvard University Press.
- MedECC (2020). Summary for Policymakers. In: *Climate and Environmental Change in the Mediterranean Basin – Current Situation and Risks for the Future*. First Mediterranean Assessment Report [Cramer W, Guiot J, Marini K (Eds.)] Union for the Mediterranean, Plan Bleu, UNEP/MAP, Marseille, France, 34pp. Retrieved from https://www.medecc.org/wp-content/uploads/2020/11/MedECC_MAR1_SPM_ENG.pdf, Erişim Tarihi: 12.05.2021
- Mellor, M. (2000). Feminism and Environmental Ethics: A Materialist Perspective1. *Ethics and the Environment*, 5(1), 107-123.
- Merchant, C. (1996). *Earthcare, Women and the Environment*, London: Routledge
- Miranda, M. L., Hastings, D. A., Aldy, J. E., & Schlesinger, W. H. (2011). The environmental justice dimensions of climate change. *Environmental justice*, 4(1), 17-25.
- Nelson, V., Meadows, K., Cannon, T., Morton, J., & Martin, A. (2002). Uncertain predictions, invisible impacts, and the need to mainstream gender in climate change adaptations. *Gender & Development*, 10(2), 51-59.
- Nesmith, A. A., Schmitz, C. L., Machado-Escudero, Y., Billiot, S., Forbes, R. A., Powers, M. C., & Sloan, L. M. (2020). *The Intersection of Environmental Justice, Climate Change, Community, and the Ecology of Life*. Springer Nature.
- Nightingale, A. (2006). The nature of gender: work, gender, and environment. *Environment and planning D: Society and space*, 24(2), 165-185.
- OECD (2020). *Labour Force Statistics 2010-2020*. Retrieved from https://read.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-labour-force-statistics-2020_5842cc7f-en#page17, Erişim Tarihi: 11.05.2021
- OECD (2021). *OECD Economic Surveys: Turkey 2021*. Retrieved from https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-turkey-2021_2cd09ab1-en, Erişim Tarihi: 11.05.2021
- Oksanen, M., Dodsworth, A. & O’Doherty, S. (Eds.). (2017). *Environmental Human Rights: A Political Theory Perspective*. Routledge.
- Özel, A. (2015). Çevresel Aktivizm, Halkla İlişkiler ve Yeşil Aklama Üzerine Kuramsal Bir Bakış. *Selçuk İletişim*, 8 (4), 73-89.
- Peeples, J. A., & DeLuca, K. M. (2006). The truth of the matter: Motherhood, community and environmental justice. *Women’s studies in communication*, 29(1), 59-87.
- Pellow, D. N., & Brulle, R. J. (2005). Power, justice, and the environment: Toward critical environmental justice studies. *Power, justice, and the environment: A critical appraisal of the environmental justice movement*, 1-19.
- Pellow, D. N. (2017). *What is critical environmental justice?.* John Wiley & Sons.
- Pincha, C. (Çev: Keskin Demirel, D.) (2009). *Toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetimi. Uygulamacılar İçin El Kitabı*. (Kocaeli Üniversitesi Yayınları: 362, 11-76.
- Plumwood, V. (2005). *Environmental culture: The ecological crisis of reason*. Routledge.

- Pulido, L. (1996). A critical review of the methodology of environmental racism research. *Antipode*, 28(2), 142-159.
- Pulido, L. (2017). Geographies of race and ethnicity II: Environmental racism, racial capitalism and state-sanctioned violence. *Progress in Human Geography*, 41(4), 524-533.
- Rawls, J. (1999) Justice as fairness. In a theory of Justice, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts. Retrieved from https://www.consiglio.regione.campania.it/cms/CM_PORTALE_CRC/servlet/Docs?dir=docs_biblio&file=BiblioContenuto_3641.pdf, Erişim Tarihi: 10.04.2021
- Ringquist, E. J. (2005). Assessing evidence of environmental inequities: A meta-analysis. *Journal of Policy Analysis and Management: The Journal of the Association for Public Policy Analysis and Management*, 24(2), 223-247.
- Rocheleau, D., Thomas-Slayter, B., & Wangari, E. (2013). *Feminist political ecology: Global issues and local experience*. Routledge.
- Sanz-Barbero, B., Linares, C., Vives-Cases, C., González, J. L., López-Ossorio, J. J., & Díaz, J. (2018). Heat wave and the risk of intimate partner violence. *Science of the total environment*, 644, 413-419.
- Schlosberg, D. (2001). Three dimensions of environmental and ecological justice. Workshop: The Nation-state and Ecological Crisis: Sovereignty, European Consortium for Political Research Annual Joint Sessions. Retrieved from <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/5ef89598-7149-4b8d-82b3-567750b392f6.pdf>, Erişim Tarihi: 10.04.2021
- Schlosberg, D. (2004). Reconceiving Environmental Justice: Global Movements And Political Theories, *Environmental Politics*, 13(3), 517-540.
- Schlosberg, D. (2009). *Defining environmental justice: Theories, movements, and nature*. Oxford University Press.
- Schlosberg, D., & Collins, L. B. (2014). From environmental to climate justice: climate change and the discourse of environmental justice. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 5(3), 359-374.
- Schroeder, R., Martin, K. S., Wilson, B., & Sen, D. (2008). Third world environmental justice. *Society and Natural Resources*, 21(7), 547-555.
- Seager, J. (1993). *Earth follies: feminism, politics and the environment*, London: Earthscan.
- Seager, J. (1996). Rethinking the Environment: Women and Pollution, *Political Environments*, 3, 14-16
- Shiva, V. (1988). *Staying alive: Women, ecology, and development*, London: Zed Books
- Shrader-Frechette, K. (2005). *Environmental Justice Creating Equality, Reclaiming Democracy*, Oxford: Oxford University Press.
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of business research*, 104, 333-339.
- Sorensen, C., Murray, V., Lemery, J. and Balbus, J. (2018). Impacts and Policy Directions. *PLoS Medicine*, 15 (7). Public Library of Science San Francisco, CA USA: e1002603.
- Stein, R. (2004). *New perspectives of Environmental Justice: Gender, Sexuality and Activism*, New Brunswick: Rutgers University of Press.
- Stephens, C., Willis, R. and Walker, G. (2007). *Addressing Environmental Inequalities: Cumulative Environmental Impacts*, Science Report: SC020061/SR4. Environment Agency, Bristol. Retrieved from <http://www.staffs.ac.uk/schools/sciences/geography/links/IESR/downloads/cumulative%20impacts%20full%20report.pdf>, Erişim Tarihi: 11.03.2021

- Talu, N., (2017). İklim Değişikliği ve Toplumsal Cinsiyet politika Belirleme Süreçleri, Yasama Dergisi, Yasama Derneği, Dünya Kadınlar Günü Özel Sayısı-III, 68-87.
- Taniguchi, H. (2006). Men's and Women's Volunteering: Gender Differences in the Effects of Employment and Family Characteristics, Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 35(1): 83-10.
- Tatgın, E. (2019). İklim Adaleti Kapsamında Toplumsal Cinsiyet Tartışması . Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi , 1 (1) , 104-118.
- Taylor, D. E. (1997). Women of color, environmental justice, and ecofeminism. Ecofeminism: Women, culture, nature, 38-81.
- Taylor, D. E. (2011). Introduction: The evolution of environmental justice activism, research, and scholarship. Environmental Practice, 13(4), 280-301.
- TC İklim değişikliği Eylem Planı (2011-2023). Retrieved from https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editorodosa/file/eylem%20planlari/Iklim%20Degisikligi%20Eylem%20Plani_TR.pdf, Erişim Tarihi: 11.03.2021
- UN (2009). Women, Gender Equality and Climate Change. Retrieved from https://www.un.org/womenwatch/feature/climate_change/downloads/Women_and_Climate_Change_Factsheet.pdf , Erişim Tarihi: 10.05.2021
- UN (2017). UN Women and the World Bank unveil new data analysis on women and poverty. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2017/11/news-un-women-and-the-world-bank-unveil-new-data-analysis-on-women-and-poverty>, Erişim Tarihi: 19.03.2021
- UN (2020). Chapter 1 Inequality: Where We Stand Today retrieved from <https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/02/World-Social-Report-2020-Chapter-1.pdf>, Erişim Tarihi: 19.03.2021
- UN (2021). Gender Mainstreaming. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/how-we-work/un-system-coordination/gender-mainstreaming>
- UN (2021). Introduction to Gender and Climate Change retrieved from <https://unfccc.int/gender> , Erişim Tarihi: 25.03.2021
- UN Women (2021). COVID-19 and gender data resources retrieved from <https://data.unwomen.org/COVID19>, Erişim Tarihi: 18.03.2021
- UNDP (2010). Gender and Disasters, Bureau for Crisis Prevention and Recovery. Retrieved from [https://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis_prevention/disaster/7Disaster_Risk_Reduction - Gender.pdf](https://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis_prevention/disaster/7Disaster_Risk_Reduction_-_Gender.pdf)
- UNDP (2016). Filling buckets, fuelling change, Ensuring Gender-Responsive Climate Change. Adaptation. Retrieved from <https://www.preventionweb.net/publications/view/50858>, Erişim Tarihi: 19.03.2021
- UNDRR (2021). Nepal: Why more women die in natural disasters. Retrieved from <https://www.preventionweb.net/news/view/73982>, Erişim Tarihi: 14.07.2021
- UNFCCC (2019). Differentiated impacts of climate change on women and men; the integration of gender considerations in climate policies, plans and actions; and progress in enhancing gender balance in national climate delegations, Synthesis report by the secretariat. Retrieved from https://unfccc.int/sites/default/files/resource/sbi2019_inf8.pdf, Erişim Tarihi: 14.07.2021
- Walker, G. (2011). Environmental Justice: Concepts, Evidence and Politics, Routledge.
- Walker, G., Mitchell, G., Fairburn, J., & Smith, G. (2005). Industrial pollution and social deprivation: Evidence and complexity in evaluating and responding to environmental inequality. Local environment, 10(4), 361-377.

- WEF (2021). Global gender Gap Report. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf, Erişim Tarihi: 19.03.2021
- WHO (2010). Social and gender inequalities in environment and health (EUR/55934/PB/1). Retrieved from moz-extension://d5f64104-6d6a-4b57-bd89-59d701cbd69e/enhanced-reader.html?openApp&pdf=https%3A%2F%2Fwww.euro.who.int%2F_data%2Fassets%2Fpdf_file%2F0010%2F76519%2FParma_EH_Conf_pb1.pdf, Erişim Tarihi: 19.03.2021
- Yesilgazete (2021). İkizdereli kadınlar sesleniyor: Neden bize bu çileyi çektiriyorsunuz? retrieved from <https://yesilgazete.org/ikizdereli-kadinlar-sesleniyor-neden-bize-bu-cileyi-cektiriyorsunuz/>, Erişim Tarihi: 19.07.2021
- Zelezny, L., & Bailey, M. (2006). A call for women to lead a different environmental movement. *Organization & environment*, 19(1), 103-109.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 08.03.2022

Kabul: 29.03.2022

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Bolu Kamuoyundaki Yankıları ile Türk Kadınının Siyasal Haklarına Kavuşması

Turkish Women's Attainment of Political Rights with its Reflections in Bolu Public Opinion

Erol EVCİN¹

Öz

Türk kadınının siyasi, sosyal, kültürel anlamda hak ve hürriyet alanının genişletilmesi Türk demokrasi tarihinin en önemli gelişmeleri arasında yer almıştır. Osmanlı Devleti'nde yeterince mesafe kat edilemeyen bu hususta hızlı ve etkin adımlar atmak Atatürk'ün, dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel hedefleri arasında bulunmuştur. Bu doğrultuda yapılan yasal düzenlemeler neticesinde Türk kadınları 1930'da belediye meclisi başkanlık ve üyeliğine, 1933'te köy muhtarlığına ve ihtiyar heyetine, 1934'te de milletvekilliğine seçme ve seçilme haklarına kavuşmuştur. Türk kadınının dünya kadınlarının çoğundan daha önce olarak siyasal haklarına kavuşması Türkiye'deki siyasi ve demokratik olgunluğa işaret eden temel gelişmelerden birini teşkil etmiştir. Bu çalışmada Türk kadınının siyasal haklarına kavuşmasının Bolu kamuoyundaki yansımaları ve vilayetin siyasi ve sosyal hayatına etkileri ele alınmıştır. Kadının toplumsal yapı içindeki düşünce ve hareket hürriyetini genişleten söz konusu hukuk ve demokrasi hamlesi bütün ülkede olduğu gibi Bolu kamuoyunda da büyük bir coşku ve heyecan uyandırmıştır. Bolu'daki kadınlar elde ettikleri hakları tam bir liyakatle kullanmak hedefi doğrultusunda duygu ve fikir birliği içinde olmuş, geleceğe daha umutla ve cesaretle bakmaya başlamıştır. Çalışma münasebetiyle Bolu örneğinden hareketle, kadınların siyasal haklarına kavuşmasının aynı tarihi ve sosyolojik istihalelerden geçen ülke halkı üzerinde yarattığı etkiler hakkında da fikir edinmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler

Bolu Kamuoyu, Kadın Hakları, İnsan Hakları ve Demokrasi, İntihab-ı Mebusan Kanunu, Seçme ve Seçilme Hakkı

Abstract

Ensuring women's political, social and cultural rights and freedom is undoubtedly a significant developments in the history of Turkish democracy, and it has played a key role in expanding the democratic space. Taking quick and effective steps in this regard, which was not possible under the Ottoman Empire was one of Atatürk's main goals for the State of the Republic of Turkey. As a result of the legal advances made in this area, Turkish women gained the rights to elect and be elected as a mayor and municipality council member in 1930 and as a village head or member of the council of elders in 1933, as well as, the rights to a parliamentary seat in 1934. The fact that Turkish women gained political rights well before many women around the world has been presented as major evidence for Turkey's political and democratic maturity. This study focuses, Turkish women's attainment of political rights through the Bolu Public Opinion and its effects on the political and social life of the province. The legal expansion of women's democratic rights, supporting their freedom of thought and action within the nation's social structure, aroused great enthusiasm and excitement in the Bolu public in the whole country. In line with the goal of fully taking advantage of their rights, the women of Bolu have shared their feelings and consensus, and have begun to look to the future with more hope and courage. Based on the projections of this historical event in Bolu, it is possible to get an idea about the approach of the people of the country, who went through the same historical and sociological stages, to the event and the effects of this event on the nation.

Keywords

Public Opinion in Bolu, Women's Rights, Human Rights and Democracy, Law on the Election of Deputies, The Right to Elect and be Elected

¹ Sorumlu Yazar: Erol Evcin (Doç. Dr.), Kültür ve Turizm Uzmanı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, Türkiye

E-posta: erol.evcin@ktb.gov.tr. ORCID: 0000-0002-2433-5134

Atıf: Atıf: Evcin, E. (2022). Bolu kamuoyundaki yankıları ile Türk kadınının siyasal haklarına kavuşması. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 24, 55–90. <https://doi.org/10.26650/iukad.2022.1084573>

Amaç ve Yöntem

İnsanlık tarihi incelendiğinde kadın hakları konusunun dinlerin ve inançların, devletlerin ve milletlerin, daha yakın dönemlere ait kavramlardan olarak da çağdaş hukukun ve demokrasinin temel meseleleri arasında yer aldığı görülmektedir. Bir ülkede kadınlara tanınan hak ve özgürlükler ile demokratik yapıdaki gelişmişlik düzeyi arasında paralellik söz konusudur. Bu bağlamda Fransız İhtilali sırasında 1791’de Düşünür ve Yazar Olympe de Gouges (1748-1793)’in kadınların hukuki, siyasi ve sosyal alanda eşit kılınmasından bahseden “*Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirisi*” kadın haklarına siyasi bir pencere açan başlıca olaylar arasında yer almıştır.¹ 18. yüzyıl sonlarından 20. yüzyıl başlarına uzanan süreç içinde birçok Avrupa ve Asya ülkesi ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avustralya’da siyasi ve iktisadi gelişmelerin tetiklemesiyle kadınların sosyal ve siyasal haklarını elde ettiği görülmektedir.² Dünyanın farklı ülkelerinde farklı zamanlarda ve farklı şekillerde meydana gelen bu gelişmeler demokrasi tarihinin yapı taşları arasında yer almaktadır. Türkiye’de ise kadın hakları konusundaki etkin hamleler cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir.

Ölüm kalım mücadelesi verilen Birinci Dünya Savaşı ile Millî Mücadele yıllarında Bolu havalisindeki kadınlar da dâhil olmak üzere Anadolu coğrafyasındaki bütün kadınlar ülkesini ve milletini korumak amacıyla büyük fedakârlıklar göstermiştir. Çekilen bu sıkıntılar aynı zamanda insan hakları ve demokrasinin temel ilkeleri çerçevesinde daha medeni ve çağdaş bir ülkeye kavuşma isteğinin bedeli durumundadır. Bu nedenle Türkiye’de kadınların siyasal faaliyetlere fiili olarak katılımı ve Türk demokrasi tarihi için arz ettiği önem muhtelif başlıklar ve içerikler altında birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Buna karşılık söz konusu siyasi gelişmenin olgunlaşma ve sonuçlanma aşamasının Anadolu’da nasıl ve ne şekilde değerlendirildiği hususunda dikkate değer bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma münasebetiyle kadınların siyasal haklarına kavuşmasının bir Anadolu şehrindeki yansımaları müstakil bir konu olarak ilk defa ele alınmıştır.

Bu çerçevede konuya zemin hazırlamak üzere ilk aşamada Türk İnkılabı içinde kadınların siyasal haklarını elde ettikleri süreç üzerinde durulmuştur. Böylece cumhuriyet döneminde yeni rejimi ve demokratikleşme sürecini kökleştirmek üzere gerçekleştirilen bu inkılap hamlesinin arz ettiği önem dile getirilmiştir. İkinci olarak konuya derinlik kazandırmak amacıyla Türk milleti için türlü badirelerle geçen Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele döneminde Bolu havalisindeki kadınların vatan savunması hususunda üstlendikleri hamiyetli rol incelenmiştir. Nihayetinde demografik, iktisadi,

¹ Bensadon, N. (1994). *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları*, Çeviren: Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları, s.55 vd.

² İnan, A. A. (1998). *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ün El Yazıları*, Ankara: AKDYYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.90-91; Bozkurt, İ. (2000). *Dünya Parlamentolarında Kadın Temsilciler*, Ankara: TBMM Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Araştırma Servisi, s.12-13.

sosyal ve kültürel yapısı ile Anadolu'nun mütevazı bir şehri durumunda olan Bolu'da Türk kadınlarına tanınan siyasal hakların algılanış biçimi, takibi, yorumlanması ve kutlanışına dair bilgiler değerlendirilmiştir. Anadolu halkının bir parçası olarak aynı tarihi ve sosyolojik istihalede geçen Bolu havalisinde bu demokratik hamlenin yarattığı sevinç ve heyecan, ülke sathında değişen siyasi ve sosyal hayat hakkında da açık bir örnek teşkil etmektedir.

TBMM Zabıt Cerideleri, Düstur ve Resmî Gazete çalışmanın başlıca kaynakları arasında yer almıştır. Ayrıca resmî yerel gazete hüviyetindeki “*Bolu*” ile “*Hâkimiyet-i Milliye*” ve “*Ulus*” gazetelerinden, güncel süreli yayınlardan ve muhtelif telif-tetik eserlerden de geniş ölçüde istifade edilmiştir. Söz konusu kaynaklardaki veriler ince- lenerek, mukayese ve muhakeme usulüyle değerlendirilmiştir.

Türk İnkılabı ve Türkiye’de Kadınların Siyasal Haklarına Kavuşması

Türk tarihinin en eski devirlerinden itibaren Türk devlet geleneği çerçevesinde kadınların erkeklerle denk haklara sahip olduğu, bu bağlamda toplumsal hayatın her alanında kadınların da muhtelif görev ve sorumluluklar üstlendiği görülmektedir. Buna karşılık özellikle Osmanlı Devleti'nin çözülüş ve yıkılış döneminde kadınların her alanda olduğu gibi siyasal hak ve hürriyetler hususunda da ihmale uğradığı, bu suretle değişen dünya şartlarına rağmen toplumsal yapının içinde çok da yer edemediği görülmektedir. Bu konuda gittikçe şiddetlenmek suretiyle ülkedeki sosyal ve kültürel hayatı kıskaç altına alan idari ve iktisadi sorunların ciddi bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra tüm zaman ve zeminlere hitap eden İslâm dininin, evrensel esastan uzak ve yanlış yorumlarla kadınlar üzerinde bir tahakküm unsuru olarak kullanılmaya başlanmasının da etkili olduğu açıktır. İslâmî geleneğin içine sokulan kadim Bizans, Arap ve Acem kültürüne ait unsurların Türk-İslâm toplum yapısında açtığı sorunlar bu bağlamda dikkat çekicidir.³ Bununla birlikte Türk kadınları yıllarca süren savaş silsilesi içinde cephelelerdeki baba, oğul, eş ve kardeşlerinin yokluğunu hissettirmemiş; ocağını tütürmüş, ailesini ayakta tutmuş, çiftini sürmüş, buğdayını ekmiş, mahsulünü toplamış ve hayvanlarına bakmıştır. Bu çerçevede ocağını, ordusunu ve ülkesini açlıktan, yokluktan, istiladan, işgalden, dağılmaktan, yıkılmaktan ve baş gösterebilecek türlü tehlikelerden kurtarma gayretinde olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde kadın hakları konusu Tanzimat döneminde “*Batılılaşma*” dolayısıyla “*çağdaşlaşma*” çabaları içinde sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda gündeme gelmeye başlamıştı. İstanbul'da 1859'da Kız Rüştîyesi, 1869'da Kız Sanayi Mektebi ve 1870'te Darü'l-Muallimât açılmıştı. 1911'de ise kızlara yönelik idadi seviyesinde bir mektebin eğitim hayatına girdiği ve bu mektebin 1913'ten itibaren İstanbul İnas

³ İnan, A. A. (1998). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Ankara: AKDYYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, 165; Kurnaz, Ş. (1990). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, s.3.

Sultanisi adı ile faaliyetlerine devam ettiği görülmüştü. 1869'ta yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ise erkek çocuklarla birlikte kız çocuklara da sıbyan mekteplerinde ilköğretim seviyesinde eğitim zorunluluğu getirmişti.⁴ Bu kaidenin 1876'da Kanun-ı Esasi'de de yer alması⁵ kadınlara eğitim eşitliği fırsatı yaratma bağlamında atılan önemli bir adım olmuştu. Buna karşılık Osmanlı Devleti'nde medeni hukuk kaidelerini bünyesinde toplayan ve uzun yıllar yürürlükte kalan "*Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*"nin evlenme, boşanma, velayet, mal edinme, miras ve şahitlik hususları ile eğitim ve çalışma alanında ve siyasi hayatta mevcut eşitsizlikleri bertaraf etmek konusunda yetersiz kaldığını söyleyebiliriz.⁶ Bu süreçte Türk aydınları kadınların toplumsal hayattaki durumu ile almaları gereken yeri ilmi ve edebi mecralarda işlemeye başlamıştı. Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat, Abdülhak Hamid (Tarhan), Şemseddin Sami, Hüseyin Rahmi (Gürpınar) ve Tevfik Fikret gibi aydınlar romanları, tiyatro eserleri, şiirleri ve ilmi çalışmaları vasıtasıyla dünyadaki gelişmeler çerçevesinde kadınlara aile ve eğitim hayatlarında gerekli ihtimamın gösterilmesi hususundaki fikirlerini paylaşıyorlardı.⁷ Meşrutiyet dönemi aydınlarından Tevfik Fikret'in "*elbet sefil olursa kadın, alçalır beşer*" mısraı ile Abdülhak Hamid (Tarhan)'in: "*Bir milletin nisvanı derece-i terakkisinin mizanıdır.*" veciz sözü kadınların durumuna dair çarpıcı tespitleriyle uzun yıllar kulaklarda çınlamaya devam etmişti. Ziya Gökalp ise Türk tarihinin köklerine atıfla kadınların toplumsal hayatta oynadıkları öncü rollerine tekrar kavuşturulması hususundaki öneme dikkat çekmişti.⁸ Bu süreçte kadınların hem Osmanlı toplumundaki hem de Batılı kadınlar karşısındaki konumunu tartışan ve doğrudan kadın meselelerini konu alan "*Terakki-i Muhadderat*" (1869), "*Ayine*" (1875), "*Vakit Yahud Mürebb-i Muhadderat*" (1875), "*Aile*" (1880), "*İnsaniyet*" (1882), "*Hanımlar*" (1883), "*Mürüvvet*" (1887), "*Parça Bohçası*" (1889), "*Şukufezar*" (1886) ve "*Hanımlara Mahsus Gazete*" (1895) gibi süreli yayınları da görmek mümkündür.⁹ Kadın hakları ile ilişkili çalışmalar II. Meşrutiyet'in yarattığı eşitlik ve hürriyet havası içinde artış göstermişti. Bu süreçte 1897'de kadınlar ücretli işçi, 1913'te memur, 1914'te ise tüccar ve esnaf olarak iş hayatında yer almaya başlamıştı. "*Türk milliyetçiliği*" fikrinin siyasi, iktisadi, idari, sosyal ve kültürel hayatta varlığını ciddi bir şekilde hissettirdiği II. Meşrutiyet döneminin en önemli siyasi organı olan İttihat ve Terakki'nin tüzüğünde ve teşkilatında kadınlara da yer verilmişti.¹⁰ Bu yıllarda temel olarak kadın hak ve hürriyetleri konusunda çalışmalar yapmak üzere teşkil edilen cemiyetler görülmektedir. Halide Edip (Adıvar)

⁴ Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S.2012*, Ankara: Pegem Akademi, s.164 vd.

⁵ "Kanun-ı Esasi", *Düstur*, T.1, C.4, 24 Aralık 1876, s.4.

⁶ Hiç, S. (1999). "Atatürk, Cumhuriyet ve Kadın Hakları", *Erdem*, C.11, S.33, s.760.

⁷ Has-Er, M. (2000). *Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Kahramanlar*, Ankara: AKDITYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s.406.

⁸ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. (2001). C1-II, (Editör: Murat Yalçın), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

⁹ Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınevi, s.24-32.

¹⁰ Akşin, S. (2001). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Ankara: İmge Kitabevi, s.37-38.

tarafından 1909’da kurulan “*Teali-i Nisvân Cemiyeti*” ile Nuriye Ulviye (Mevlan) tarafından 1913’te teşkil edilen “*Osmanlı Müdafaa-ı Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti*”¹¹ bu tür teşekküller arasında yer almıştır. “*Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi*” (1908) ve “*Osmanlı Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye*” (1909) gibi müstakil bir cemiyeti ya da “*Müdafaa-ı Milliye*”, “*Donanma Muavenet-i Milliye*” ve “*Hilâl-i Ahmer*” gibi cemiyetlerin kadın kollarını teşkil etmek üzere sosyal yardım faaliyetlerini merkeze alan teşekküller de vardı.¹² Kadınlar, Balkan Savaşları sırasında “*Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi*” ve Birinci Dünya Savaşı’nda “*1. Ordu Kadın Taburu*” gibi teşkilatlarla ülke savunmasına hizmet etmekle beraber¹³ Darülfünunda verdikleri konferanslarla halkın aydınlanması hususunda da önemli görevleri başarıyla yerine getirmişti. Kadınların toplumsal hayattaki statülerine yönelik konuların sıklıkla gündeme geldiği bu süreçte ayrıca 1917’de “*Hukuk-ı Aile Kararnamesi*” adı ile hukuki bir metin yürürlüğe girmişti. Bununla kadınların aile içindeki rolünün güçlendirilmesi amaçlanmış, dahası aile ile “*ahval-i şahsiye*” işlerine bakan şer’i mahkemeler çağdaş ve laik hukuki anlayışı temsil eden Adliye Nazırlığının yetkisi altına alınmıştı. Ancak Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı sorunların içinde kararname Müslim ve gayrimüslim bir kısım inanç grubu tarafından eleştiriye uğramış ve 1918’de yürürlükten kaldırılmıştı.¹⁴ Geleneksel yapının kısacığında kalan kadının evlilik ve boşanma akitlerini düzenlemek üzere yürürlüğe giren “*Münakehât ve Müfarekât Kararnamesi*” de eleştiriye uğrayarak Mütareke döneminde lağvedilmişti.¹⁵

Birinci Dünya Savaşı sırasında olduğu gibi Mütareke döneminde de Türk kadınının önemli faaliyetlerine şahit olmaktayız. Örneğin 15 Mayıs 1919’da İzmir’in Yunanlılarca işgaline tepki olarak başta İstanbul olmak üzere tüm Anadolu’da yapılan protesto mitinglerinde kadınları ön saflarda görüyoruz.¹⁶ Kadınlar, milletin hayat hakkını ve menfaatini korumak üzere Millî Kongre’ye murahhas göndermişti.¹⁷ Millî Mücadele yıllarında Türk kadınlarının bir kısmı cephelede savaşırken, bir kısmı da

¹¹ Çakır, S. (Temmuz 1989). “Bir Osmanlı Kadın Örgütü: Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti”, *Tarih ve Toplum*, C.11, S.66, s.17; Çakır, S. (1997). “Kadın Tarihinden İki İsim: Ulviye Mevlan-Nezihe Muhittin”, *Toplumsal Tarih*, C.8, S.46, s.6-7.

¹² Tunaya, T. Z. (1998). *Türkiye’de Siyasal Partiler, İkinci Meşrutiyet Dönemi*, C.1, İstanbul: İletişim Yayınları, s.503-509; Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s.38 vd.

¹³ Toprak, Z. (Mart 1998). “Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, Kadın Askerler ve Millî Aile”, *Tarih ve Toplum*, C.9, S.51, s.34-38.

¹⁴ Aydın, M. A. (1998). “Hukuk-ı Aile Kararnamesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.18, İstanbul: s.314-318.

¹⁵ Tunaya, a.g.e., s.505.

¹⁶ Arıburnu, K. (1982). *Millî Mücadele’de İstanbul Mitingleri*, Ankara: Yeni Matbaa, s.12-63; İnan, A.A. (1982). *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, İstanbul: MEB Yayınları, s.108-122.

¹⁷ Toprak, Z. (1994). “Türkiye’de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası’ndan Arslusul Kadınlık Birliği Kongresine (1923-1935)”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, S.2, s.6-11.

cephe gerisinde ordu için ikmal hizmetlerinde bulunmuştu.¹⁸ Diğer yandan 1923'te Nezihe Muhittin'in riyasetinde: “*Memlekette yer yer tecelli eden kadın mevcudiyet ve şahsiyetinin kitlevi bir şekle ifrağı*” amacıyla “*Kadınlar Halk Fırkası*” adıyla bir cemiyetin kurulduğu görülmektedir.¹⁹

Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele'nin ilk anlarından itibaren kadınların vatan savunmasında olduğu gibi toplumsal hayattaki yön tayin edici, belirleyici ve şekillendirici yerini ve önemini çeşitli vesilelerle dile getirmişti. Onların hak ve hürriyetlerini kısıtlayan sorunları dikkate almıştı. Örneğin Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)'nin hedeflerini belirleyen 9 Eylül 1923 tarihli beyannamede: “*parti üyeleri arasında cinsiyet ayırımına gidilmeyeceği*” ifade edilmişti. CHF'nin kurultay, yönetmelik ve tüzüklerinde bu anlayışın gelişerek devam ettiği görülmüştü.²⁰ “*Hâkimiyet-i milliye*” ve “*halkçılık*” düsturları üzerinde yükselen cumhuriyet rejiminin işlerlik kazanması, demokrasinin temel unsurları arasında yer alan siyasal katılımın bütün halkı eşit bir şekilde kapsamaya ile mümkün olacaktı. Atatürk'ün Türk kadınlarının kahramanlığına, hamiyetine, vefasına, ahlakına, faziletine, çalışkanlığına, zekâsına, vatan ve millet sevgisine büyük bir saygı ve güven duyduğuna şüphe yoktur.²¹ Öyleki Atatürk; kadınları milletin temeli,²² sosyal hayatın esas unsuru olarak kabul etmekte²³ yeryüzündeki her şeyi kadınların eseri olarak görmekte idi.²⁴ 1932'de dünya güzeli seçilen Keriman Halis Hanım'dan övgüyle bahsederken diğer yandan asıl çaba gösterilmesi gereken şeyin yüksek kültür ve fazilette dünya birinciliğini elde etmek olduğunu bildirecek kadar konunun özüne odaklanmıştı.²⁵ Türk kadınları yüksek bir medeni anlayışın mirasçısı olarak çok eski tarihlerinden itibaren idari, sosyal ve iktisadi hayata ortak olmuştu. Atatürk'e göre yeni yüzyılın ilerleyen ilim ve irfan hayatı içinde kadınlar yeni nesli yetiştiren temel unsur olarak erkeklerden daha fazla aydın, bilgili ve üretken olmak zorunda idi.²⁶ Atatürk, eğitimi ve fazileti ile eşi Latife Hanım'ın çağdaş Türk kadınının simgesi olarak halkla buluşmasına önem vermişti. Latife Hanım, cumhuriyet döneminde Türk kadınına meydana gelen çağdaş değişikliklere örnek teşkil ediyordu. Bu şekilde hem Türk hem de dünya kamuoyunda ülke adına olumlu bir imaj uyanmıştı.²⁷

¹⁸ Tansel, F.A. (1991). *İstiklâl Harbi'nde Mücâhit Kadınlarımız*, Ankara: AKDYYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını, s.25-55.

¹⁹ Zafer Toprak, “Halk Fırkası'ndan Önce Kurulan Parti: Halk Fırkası”, *Tarih ve Toplum*, S.51, Mart 1988, s.30-31.

²⁰ Kaplan, *a.g.e.*, s.197-198.

²¹ Eldeniz, P. N. (1956). “Atatürk ve Türk Kadını”, *Belleten*, C. XX, S. 80, s.740-742; İnan, *Medeni Bilgiler...*, s.92; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* (1997). C.II, Ankara: AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s.151-157, 242.

²² Cumbur, M. (1966). Atatürk'ün El Yazısıyla Kadınlar Hakkındaki Düşüncesi, *Türk Kadını Dergisi*, S.6, s.19.

²³ *ASD*, CII, s.242.

²⁴ *ASD*, CII, s.89.

²⁵ *ASD*, C.III, s.132.

²⁶ Şapolyo, E. B. (1958). *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi, s.529.

²⁷ Kırkpınar, L. (1999). “Cumhuriyet ve Kadın”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.3, S.8, s.93.

Gazi Mustafa Kemal'in Konya'da Hilal-i Âhmer Kadınlar Şubesi'nin düzenlediği bir toplantı vesilesiyle 21 Mart 1923 tarihi itibarıyla kadınlara yönelik olarak söylediği sözler önem arz etmektedir. Konuşmasında özellikle vurguladığı üzere Gazi Mustafa Kemal, Millî Mücadele sırasındaki cesareti, fedakârlığı ve üstün gayreti nedeniyle Anadolu kadınlarını milleti kurtuluşa ve ülkeyi bağımsızlığa taşıyan temel unsurlardan biri olarak görüyordu. Anadolu kadınları tarih boyunca milletin hayat kabiliyetini elinde tutma basiretini göstermişti. Bir yandan tarım, orman, hayvancılık işleri ve hatta bunları paraya çevirmek suretiyle ticari faaliyetlerle ilgilenip ailesinin iâşesini temin ederken diğer yandan ülkesinin işgale uğradığı bir sırada kucağında çocuğu olduğu hâlde sırtında veya kağnısıyla soğuk sıcak demeden cepheye mühimmat taşıma ulviyetini göstermişti.²⁸ Bu konuda 31 Ocak 1923'te İzmir'de eski gümrük binasında halka şöyle hitap etmişti:²⁹

“Bir heyeti içtimaiye, cinsinden yalnız birinin icabatı asriyeyi iktisap etmesiyle iktifa etmekle yetinirse o heyeti içtimaiye yarıdan fazla zaaf içinde kalır. Bir millet terakki ve temeddün etmek isterse bilhassa bu noktayı esas olarak kabul etmek mecburiyetindedir. Bizim heyeti içtimaiyemizin ademi muvaffakiyetinin sebebi kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz tekâsül ve kusurdan neşet etmektedir... Yaşamak demek faaliyet demektir. Binaenaleyh bir heyeti içtimaiyenin bir uzvu faaliyette bulunurken diğer uzvu atalette olursa o heyeti içtimaiye mefluctur... Binaenaleyh bizim heyeti içtimaiyemiz için ilim ve fen lazım ise bunları aynı derecede hem erkek hem de kadınlarımızın iktisap etmeleri lâzımdır... Bugünün levazımından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Binaenaleyh kadınlarımız da âlim ve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün derecatı tahsilden geçeceklerdir. Sonra kadınlar heyeti içtimaiyede erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin muin ve müzahiri olacaklardır.”

Mustafa Kemal Paşa bu konuşma vesilesiyle İslam dininin de insan ilişkilerini kadın ve erkek arasındaki eşitliğe dayandırdığını, bu iki eşit parçanın ilim ve bilgiyi arama yolunda birlikte yol almalarını tavsiye ettiğini, ilerleme ve yeniliklerin ancak bu şekilde mümkün olacağını dile getirerek menfi yöndeki anlayışların önüne geçmek istemişti.³⁰ Bu hususun arz ettiği önemi Kastamonu'da bulunduğu 30 Ağustos 1925'te CHF binasında partililerle konuşması sırasında: *“Mümkün müdür ki bir camianın yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı semalara yükselebilir?”* sözleriyle ifade etmişti. Türk İnkılabının kadın ve erkek eşitliğini kuvvetlendirmek üzere atılacak cesur adımlarla başarıya ulaşabileceğini dile getirmişti.³¹ Atatürk; Türk kadınının ilim, irfan, fazilet, ahlak ve iffet sahibi vatandaşlar olarak medeni bir kiske, hâl ve hareket ile toplumda yer almasını istiyordu.³²

²⁸ ASD, CII, s.151-152.

²⁹ ASD, CII, s.89-90.

³⁰ ASD, CII, s.90.

³¹ İnan, A. (1991). *M. Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları*, Ankara: AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.45; ASD, CII, s.226.

³² ASD, CII, s.156.

TBMM'nin açılışını takip eden süreçte kadınların siyasi hakları ile ilgili tartışmalar da gündeme gelmişti. Örneğin 1923'te "*İntihab-ı Mebusan Kanunu*"nun bazı maddelerinin tadil edildiği TBMM'de: "*TBMM'nin miktar-ı azası, Türkiye Devleti halkından 20 bin nüfusu zükurdan bir nefer olmak üzere intihap olunur.*" şeklindeki kadınları dikkate almayan 1. madde başta Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi Bey olmak üzere bazı milletvekilleri tarafından eleştirilmişti.³³ 1924'te Teşkilat-ı Esasiye üzerinde yapılacak değişikliklere ilişkin görüşmeler sırasında da yine bir kısım milletvekilinin itirazına rağmen 10. madde: "*18 yaşını bitiren her erkek Türk'ün milletvekili seçmelerine katılabileceği*" ve 11. madde: "*30 yaşını bitiren her erkek Türk'ün milletvekili seçilebileceği*" şeklinde düzenlenmişti.³⁴ Kadınların siyasal hakları bu suretle bir kez daha göz ardı edilmişti. Bu durum Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde de eleştirilmişti. Zira Türk kadını Milli Mücadele'nin her safhasında yer almış, sırtında ve arabasında ordu için mühimmat ve erzak taşımış, köyünün sosyal hayatında doğrudan etkili olmuştu. Tarlasını ekmiş, biçmiş, ürününü satmış, erzakını almış; yani erkekten daha fazla çalışarak iktisadi ve sosyal hayatta yer almıştı. Bu durumda kadınlar nasıl oluyordu da eşi, oğlu, kardeşi ile paylaştığı aynı hayatın düzenlenmesinde ve idaresinde söz sahibi olamıyordu. Kadınlar ile erkekler arasında irfan, akıl, şuur veya vazifeshinaslık hususlarında bir fark olduğu da iddia edilemezdi.³⁵ Bütün bu eleştirilere karşın doğu milletleri arasında kadın hakları hususunda ilk defa olarak TBMM'de ciddi tartışmaların yapılması önemli bir gelişmeye işaret etmekteydi. Ancak doğu milletleri içinde kadınlarla ilgili olarak asırlardan beri kökleşmiş anlayış tarzı bu husustaki yenilikleri zora sokuyordu.

Bütün sorunlara karşılık Türkiye'de 1924'te yürürlüğe giren "*Tevhid-i Tedrisat Kanunu*" ile kadınlar eğitim ve öğrenim faaliyetlerinde erkekler ile aynı imkânlardan yararlanmaya başlamıştı.³⁶ 1926'da kabul edilen "*Medeni Kanun*" ise kadınları toplumsal yaşama ortak etmek ve onların sosyal statülerini kuvvetlendirmek üzere kabul edilen ilk esaslı hukuki vesika olmuştu. Bu kanun ile birden fazla evlilik kaldırılmış, evlilik birliği için resmî nikâh şartı getirilmiş, küçük yaşta evliliklerin önüne geçilmiş, ailede ve mahkeme önünde kadın-erkek eşitliği temin edilmiş ve kadınlara istedikleri mesleğe girebilme hakkı tanınmıştı.³⁷ Türk milletinin bütün mana ve görüntüsü ile çağdaşlaşma yolunda ilerlemesini temin etmek üzere hayatın olağan ihtiyaçları

³³ "İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bâzı Mevaddımı Muaddil Kanun", *TBMM ZC*, C.28, D.1, İ.4, 17. İçtima, 3.4.1339, s.326-330; "İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bazı Mevaddımı Muaddil Kanun", *Düstur*, 3. Tertip, C.IV, İstanbul 1929, s.16-17.

³⁴ "Teşkilat-ı Esasiye Kanununun Bazı Maddelerinin Tadili Hakkında Müzakereler", *TBMM ZC*, D.2, C.7-1, İ.2, 13. İçtima, 16.3.1340, s.534-535.

³⁵ "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Mecliste", *Hâkimiyet-i Milliye*, 18 Mart 1924, s.1.

³⁶ "Tevhid-i Tedrisat Kanunu", *Resmî Ceride*, 6 Mart 1340, No:63, Kanun Tarihi: 3 Mart 1340, Kanun No:430.

³⁷ "Türk Kanun-ı Medenisi", *Resmî Ceride*, 4 Nisan 1926, No: 339, Kabul Tarihi: 17 Şubat 1926, Kanun No:743.

doğrultusunda uygulamaya geçirilen kılık kıyafet³⁸ ve harf inkılabı³⁹ da dâhil olmak üzere Türk İnkılabının her safhasında doğrudan ya da dolaylı olarak Türk kadınının toplum içindeki yerini güçlendirmeye yönelik hamleleri görmek mümkündür.

Dönemin kadın aydınları arasında yer alan Nezihe Muhiddin'in riyasetinde kadınlığı fikrî ve sosyal alanlarda yükselterek çağdaş ve ileri bir düzeye erdirmek üzere 1924'te kurulan "*Türk Kadın Birliği*" hükümet tarafından kamuya yararlı derneklerden sayılmıştı. Bu cemiyet fikir ve düşüncelerini ifade etmek üzere "*Türk Kadın Yolu*" adlı bir dergi çıkarıyordu. Kanunların da sosyal hayatın ihtiyaçları ile uyumluluk arz etmesi gerektiğini vurgulayan cemiyet, 1927 Genel Seçimleri öncesinde inkılapları tetikleyen itici bir güç olarak kadınların siyasi hakları hususunu ciddi bir şekilde gündeme getirmişti.⁴⁰ 21 Haziran 1927'de TBMM'de "*Askerî Mükellefiyet Kanunu*" ele alınırken yalnızca erkeklere verilen bu görev hususunda Giresun Milletvekili Hakkı Tarık (Us)'ın bir açıklama yapma gereği hissettiği anlaşılmaktadır. Hakkı Tarık Bey, kadınların milletvekili olması ya da milletvekilleri seçimlerine katılmaları nasıl vatanî bir vazife ise ülke savunmasına katılımlarının da aynı şekilde bir hak ve vazife olduğunu beyan etmişti. Buna cevap olarak Müdafaa-ı Milliye Vekili ve Kütahya Milletvekili Recep (Peker)'in annelerin gerektiği takdirde savaşa giderek ülkesini savunacak vatan evlatlarını yetiştirmek hususunda yaptıkları görev ile Türk vatanını savunma işine fiilen iştirak ettiklerini belirtmişti. Menteşe Milletvekili Yunus Nadi (Abaloğlu) de bu görüşe iştirak ederek, askerlik mükellefiyeti kanunu ile kadınların seçim hakları arasında hiçbir ilgi olmadığını, bu hususta görüş bildirmenin de Türk kadınlarının hukukuna bir saldırı anlamı taşıyacağını ifade etmişti.⁴¹ Hakkı Tarık Bey'in bahse konu ifadelerinin de esasen hâlihazırda "*Türk Kadın Birliği*"nin kamuoyunun gündeminde olan kadınlara yönelik ilerici hak ve hukuk yaklaşımına bir eleştiri olarak geliştiği anlaşılmaktadır. Bu süreçte "*Türk Kadın Birliği*" gibi "*Türk Ocakları*"nın ve sonrasında halkevlerinin de kadınların sosyal hayatta olduğu kadar siyasi mecralarda da yer almasına yönelik çalışmaları ciddi bir şekilde desteklediği görülmektedir.

Bu suretle siyasi şartların olgunlaşmaya devam ettiği bir dönemde Türk kadını 3 Nisan 1930'da yürürlüğe giren "*Belediye Kanunu*"nun 23. ve 24. maddeleri gereğince belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını elde etmişti.⁴² Kanun tasarısının görüşmeleri sırasında mecliste milletin mukadderatını seçiye ve karakterleri ile annelerin belirlediği görüşü ortaya atılmıştı. Mefkûresi, görüşü, duygusu yüksek bir

³⁸ "Şapka İktisası Hakkında Kanun", *Resmî Ceride*, 28 Teşrinisani 1341, S.230, Kanun No:671, Kabul Tarihi: 25/11/1925; "Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun", *Resmî Gazete*, 13 Kânun-ı evvel 1934, S.2879, Kanun No:2596, Kabul Tarihi: 3/12/1934; ASD, C.II, 229, 155.

³⁹ "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun", *Resmî Gazete*, 3 Kasım 1928, S.1030, Kabul Tarihi: 1/11/1928, Kanun No:1353.

⁴⁰ Muhiddin, N. (1931). *Türk Kadını*, İstanbul: Numune Matbaası, s.101-105.

⁴¹ "Askerlik Mükellefiyeti Hakkında Numaralı Kanun Lâyihası", *TBMM ZC*, D.2, C.33, İ.IV, 79. İnikat, 21.6.1927, s.385-386.

⁴² "Belediye Kanunu", *Resmî Gazete*, 14 Nisan 1930, S.1471, Kanun No:1580, Kabul Tarihi: 3/4/1930.

annenin yetiştirdiği çocuklar da kendisi gibi olacaktı. Bu minvalde Dâhiliye Vekili Şükrü (Kaya) Bey: “*Bu layihanın açık vasıflarından ve inkılapçı hükümlerinden biri de Türk kadınının Türk erkeği ile zaten müsavi olan şerefli hakkını belediye işlerinde de tamamı ile tayin etmesidir.*” demişti. Türk kadınının erkeklerle ortak eseri olan cumhuriyet rejiminde millet ve vatan işlerinde her cefaya ve saadete aynı duygularla katılan kadınların artık belediye işlerinde de olması gereken mevki alacağını vurgulamıştı.⁴³ Aynı gün Türk Ocağı’nda Cumhur reisi Gazi Mustafa Kemal’in, Başvekil İsmet (İnönü) Bey’in ve Kazım Karabekir Paşa’nın da içinde bulunduğu kalabalık bir katılımcı grubunun önünde Afet (İnan) Hanım, bir hak ve vazife ilişkisi çerçevesinde kadınların da yer alacağı seçimlerin halkçılık prensibinin fiilen uygulanması anlamına geldiğini, millî hâkimiyet ve demokrasi anlayışında hiçbir üstünlüğe yer olmadığını ifade etmişti.⁴⁴ Bütün bu olumlu gelişmelere karşılık gerek TBMM’de gerekse kamuoyunda kadınların siyasi hayata katılımlarının doğurabileceği sakıncalar hususunda ciddi eleştirilerle de karşılaşmıştı.⁴⁵ Nihayetinde 5 Ekim 1930’da yapılan belediye seçimleri neticesinde kadınlar meclis üyeliklerinde yer almaya başlamıştı.⁴⁶ Takiben 442 sayılı “*Köy Kanunu*”nda 1933’te yapılan değişiklik gereğince: “*Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi azaları doğrudan doğruya köy derneği tarafından ve köylü kadın ve erkekler arasından seçilir.*” ibaresi yer almıştı.⁴⁷ Türk kadınları böylece köy muhtarlığı ve ihtiyar heyeti üyeliği için seçme ve seçilme hakkını da elde etmişti.

Atatürk: “*Türk kadınları memleketin mukadderatını millet adına idare eden siyasi topluluğa dâhil olmak arzusunu göstermekle memleketin, milletin vatandaşlara yüklediği vazifelerin hiçbirinden kendilerinin uzak bırakılacağını düşünmezler. Çünkü vazife karşılığı olmayan hak mevcut değildir.*”⁴⁸ diyerek kadınların hayatın her alanında etkin vazifeler üstlenmesi doğrultusundaki beklentisini dile getirmişti. Ona göre kadınlar ancak siyasi terbiyeye sahip olmalarıyla gerçek anlamda hür olduklarını hissedebileceklerdi. Kadınların iktisadi ve sosyal hayata dair fikirleri önem arz ediyordu. Adalet hisleri kuvvetli idi. Ayrıca tutumlu ve barışsever bir kişiliğe sahiplerdi. Bu yüzden kadınların millî çalışma ve siyasi alanda hor görülmesi mantıklı bir yaklaşım tarzı olamazdı.⁴⁹

Kadınları siyasal alana davet eden yukarıda temas ettiğimiz kanunları artık daha ileri bir noktaya taşımanın zamanı gelmişti. Yine Atatürk’ün teşvikiyle⁵⁰ Başvekil İsmet

⁴³ “Belediye Kanunu Lâyihasına Dair Müzakereler”, *TBMM ZC*, D.3.,C.17, İ.3, 37. İnikat, 20.03.1930, s.24.

⁴⁴ Özer, *a.g.e.*, s.141.

⁴⁵ Bolat, B. S. (2014). “1930-Kadınlara İntihap (Seçme-Seçilme) Hakkı Verilmesine Yönelik Tutumlar”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.19, s.31-39.

⁴⁶ Yaşar, S. (2015). “Basındaki Bilgiler Işığında İlk Kadın Milletvekilleri”, *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.15, s.188.

⁴⁷ “442 Sayılı Köy Kanununun 20 inci ve 30 uncu Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun”, *Resmî Gazete*, 28 Teşrinievvel 1933, S.2540, Kanun No:2329, Kanun Tarihi: 26/10/1933.

⁴⁸ *ASD*, CII, s.265.

⁴⁹ İnan, *Medeni Bilgiler...*, s.91-92.

⁵⁰ İnan, *Türkiye Cumhuriyeti...*, s.170.

İnönü'nün öncülüğünde TBMM'ye sunulan teklifle 5 Aralık 1934'te “*Teşkilat-ı Esasiye Kanunu*”nun 10 ve 11. maddelerinde yapılan değişiklikle 22 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk'ün milletvekili seçme, 30 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk'ün milletvekili seçilebilme hakkına sahip olduğu ifade edilmişti.⁵¹ “*İntihabı Mebusan Kanunu*”nun 2. maddesinde yapılan değişiklikle kanundaki “*zükür*” kaydı yerine “*kadın ve erkek*” ibaresi kullanılmış, bu suretle de milletvekili seçme ve seçilme hakkı kadınlara da teşmil edilmişti.⁵² TBMM'de ilgili kanun değişikliği hakkında yaptığı konuşmada Başvekil İnönü, Türk kadınlarının Millî Mücadele döneminde de ispatladığı üzere ateş altında erkeklerle omuz omuza çalışmak suretiyle ülkenin ve milletin mukadderatı üzerinde söz söylemeye en tabii şekilde hakkı olduğunu ifade etmişti. Türk kadınının ülke işlerine karışamaz hale gelmesinin Türk geleneğinde yeri yoktu. Türk İnkılabı tarihte özellikle kadınların kurtuluş hareketi olarak anılacaktı. Kadınlara tanınan haklar inkılabın en büyük başarılarından biri idi. TBMM'de kadın milletvekillerinin de yer alması inkılap hareketinin ülkeye temin ettiği feyzin ve verimliliğin artması anlamına gelmekteydi. Hakkından mahrum edilen kadınlar nedeniyle yarı yarıya kötürüm bir duruma gelen milletin üstünden bu yükü Atatürk kaldırmıştı. Bu yöndeki inkılap onun en büyük hizmetleri arasında yer alıyordu. Mecliste görüşmeler sırasında Şebinkarahisar Milletvekili Sadri Maksudi (Arsal) Bey tarafından Finlandiya, İngiltere, ABD ve Rusya gibi ülkelerde kadınlara geniş siyasi haklar tanındığı, demokratik rejimi benimseme-yen ülkelerde ise aksi bir durum ile karşılaşıldığı ifade edilmişti. Kadınlara tanınan siyasi hakların Türkiye'nin demokrasi yolunda attığı ileri adımların tabii bir neticesi olduğu belirtilmişti.⁵³ Böylece ülkede demokrasi zincirinin önemli bir halkası daha tamamlanmış oluyordu. Gelişmiş addedilen ülkelerde kadınların birçok meşakkat içinde ömürlerini adadıkları bir mücadele safhasının nihayetinde elde edebildikleri siyasi haklar, Cumhuriyet Türkiye'si'nde kadınlara bir armağan olarak sunulmuştu.⁵⁴ Dahası Türkiye'de kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkı elde ettiği bu dönemde Fransa, İtalya, İsviçre, Belçika, Japonya gibi gelişmiş addedilen birçok ülke de dâhil olmak üzere kadınların henüz bu haklara sahip olmadığı görülmekteydi.⁵⁵

Türk kadınına TBMM tarafından tanınan milletvekili seçme ve seçilme hakkı Mustafa Kemal Atatürk tarafından takdirle dile getirilmişti. Çağdaş dünyanın hak ve hürriyetler bağlamında kadınların yerini sürekli genişlettiği sosyal ve siyasi alanlarda

⁵¹ “Teşkilatı Esasiye Kanununun 10 ve 11 inci Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 11 Kânûn-ı Evvel 1934, S.2877, Kanun No:2599, Kabul Tarihi:5/12/1934.

⁵² “İntihabı Mebusan Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Kanuna Bir Madde İlavesine Dair Kanun”, *Resmî Gazete*, 11 Kânûn-ı Evvel 1934, S.2877, Kanun No:2598, Kabul Tarihi: 5/12/1934.

⁵³ “Malatya Mebusu General İsmet İnönü ve 2 Arkadaşının, TBMM İntihabının Yenilenmesine Dair Tavrı”, *TBMM ZC*, D.4., C.25, İ.4, 12, 12. İnikat, 5.12.1934, s.82-86; “İsmet İnönü'nün Meclis Konuşması”, *Bolu*, S.976, 13 Birinci Kânûn 1934, s.1-2.

⁵⁴ Yüceer, S. (2008). “Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama: Türk Kadınına Siyasal Hakların Tanınması”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.14, s.133.

⁵⁵ Yüceer, a.g.m., s.144; Doğramacı, E. (1998). “Atatürk ve Kadın Hakları”, *Atatürkçü Düşünce El Kitabı* İçinde, Ankara: AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, s. 217- 218.

artık Türk kadını da layık olduğu mevkie yükselmişti. Hatta bu karar ile Türk kadını, kadın hak ve hürriyetleri hususunda dünyada öncü bir konuma sahip bulunuyordu. Bu hususta: “Çarşafı içinde, peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadını artık tarihlerde aramak lâzım gelecektir.” diyerek kararın yarattığı yakın etkileri dile getirmiştir. Ev ve iş hayatında ve hatta belediye seçimleri tecrübesiyle siyasi hayatta başarısını ispat eden Türk kadını milletvekili seçme ve seçilme ehliyetini elde ederek hak ve görevler bağlamında da ülkenin asli unsurlarından biri olduğunu ispat etmişti. Atatürk’ün Türk kadınının elde ettiği siyasi hakları da başarılı bir şekilde kullanacağı hususunda inancı tam idi.⁵⁶ “Türk Kadın Birliği” aracılığıyla ve Türk Hükümetinin desteğiyle 18-24 Nisan 1935’te İstanbul’da dünyanın çeşitli kesimlerinden önde gelen kadınların katılımıyla gerçekleştirilen⁵⁷ “12. Arşulusal Kadınlar Birliği Kongresi” ne gönderdiği telgrafta Atatürk: “Siyasi ve içtimai hakların kadın tarafından kullanılmasının beşeriyetin saadeti ve prestiji bakımından elzem olduğuna eminim...Türk kadınının dünya kadınlığına elini vererek dünyanın barış ve güveni için çalışacağına emin olabilirsiniz.” demişti. Atatürk bu şekilde siyasi ve sosyal haklarını kazanan kadınların dünyada mutlak bir barış ve huzur için en büyük teminat olduğunu ve bunun için de Türk kadınları ile dünya kadınlarının işbirliğinin önem arz ettiğini vurgulamıştı.⁵⁸ Türkiye gibi henüz 20. yüzyılın başlarında toplum yapısı içinde kadının varlık gösteremediği bir ülkede kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmesi dünya kadın hareketi için örnek gösterilebilecek cesaret verici bir gelişme olarak toplantıda sıklıkla vurgulanmıştı.⁵⁹

Hem Türk demokrasisi hem de Türk kadını adına büyük bir kazanç olan bu gelişme ülkenin dört bir yanında büyük bir sevinç ve heyecan yaratmıştı. Bu gelişme kadınların öncülüğünde başta halkevleri olmak üzere birçok sosyal teşekkülün içinde yer aldığı muhtelif etkinliklerle kutlanmıştı. Toplantılar ve mitingler düzenlenmiş, nutuklar söylenmiş, şiirler ve marşlar okunmuş, bu vesileyle ilgili kanunun anlam ve önemi dile getirilmişti. Bu gelişmeler Fransa, İngiltere, Bulgaristan ve Mısır gibi birçok ülkede de takdir uyandırmış, bu ilerici hamleyi gerçekleştiren Türk devleti ve milleti tebrik edilmişti.⁶⁰ Kadınlar bu suretle siyasal hayatın merkezinde ve siyasal hayatı şekillendiren temel bir unsur sıfatıyla Türk demokrasi tarihi içinde bir onur abidesi olarak yer almıştı.

⁵⁶ Eldeniz, a.g.m., s. 741.

⁵⁷ Yaşar, S. (2020). *Basındaki Bilgiler Işığında 12. Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi (18-26 Nisan 1935)*, Ankara: İksad Yayınevi, s.74 vd.

⁵⁸ *Atatürk’ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri* (1991), Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s.645.

⁵⁹ Toprak, “Türkiye’de Siyaset ve Kadın...”, s.10-11.

⁶⁰ Özer, S. (Mart 2013). Kadınlar Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları”, *ATAM Dergisi*, C.29, S.85, s.149-155.

Vatan Savunmasından Cumhuriyete Bolu Havalisindeki Kadınlar

Bolu havalisindeki kadınlar gerek Birinci Dünya Savaşı gerekse Türk İstiklâl Savaşı sırasında bütün hamiyetli Anadolu kadınları gibi vatanlarının savunulması hususunda ağır görev ve sorumluluklar üstlenmişti. Onlar, ocağında birer anne, eş, kardeş; cep-helerde savaşıyor, ordunun ikmal hizmetlerini yürüten birer nefer; sosyal cemiyetlerde ordunun ve halkın ihtiyaçlarını gidermek üzere canla başla çalışan birer gönüllü olmuştu.

Örneğin aslen Erzurumlu olup, Mondros Mütarekesi'nden sonra Milli Mücadele'ye katılan ve "Kara Fatma" lakabıyla tanınan Fatma Seher (Erden) Hanım Bolu ve çevresinde görev yapan vatanperverlerden biri idi. O, çetesi ile Bolu ve İzmit livaları arasındaki Türk köylülerini teşkilatlandırmak suretiyle Yunan kuvvetleri ile Rum ve Ermeni çetecilere karşı mücadele etmişti. Karargâhını bir süre Düzce'ye bağlı Nuhviran Boğazı yakınındaki bir köye kuran Fatma Seher Hanım bölgede asayiş ve sükûnetin sağlanması ve işgal tehlikesinin bertaraf edilmesi hususunda önemli bir rol oynamıştı. Millî Mücadele'nin sembol isimlerinden biri hâline gelen Mudurnulu Fatma Kadın ise kıtasından firar ederek kar fırtınalarının şiddetle devam ettiği soğuk bir gecede gelen oğlu İsmail'i asker firarîsi olduğundan dolayı hanesine kabul etmemişti. Oğlunu aile ocağına kabul etmek suretiyle din ve vatanına ihanet edemeyeceğini ve ülkenin hizmet beklediği bir zamanda firar ettiği için kendisini evlat tanımayacağını söylemiş ve onu hükûmete teslim etmişti. Benzer bir örnek olarak savaşın şiddetli bir anında askerden firar eden oğlu Ala Mustafa'yı yetkililere teslim eden Göynük'ün Piroğlu köyünden başka bir anneye daha şahit olmaktayız. Bu anne de eski ve yırtık kıyafeti içinde tüm elemli hâline rağmen sergilediği bu metanetli davranışıyla millî bekanın kişisel hislerden daha üstün olduğunu ispat etmişti.⁶¹ Bolu havalisindeki kadınlar ülke sathında istiklal ve istikbal mücadelesi veren hamiyetli Türk kadının bir parçasını teşkil etmişti.⁶²

Millî Mücadele yıllarında İstanbul'dan kara ve deniz yolu ile gelen önemli miktarda silah ve mühimmat Bolu ve havalisi halkının çabaları ile Batı Cephesi'ne ulaştırılmak üzere bölge üzerinden Ankara'ya taşınmıştı. Mühimmat sevkiyatı sırasında hava ve doğa koşulları da dâhil olmak üzere karşılaşılan büyük sıkıntılara rağmen büyük bir vefa örneği olarak bölgedeki kadınların canını dişine katmak suretiyle fedakârca çalıştığı görülmüştü. İkinci İnönü Muharebesi'nin ardından Akçaşehir ile Bolu arasındaki 100 km'lik yol üzerinde yaylı kağnı arabaları ile türlü meşakkatler içinde tüfek, silah ve mühimmat taşıyan kadınlar buna bir örnek teşkil etmişti. Bunların arasında sevki yapılan savaş malzemelerinin içine çul çaput sererek bebeklerine yer açan anneler de vardı. Sakarya Meydan Muharebesi sırasında Zonguldak-Gerede-Yabanabat üzerinden Ankara'ya top cephanesi nakletme görevinde bulunan Dörtdivanlı genç bir kız ise Avdan Bayırının dönemeçli ve dik bir mevkiinde ilerlerken bir tarafında cılız bir

⁶¹ Evcin, E. (2013). *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi (Olaylar ve İz Birakanlar)*, Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s.254, 783-787.

⁶² Sarıhan, Z. (2007). *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.215 vd.

öküzün bulunduğu boyunduruğun diğer tarafına geçerek eksik olan öküzün yerine teçhizat yüklü arabayı çekerken görülmüştü. Sevkiyattan sorumlu kumandan şahit olduğu bu olaya elem duyarak müdahale etmek istemiş, buna karşılık söz konusu genç kız: “Kumandanım, siz düşmanı buralara sokmayın da ben askerimize sırtımla da cephane ve erzak taşıyım.” cevabını vermişti.⁶³

Bolu havalisindeki kadınlar kuruluşunda ve çalışmalarında yer aldıkları sosyal cemiyetler vasıtasıyla da vatan savunmasına hizmet etmişlerdi.⁶⁴ Örneğin Birinci Dünya Savaşı öncesinden Millî Mücadeleye uzanan süreç içinde faaliyetleri dikkat çeken teşekküllerden biri “*Bolu Hilâl-i Âhmer Kadınlar Cemiyeti*” olmuştu. Gerek bu cemiyette gerekse bu cemiyete bağlı ilçe şubelerinde kadınların fedakârca görev yaptığı görülmüştü. Cemiyet tarafından Birinci Dünya Savaşı sırasında askerler veya ihtiyaç sahibi ahali için entari, gömlek, don, çorap, takke, mendil, iç çamaşırı ve giysi bağışı ile nakdi yardımlar yapılmıştı. Savaşta esir düşen Bolulu savaş esirleri ile aileleri arasında Dersaadet Osmanlı Hilâl-i Âhmer Cemiyeti Merkezi aracılığıyla irtibat sağlanmış, bu esirlere nakdi yardımda bulunulmuştu. Millî Mücadele döneminde ise ordu için nakdî yardımın yanı sıra sargı bezi, havlu, çorap, gömlek, dizlik, mendil, yemeni, para kesesi gibi ihtiyaç maddeleri toplanmıştı. Bu münasebetle müsamereler, konserler, müzayedeler düzenlenmiş ve rozet satışı yapılmıştı. Şehitlerin ruhuna ithaf edilmek üzere mevlitler okutulmuştu. Toplanan yardım ve bağışlar yerel ihtiyaç sahiplerine, şehit ve gazi ailelerine, Ankara’daki Merkez Hilâl-i Âhmer Cemiyetine, Ankara Hükümetine ve Batı Cephesine gönderilmişti. Muhtelif toplantı ve etkinlikler vasıtasıyla halk askerî ve siyasi gelişmeler hakkında bilgilendirilmiş, orduya ve halka moral telkin edilmişti. Millî Mücadele döneminin sosyal cemiyetleri arasında yer alan “*Bolu Müdafaa-ı Vatan Gazi Kadınlar Cemiyeti*” de işgal altındaki Anadolu’nun kurtuluşu için ciddi sorumluluklar üstlenmişti. Örneğin bu süreçte Bursa’nın Yunan kuvvetleri tarafından işgale uğradığı ve buradaki Türk büyüklerinin türbelerinin düşman ayaklarının altında çiğnendiği doğrultusundaki haberler üzerine Mutasarrıflığa bir dilekçe veren cemiyet üyeleri: “*Irzımızı, namusumuzu, iffet ve ismetimizi biz kendi ellerimiz ile müdafaa edeceğiz...Allah’ın adaletine güvendiğimizi arz ve bir an evvel cepheye sevk edilmeyi istirham ederiz.*” diyerek ahali üzerinde oluşan endişeyi ve açılan derin yarayı bir nebze de olsun hafifletmek için girişimde bulunmuştu. Cemiyetin asli amacı ahaliyi millî değerler etrafında bir araya getirmek ve Kuvâ-yı Milliye’yi maddi ve manevi olarak desteklemek idi. Bu çalışmalardan olarak, askerlerin muhtelif eksikliklerini gidermek üzere cemiyet adına önemli ölçüde bağış toplanmıştı. Bolulu kadınlar tarafından askerlerin ihtiyaçları doğrultusunda giyecek imaline başlanmıştı. Bölgede tedavi edilmekte olan yaralı askerler ziyaret edilerek onlara ikramlarda bulunulmuştu. Cepheelerde din ve vatan yolunda şehit olan askerlerin ruhlarına ithaf olunmak üzere mevlitler okutulmuştu. “*Bolu Muallimler ve Muallimeler Cemiyeti*”

⁶³ Evcin, a.g.e., s.372-374.

⁶⁴ Sarıhan, a.g.e., s.128 vd.

ise Mondros Mütarekesi'nin ardından işgal ve isyan tehlikesiyle karşı karşıya kalan Bolu havalisinde eğitim neferlerinin de mücadeleye dâhil olmasını temin etmişti. Cemiyet bünyesinde görev yapan Bolu muallimleri halkı Millî Mücadele hususunda aydınlatmak, Kuvâ-yı Milliyye'ye destek çağrısı yapmak, yeni neslin eğitim ve öğretim faaliyetlerini yönlendirmek, ilim ve irfan hayatına katkı sağlayarak inkılâp hareketini desteklemek yönünde çaba sarf etmişti.⁶⁵ Bütün bunların yanı sıra Millî Mücadele yıllarında bölgede kurulan Müdafaa-ı Hukûk Cemiyetlerinin çalışmalarının desteklenmesinde, Anadolu'nun işgalini kınayan ve Türk ordusunun başarılarını destekleyen toplantılarda ve mitinglerde Bolu havalisindeki kadınları ön saflarda görmekteyiz.⁶⁶

Cumhuriyet döneminde Bolu'da inkılap hareketini destekleyen, iş ve meslek sahibi olarak toplumsal dönüşüme ve gelişime katkı sağlayan, eğitim kurumlarında, halkevlerinde, sosyal cemiyetlerde, idarede ve siyasette ilerici hamleler gerçekleştiren kesimler arasında yine kadınları görmekteyiz. Bolu havalisindeki kadınlar Türk kadınlarının bir temsilcisi olarak savaştan zafere, cumhuriyetten demokrasiye uzanan bu süreçte muhtelif görevleri üstesinden başarıyla gelmişlerdi. Türk kızları cumhuriyet dönemi çağdaş eğitim kurumları içinde birer eğitim neferi olarak yetişmişti. Okuma yazma bilmeyenler kadınlar da Millet Mektepleri aracılığıyla bu eksikliklerini hızlı bir şekilde gidermeye gayret göstermişti. Medeni kanunun kabulü ve kılık kıyafet inkılabı gibi ilerici hamleler Bolu'da da kadınların toplumsal statüsünü güçlendirmişti. Sosyal hakları ile ön plana çıkmaya başlayan kadınlar toplumsal hayat içinde artık çağdaş kıyafetleri tercih etmeye başlamıştı.⁶⁷ Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından Bolu Halkevi'nde düzenlenen kıyafet balosu kadınların bu husustaki gayretini göstermesi açısından önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Baloya millî elbiseleriyle gelen 10 hanım arasında yapılan yarışmada Zekiye Samurkaş, Kadriye Atay ve Ayşe Güler dereceye girmiş ve kendilerine birer hediye takdim edilmişti. Etkinlik münasebetiyle Çocuk Esirgeme Kurumu için önemli miktarda gelir elde edilmişti.⁶⁸ Bütün bunlara ek olarak Bolu'daki Türk Ocakları ile halkevleri teşkilatlarında da kadınların öncü roller üstlendiklerini söyleyebiliriz.

Bolu Kamuoyunda Kadınların Siyasal Haklarına Kavuşması

Türk kadınlarının ilk kez katıldığı 1930'daki belediye seçimlerinde Bâhire Bediz (Morova) Hanım'ın Bolu Belediye Meclisi Üyesi olarak seçildiği, 1934'teki seçimlerde de tekrar seçilerek bu görevini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca 1934 belediye seçimlerinde Bolu Merkez ilçesinden Fatma İzzet, Afife Tahir, Şaziment Saip;

⁶⁵ Evcin, *a.g.e.*, s.416-433.

⁶⁶ Evcin, E. (Temmuz 2011). "Millî Mücadele Döneminde Bolu Livasında Düzenlenen Mitingler, İhtifaller ve Tezahürât", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.17, S.80, s.241-292.

⁶⁷ "Bolu'da Çarşaf ve Örtü Kalkıyor", *Ulus*, 22 İlk Kânûn 1934, s.3; "Mudurnu'da Kadınların Medeni Kısve İle Gezmeleri", *Bolu*, S.979, 3 İkinci Kânûn 1935, s.2.

⁶⁸ "Kıyafet Balosu", *Bolu*, 28 Mart 1935, s.2.

Mudurnu'dan Sabire Ulvi, Emriye Fahri; Düzce'den Sabriye Ferit ile İhsan Hanım da Bolu Belediye Meclis Üyeliği için aday olmuştu. CHF Bolu İdare Heyeti Başkanı Emin Necdet Bey yapılacak seçimlerle ilgili olarak erkek ve kadın bütün adayların veya seçmenlerin gösterdiği ilginin ülkenin medeni anlayışının ve yüksek siyasi terbiyesinin bir göstergesi olacağını ifade etmişti. Belediye seçimleri şehircilik işlerinde siyasi hakların kullanılacağı belli başlı mecralardan birini teşkil etmekteydi. Bolu halkı kadını ve erkeğiyle seçimlere katılımıyla bu konudaki hassasiyetini ve olgunluğunu bariz bir şekilde göstermişti.⁶⁹

Cumhur reisi Gazi Mustafa Kemal 1934 yılı ağustos ayında düzenlenecek İkinci Türk Dil Kurultayı nedeniyle Ankara'dan yola çıkarak Bolu-Sakarya-İzmit güzergâhı üzerinden İstanbul'a doğru bir seyahat gerçekleştirmişti. Seyahat heyetinde Dâhiliye Vekili Şükrü (Kaya), Bolu Milletvekili İsmail Hakkı (Uzmay), Bilecik Mebusu Salih (Bozok), Rize Milletvekili Hasan Cavit (Belül), Gaziantep Milletvekilleri Mehmet Nuri (Conker) ve Kılıç Ali gibi siyasi erkân bulunuyordu. Ordu Müfettişi Fahreddin (Altay) Paşa, Prof. Dr. Afet (İnan) Hanım ve Prof. Dr. Fuat (Köprülü) Bey de seyahati sırasında Gazi Mustafa Kemal'e eşlik edenler arasında idi. Söz konusu heyet 16 Temmuz 1934'te Ankara çıkışında Kazan Köyü yakınlarında öğretmenler, öğrenciler ve köylüler tarafından karşılanmıştı. Bunların içinde Kazan Köyü Muhtarı Satı (Çırpan) Kadın da bulunuyordu. Misafirlere ayran ikram eden ve köy hakkında bilgi veren Satı Kadın Millî Mücadele döneminde ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için ikmal hizmetlerinde çalışmıştı. Millet Mektebi vasıtasıyla okuma yazma öğrenmiş ve 1933'te Kazan Köyü muhtarı seçilmişti. Gazi Mustafa Kemal, cesareti ve başarısıyla dikkat çeken Satı Kadın'ın Türk kadınlarına örnek olmak üzere milletvekilliği adaylığı için yetkililere talimat vermişti. Hiç şüphe yok ki bu karar Satı Kadın ile sınırlı kalmayacaktı.⁷⁰ Nitekim Satı Kadın, Gazi Mustafa Kemal'in desteğiyle 1935 Genel Seçimlerinde milletvekili seçilmiş ve TBMM'de Türk kadınına temsil etmişti. Satı Kadın'a Gazi Mustafa Kemal'in tensibi ile tarihte yer etmiş bir Türk kadınına izafen "*Hatı*" adı verilmişti.⁷¹

Gazi Mustafa Kemal, 17 Temmuz 1934'te Bolu'ya ulaşmıştı. Bolu yöresine ait hatıralar incelendiğinde kadınların milletvekili seçme ve seçilme haklarını kazanmaları hususunda Gazi Mustafa Kemal'in nihai kararının Bolu ziyareti sırasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Günün akşamında şehrin idari erkânı tarafından Bolu Halkevi'nde Gazi Mustafa Kemal'in şerefine bir yemek verilmişti. Yemekte Ankara'dan gelen resmî heyetin yanı sıra Bolu Valisi Ali Rıza (Oskay), Belediye Reisi Reşat (Aker), Bolu Milletvekilleri Hasan Cemil (Çambel) ile Mehmet Şükrü (Güle), İstanbul Milletvekili Hüseyin Salâh (Cimcoz), Bolu Ticaret ve Sanayi Odası Reisi Mehmet Tahir

⁶⁹ "934 Senesi", *Bolu*, S.966, 4 Birinci Teşrin 1934, s.2.

⁷⁰ İnan, A. (2011). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.357-358; Gürsoy, Y. (2011). *Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker*, İstanbul: Alfa Yayınları, s.188.

⁷¹ Duroğlu, S. (2007). *Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.70.

(Hitit), yörenin tanınmış isimleri arasında yer alan Celâl Sait (Siren) Bey ile askeri birlik komutanı da yer almıştı. Konuşmalar sırasında ülkedeki siyasi, sosyal ve kültürel meseleler üzerinde durulmuştu. Dil ve tarih meseleleri tartışmaların esaslı konuları arasında idi. Bu sırada CHF Bolu teşkilatının ve halkevinin faal üyeleri arasında yer alan Bâhire (Morova) Hanım'ın değerlendirmeleri Gazi Mustafa Kemal'in dikkatini çekmişti. Bâhire Hanım'a muhtelif hususlarda sorular soran Gazi Mustafa Kemal ona "Bediz" ismini münasip görmüştü. Bediz, Türkçede "süs ve nakış" anlamına gelmekteydi. Gazi Mustafa Kemal yemekte hazır bulunanlara kadınların seçme ve seçilme hakları hususundaki görüş ve önerilerini sormuştu.⁷² Kadınların Türk tarihinde oynadığı rol ve önemi Afet (İnan) Hanım ile Fuat (Köprülü) Bey tarafından açıklanmıştı. Diğer misafirler de konu hakkındaki görüşlerini dile getirmişti. Netice olarak Türk kadınlarının TBMM'de de hizmet vermelerinin zamanının geldiği üzerinde hemfikir olunmuştu. Gazi Mustafa Kemal bu konunun TBMM'de gündeme getirilmesi ve yasal zemininin oluşturulması hususunda çalışmalara başlanmasını istemişti. Bu husus için de Şükrü (Kaya) Bey'i görevlendirmişti.⁷³ Bu sırada Gazi Mustafa Kemal TBMM'de Türk kadını temsil etmek üzere Bâhire Hanım'a milletvekilliği teklifinde bulunmuştu. Nitekim bu gelişmenin neticesinde Bâhire Hanım 1935 Genel Seçimlerinde Konya'dan milletvekili seçilerek TBMM'ye katılmıştı.⁷⁴

1897'de Bosna'da dünyaya gelen Bâhire Hanım ilk ve ortaöğrenimini Bolu'da tamamlamıştı. Bolu Kız Sanat Mektebi'nde Resim Öğretmenliği yapmıştı. Bu sırada gözlerinde meydana gelen bir hastalık nedeniyle öğretmenlik mesleğinden ayrılmak zorunda kalmıştı. Bolu CHF Fırkası teşkilatında görev almış, 1930'da Bolu Belediyesi Meclisine üye olarak seçilmişti. Ayrıca Bolu Halkevi'nde etkin görevlerde bulunmuştu. TBMM'de milletvekili sıfatıyla Türkiye'de kadın hakları hususunda gayret sarf etmişti.⁷⁵ 1935'te hazırladığı raporda Konya Ovası'na Beyşehir Gölü'nden su temin edilmesi ve Konya'nın şose veya demiryolu ile Ankara'ya bağlanması hususundaki gerekliliğe işaret etmişti. Ayrıca köylülerin resmî işleri ile ilgili olarak kolaylık sağlanması, halk-memur ilişkilerinin vatandaş hakları bağlamında yeniden düzenlenmesi ve tarihî eserlerin korunması hususlarında da çeşitli önerilerde bulunmuştu. Gümrük ve İnhisarlar Encümeni'nde çalışmıştı. İstanbul'da toplanan "12. Arsulusal Kadın Kongresi"ne de katılarak kadınların hak ve hürriyet alanlarının genişletilmesi yönündeki çalışmalara destek vermişti.⁷⁶

⁷² Evcin, E. (Bahar 2015). "Gazi Mustafa Kemal'in Bolu'yu Ziyaretleri", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.11, S.21, s.153-154.

⁷³ "Halkevinde Toplanan Kadınlar Bayramında Bay Emin'in Sözleri", *Bolu*, S.976, 13 Aralık 1934, s.3; Tüzün, E. (1982). "Atatürk Bolu'da", *Bolu Meslek Yüksekokulu Dergisi*, S.1, s.10; Dinçtürk, C. (1987). *Bolu'dan Yetişenler*, Bolu: Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, s.10-11; *Vali Ali Rıza Oskay'ın Hatıratında Bolu ve Atatürk'ün Bolu'ya Gelişi* (2011). Bolu: Bolu Araştırmaları Merkezi, s.36.

⁷⁴ Evcin, a.g.m., s.154.

⁷⁵ Evcin, a.g.e., s.761.

⁷⁶ Duroğlu, a.g.t., s.101-102.

Türk demokrasi tarihinin en önemli hamlelerinden biri olarak Türk kadınına 5 Aralık 1934'te TBMM milletvekillerini seçmek ve milletvekili seçilmek hakkının tanınması Bolu vilayeti kadınlarının büyük bir kıvanç ve sevinç yaşamasına sebep olmuştu. Bu karar kadınların sosyal hayatta olduğu gibi siyasal alanda da erkeklerin arasına karışacakları anlamına geliyordu. 13 Aralık 1934 tarihli Bolu gazetesinde TBMM'de yapılan görüşmeler neticesinde 30 yaşını dolduran kadınların milletvekili seçilme, 22 yaşını dolduran hanımların ise milletvekili seçme hakkını elde ettikleri halka duyurulmuştu.⁷⁷ Matbaa Müdürü Esat Yılmaz kaleme aldığı bir makale münasebetiyle Türk kadınının sahip olduğu sevgi, şefkat, vefa ve cesaret gibi niteliklerin bu kararın alınmasında etkili olduğunu vurgulamıştı. Türk kadını Birinci Dünya Savaşı'nda ve Millî Mücadele döneminde eşi, kardeşi ve oğluyla beraber cephede çarpışmış ve cephe gerisinde ordunun iase ihtiyaçlarını karşılamıştı. Ayağında çarığı, bir omuzunda bebeği diğerinde cephaneye ile düşman kurşun ve süngülerine göğüs gererek askerlere mühimmat ve yiyecek taşımıştı. Tedavisiyle ilgilendiği yaralılara yerine göre omuz vererek hastaneye taşımıştı. Samsun'a ayak bastığı gün Atatürk'ü kıvanç gözyaşları ile karşılayanlar arasında ak alınlı, pak yürekli Türk anaları ile kızları da vardı. Onun verdiği talimatlar doğrultusunda kurtuluş yolunda erkeklerin yanı sıra *"dişi aslanlar"* gibi en ön saflarda Türk kadınları da savaşmıştı. Türk kadını yetiştirdiği vatan evlatlarıyla bütün dünyaya nam salmıştı. Bu bilgiler ışığında yazısını: *"İşte bugün yaptığın fedakârlıkların, gösterdiğin erliğin son ve bulunmaz mükâfatını, Atatürk'ün verdiği şerefli günü yaşamak ve yaşatmak hakkını kazandın. Bu senin daha çoktan hakkın idi. Bunu sana veren Atatürk senin öz evlâdındır. Ne mutlu Türk kadınına!"* sözleriyle bitirmişti.⁷⁸

Bolu muhitindeki kadınlar, halkevinde 8 Aralık 1934'te bir toplantı yaparak kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazandıran kanunun kabulünden dolayı duydukları minnet duygularını ifade etmişlerdi. Bu haktan istifade edebilmek için de siyasi bir organ olan CHF'ye üye olmak istediklerini belirtmişlerdi. Nitekim basına yansıyan haberlerde kadınların 1935'te yapılacak genel ve mahalli seçimlere katılmak üzere CHF'ye üye yazılmak için adeta birbirleriyle yarıştığı ifade edilmişti. Bu suretle kadınları siyasi hayatta etkin bir duruma taşıyacak çalışmalar bizzat kadınların girişimleri ile hızlanmıştı.⁷⁹ Oldukça verimli ve coşkulu bir havada geçen toplantı sırasında birçok hanım kürsüye çıkarak TBMM'nin çıkardığı kanundan ötürü mutluluğunu dile getirmişti. Toplantı Bolu CHF Başkanı Emin (Yerlikaya) Bey'in açış konuşmasıyla başlamıştı. Emin Bey alkışlar arasında şunları ifade etmişti:⁸⁰

⁷⁷ "Kadınlara Milletvekili Seçme ve Seçilme Hakkı", *Bolu*, S.976, 13 Birinci Kânûn 1934, s.1.

⁷⁸ Esat Yılmaz, "Türk Kadını", *Bolu*, S.978, 27 Birinci Kânûn 1934, s.1.

⁷⁹ "Bolu'da Kadın Bayramı-Artırma Yedigünü-Yol Çalışmaları", *Ulus*, 26 İlk Kânûn 1934, s.5; "Kadınlarımız CHF'ye Aza Kaydolunacaklar", *Bolu*, S.976, 13 Birinci Kânûn 1934, s.2; "Bayanlar CHF'ye Üye Kayıt Olunuyorlar", *Bolu*, S.977, 20 Birinci Kanun 1934, s.1.

⁸⁰ "Halkevinde Toplanan Kadınlar Bayramında Bay Emin'in Sözleri", *Bolu*, S.976, 13 Aralık 1934, s.3.

“Sayın bayanlarım ve yurttaşlarım: Bu akşamki tarihî toplantınız ve büyük bayramınız kutlu olsun. İlk sözü bendenize verdiğiniz için teşekkür ederim. Atatürk’ün gösterdiği yolda ulusu daima iyiye ve ileriye götürücü kararlar alan fırkamızın bu son kararı Türk kadınına içtimai ve siyasi hayatta bütün ulusların üstünde yer vermiştir. Kânûn-ı medeni ile bütün içtimai haklara sahip olan, evdeki medeni mevkiini salahiyyetle işgal ederek iş hayatının her safhasında muvaffakiyetle tecrübe geçiren Türk kadını bu gün bu kanunla sayılab seçme ve seçilme haklarının en büyüğünü elde etmiştir. Bu kanunda 5 İlk kânûn 934’te BMM’de kabul edilmiştir. Türk kadını bundan böyle ulusun mukadderatına hâkim olacaktır. Medeni memleketlerin birçoğunda kadınlardan esirgenen bu hak bu gün Türk kadının elindedir ve onu salahiyyet ve liyakatla kullanacaktır. Bugün fırkanın verdiği bu tarihî karardan dolayı yüksek Türk kadınlığını fırka namına kutularım. Bu kanun bütün Türk kadınlığı için olduğu gibi Türk milleti için de en büyük bir gündür.”

Emin Bey konuşmasının devamında kadınların siyasal haklarına kavuşması hususunda Bolulular ile CHF teşkilatının da önemli bir payı olduğunu vurgulamıştı. Atatürk Bolu’yu ziyareti sırasında Bolu kadınlarının sosyal hayattaki olgunluğunu takdir etmişti. Bu münasebetle kadınlara seçme ve seçilme hakkının iadesi hususunda ilk işaretini bu ziyaret sırasında vermişti. Bu hususta Bolu’nun iftihar duyduğu Bâhire Hanım’ın ismi de bir iltifat vesilesi olarak bizzat Atatürk tarafından “Bediz” olarak değiştirilmişti. Emin Bey sözlerini: “Türk kadınlığına verilen bu hak inkılabımızın en büyük bir eseridir. Bu eserin önünde hürmetle eğilir, Türk kadınlığını candan kutularım.” ifadeleriyle bitirmişti. Takiben söz alan Bolu Belediye Meclisi Üyesi Bâhire Bediz Hanım’ın alkışlar arasında irat ettiği nutuk ise şu şekilde idi:⁸¹

“Çok saygıdeğer yurttaşlarım: binlerce yıllık zengin ve ünlü tarihimizin büyüklüğünde benzerini kaydetmediği Türk’ün Sevgili Kemal Atatürk’ünü ve Atatürk’ün mukaddes izlerinde bizi tutan ve yürüten inkılapçı CHF’yi ve yüksek huzurlarıyla şereflendiren siz kardeşlerimi kalbimin taşkın hürmetleriyle selamlarım.

Aziz kardeşlerim! Bu akşam biz kadınların en büyük bayramımızdır. Medeni hükümetlerin çoğunun kadınlardan esirgediği sayılab olmak ve seçmek hakkını biz Türk kadınlarına TBMM 5 birinci kânûn toplantısında bir kanunla tanıtmıştır. Var olsun TBMM. Bundan ötürü bu tarihî günü saygı ile ve coşkununla anarız. Yepyeni ulusu yaratan Atatürk’ün ve onun inkılap fırkasının önünde hürmetle eğiliriz. Türk kadınının sosyal ve siyasi haklarının tanındığı günlerde yurtta ilerlemenin başladığını, acun milletlerine örnek olduğumuzu tarih yazıyor. Kara sultanların ellerinde oyuncak gibi her şey olan biz Türk kadınlarına bugün layık olduğu haklar verilmiştir. Artık yurtta erkek ile kadın beraber çalışacak, yurdu ileri götürecektir.

Kadınlık denince nazarlar da ulvî, kutsî bir mevcudiyet tecelli eder. Her ferdi beşer doğduğu gün analığın ağışu şefkatinde nasıl ilk nefesini almış ise o masumun bütün hayatında içten gelen alakasını yürekte göstermiş olduğunu teslim etmeyecek insan tasavvur olunamaz. Türk kadını mensup olduğu ulusun en kara günlerinde yine hayatını varını esirgememiş, yürekte doğan sevgili ulusunun yavrusunu bir eline almış, diğer eline de düşmanın göğsüne saplanacak mermiyi alarak taşımıştır. Hâl-i sulhta doktorluk,

⁸¹ “Halkevinde Bayanlarımızın Sevinçli Bir Toplantısı”, Bolu, S.976, 13 Aralık 1934, s.2.

kimyagerlik, eczacılık, hâkimlik, mühendislik bilhassa mürebbi-i ümmet olan muallimlik gibi hulasa her şahsi faaliyette varlığını göstermiş, yurt işlerinde beraber yürümüştür. İşte bu savaş sahasında mahrum kaldığı siyasal hakkı da kendisine verilmiştir. Bu oruçla yepyeni bir ulusu yaratan Atatürk'ün ve onun inkılap fırkasının önünde hürmetle eğilirim."

Bâhire Bediz Hanım konuşmasında Millî Mücadele'den cumhuriyete uzanan süreçte Türk kadınlarının gıpta ile bakılacak faaliyetlerine ve başarılarına temas etmişti. Kadınların siyasal haklarının tanınması hususunda CHF'nin ve Atatürk'ün rolünü minnetle anmıştı. Sözlerine son verirken Tevfik Fikret'in: "*Sefil olursa kadın, elbet alçalır beşer*" mısramı dile getirmekten duyduğu bahtiyarlığı dile getirmişti. "*Var olsun Türk kadını, Var olsun Türk Ulusunu*" demiş ve Türk kadınlarına milletin mukadderatını şekillendirme imkânı tanıyan bu tarihî günü yaşattığı için Atatürk'e Bolu kadınları adına bir teşekkür telgrafi çekilmesini teklif etmişti. Kadınlar toplantısında Alay Kumandanı Şevket Bey'in kızı Nebahat Şevket (Omay) Hanım'ın konuşması ise şu şekilde olmuştu:⁸²

"Saygı değer yurttaşlarıma: Daha yakın bir geçmişte Türk kadını sosyal hayatta yeri belli olmayandı. Elindeki haklar bölünmüş, dar bir hayat çevresine sığınmış bir süs antika gibi köşede bucakta saklanmaktan güzellikleri, zekâsı, bilgisi azala azala durduğu yerde bırakılmış bir değere benzerdi.

Sıkıca kapalı evinde havadan ve gündenden bile tek gerek ihtiyacını almayandı. Çocukken, ateş gibi, cıva gibi bir gülbüzken kafası olgunlaşmaya, işlenmeye istekle çırpınırken bile 'serpilip büyüdü, artık yetiştirdi' bahanesiyle gittiği ilk mektep de olsa çok görülüp çekip alınırdı. Genç kız çağı gelince, genç ana da olsa bir hapisten bir başka kuyuluğa girerdi. Sokağa çıkmak istese: 'bugün siladır' derler, kara gitmek istese: 'yayan ayıptır' derler. Hem çok tasa etmeye, tasa vermeye hakkı da yoktu: Saçı uzun, aklı kısa sanılan bir mahlûktu. Volkan gibi için için yanan, erkeği gibi iradeli kadınlar; kara fikirli cahil tufeylilerin, sefih sultanların elinde boş taassuplarına alet olan mert Türk kadını böyle nice günler, yıllar bocaladı, sızladı ama onun büyük imanı her ulustan arı öz kanı ile eşi acunda olmayan bir Kemal Atatürk yetiştiriyordu ve yetiştirdi. Değişimlerin en bitimsizini yapan, Türk'ü karanlıklardan ışığa çıkaran, bataklardan çekip kurtaran Atatürk daha o günler ona yerini verdi. Türk anası sınırlara mermi taşıdı, yaralı kardeşine sarğı bağladı. Ve Türk kadını kafasındaki bütün buğuları bir buhar yığınağı gibi savurdu. Eri, oğlu gibi kendisini değişim ve bilgi alanına attı. Zorlarını yenebildi, erdemliliğini gösterdi. Atatürk; onu içinin bütün aklı, gözünün bütün ışığı, soyunun bütün güzelliği ile sağ yönüne aldı. Türk kadını bir masal uyanlara kolumun bükülmez duruşunu gösterip şaşalattı.

'10 yılda 15 milyon genç yarattık her yaştan' diyen beyitlere: her adımı Atatürk'ün geniş, derin kurtarıcılığı; bütün Türklüğün ünlü izleri dolu toprağımızda kaynaşıp sezen, yılmayıp baş eden kafası, özlü gövdesi, diri gençlik akını bir kez daha anıp inancımızı sunalım. Bayan doktor; dışçı, kimyager; bayan hâkim, eczacı, sanatkar; bayan şef, memur, tezgâhtar yetiştiren üniversite var. Liseler, birlikler, dernekler var. Bayan muallimin bilgi pınarından suya kanmayan içtikçe susayan Öztürk yavruları var. Küçüğüne ulusal benliğini ninnileri ile tanıtan, yüreğine kafasına genişlik vermeye muktedir, mis gibi evinin kurucusu, düzenleyicisi bilgin genç ana var.

⁸² "Halkevinde Bayanlarımızın Sevinçli Bir Toplantısı", *Bolu*, S.976, 13 Aralık 1934, s.2.

Birkaç yıldır belediye üyeliği ününe kavuşan Türk anası bugün övünebiliriz. Atatürk değişiminde yetişen bilgisiyle kadın sayılab seçme ve seçilmeye değer görülmüştür. Bu, değme ulusta daha kıvancı duyulmamış bir ün ve acun kadınlığına da yeni bir örnektir. Şimdiden değerli bayanlarımızı ve seçkin sayılab kadınlarımızı erdikleri bu muştudan ötürü kutlularız. Var olsun Yüce Atatürk. Ve onun özünde, ülküsünde seyirten Türklük.”

Nebahat Şevket Hanım’ın Türk kadınlarının geçmiş zamanlarda içinde bulunduğu içler acısı duruma ve cumhuriyet döneminde kazandığı haklara dair yaptığı bu konuşmayı takiben söz alan talebe Mücahide Hanım’ın cumhuriyet döneminde kadın hak ve hürriyetleri hususunda kat edilen mesafe hususunda yaptığı konuşma da alkışla karşılanmıştı.⁸³ Bolu kadınları duydukları sevinci dile getirmek ve teşekkürlerini bildirmek üzere Cumhuriyet reisi Atatürk’e, TBMM Başkanı Kâzım Özalp’e, Başvekil İsmet İnönü’ye, Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya’ya ve CHF Genel Başkanı Recep Peker’e telgraf çekmişti.⁸⁴

Bolu Vali Vekili Faik Bey de Türk kadınlığına en yüksek haklarından biri olan milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınmasından dolayı duyduğu mutluluğu dile getirmişti. Aynı dönemde Ankara Halkevi’nde düzenlenen kutlama etkinlikleri vesilesiyle bir araya gelen resmî ve sivil erkâna: *“Bolu vilayeti kadınlarının da bu coşkun kıvancımıza candan ve gönülden ortaklık duygularını ve içten gelen sevinçlerini bildirir ve saygılarını sunarım.”*⁸⁵ şeklinde bir telgraf göndererek, Bolu havalisindeki kadınların bu sevince ortak olduğunu ifade etmişti.

Seçme ve seçilme hakkından istifade edebilmek için kadınların ülke tarihinde CHF’ye üye olmak üzere harekete geçmeleri dönemin arz eden belli başlı hadiseleri arasında yer almıştı. Bu gelişmeyi sevinçle karşıladığını belirten Falih Rıfkı Atay’ın Ulus gazetesinde ifade ettiği duygu ve düşüncelere Bolu gazetesinde de yer verilmişti. Buna göre Atay, kadınların ilk kez milletvekili seçimine girmekte olduğunu, siyasal seçimlerin yurttaşların erginliğini gösteren başlıca denemeler arasında yer aldığını, bundan ötürü kadınların şimdiden üye olmak için CHF’ye koştuklarını ifade etmişti. Bu münasebetle: *“Kadın, fırkamıza yeni rejimin sarsılmaz bir dayanağı olarak katılıyor. Altı oklu bayrak, yalnız ülkemizde değil, bütün doğu ellerinde kadın kurtuluşunun sancağı olmuştur.”* demişti. Kadınların ilk yapacakları işin fırka toplantılarında, propaganda çalışmalarında ve sandık başlarında olabildiğince fazla sayıda yer almaları olacağını ifade etmişti. Bu süreçte kadınların hiçbir zorlama olmaksızın çarşaf ve peçeyi bıraktıklarını, geçmişin kalıntıları olarak ülkenin bazı kısımlarında hâlâ görülmekte olan feodal zihniyetin de yakında son bulacağını vurgulamıştı. Atay’a göre 1935 Genel Seçimleri nedeniyle bütün dünyanın dikkati Türk kadınlarının üzerine çevrilmişti. Türk kadınları bunun farkında olarak millî sorumluluk bilinciyle hareket etmeliydi.⁸⁶

⁸³ “Ankara Halkevi’nde Kadınlar Toplantısı”, *Ulus*, 8 İlk Kânûn 1934, s.3.

⁸⁴ “Bolu Kadınlarının Sevinci”, *Ulus*, 10 İlk Kânun 1934, s.3.

⁸⁵ “Ankara Halkevinde Kadınlar Toplantısı”, *Ulus*, 8 İlk Kânûn 1934, s.3.

⁸⁶ “İç ve Dış Duyumlar Hulasası”, *Bolu*, S.978, 27 Birinci Kânûn 1934, s.1-2.

1935 Genel Seçimlerinde Bolu Vilayeti ve Kadınlar

Başvekil İsmet İnönü'nün öncülüğünde hazırlanan TBMM seçimlerinin yenilenmesi doğrultusundaki teklif 5 Aralık 1934'te yapılan meclis görüşmeleri sırasında kabul edilmişti. Meclis Başkanı Kâzım Özalp 4. dönemi kapatan konuşmasında söz konusu devrede yapılan faaliyetlere değinmişti. Bu arada TBMM'nin bahse konu süreçte Türk kadınına tanıdığı siyasi haklar nedeniyle en büyük millî borçlarından birini ödediğini ifade etmişti. Kurtuluş Savaşı'nda canı pahasına mücadelenin içinde bulunan, dahası köy ve şehir işlerinde gösterdiği başarıyla kendini ispat eden Türk kadınının millet işlerinde de sözü olmasının doğru ve yerinde bir karar olduğunu ifade etmişti.⁸⁷

Değişen seçim kanunu gereğince milletvekili ve Umumi Meclis üyesi seçme ve seçilme hakkının ilk defa kullanıldığı 1935 Genel Seçimleri için hazırlıklara başlanmıştı. Kadınlar mevcut siyasi haklardan istifade üzere siyasi bir organ olan CHF teşkilatına ve idare heyetlerine kaydolmaya başlamıştı. Atatürk'ün riyasetinde 2 Şubat 1935'te Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan CHF Umumi Reislik Divanı tarafından daha önce belirlenen fırka milletvekili adayları hususunda nihai karar verilmiş ve bu karar 5 Şubat'ta bizzat Atatürk'ün bildiriyle bütün ülkeye duyurulmuştu.⁸⁸ Seçim öncesinde Atatürk TBMM'de yaptığı konuşmada siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmeler açısından geçmiş yasama dönemini değerlendirmişti. Özellikle 1930-1931 Dünya Ekonomik bunalımı nedeniyle bütün dünya sathında baş gösteren iktisadi sıkıntıların Türkiye'yi de çok yakından etkilediğini vurgulamıştı. Sanayi, ticaret, tarım alanında yapılan çalışmalarla iktisadi dengeleri sağlama yolunda kat edilen mesafe ve Türkiye'nin dış politikada tesis ettiği barışçıl yaklaşımla güven duyulan bir ülke hâline geldiğini belirtmişti. Bu bağlamda: *“Türk vatanını mütemadiyen yükselten, ilerleten ana siyasada devam etmek kararındayız. Eğer yüce itimadınızı üzerimden ve önderi bulunduğum CHF'den esirgemezseniz gelecek 4 yıl içinde ortaya koyacağımız eserlerin de geçenlerden daha çok ve daha verimli olacağına kat'i ve samimi inanımız vardır. Ekonomide, maliyede, naftada, kültürde ve milli müdafaa ile iç ve dış siyasada doğruluğu denemiş gidiş yollarında azim ile yürüyeceğiz.”* demişti. Bu suretle geçmiş 4 yıl içinde milletin temel meselelerini çözmek için gayret gösteren CHF'nin gelecek seçim süreci için alını ak bir şekilde halkın önüne çıktığını beyan etmişti. Bütün bunları desteklemek üzere milletin medeni kabiliyetini ortaya çıkarmak ve bunu yükseltmek amacıyla yapılacak seçimler hususundaki düşüncelerini aktarmıştı. Türk milletinin idaresi ve muhafazası için millî kültür ve birlik anlayışının önemine temas etmişti. Bu doğrultuda kültür seviyesi yüksek, bilim, sanat ve spor alanında ilerlemiş inkılapçı bir nesil yetiştirmek hükümetin ana siyaset programını oluşturuyordu.⁸⁹ Atatürk bu

⁸⁷ “Başkan General Kâzım Özalp'ın, Meclisin Dördüncü Devresinin Kapanması Münasebetile Nutku”, TBMM ZC, D.4, C.25, İ.4, 21. İnikad, 23.12.1934, s.310.

⁸⁸ Güneş, İ. (2017). *Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Milletvekili Genel Seçimleri (1919-1935)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.440-441.

⁸⁹ “Ulusa Neşir Olunan Beyanname”, *Bolu*, S.983, 7 Şubat 1935, s.1.

suretle Türk milletinden içinde kadın adayların da bulunduğu CHF kadrolarına devlet idaresini teslim etmek üzere bir kez daha güven duyulmasını istemişti.

Türkiye’de 1935 yılı seçimlerine daha öncekilere oranla katılımın daha yüksek olduğu görülmüştü. Bu durumun en önemli sebebi kadınların seçme ve seçilme hakkına kavuşmuş olmasıydı. Türkiye’de 1935’te yapılan genel nüfus sayımına göre 7.936.770 erkek ve 8.221.248 kadın olmak üzere toplam nüfus 16.158.018 idi. Buna göre kadın nüfusun %90,19’unun erkek nüfusun ise %70,65’inin okuryazar olmadığı görülmektedir.⁹⁰ Demografik yapıda görülen sosyo-ekonomik dengesizliklere karşın seçme ve seçilme hakkını ilk kez kullandıkları 8 Şubat 1935 tarihli seçime kadınlar hem seçmen hem de aday olarak büyük ilgi göstermişti. Seçimler iki dereceli olarak yapılmıştı. Türkiye’de 1946’ya kadar devam eden iki dereceli seçim sistemine göre seçmenler, seçme yeterliğine sahip kişiler arasından milletvekillerini seçecek ikinci seçmenleri, ikinci seçmenler de milletvekillerini seçiyordu. Seçim tek parti olarak CHF’nin yer aldığı bir siyasi ortamda gerçekleşmişti. Ülke sathında CHF tarafından gösterilen 536 erkek ve 92 kadın ikinci seçmen adayı tam bir mutabakatla seçilmişti.⁹¹ Ülke genelinde oya katılım % 67,1 oranında iken bu sayı büyük şehirlerde %80’lere ulaşmıştı. Oya katılan kadın seçmen sayısı 2.655.455 iken erkek seçmen sayısı 2.754.859 olmuştu.⁹² Oy kullanan erkeklere karşılık oy kullanan kadınların oranı %48 civarında idi. Söz konusu gelişme hem Türkiye’de demokratik katılıma verilen önemi hem de kadınların siyasal haklarına sahip çıkmaları hususunda gösterdikleri hassasiyeti ifade ediyordu.⁹³ Buna göre; Mebrure Gönenç (Afyon), Satı Hatı Çırpan (Ankara), Türkan Örs Baştuğ (Antalya), Sabiha Gökçül Erbay (Balıkesir), Şekibe İnsel (Bursa), Fatma Şakir Memik (Edirne), Nakiye Elgün (Erzurum), Fakihe Öymen (Ankara), Benal Nevzat İftar Arıman (İzmir), Ferruh Güpgüp (Kayseri), Bâhire Bediz Morova Aydilek (Konya), Mihri Pektaş (Malatya), Meliha Ulaş (Samsun), Fatma Esmâ Nayman (Seyhan), Sabiha Görkey (Sivas), Seniha Hızal (Trabzon), Huriye Önez Baha (Diyarbakır) kadın milletvekili adayları olarak belirlenmişti. Nitekim seçim sonucunda bu isimler TBMM’ye girmişti. Seçilen 399 milletvekilinin 13’ü bağımsız aday olarak mecliste yer almıştı. 386’sı ise 17’si kadın olmak üzere CHF adaylarından idi. 1936’da boşalan milletvekillikleri için yapılan ara seçimler münasebetiyle Çankırı’dan milletvekili olarak seçilen Emekli Öğretmen Hatice Özgenel ile TBMM’deki kadın milletvekili sayısı 18’e çıkmıştı. Böylece kadınların meclisteki erkek milletvekillerine oranı %4,5 olmuştu. Bu oran söz konusu dönemin şartları içinde Türk demokrasi tarihi açısından önemli bir başarıya işaret ediyordu.⁹⁴

⁹⁰ Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1935 Türkiye Nüfusu Kat’i Tasnif Neticeleri (1937). Ankara: T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s.7, 20.

⁹¹ Sezer, A. (2002). “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı”, *I. Türk Dünyası Kadınlar Kurultayı* İçinde, (Yay. Haz.: İlhan Gülsün), Ankara: Türk Ocakları Genel Merkezi, s.553.

⁹² “İkinci Müntehib Seçimi Her Tarafta Bitti”, *Bolu*, S.981, 24 İkinci Kânûn 1935, s.1.

⁹³ Yüceer, a.g.m., s.146.

⁹⁴ Sezer, A. (Kasım 1998). “Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.14, S.42, s.896.

1935 Genel Seçimleri için Bolu'da milletvekili seçimine esas olan ikinci seçmen seçimi hususundaki hazırlıklar vilayetteki fırka, vilayet ve belediye erkânının işbirliği ile yoğun bir mesai sarf edilerek tamamlanmıştı. Bolu'da birinci seçmen sayısı 76.623'ü kadın, 60.923'ü erkek olmak üzere toplam 137.546 idi. Oya katılan seçmen sayısı ise 46.304'ü kadın, 38.871'i erkek olmak üzere toplam 85.175 olmuştu. Buna göre birinci seçmenlerin seçime katılımı % 61,9 oranında idi.⁹⁵ Bu doğrultuda vilayet dâhilinde 91'i kadın olmak üzere toplam 640 birinci seçmen seçilmişti. Erkeklerle nispetle %20 oranında bir fazlalıkla seçime katılmaları kadınların seçim haklarını kullanmak hususundaki hassasiyetini göstermişti. Bolu vilayetinin her tarafında milletvekili seçimine esas olmak üzere ikinci seçmen seçimi 1935 yılı ocak ayı itibariyle bitmişti. 1931 Genel Seçimlerinde Bolu adına 6 milletvekili çıkmıştı. Bu seçimde ise bir fazlasıyla vilayet adına 7 milletvekili seçilecekti. Bu milletvekilleri içinde bir kadının da olacağı düşünülmektedir.⁹⁶ CHF Genel Kâtipliğinden bildirilen Bolu milletvekili adayları Cevat Abbas Gürer, Hasan Cemil Çambel, Dr. Emin Cemal Suda, İsmail Hakkı Uzman, Mehmet Şükrü Gülez, Cemal Hüsnü Taray ve Hüseyin Mithat Denli olarak belirlenmişti.⁹⁷ Beklenenin aksine adayların arasında bir kadın adayın bulunmaması dikkat çekmişti. Buna karşılık Bolu Belediye Meclisi Üyelerinden Bâhire Bediz Hanım CHF Genel Kâtipliğince Konya Milletvekilliğine aday gösterilmişti. Halkın sevgi ve saygısını kazanmış olan Bâhire Bediz Hanım'ın adaylığı Bolu muhitinde büyük bir sevinç yaratmıştı.⁹⁸

Bolu'da yapılacak Umumi Meclis seçiminde ise yeni kanuna göre eskisine nispetle vilayet içinde bir fazla olarak 16 Umumi Meclis üyesi seçilecekti. CHF teşkilatınca bunlardan 3'ünün kadın olması uygun görülmüştü. Umumi Meclis seçimine hazırlık olmak üzere fırka yoklamasına başlanmıştı. Vali Salih Cemal Gülen bu gelişmeler çerçevesinde vilayet bütçesinde vilayetin temel ihtiyaçlarını etkin ve verimli karşılayacak bir tahsisat ayrıldığını ve Umumi Meclisin seçimden sonra şubat ayı içinde açılacağını ifade etmişti.⁹⁹

Bolu gazetesinde vurgulandığı üzere halkın adeta "*bayram bekler gibi*" sabırsızlıkla beklediği milletvekili seçimi ülke sathında 8 Şubat 1935'te, Bolu Umumi Meclisi seçimi ise 9 Şubat'ta tamamlanmıştı. Seçim nedeniyle belediye ve hükümet binası önünde yapılan sevinç gösterilerine halkevi bandosunun da iştirak etmesi halkın heyecanını daha da artırmıştı. Halkevinin büyük salonu seçim için hazırlanmıştı. Halkevi ve fırka binasının içi Türk bayrakları ve CHF dövizleriyle süslenmişti. Bina geceleri kırmızı, yeşil ve beyaz renkli elektrik ampulleri ile aydınlatılmıştı. Seçim günü olan 8 Şubat'ta

⁹⁵ Güneş, a.g.e., s.423-424.

⁹⁶ "Bolu'da Türlü Çalışmalar", *Ulus*, 4 Şubat 1935, s.5.

⁹⁷ "Vilayetimiz Mebus Namzetleri", *Bolu*, 7 Şubat 1935, s.2.

⁹⁸ "Bayan Bediz Konya Saylavı Oluyor", *Bolu*, 7 Şubat 1935, s.2.

⁹⁹ "Bolu'da Türlü Çalışmalar", *Ulus*, 4 Şubat 1935, s.5.

saat 10'da halkevi salonu tamamen seçmenlerle dolmuştu. Vali Salih Cemal Gülen, Milletvekili Mehmet Şükrü Gülez ile Bolu'ya önemli hizmetlerde bulunan Tahir Hitit de seçim salonunda hazır bulunmuştu. Kırmızı-beyaz kurdele ve çiçeklerle zarif bir şekilde süslenen seçim sandığı teftiş heyetinin önünde bulunan masaya törenle yerleştirilmişti. Bolu CHF Başkanı Emin Yerlikaya kürsüye çıkarak Atatürk'ün millete beyannamesini alkışlar arasında okumuştur. Bolu Halkevi salonunda hazırlanan seçim sandıklarına ilk oy Bolu Belediye Meclisi Üyelerinden Bâhire Bediz Hanım tarafından atılmıştı. Bolu genelindeki 150 ikinci seçmenden 116'sı oylamaya iştirak etmişti. Bunlardan 33'ü kadınlardan oluşuyordu. Kadınların seçim münasebetiyle fırka yoklamalarına ilk girişleri olmasına rağmen bu demokrasi bayramına gösterdikleri ilgi Bolu vilayeti adına övgüye değer görülmüştü. Seçimler Bolu CHF Başkanı Emin Yerlikaya'nın seçimlere gösterilen ilgiden dolayı teşekkür konuşması ile tamamlanmıştı. Seçimin ardından fotoğraflar çekilmiş, fırka salonunda Belediye Hey'et-i Teftişiyesine 200 kişilik akşam yemeği verilmişti. Renkli ampullerle aydınlatılmış salonda 1/9'u köylü olan ikinci seçmenlere verilen yemek Fırka Başkanı Emin Yerlikaya'nın samimi konuşmasıyla daha da anlamlı hâle gelmişti. Yemeğe halkevi bandosunun çaldığı musiki eşlik etmişti. Ardından dans ve zeybek musikisi çalınmış, köylü şehirliler, vali milletvekili hep birlikte oyun alanına çıkarak bu coşkuya ortak olmuştu. Bu etkinliği sinema salonunda halkevi temsil kolunun hazırladığı "*Kahraman*" adlı piyes takip etmişti.¹⁰⁰ 9 Şubat 1935 sabahı saat 10'da ise hükümet binasının Umumi Meclis salonunda Vilayet İdare Meclisi huzurunda Umumi Meclis üyelerinin seçimi yapılmıştı. Seçim, Vali Salih Cemal Gülen'in olgun bir hava içinde geçen milletvekili seçimleri için seçmenlere teşekkürlerini bildirdiği bir hitabe ile başlamıştı. Bundan sonra Emin Yerlikaya fırka adına seçimlere dair bir teşekkür konuşması yapmıştı. Bu arada Atatürk'ün seçimler hususunda gösterilen hassasiyete dair memnuniyetini dile getirdiği telgrafını alkışlar içinde okumuştur. Halkevi bandosu dış salonda İstiklal Marşı'nı çalmıştı. Bolu Merkez ve ilçelerinde halkın birlik, beraberlik ve demokratik olgunluk içinde vatandaşlık görevini yerine getirdiği seçim günleri bir bayram sevinci ve coşkusu ile geçmişti. Seçimlerin gerek şehir merkezinde gerekse ilçelerde herhangi bir sorunla karşılaşılmasından başarılı bir şekilde tamamlanmasında mülki idare, belediye ve CHF Hey'et-i Teftişiyesinin yoğun mesaisi önemli bir rol oynamıştı. Oylar bütünüyle CHF adaylarına verilmişti. Bolu milletvekili adayları arasında kadın aday yoktu. Ancak 16 kişilik Bolu Umumi Meclisi için üyeliğe 2 kadın üye seçilmişti. Bunlar Bolu merkezinden Münire Reşat Aker ile Düzce'den Mürüvvet Lem'an Cevdet Hanımlar idi.¹⁰¹ Umumi Meclis Başkanlığınca yapılan teklif üzerine oluşturulan Maarif, Nafia ve Sıhhat Encümeni'ne üye olarak seçilenler arasında Münire Reşat Aker Hanım, Muamelat-ı Mütenevvia Ziraat ve Baytarlık Encümenine seçilenler arasında ise Mürüvvet Lem'an Cevdet Hanım yer almıştı.¹⁰²

¹⁰⁰ "Saylav ve Umumi Meclis İntihabatı", *Bolu*, S.984, 14 Şubat 1935, s.2.

¹⁰¹ "Yeni Umumi Meclis Üyelerimiz", *Bolu*, S.984, 14 Şubat 1935, s.1.

¹⁰² "Genel Meclis", *Bolu*, S.985, 21 Şubat 1935, s.2.

2 Şubat 1935'te yapılan muhtar seçimleri için Bolu CHF teşkilatınca muhtar heyetlerine de birer kadın alınması düşünülmüştü. Böylece Bolu'da muhtarlık seçimlerinde de kadın adayları görmek mümkün olmuştu. Bu şekilde örneğin Gökçesu nahiyesinde 120 haneli Çorak köyünde ilk defa olarak bir kadın üye köy ihtiyar heyetine seçilmişti. Emine Halil adlı kadının üye seçilmesi köy idaresinde de kadınların fiili olarak görev almaya başladığını göstermişti. Bu münasebetle Çorak Muhtarı Cansız Er, Bolu gazetesine gönderdiği bir mektup vesilesiyle: *"Aziz köylülerimiz; bu hakkı siz de kabul ediniz. Milletlerin mukadderatı beşiği sallayanların elindedir. Bizi yükseltecek kadındır. Ona layık olduğu mevkii, siyasi hakkı verelim. Unutmayalım ki kadın bu milletin anasıdır. O ihmale değil; her cihetten hürmete layıktır."*¹⁰³ diyerek Türk köylüsünün de kadını ve erkeğiyle medeniyet ve inkılap yolunda emin adımlarla yürüdüğünü ifade etmişti.

Genel seçimler sonucunda Konya milletvekilliğine seçilen Bâhire Bediz Hanım, Bolu halkına *"Çok saygılı hemşehrilerime"* başlığı ile bir teşekkür ve veda telgrafi çekmişti. Bu telgrafta: *"Memleketimden ayrılarak BMM'ye giderken yurdumun mutlu olmasına çalışmaktan başka düşüncem olmadığını söyler, sevgili yurttaşlarıma ayrı ayrı veda vakit bulamadığımdan özürler dileyerek sonsuz saygılarımı sunarım."*¹⁰⁴ demişti. Bâhire Bediz Hanım'a Bolu'nun faal kadınları arasında yer alan Nebahat Omay tarafından yazılan şu şiir Bolu gazetesinde *"Türk Anası Saylav Oldu / Konya Saylavı Bediz Aydileğe"* başlığı ile yayımlanmıştı.¹⁰⁵

"Atatürk ülküsüne ak yüzünle girişin,/Analar yüreğini sığmaza erdirişin,/Görüşü irakları açıcı bakışındır.

Özü sevgi saygınla ve bu son yücelişin,/Ergin yıllar önüne ok gibi gerilişin,/Gücüne Türk anası denilen bakışındır./

Muştunun uğurundan bilgi sunup akışın,/Uluslar kadınına örnek diye kalışın,/Atatürk inanile ışıklı bakışındır.

Gönüllere geçici; yakınları içici,/Irak yılları bile yok edip eritici,/İşte Türk böyle görür böyle bakar derinden,/Onu söylemek yeter, yeter göz içlerinden."

1935 yılı başından itibaren birbirini kovalayan ve ülkede genel bir ilgi ile tamamlanan seçimlerden sonra Bolu Vilâyeti Umum Meclisi 20 Şubat'ta Vali Salih Cemal Gülen'in söyleviyle açılmıştı. Bu söylevde valinin ilk olarak temas ettiği husus kadınlara yerel seçimlerin yanı sıra genel seçimlerde de tanınan seçme ve seçilme hakkı olmuştu. Bu münasebetle konuşmaya şöyle başlamıştı:¹⁰⁶

¹⁰³ Er, C. "Çorak Mektubu", *Bolu*, S.984, 14 Şubat 1935, s.2.

¹⁰⁴ "Çok Saygılı Hemşehrilerime", *Bolu*, S.984, 14 Şubat 1935, s.1.

¹⁰⁵ "Türk Anası Saylav Oldu", *Bolu*, 7 Şubat 1935, s.2.

¹⁰⁶ "Bolu'da Türlü Çalışmalar", *Ulus*, 2 Mart 1935, s.5.

“Umumî Meclisin yeni üyelerini, çok değerli çalışma arkadaşlarımı içten gelen öz saygılarımla selâmlarım. Yeni meclisin bundan önceki meclislere göre başka bir özelliği, fevkalâdeliği vardır. O da saygılı bayanlarımızın aramızda bulunmaları mahallî işlerde çalışmamıza iştirak etmeleridir. Büyük yaratıcı ve kurtarıcının başardığı ve Türk ulusunun pek büyük sevinçle ve bağlılık hisleriyle karşıladığı bu devrimin değerini bütün acun hayranlıkla ve sonsuz takdirlerle karşılamıştır. En yüksek ve medenî haklarını cumhuriyet idaresinin feyizli ve verimli kaynaklarından olan Türk kadını bu mazhariyetle ne kadar kıvanç duysa azdır ve yerindedir. Ben bu vesile ile de önderimizin yüksek varlıkları önünde bir defa daha saygı hislerimle eğilirim...”

Siyasal hak ve hürriyetlerini elde eden Türk kadını için Bolu gazetesinde Öğretmen M. N. Gökçeer tarafından “*Türk Kadını*” başlığı ile bir şiir kaleme alındığı görülmektedir. Türk kadınının üstün vasıflarını ve onlara siyasal hayatın kapılarını açan Cumhuriyet reisi Atatürk’e teşekkür duygularını dile getiren bu şiirin birkaç kıtasına aşağıda yer verilmiştir:¹⁰⁷

“Göğsünde çocuğu, sırtında mermi,/Hep kavgaya koşar boyun eğer mi?/Kuvvete tapmak hiç sana değer mi?/Savaştan yılmadın sen Türk kadını.

Kuşlardan daha hür, her şeyden şensin,/Kavgada kabına sığmayan ersin,/ Türklüğü kurtaran elbette sensin,/Şüphesiz o sensin ey Türk kadını!

Bir kâbe tanırısın öz vatani,/Kimseler bozamaz asil kanını,/Duymayan kaldı mı? Sonsuz sanını,/Yılmayan kuvvetsin sen Türk kadını.

Yurduna ün veren, ona can katan,/Her kanlı savaşta varlık yaratan,/Sevgili önderin Gazi'dir atan,/Tarihte eşin yok ey Türk kadını!”

Bu süreçte Türk kadınının elde ettiği siyasi haklar dünya basını tarafından da ilgi ile takip ediliyor, bu doğrultudaki haberlere Bolu gazetesinde de yer yer atıfta bulunuluyordu. Örneğin 10 Aralık 1935 tarihli Fransız “*Pariser Tageblatt*” gazetesinde Türk kadınlarının cumhuriyet döneminde elde ettiği sosyal ve siyasi haklara temas edilmişti. Bolu gazetesinde konu edilen habere göre Osmanlı Şura-yı Devleti’nde 4 kadın bulunurken Türkiye Cumhuriyeti’nde yalnız Ankara’da 19 kadın hâkim ve 12 kadın avukat hâlihazırda görev yapıyordu. 20 civarında kadın yüksekokullarda profesör, birçok kadın da tabip ve eczacı olarak mesleğini icra ediyordu. Devlet hizmetinde 8 bin kadın stenograf bulunduğu gibi hususi müesseselerde de 1500 kadın memur vardı. İstanbul ve Ankara fabrikalarında 20 binden fazla kadın çalışmaktaydı. Bütün bu bilgiler ışığında söz konusu haberde Türk kadınının toplumsal hayata katkılarının ve ülke idaresindeki nüfuzunun devamlı olarak arttığı belirtilmişti.¹⁰⁸ Diğer yandan İkinci Dünya Savaşı’nın ayak seslerinin duyulmaya başlandığı bu dönemde kadınların vatan savunmasındaki rolleri de göz önünde bulunduruluyordu. Yine Bolu gazetesine yansıyan şekliyle, Başvekil İsmet İnönü 1936’da bütçe görüşmeleri sırasında soğuk

¹⁰⁷ Gökçeer, M.N. “Türk Kadını”, *Bolu*, 14 İkinci Teşrin 1935, s.3.

¹⁰⁸ “Dışarıda Türkiye”, *Bolu*, 16 İkinci Kânün 1936, s.2-3.

rüzgârlar estiren dünya savaşına dair hazırlıklara temas etmiş ve bu hususta kadınların toplumsal rolüne de değinme gereği hissetmişti. Bu münasebetle: *“İcap ederse Türk ulusunun kadın ve erkek bir tek adam gibi nasıl şahlandığını görmek beşeriyet için muazzam bir hadise olacaktır.”*¹⁰⁹ demişti.

Gazeteci ve Yazar M. Niyazi Öztürk, ilk tayyareci şehit Türk kadını Eribe (Kartal Hürkuş) Hanım hakkında Bolu gazetesinde kaleme aldığı bir yazı münasebetiyle Türk tarihinde kadının toplumsal hayatta oynadığı rolü konu etmişti. Örneğin Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında Osman Bey'in gördüğü rüya neticesinde Mal/Malhun Hatun ile evlenmesini ve devletin teşkilinde bu evliliğin yarattığı etkiyi önemli bir tarihî hadise olarak değerlendirmişti. Öztürk, devletin çözülüş döneminde kadınların toplum hayatındaki rolünün erozyona uğradığını belirtmişti. Bu doğrultuda: *“Millî ve vatani bir düşünceye yol bulamayan ve asırlarca esaret boyunduruğuyla cariyeleşen Türk kadını benliğini, siyasi hakkını düşünmüyor ve saray da ona bu hakkı kazanmak yolunu vermiyordu. Saltanat hudutlarının her çevresinde kadın tam manasıyla ihmal edilmişti.”* şeklinde görüş bildirmişti. Yazıda, Türk topraklarında ilk kadın hareketlerinin meşrutiyetin ilanından sonra hayır cemiyetleri vasıtasıyla başladığı belirtilmişti. Buna karşılık kadın hak ve hürriyetleri hususunda ilk esaslı hamlenin cumhuriyet döneminde *“Medeni Kanun”* ile gerçekleştiği vurgulanmıştı. Türk kadını savaş zamanlarında eşinin yokluğunu hissettirmemiş, ağır şartlar altında çiftini sürmüş, buğdayını ekmiş, mahsulünü toplamış, ordusunu ve evini beslemeyi bilmişti. Bunun yanı sıra cephe de vatan savunması için gözünü kırpmadan savaşmıştı. Bu gelişmelerin ardından yakın dönemdeki siyasal gelişmeler kadınların toplumsal hayatına yön vermek hususunda önemli değişiklikler meydana getirmişti. Öztürk, bu münasebetle: *“Saltanatın bize bıraktığı kadın da sultanlar gibi tarihe karışmıştır. Mademki ulusların mukadderatı beşiği sallayanların elindedir. Mademki kadın cemiyetin anasıdır. Öyle ise aile arasında seciye ve karakter ana ile ölçülür... Atatürk'ün yüksek görüşü bu ihtiyaçları kavramış bir taraftan Türk kadınının yükselme yollarını açarken diğer taraftan da kendine layık olduğu siyasi hakları tam manasıyla vermiştir...”*¹¹⁰ demişti. Bu ifadelerde belirtildiği üzere Türk kadını yeni Türk Devletinde toplumun merkezinde ve toplumu şekillendiren bir unsur olarak yer almaya başlamıştır. Atatürk ilerici hamleleri ile kadınların siyasal haklarına kavuşmasını temin ederek ülkenin siyasi geleceği hususunda yeni bir yol çizmişti.

Sonuç

Kadınların siyasal hayata katılmaları temel hak ve hürriyetler kapsamında çağdaş demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından birini teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti'nde kadın hak ve hürriyetleri hususunun çağdaş anlamıyla meşrutiyet döneminde gündeme

¹⁰⁹ “İnönü Diyor ki”, *Bolu*, S.1048, 4 Haziran 1936, s.1, 3.

¹¹⁰ Öztürk, M. N. “Şehit Eribe ve Türk Kadını”, *Bolu*, S.1071, 19 İkinci Teşrin 1936, s.1-2.

gelmeye başladığı görülmektedir. Buna karşılık bu konuda etkin adımlar cumhuriyet döneminde Atatürk'ün konuya yakın ilgisi ile atılabilmektedir. Bu şekilde siyasi, idari, sosyal ve kültürel alanlarda hayata geçirilen inkıpların temel hedeflerinden biri kadın hak ve hürriyetlerinin temini ile demokratik hayatın yolunu tam anlamıyla açmak olmuştur. Medenî Kanun'un kabulü bu hususta önemli bir adım durumundadır. Böylece kadınları birçok alanda hayatın dışında bırakan prangalar kırılmış ve onlara yeni ufuklar açılmıştır. Bu süreçte Türk kadınları yapılan yasal düzenlemelerle 1930'da belediye başkanı ve meclis üyesi, 1933'te muhtar ve köy ihtiyar heyetlerine ve nihayetinde 1934'te milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazanarak siyasal hayatta da yer almaya başlamıştır. Hak ve hürriyet alanlarının genişlemesiyle Türk kadınları toplumsal hayatın her alanında hızla yer edinmeye başlamıştır.

Bolu havalisindeki kadınlar da sosyal ve siyasal hayatta cumhuriyetin ve inkılap hareketinin aydınlatıcı ve yön gösterici ışığından istifade etmiştir. Bu çerçevede 1930'da Bolu Belediye Meclisi üyeliğine seçilen Bâhire Bediz Hanım'ı 1935'te Vilayet Umumi Meclisi üyeliğine seçilen Münire Aker ve Mürüvvet Lem'an Hanımlar takip etmiştir. Bu süreçte Gazi Mustafa Kemal'in kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkına kavuşturulması hususundaki nihai kararını 17 Temmuz 1934'te ziyaret ettiği Bolu'da verdiği anlaşılmaktadır. Gerçekleştirdiği bu seyahat sırasında bizzat Atatürk'ün teklifiyle Ankara'nın Kazan Köyü Muhtarı Satı Hatı Hanım ve Bolu'nun idari ve sosyal hayatında önemli bir rol oynayan Belediye Meclisi Üyesi Bâhire Bediz Hanım milletvekilliği için adaylığını koymuştur. Bu şekilde Satı Hatı Hanım 1935 seçimleri için aday gösterildiği Ankara'dan, Bâhire Bediz Hanım ise Konya'dan milletvekili seçilmiştir.

Hem Türk kadınları hem de Türk demokrasi tarihi için çok önemli bir gelişmeye işaret eden kadınların siyasal haklarına kavuşması hadisesi Bolu'da başta kadınlar olmak üzere idari-siyasi erkân ve halk tarafından büyük bir coşku ve sevinçle karşılanmıştır. Basına yansıyan haberlere göre yapılan toplantı ve kutlamalar vesilesiyle kadınların Türk toplumundaki yeri ve önemi değerlendirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin çözülüş ve yıkılış dönemlerinde kendilerine biçilen belirli roller nedeniyle atıl durumda kalan kadınların cumhuriyet döneminde toplumu şekillendiren ana unsurlardan biri hâline geldiği vurgulanmıştır. Kadınların her durum ve şartta eşit yurttaşlar olarak toplumda yer edinmesi hususunda Atatürk'ün öncü rolü özellikle dile getirilmiştir. Bolu kamuoyunun seçme ve seçilme haklarını kazanmaları hususunda Türk kadınlarının yanında olması ve onları desteklemesi kadın hak ve hürriyetlerinin ülke sathındaki gelişim süreci ile uyum arz etmiştir. Türkiye'de demokratik hayatı derinden etkileyen bu inkılap hareketi kadınların seçmen, aday ve seçilen olarak öncü roller üstlenmeye başlamaları nedeniyle vilayetin siyasi hayatında önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bütün bu gelişmeler ışığında kadınların siyasal ve toplumsal hayatta kazandıkları hak ve hürriyetlerin Atatürk'ün bıraktığı yerden daha ileri noktalara taşınması ve güçlendirilmesi Bolu havalisindeki kadınların da esaslı amaçlarından biri olarak ortaya çıkmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma kısmen İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje numarası: 37697

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This study was partially funded by Scientific Research Projects Coordination Unit of Istanbul University. Project number: 37697.

Kaynaklar/References

Resmî Yayınlar

“442 Sayılı Köy Kanununun 20 inci ve 30 uncu Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun”, *Resmî Gazete*, 28 Teşrinievvel 1933, S.2540, Kanun No:2329, Kanun Tarihi: 26/10/1933.

“Askerlik Mükellefiyeti Hakkında Numaralı Kanun Lâyihası”, *TBMM ZC*, D.2, C.33, İ.V, 79. İnikat, 21.6.1927, ss.385-386.

“Başkan General Kâzım Özalp’ın, Meclisin Dördüncü Devresinin Kapanması Münasebetile Nutku”, *TBMM ZC*, D.4, C.25, İ.4, 21. İnikad, 23.12.1934, ss.310.

“Bazı Kisvelerin Giyilemiyeceğine Dair Kanun”, *Resmî Gazete*, 13 Kânun-ı evvel 1934, S.2879, Kanun No:2596, Kabul Tarihi: 3/12/1934.

“Belediye Kanunu Lâyihasına Dair Müzakereler”, *TBMM ZC*, D.3.,C.17, İ.3, 37. İnikat, 20.03.1930, ss.24.

“Belediye Kanunu”, *Resmî Gazete*, 14 Nisan 1930, S.1471, Kanun No:1580, Kabul Tarihi: 3/4/1930.

Bozkurt, İ. (2000). *Dünya Parlamentolarında Kadın Temsilciler*, Ankara: TBMM Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Araştırma Servisi.

Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1935 Türkiye Nüfusu Kat’i Tasnif Neticeleri. (1937). Ankara: T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Mehmet İhsan Basımevi.

“İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bazı Mevaddını Muaddil Kanun”, *Düstur*, 3. Tertip, C.IV, İstanbul 1929, ss.16-17.

“İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bazı Mevaddını Muaddil Kanun”, *TBMM ZC*, C.28, D.1, İ.4, 17. İçtima, 3.4.1339, ss.326-330.

“İntihabı Mebusan Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Kanuna Bir Madde İlâvesine Dair Kanun”, *Resmî Gazete*, 11 Kânûn-ı Evvel 1934, S.2877, Kanun No:2598, Kabul Tarihi: 5/12/1934.

“Malatya Mebusu General İsmet İnönü ve 2 Arkadaşının, TBMM İntihabının Yenilenmesine Dair Takriri”, *TBMM ZC*, D.4., C.25, İ.4, 12, 12. İnikat, 5.12.1934, ss.82-86.

“Şapka İktisası Hakkında Kanun”, *Resmî Ceride*, 28 Teşrinisani 1341, S.230, Kanun No:671, Kabul Tarihi: 25/11/1925.

“Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Mecliste”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 18 Mart 1924, s.1.

- “Teşkilatı Esasiye Kanununun 10 ve 11 inci Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 11 Kânûn-ı Evvel 1934, S.2877, Kanun No:2599, Kabul Tarihi:5/12/1934.
- “Teşkilat-ı Esasiye Kanununun Bazı Maddelerinin Tadili Hakkında Müzakereler”, *TBMM ZC*, D.2, C.7-1, İ.2, 13. İçtima, 16.3.1340, ss.534-535.
- “Tevhid-i Tedrisat Kanunu”, *Resmî Ceride*, 6 Mart 1340, No:63, Kanun Tarihi: 3 Mart 1340, Kanun No:430.
- “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 3 Kasım 1928, S.1030, Kabul Tarihi: 1/11/1928, Kanun No:1353.
- “Türk Kanun-ı Medenisi”, *Resmî Ceride*, 4 Nisan 1926, No: 339, Kabul Tarihi: 17 Şubat 1926, Kanun No:743.

Gazeteler

- “934 Senesi “, *Bolu*, S.966, 4 Birinci Teşrin 1934, s.2.
- “Ankara Halkevi’nde Kadınlar Toplantısı”, *Ulus*, 8 İlk Kânûn 1934, s.3.
- “Bayan Bediz Konya Saylavı Oluyor”, *Bolu*, 7 Şubat 1935, s.2.
- “Bayanlar CHF’ye Üye Kayıt Olunuyorlar”, *Bolu*, S.977, 20 Birinci Kanun 1934, s.1.
- “Bolu Kadınlarının Sevinci”, *Ulus*, 10 İlk Kânun 1934, s.3.
- “Bolu’da Türlü Çalışmalar”, *Ulus*, 2 Mart 1935, s.5.
- “Bolu’da Çarşaf ve Örtü Kalkıyor”, *Ulus*, 22 İlk Kânûn 1934, s.3.
- “Bolu’da Kadın Bayramı-Artırma Yedigünü-Yol Çalışmaları”, *Ulus*, 26 İlk Kânûn 1934, s.5.
- “Çok Saygılı Hemşehrilerime”, *Bolu*, S.984, 14 Şubat 1935, s.1.
- “Dışarıda Türkiye”, *Bolu*, 16 İkinci Kânûn 1936, s.2-3.
- “Genel Meclis”, *Bolu*, S.985, 21 Şubat 1935, s.2.
- “Halkevinde Bayanlarımızın Sevinçli Bir Toplantısı”, *Bolu*, S.976, 13 Aralık 1934, s.2.
- “Halkevinde Toplanan Kadınlar Bayramında Bay Emin’in Sözleri”, *Bolu*, S.976, 13 Aralık 1934, s.3.
- “İç ve Dış Duyumlar Hulasası”, *Bolu*, S.978, 27 Birinci Kânûn 1934, s.1-2.
- “İkinci Muntehib Seçimi Her Tarafıta Bitti”, *Bolu*, S.981, 24 İkinci Kânûn 1935, s.1.
- “İnönü Diyor ki”, *Bolu*, S.1048, 4 Haziran 1936, s.1, 3.
- “İsmet İnönü’nün Meclis Konuşması”, *Bolu*, S.976, 13 Birinci Kânûn 1934, s.1-2.
- “Kadınlara Milletvekili Seçme ve Seçilme Hakkı”, *Bolu*, S.976, 13 Birinci Kânûn 1934, s.1.
- “Kadınlarımız CHF’ye Aza Kaydolunacaklar”, *Bolu*, S.976, 13 Birinci Kânûn 1934, s.2.
- “Kanûn-ı Esasi”, *Düstur*, T.1, C.4, 24 Aralık 1876, ss.4.
- “Kıyafet Balosu”, *Bolu*, 28 Mart 1935, s.2.
- “Mudurnu’da Kadınların Medeni Kısve ile Gezmeleri”, *Bolu*, S.979, 3 İkinci Kânûn 1935, s.2.
- “Saylav ve Umumi Meclis İntihabı”, *Bolu*, S.984, 14 Şubat 1935, s.2.
- “Türk Anası Saylav Oldu”, *Bolu*, 7 Şubat 1935, s.2.
- “Ulusa Neşir Olunan Beyanname”, *Bolu*, S.983, 7 Şubat 1935, s.1.
- “Vilayetimiz Mebus Namzetleri”, *Bolu*, S.983, 7 Şubat 1935, s.2.
- “Yeni Umumi Meclis Üyelerimiz”, *Bolu*, S.984, 14 Şubat 1935, s.1.

Telif-Tetkik Eserler, Makaleler, Bildiriler ve Yayımlanmamış Tezler

- Akşın, S. (2001). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S.2012*, Ankara: Pegem Akademi.
- Arıburnu, K. (1951). *Milli Mücadele'de İstanbul Mitingleri*, Ankara: Yeni Matbaa.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* (1997). C.II, Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleleri* (1991). Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Aydın, M. A. (1998). "Hukûk-ı Âile Kararnâmesi", *İslam Ansiklopedisi*, C.18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss.314-318.
- Bensadon, N. (1994). *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları*, (Çev.: Şirin Tekeli), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bolat, B. S. (2014). "1930-Kadınlara İntihap (Seçme-Seçilme) Hakkı Verilmesine Yönelik tutumlar", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.19, ss.27-50.
- Cunbur, M. (1966). "Atatürk'ün El Yazısıyla Kadınlar Hakkındaki Düşüncesi", *Türk Kadını Dergisi*, S.6, s.19.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınevi.
- _____. (1997). "Kadın Tarihinden İki İsim: Ulviye Mevlan-Nezihe Muhittin", *Toplumsal Tarih*, C.8, S.46, ss.6-14.
- _____. (Temmuz 1989). "Bir Osmanlı Kadın Örgütü: Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti", *Tarih ve Toplum*, C.11, S.66, ss.16-21.
- Diñçtürk, C. (1987). *Bolu'dan Yetişenler*, Bolu: Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- Doğramacı, E. (1998). "Atatürk ve Kadın Hakları", *Atatürkçü Düşünce El Kitabı* İçinde, Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1998, ss.215-221.
- Duroğlu, S. (2007). *Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi) Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Eldeniz, P. N. (1956). "Atatürk ve Türk Kadını", *Belleten*, C. XX, S.80, ss.739-742.
- Er, C. "Çorak Mektubu", *Bolu*, S.984, 14 Şubat 1935, s.2.
- Evcin, E. (2013). *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi (Olaylar ve İz Bırakanlar)*, Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- _____. (Bahar 2015). "Gazi Mustafa Kemal'in Bolu'yu Ziyaretleri", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.11, S.21, ss.137-162.
- _____. (Temmuz 2011). "Milli Mücadele Döneminde Bolu Livasında Düzenlenen Mitingler, İhtifaller ve Tezahürât", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.17, S.80, ss.241-292.
- Gökçeer, M.N. "Türk Kadını", *Bolu*, 14 İkinci Teşrin 1935, s.3.
- Güneş, İ. (2017). *Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Milletvekili Genel Seçimleri (1919-1935)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gürsoy, Y. (2011). *Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Has-Er, Melin. (2000). *Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Kahramanlar*, Ankara: AKDITYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Hiç, S. (1999). "Atatürk, Cumhuriyet ve Kadın Hakları", *Erdem*, C.11, S.33, ss.759-763.
- İnan, A. A. (1998). *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, Ankara: AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- _____. (2007). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- _____. (1991). *M. Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları*, Ankara: AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- _____. (1982). *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, İstanbul: MEB Yayınları.
- _____. (1998). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Ankara: AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kırkpınar, L. (1999). “Cumhuriyet ve Kadın”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.3, S.8, ss.93-114.
- Kurnaz, Ş. (1990) *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Nezihe Muhiddin. (1931). *Türk Kadını*, İstanbul: Numune Matbaası.
- Özer, S. (Mart 2013). “Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları”, *ATAM Dergisi*, C.29, S.85, ss.131-168.
- Öztürk, M. N. “Şehit Eribe ve Türk Kadını”, *Bolu*, S.1071, 19 İkinci Teşrin 1936, s.1-2.
- Sarıhan, Z. (2007). *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sezer, A. (2002). “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı”, *I. Türk Dünyası Kadınlar Kurultayı İçinde*, (Yay. Haz.: İlhan Gülsün), Ankara: Türk Ocakları Genel Merkezi, s.553-554.
- _____. (Kasım 1998). “Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları”, *ATAM Dergisi*, C.14, S.42, s.889-905.
- Şapolyo, E. B. (1958). *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.,
- Tansel, F. A. (1991). *İstiklâl Harbi’nde Mücâhit Kadınlarımız*, Ankara: AKDITYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi* (2001). CI-II, (Editör: Murat Yalçın), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Toprak, Z. (1994). “Türkiye’de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası’ndan Arsiulusal Kadınlar Birliği Kongresine (1923-1935)”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, S.2, ss.5-12.
- _____. (Mart 1998). “Halk Fırkası’ndan Önce Kurulan Parti: Halk Fırkası”, *Tarih ve Toplum*, S.51, ss.30-31.
- _____. (Mart 1998). “Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, Kadın Askerler ve Millî Aile”, *Tarih ve Toplum*, C.9, S.51, ss.34-38.
- Tunaya, T. Z. (1998). *Türkiye’de Siyasal Partiler, İkinci Meşrutiyet Dönemi*, C.1, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tüzün, E. (1982).“Atatürk Bolu’da”, *Bolu Meslek Yüksekokulu Dergisi*, S.1, Ankara: ss.7-10.
- Vali Ali Rıza Oskay’ın Hatıratında Bolu ve Atatürk’ün Bolu’ya Gelişi*. (2011). Bolu: Bolu Araştırmaları Merkezi.
- Yaşar, S. (2015). “Basındaki Bilgiler Işığında İlk Kadın Milletvekilleri”, *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.15, ss.185-214.
- _____. (2020). *Basındaki Bilgiler Işığında 12. Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi (18-26 Nisan 1935)*, Ankara: İksad Yayınevi.
- Yılmaz, E. “Türk Kadını”, *Bolu*, S.978, 27 Birinci Kânûn 1934, s.1.
- Yüceer, S. (2008). “Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama: Türk Kadınına Siyasal Hakların Tanınması”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.14, ss.131-151.

EKLER

ABONE

Senalığı 150 Taneli 2,5 Kurş

İLANAT

Satırı 5 - günlüğüne 20 İhtilafı günde
günlüğüne 30 Kurşur

Numara 976 SENE 21

Bolu

Halifalik resmi vilayet gazetesidir

İDARE YERİ

Hizmetine caddesi vilayet Matbaası

YAZI İŞLERİ

Matbaası müdürlüğüne müracaat olunursa
dercedilmiyen yazılar geri verilmeyecektir.

Tasviri 2 kâğıtından 1913

B. M. M. 5 Birinci kânun toplantısında 30 yaşını bitiren Bayanlarımıza sayılabilmek üzere 22 yaşını bitiren Bayanlarımıza da seçmek hakkını verdi.

- Gençler -

Haset

YAKICI VE ÖLDÜRÜCÜ
BİR İLETTİR.

Haset kelimesi en tehlikeli ve ko kung bir manayı ifade eder. N. İhtilaf ve şüpheler içine düşen emmare hâsası, insanlara musallat olan öldürücü mikropdur kadar haset de musallat hâsası insan hayatını tehdit eder. Hasetin insan hayatını tehdit etmesi, insanlara musallat olan öldürücü mikropdur kadar haset de musallat hâsası insan hayatını tehdit eder. Hasetin insan hayatını tehdit etmesi, insanlara musallat olan öldürücü mikropdur kadar haset de musallat hâsası insan hayatını tehdit eder.

Bizim bugün yaptığımız bu teşebbüs, Büyük Millet Meclisinin ve türk in kılâbının yıllardan beri güttüğü siyâsanın tam bir varımıdır

Kadınların Sayılabilmek üzere 22 yaşını bitiren Bayanlarımıza da seçmek hakkını verdi.

İşte o zaman büyük türk ulumuna kadınları ile medeniyeti ile bütün dünyayı kaynamıştır. (Okay azadleri, alkışlar)

Arkadaşlar, türk kadınına hakkı olduğu, seçimi yapıldı, bir sıra gibi memleketin için karışması bir varlık gibi, bir köyüne konmuş türk memleketi değildir. (Okay azadleri...) Türk memleketini ve türk anıyayınca zadd olan bir memleket ki onun türk memleketiyle yapılmış memleketi - emleniyetini ve acılarınca tekrar ayırdırılmayım - geçirdiğimiz folklerin bağlanmasından ve emleniyetinden birini teğdi eder. (Alkışlar, okay azadleri)

Arkadaşlar! Eski alıpınca derdimizi tekrar edecek değiliz. Ulusumuzun bütün ihtiyacını içinlen ve yakından görülmüş ve yetmiş adamlar olarak, insanca söyliyebiliriz ki türk kadınına geniş alanda ilim işlerini karıştırmadan emlede emlede, emlede emlede.

Yakın gelecekte türk devletinin ve türk ulusunun geniş kâğıtının sırrı anlaşılacağı zaman bunun yanında ilk gününden türk inkılabını türk kadınına verildiği hakları emlede bir delil olarak ileri sürülecektir.

“Kadınların Milletvekili Seçme ve Seçilme Hakkına Kavuşmasına Dair Haber”, *Bolu*, 13 Birinci Kanun 1934, s.1.

“Bolu Kadınlarının Bolu Halkevi’ndeki Toplantısından Bir Görüntü”, *Ulus*, 26 İlk Kânûn 1934, s.5.

“Bolu’da Vilayet Umumi Meclisi: Münire Reşad Aker ve Mürüvvet Leman Diğer Üyelerle Birlikte”, *Ulus*, 13 Nisan 1935, s.5.

“Konya Milletvekili seçilen Bolu Belediye Meclisi Üyesi Bediz Aydilek”, *Bolu*, 7 Şubat 1935, s.2.

“Bolu Umumi Meclisi Üyesi Mürüvvet Leman”, *Ulus*, 2 Mart 1935, s.5.

“Bolu Umumi Meclisi Üyesi Münire Reşad Aker”, *Ulus*, 19 Mart 1935, s.5.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 31.01.2022
Kabul: 07.03.2022

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Odak Grup Görüşmesi ile İçerik Analizi: “Ben Senin Bildiğin Erkeklerden Değilim” Film Örneği

A Content Analysis With the Focus Group Interview Within the Context of Gender: A Case Study for the Movie “I’m Not the Man You Know”

Esra AKKUŞ¹

Öz

Bu çalışmanın amacı, toplumsal cinsiyet ve rolleri konusunun ayrıntılı bir biçimde irdelenmesi ve bu bağlamda görüşmecilerin ifade ettikleri fikirleri değerlendirmek ve yorumlamaktır. Bu çalışmanın amacı doğrultusunda nitel çalışma uygun görülüp, odak grup görüşmesi yöntemi kullanılarak içerik analizi yapılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda “Ben Senin Bildiğin Erkeklerden Değilim” aldı toplumsal cinsiyet rollerinin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin yansıtılmaya çalışıldığı film seçilmiştir. Altı üniversite öğrencisine, çalışmanın konusuna uygun olarak seçilen filmin izlettirilmesinin ardından önceden belirlenen on iki adet soru yöneltilmesi amacıyla tek oturumluk odak grup görüşmesi yapılmıştır. Verilen yanıtların “Toplumsal Cinsiyet Rollerini”, “Cinsiyet Eşitliği” ve “Filme Dair Genel Değerlendirmeler” olmak üzere üç tema altında içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi sonucu üniversite öğrencilerinin duruş ve tutumları incelenip yorumlanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular alanyazın ışığında sonuç kısmında karşılaştırma ve değerlendirmeye tabii tutulmuştur. Bu çalışmanın seçilmesindeki amaç, toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna dikkat çekmek aynı zamanda alanyazın taramasında bu konu bağlamında nitel çalışmalara pek fazla yer verilmediğinin saptanmasıdır.

Anahtar Kelimeler

Toplumsal Cinsiyet Rollerini, Cinsiyet Eşitliği, Üniversite Öğrencileri

Abstract

The aim of this study is to examine the issue of gender and its roles in detail and to evaluate and interpret the opinions expressed by the interviewees in this context. For the purpose of this study, qualitative study was deemed appropriate and content analysis was aimed by using a focus group interview method. Accordingly, the movie “I Am Not the Man You Know”, in which I try to reflect gender roles and gender equality has been selected. A single-session interview with the focus group was held with six university students after watching the film to answer twelve pre-determined questions selected according to the subject of the study. Content analysis of the responses was carried out under three themes: “gender roles”, “gender equality” and “general evaluations about the film”. Depending on the results of the content analysis, the positions and attitudes of university students were examined and interpreted. The findings obtained from the study were subjected to comparison and evaluation in the conclusion part in the light of the literature. The aim of choosing this study is to draw attention to the issue of gender equality, as well as to find out that there is not a lot of qualitative studies in this field in the literature review.

Keywords

Gender Roles, Gender Equality, University Students

¹ Sorumlu Yazar: Esra Akkuş (Yüksek Lisans öğrencisi), Yakın Doğu Üniversitesi, Klinik Psikoloji, Lefkoşa, KKTC E-mail: akkusesra14@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4892-2189

Atrf: Akkus, E. (2022). Toplumsal cinsiyet bağlamında odak grup görüşmesi ile içerik analizi: “Ben benim bildiğin erkeklerden değilim” film örneği. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 24, 91-121.
<https://doi.org/10.26650/iukad.2022.1000003>

Giriş

Toplumsal cinsiyetin en güncel kullanım tabiri ilk kez Amerikalı feministler tarafından ortaya çıktığı kabul görmektedir. Bu terim ile cinsle dayalı ayrımların aslında toplumsal olduğuna dair görüşe dikkat çekmek amacıyla kullanımı gerçekleştirilmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramının kullanımı, biyolojik açıklamaları net bir biçimde reddetmektedir. Kadınların çeşitli baskı altına alma biçimlerinin ortak ögesi olarak kadınların doğurma özelliklerinin olmaları ve erkeklerin, kadınlara kıyasla, daha fazla kas gücüne sahip olmaları gibi açıklamaların ortaya atılması buraya örnek olarak sunulabilir. Bunun aksine toplumsal cinsiyet, kadınlara ve erkeklere yönelik uygun roller hakkındaki düşüncelerin tamamıyla toplum tarafından yaratıldığını ifade eden “kültürel inşalar” a işaret etmenin bir yoludur. Toplumsal cinsiyet, erkeklerin ve kadınların öznel kimliklerinin sadece toplumsal temellerine atıfta bulunmalarının bir yoludur. Bu tanımlamalarda toplumsal cinsiyet, “*cinsiyetli bir bedene zorla yüklenen toplumsal bir kategoridir*” açıklaması getirilmektedir. Toplumsal cinsiyet, cinsiyetler arası toplumsal ilişkileri tanımlamak amacıyla da kullanılır. Toplumsal cinsiyet kavramının kullanımı, cinsler arasındaki ilişkilere dair basit tanımlayıcı kaynakların yanı sıra bir dizi kuramsal açıklamaları da kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrıca dişliliğin kuralcı tanımlarının ilişkişel bir yönünü de vurgulamaktadır (Scott, 2007).

Bu çalışmanın hedefi doğrultusunda “Ben Senin Bildiğin Erkeklerden Değilim” adlı film seçilmiştir. Bu filmin seçilmesindeki amaç toplumsal cinsiyet rollerinin apaçık sergilenmesi ve bu sergilenmenin oluşturulurken toplum içerisindeki kadın ve erkek konumunun yeri değiştirilerek kurgulanıp yansıtılması yer almaktadır. Bilindiği üzere medyada, gazeteler, dergiler, haber bültenleri, televizyon programları, diziler, filmler vs., kadınların genellikle meta olarak kullanılmasını görmekteyiz. Medyada çoğunlukla kadınların tüketici olarak yer bulmasının yanı sıra tüketimde kullanılan bir nesne olarak da çok fazla yer verilir (İlgaz Büyükbaykal, 2011). Güzel (2014) de yaptığı çalışmada benzer sonuca varmıştır. Ayrıca çalışma sonucunda medyada yer edilen kadın tiplerini modern ve geleneksel olarak iki tipte yansıtıldığına da vurgu yapmıştır. Reklamlar arasında modern kadın tipinin seksi, çekici ve güzel gibi özelliklerle ortaya çıkarıldığı saptanmasında da bulunmuştur. Yazılı ve görsel medyada kadına atfedilen özellikler ona herhangi bir güç ve statü ilişkisi kazandırmaktadır. Günümüzde henüz kadınların büyük çoğunluğu cinsellik, aldatılma ve kıskançlık gibi olaylarla medyada yer edinmektedir (İlgaz Büyükbaykal, 2011). Medyada kadın algısı göz önünde bulundurulduğunda çalışmaya konu edinilen filmin seçimi ve taşıdığı mesajlar bağlamında önemli olduğu düşünülmüştür.

Bu çalışmanın genel kapsamı dâhilinde toplumsal cinsiyet kavramının, toplumsal cinsiyet rollerinin ayrıntılı bir biçimde irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda odak grup görüşmesi yöntemiyle içerik analizinin yapılarak toplumsal cinsiyet ve ilişkili bulunduğu konuların irdelenip değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Rollerini

Cinsiyet (sex), bireyin kadın veya erkek olarak sahip olduğu genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklere denir. Toplumsal cinsiyet (gender) ise, sosyal unsurlara bağlı olarak kadınlara ve erkeklere özgü olarak atfedilen özelliklerdir (Connell, 2016). Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğe atfedilen kültürel inşalara işaret eder. Toplumsal cinsiyet kavramı oluşurken ilk olarak biyolojik etkenlerin yani kadın veya erkek olarak doğmakla önceden belirlenen kültürel ve tarihsel, toplumun kalıp yargıları, beklentileri atfettikleri roller bütünlüğüdür. Dökmen (2014) şu şekilde açıklar; biyoloji ve kültürün birlikte karşılıklı etkisinin sonucu olarak toplumsal cinsiyet rollerinin belirlendiğini ifade eder. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, aynı durum veya olaylara kadın veya erkeklerin davranışsal ve duygusal olarak nasıl tepki vermesi gerektiğini belirleyen olgulardır. Kız çocuklarının oyuncak bebeklerle, oyuncak mutfak malzemeleri ile ilgili olup, oynaması beklenirken erkek çocuklarından ise oyuncak arabalar, silahlarla oynaması beklenir. Toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde renklerin de cinsiyeti vardır. Kız çocuklarının rengi pembe diye sembolleştirilir iken erkek çocuklarının mavi olması. Toplumsal cinsiyet rolleri, genel olarak geleneksel ve geleneksel olmayan şeklinde sınıflandırılmaktadır. Erkeklerin daha sert, sesi daha çok çıkan, baskın, atik olması istenirken, kızların daha zarif sesi daha ince ve kısık çıkan, edilgen, topluma terimi ile "hanım hanımcık" olması istenir (Saylıgil, 2016).

Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, kadını anne rolüyle öne çıkaran, kamusal alandan uzaklaştıran, ev hanımı rolleri ile nitelendirirken geleneksel olmayan toplumsal cinsiyet rollerinde ise kadının statü ve konumuna kendisinin karar verebileceği, sınırlamasının olmadığı inançlarını kapsamaktadır. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde erkek dışı dönük, ev geçimini üstlenen kişi konumundadır (Çıtak, 2008). Meslek seçiminde de kalıp yargılar devreye girer. Erkeklerin meslek seçimlerini doktorluk, polislik, itfaiyecilik gibi alanlarda kadınları ise öğretmenlik, hemşirelik gibi alanlarda görmek isterler. Kadın dışarıya dönük olamaz, yüksek mevkilere gelemmez, statüsünü kendisi talip edemez erkeğinin onayı olmadan çalışma hakkına bile sahip değildir. Yalnızca evlilik içerisinde üstlenilmez bu roller aynı zamanda babası, ağabeyi tarafından atfedilen rollerdir bunlar (Yüksel, 2013).

Kalıp yargıları oluşturan etmenler temelinde ahlaki değerler yer alır. Bu değerler dinden, adetlerden, geleneklerden, göreneklerden, görgü kurallarından, masallardan, mitolojiden, türkülerden vs. birçok kaynaktan beslenerek oluşmuş olup sürdürülme-ye de devam edilir (Yaşar, 2017). Toplumsal cinsiyet, içerisinde yaşanılan toplumun kültürüne, taşıdığı normlara, tarihsel yapısına göre farklılık gösterir. Bu nedenle her toplum kendi toplumsal cinsiyet rollerini farklı şekillerde oluşturabilmektedir. Ancak ekonomik, sosyal, siyasal, tarihsel ve kültürel yapının toplumsal cinsiyet rollerinin farklılığında daha çok belirleyici olduğu bilinmektedir (Donovan, 2015).

Toplumdaki statü, ideolojik kurgu ve siyasi iktidar toplumsal cinsiyet farklılıklarına göre şekillenir. İktidarın eril yapısından dolayı kadınlar, erkeklerin kurallarına uymak zorunda kılınmaktadır. Bu kurallar ekonomi, siyaset, din, okul, aile ve devlet gibi toplumun her alanında yer edinen kurumlar tarafından hem kadın hem de erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet inşası yapmakta ancak toplumsal yapı içerisinde kadınlar ve erkekler eşit sayılmamaktadır (Kurt Topuz ve Erkanlı, 2016). İşyerlerinde erkeklere kıyasla kadınlar daha az tercih edilmesi, erkek ile kadının aynı meslek mensubunda yer almalarına rağmen kadının daha düşük ücret alması, kadınların erkekler ile eşit düzeyde eğitim hakkına sahip olmaması gibi nitelikler toplumdaki cinsiyetçiliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gösteren belirleyicilerdir (Kaşdarma, 2018). Kadın ve erkek eşitliği yalnızca hukuk alanında teminat altına alınmıştır (Berktaş, 2014). Eşitsizliğin günümüz toplumuna kadar varlığını sürdürmesindeki temel etken ideolojilerin ve kültürlerin erkek egemenliğini esas alınmasıdır (Keskin ve Ulsan, 2016).

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Kuramların İncelenmesi

Biyolojik kuram

Biyolojik kuram çerçevesinde toplumsal cinsiyete dair farklılıklar üreme organları, hormonlar ve beynin yapısı gibi biyolojik faktörlere dayanarak açıklanmaktadır (Ünlü, 2001). Buss, kadın ve erkeğin doğuştan getirdikleri özellikleri aracılığıyla farklı zorluklarla mücadele ettiğini ve bu nedenle toplumsal rollerinin birbirinden farklı olarak biçimlendirildiğini ifade etmektedir (Buss, 1995; Keskin ve Ulsan, 2016). Biyolojik kurama göre kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların temeli olarak biyolojik özellikler çerçevesinde üstlendikleri rolleri belirtirler. Rollerini farklı kılan kadınların çocuk doğurabilme yetileri, erkeklerin ise böyle bir yetilerinin olmayışıdır. Doğurganlık özelliğinin neticesinde, insanların topluluk halinde yaşamaya başladıkları zamandan beri erkekler dışarıda olanlardan sorumlu tutulurken, kadınlar ev içerisinde ev ile ilgili işlerden sorumlu olmuşlardır (Vargel Pehlivan, 2017).

Cinsiyet farklılıklarının biyolojik etkenlerle ilişkilendirilmesi genel olarak erkek üstünlüğünün kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Freud' un "anatomi kaderdir" söylemi bu yaklaşımda "biyoloji kaderdir" söylemine dönüşmüştür. Bahsedilen görüş, kadın haklarının ve faaliyetlerinin sınırlanması riskini beraberinde getirir; çünkü biyolojik zorluklar dolayısıyla iki cinsiyet arasında sosyal eşitliği güçleştirir (Dökmen, 2014).

Bilişsel gelişim teorisi

Cinsiyet rollerinin, bilişsel gelişim kurama göre belirli bir bilişsel gelişim düzeyine erdiklerinde çocukların, mümkün kılınan bir tür anlayış ve değerlendirme yetileri gerçekleşir. Çocuklar başlangıçta kendilerinin cinsel kimliklerini daha sonra da diğerlerinin cinsel kimliklerini öğrenirler. Sonraki aşamada kendi cinslerine yönelik kalıplaşan tutumları temel alarak onlara uygun biçimde davranış sergilemek zorunda

kaldıklarını anlarlar. Bu kurama göre, kişi ancak bahsedilenlerin tümünden sonra cinsiyete damgalanan davranışları sergileyebilirler. Bir defa doğru cinsiyet rolünü benimsedikten sonra belirli davranışlar için çeşitli pekiştirmelere ihtiyaçları yoktur. Bilişsel gelişim kuramı, çocukların sadece cinsiyet damgalı şekilde davranmayı öğrenmek ile yetinmediklerini aynı zamanda, uygun cinsiyet rolü ön yargılarını da öğrendiklerini belirtmektedir (Vatandaş, 2007).

Toplumsal cinsiyet şeması teorisi

Toplumsal cinsiyet şeması kuramı, bilişsel gelişim kuramı ile sosyal öğrenme kuramının toplumsal cinsiyet rolleri kazanımı ile ilgili açıklamalarını kapsar niteliktedir. Bem (1993) toplumsal cinsiyeti, bireylerin dünyayı seyrettiği bir mercekle tanımlamıştır (Akt. Çıtak, 2008). Neredeyse tüm kültürlerde kadınsı ve erkeksi karakteristik tipleri belirlenmiştir, kadın ve erkeğin toplum içerisindeki yeri, uygun görülen işler ve faaliyetler cinsiyet farklılıklarına göre bölümlenmiş ve tanımlanmıştır. Çocuklar, gelişim dönemleri içerisinde yaptıkları gözlemler aracılığıyla kadın ve erkeğe biçilmiş davranışları, verilen görev ve sorumlulukları benimseyerek ve değerlendirerek öğrenirler. Yani çocuklar, gelişmekte olan toplumsal cinsiyet şeması yoluyla gelen bilgileri kodlayıp örgütlenmeyi de öğrenirler. Bu kurama göre çocukların toplumsal cinsiyet şeması öğrenim yolunda iki cinsiyet arasındaki var olan farkları gözleyebilir, kendi cinsiyetiyle alakalı bilgiler edinir ve onların doğrultusunda cinsiyetini tanımlar. Bu sürece cinsiyet tipleştirme denir. Süreç içerisinde çocuğun benlik kavramı oluşur ve dünyayı algılamada içselleştirilmiş olduğu cinsiyet şemasını kullanır (Dökmen, 2014).

Sosyal öğrenme kuramı

Bandura tarafından geliştirilen Sosyal Öğrenme Kuramının amacında sosyal çevre etkisinin öğrenme üzerindeki yansımalarını açıklamaktadır. Ailelerin çocuklarını doğurdıkları zamandan itibaren kadın ve erkek cinsiyetleri temelde farklı biçimlerde algıladıklarını ve bu farklılıklar çerçevesinde davranış sergilediklerini öne sürmektedir. Kurama göre çocuğun çevresinden algıladığı cinsiyet rollerine uygun olan ve uygun olmayan davranışlar sergilediğinde çevresindeki kişiler tarafından ödüllendirme ve cezalandırma yapılmasıyla o davranışları tekrarlama veya kaçınma ile edindiğini açıklar. Aynı zamanda gözlem ve örnek olma (model alma) yoluyla da öğrenmenin öneminden bahseder (Vargel Pehlivan, 2017). Neticede çocuklar cinsiyetlerine göre atfedilen rolleri öğrenir ve bu roller ile tutarlı ve istikrarlı bir biçimde davranmaları için çevrelerinden teşvik edici dönütler alırlar. Bu öğrenilen roller, erkek ve kız çocuklarında gözlenen davranış farklılıklarının asıl kaynağını oluşturur. Çocuğun kendi cinsiyetine ilişkin benzerlikleri algılaması, diğer bireylerin davranışlarını taklit edebilme ihtimalini artırır. Bu nedenle sosyal öğrenme kuramının işleyişi oldukça güçlü kabul edilir çünkü toplum içerisindeki var olan algı ve hiyerarşiyi ortaya koymaktadır. Kadınlar ve erkeklerin uğraştıkları işler farklıdır, özellikler açısından farklı kategori edilmiştir

ve bu kategorilerin altında kadınlar ve erkekler farklı ilgi alanlarına sahip olup farklı aktivitelerden hoşnut olmaktadır (Güldü ve Ersoy Kart, 2009).

Psikanalitik kuram

Sigmund Freud'un görüşlerine dayanan psikanalitik yaklaşım, toplumsal cinsiyetin gelişimine dair ortaya atılan ilk kuramsal açıklamalardandır (Çıtak, 2008). Toplumsal cinsiyete dayalı davranışlarda bulunma, çocuğun küçük yaşlardan itibaren kendi cinsiyetindeki ebeveyni ile kurduğu özdeşim döneminde edinmiştir. Karşı cinsiyete uygun davranışlarda bulunma ise karşı cinsiyetteki ebeveyn ile özdeşim kurmasıyla sağlanır. Yani çocuklar kendi cinsiyetindeki ebeveyn ile özdeşim sağlayarak kadınsılık ve erkeksilik özelliklerini almaktadır (Dökmen, 2014).

Freud, kadını "karanlık kıta" diye nitelendirmiştir. Kadın, psikanalitik kuram içerisine penisten yoksun, eksik bir birey olarak girmiştir. Erkek cinselliğine bakılacak olunursa da dopdoludur: uygun bir cinsel organa sahiptir, dünyaya geldiği andan itibaren özgül bir cinselliğe ve de oedipus döneminde de iki erotik nesne sahiptir (Erdem Atak, 2009).

Sonuç olarak Freud, cinsiyet rollerinin gelişimini sosyalleşme etkenlerinden daha çok biyolojik cinsiyetin bir işlevi olarak açıklamıştır. Ayrıca Freud, erken çocukluk döneminin kritik önem taşıdığını ve çocukların kız ve erkek olarak kimlikleri ve rolleri için daha fazla duygusal birikimde bulduklarını ifade eder. Psikanalitik kuramı, sosyal cinsiyet rollerinin oluşumundan ziyade cinsel gelişime odaklanma durumundadır. Bu vurguyu başlangıçta Anna Freud olmak üzere onun yolundan giden kuramcılar yapmaktadır. Karen Horney de özellikle kadın rolünün gelişiminde sosyal etmenlerin önemini vurgulamıştır (Gümüş, 2006).

Kadın hareketi ve feminizm

Kadın Hareketi'nin ortaya çıkışı özgürlük ve eşitlik hareketidir. Kadın hareketi, kadınlara yöneltilen rollere ve yaşam tarzına ithafen bir başkaldırıdır. Hareket, toplumun özgürleşmeye, geleneksel yaşam tarzından kopmaya, siyasal ve ekonomik değişimlerin yaşanmaya başladığı 18. yüzyıl sonları ile 19. yüzyıl boyunca ideolojilerini belirleyerek feminizm kavramı ile ifade bulmuştur (Çakır, 2008). Feminizmin kelime kökeni Latince de feminen, kadın, anlamına gelen kelimedenden türemiştir. Feminizm algısı ilk olarak 18.yüzyılda İngiltere'de meydana çıkmış ve 1972 yılında yayımlanan Marry Wollstonecraft'ın "A Vindication of the Rights of Women" adlı eseriyle de ilk akademik alan içerisinde yer bulmuştur (Sevim, 2005). Feminizm kavramı, 1960'lı yıllardan başlayarak kadınların ataerkil toplum yapısının baskılarından kurtulmak ve özgürleşmek için mücadelelerinden, kadın hareketlerinden günümüze dek epistemolojik değişimler geçirmiştir. 1960 yılından sonra uluslararası oluşumunda ortaya çıkan temelde üç değişim, feminist akımları üzerinde etkili rol oynamıştır. Birincisi; feminist akım, dünya çapında veya yerel düzeyde genç nesilleri de kapsayacak şekilde

genişlemiştir. Bu genişleme ile beraber feminist algı çatısındaki grupları yakınlaştırmış, birbirlerini tanıma olanağı sunmuştur. İkincisi; feminizm kendi içerisinde öz eleştirel bir düzeye geçmesi ve evrensel sorunların ötesinde bireysel sorunları da kapsamayı ve toplumsal cinsiyet, dil, etnik köken, din, ırk ve benzeri gibi olguların ortaya çıkmasıyla feminizm kendi içerisinde de bir değişime uğramıştır. Sonuncusu ise; feminist algı, feminist grupların bulunduğu toplumlarda paradoksal ve dramatik dönemler yaşamıştır. Ancak genel olarak feminizm, bir taraftan bir algı yaklaşımını ve politik konumu ifade ederken diğer taraftan da belirli bir yaşam düşüncesini, biçimini açıklamaktadır (Taş, 2016). Feminizm tanımlamaları, farklı zaman dilimlerinde, farklı toplumsal normlarda meydana çıkmış olsa da belirli bir toplumsal düzeyde kadınların tanımlanması ve oluştururken baskıların belli biçimlerini ifade etmektedir. Feminizmin temel nesnesi kadındır. Kadının toplum içerisindeki statüsü, kadınlara atfedilen ev içi ve ev dışındaki rolleri, kadının ezilen taraf olması ve sömürülmesi, cinsiyet farklılıkları, ataeril toplum biçimi ve erkek egemen iktidar dikteleri ve baskıcı geniş çapta tartışılan konulardır. Feminizm, başlangıçta bölgesel düzlemde toplumsal bir hareket olarak meydana gelmiş, sonraki zamanlarda ise geniş düzeyde toplumsal ve de politik bir hareket oluşturmuştur (Özveri, 2009).

Feminizm, kadın- erkek ayrımcılığına karşı duruş sergileyerek, cinsiyetler arası her türlü ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal ve toplumsal eşitliği savunan bir yaklaşımdır. Feminizm, kadınların cinsiyetlerinden dolayı maruz bırakıldıkları sınırlıklar, güçlükler ve baskılara karşı bu haksızlıkları ve baskıları ödünleyecek reform ve talepler bağlamında mücadele ve direnme çabasını ifade etmekte ve bu direnme toplum yapısının düşünce ve maddi unsurları kapsayan geniş bir çerçeveye sahiptir (Berktaş, 2014). Feminizm, biyolojik bakış açısı dışında statü ekseninde kadın ve erkek arasında toplumsal ilişkilerde bir çatışmanın olduğunu belirtmektedir. Bu çatışma biyolojik temelli bir çatışmadan ziyade toplumsal yaşamın bir alanında sabit olmayan ve dinamik hareketliliği beraberinde sürekleyen bir değişimi tetikleyen, insanlık tarihinin akışına etki eden bir güç olarak açıklamaktadır (J. Mitchel, 1984; Taş, 2016). Genel olarak feminist hareketlerin tarihsel gelişim süreçleri içerisinde çoğu araştırmacının kabul gördüğü süreç üç kronolojik dalgadan meydana gelmektedir.

I.Feminist dalga:

19.yüzyıl sonlarıyla 20.yüzyılın başlarında belirginleşmiştir. Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Savunucusu" isimli eserinde belirtmiş olduğu talepler üzerine kurulmuştur. Genel olarak bu talepler, kadınların oy kullanabilmesi, eğitimde fırsat eşitliğinden faydalanması ve kadınların mülkiyet haklarını elde etmesini içermektedir. Dönemin şartlarına kıyasla temel haklar niteliğindedir. Feminist kuramcılar, kadınların da birer yurttaş olduklarını erkeklerle aynı düzeyde temel haklara ve özgürlüklere sahip "kişiler, insanlar" olduklarını ileri sürmektedir. Kadınların ev işlerinin ötesinde hareket

etme özgürlüğünün bulunması gerekliliğini savunmuşlar ve ev hayatının eleştirisini belirtmişlerdir (Donovan, 2015). Bu dönemde, kadınların yaşam hak ve özgürlükleri, oy verme hakları, yönetimde yer edinme hakkı, eğitimde fırsat eşitliği hakları gibi talepleri barındıran birden fazla bildiri ve eserler meydana getirilmiştir.

19.yüzyıl sonları ile 20.yüzyıl başlarında dünyanın farklı yerlerindeki kadınların oy kullanma hakkı bir sorun olarak etkinliğini sürdürmekteydi. Bu sorun Avrupa’da yaşayıp önemli statülerde yer alan kocaların eşleri, belirli bir hiyerarşi sınıfta bulunan kadınlar oy kullanma hakkı edinirken, genel olarak hiçbir kadının oy kullanma hakkı yoktu. Amerika’da ise siyahilerin ve kadınların oy kullanma hakkı bulunmamaktaydı. Siyahi erkeklere oy kullanma hakkının verilmesi beyaz ve siyahi kadınların oy kullanma hakkına sahip olmak için mücadeleye girmelerine sebep olmuştur. Böylelikle kadınlar sosyal ve siyasal haklar için ve de ırkçılığa karşı mücadele etmeye başlamışlardır. Birinci dalga feminizmin önemli çıkarımı ataerkil toplum yapısına direnmek, “cinsel devrim” diye isimlendiren hareketin toplumsal statü, rol ve zihinsel yapı kapsamalarını etkide bulunduracak, dönüşümü oluşturacak anlayışların temelini kurmak ve reaksiyoner bir biçime bürünmesini sağlamaktır (Millet, 2000).

II.Feminist dalga:

1960’lı yıllarda Batı’da ortaya çıkan gelişmeler kadınları da etkilemiştir. Bu dönem kadınların sağlıklı, tedbirli doğum yapmalarını olanaklı kılan teknolojik gelişmelerin yaşandığı dönemdir. Kadınlar üretilen ilaçlara, teknolojik yöntemlere ulaşmakta ve kullanmakta güçlükler yaşamaktaydı. Kadın grupları bu olanakların tüm kadınlara ulaşmasında ve çoğu ülkede mevcut baskı ve tutucu kanunların sürdürülmesine karşı mücadeleye girişmişlerdir (Taş, 2016). Kadın ve erkeklerin eşitliği yasalarla güvenceye alınmış olsa dahi, yaşamsal pratikler çerçevesinde erkeklerden farklı tutulmaktaydılar. İkinci dalga feminist hareket içerisinde toplumun değişimini hedefleyen radikal, reformcu ve geniş düzeyde talepler öne çıkmıştır. Bu dönemde feministler, ideoloji, bilim, kültür, özel yaşam ve siyasi alanlarda mücadele etmeye devam etmişlerdir. Mücadelelerin sürdüğü bu dönemde çoğu örgütlenmeler, yayınlar ve eylemler yapılmıştır. Mücadelelerin temel ilkesi ise ataerkil yapıların tüm alanlardan kaldırılmasıydı. Ancak farklı algılardan, farklı görüşlerden, farklı ideolojilerden oluşan kadın grupları arasında birçok ayrılıkçı veya farklı düşünce temellerine dayalı algılar ortaya çıkmıştır (Özveri, 2009).

III.Feminist dalga:

1960’lı yılların başlarında II.Dalga feminizm uygulamalarına ve algılardaki yanlışlıklara tepki olarak çıkmıştır. Tepkiler genel olarak feminizmin yalnızca üst, orta sınıf beyaz kadınları kapsayan bakış açısıydı ve kadın hareketlerinin daha geniş alanlara yayılması amaçlanmıştır. III.Dalga feminizm kadınlarının fikirlerinde yer edinen tek

tip evrensel bir kadınlık algısını kabul etmeyerek, kadın sorunlarının yalnızca beyaz kadınların sorunları olmadığını, kadınların evrensel alanda bireysel olarak üzerine düşünülmesi gerekliliğini vurgulamaktadırlar (Özveri, 2009). III. Dalga feminist akım, genel olarak toplumsal cinsiyet, sınıf, cinsellik, siyaset, iktisat, milliyetçilik, ırk, etnik ve benzeri gibi konular üzerinde durmuş ve bu konulara feminist bir bakış açısı getirerek teorikleştirmeye çalışmışlardır (Donovan, 2015). Bu dönemde feministler yalnızca kadınların erkeklere karşı olağan durumunu eleştirmekle yetinmeyip, beraberinde savaş, ekonomik kalkınma, güvenlik, öz gelişmişlik, sosyal eşitlik, adalette eşitlik, sosyal gruplara saygı, çevre sorunları, gibi alanlarda alternatif kadın bakış açıları getirmeye çalışmışlardır. Dolayısıyla da feministler kendi içerisinde fikirsel ve pratiksel olarak bölünmelere sebep olmaktadır. III. Dalga feministleri, temelde ataerkil toplumsal düzeni eleştirmekte olup ancak var olmaya devam eden sorunlara belirli bir çözüm taşıyan ortak bir yaklaşım getirilememiştir. Bundan dolayı, feminist gruplar fikirlerini, farklı biçimlerde ortaya sürmeye ve farklı kuramlardan esinlenerek açıklamaya çalışmışlardır (Taş, 2016).

Fransız Devrimi ve Kadınlar

Çalışmanın amacına uygun olarak seçilen "Ben Senin Bildiğin Erkeklerden Değilim" adlı filmin orijinal dili Fransızcadır. Bu filmin Fransız yapımı olması, oyuncularının ve yönetmenin Fransızlardan oluşması ve tamamının Fransa' da geçiyor olması bu başlığın atılmasını gerekli kılmıştır.

Kadınların, kitlesel olarak tarih sahnesine ilk çıkışı Fransız Devrimi'yle sağlanmıştır. Özellikle 20. yüzyılda gelenekselleşen yaşam tarzından kopup çağdaş yaşam tarzına geçilmesi ile özellikle de seçme-seçilme konusunda kanunlarda yapılan eşitlikçi düzenlemeler, kadınların siyasi etkinliklere katılımında değişiklikler oluşturmuştur (Tekeli, 1982). Fransa Devrimi'nde eşitliğe dayanmayan bir rol dağılımı vardır. Tüm siyasi gruplar içerisinde eşitsizlik görülebilmektedir. Kadınlar, Devrim yanlısı olsun veya olmasın erkeklerle eş bir statüde olmadıklarının yanı sıra erkeklerin algılarında da kötü bir imaja da sahip olmuşlardır. Kadınları ikiyüzlü ve tüm ahlaksızca özelliklere sahip diye nitelendirmişlerdir. Kadının kamusal alanda yer alabilmesi için çabaları açıkça salon sahibi kadınlarda görülmekteydi. Devrim öncesinde ve sonrasında üst sınıfa ait kadınlar, kamu alanına girebilmek için sanat, edebiyat, siyaset ve sosyal konuların konuşulduğu salonlarda toplanmaktadır. Ancak birçok erkek buna erdemin çiğnenmesi olarak bakmaktaydı. Bundan dolayı, Devrim'in başlangıcından itibaren tüm sınıflardan kadınların yüz yüze geldiği bölünme ve bölünmenin getirisi eşitsiz bir rol dağılımı olmaktadır. Erkek kamusal alanda olup siyasette etkinken kadın özel alanda bulunup ailesiyle ilgilenecektir. Ailede sözü geçen erkek olması nedeniyle kadının temel görevi de erkekle ilgilenmek olacaktır (Çakmak,2007).

Devrim taraftarı ve karşıtı olan kadınlar, ayaklanmalar sırasında eylemcilerle halk arasında irtibat görevi üstlenmekteydi. Kadınlar yalnızca siyasi faaliyetler yürütmeyip yiyeceklerde fahiş fiyatlara karşı da tepkilerini göstermek amacıyla da isyan etmişlerdir. Genellikle kadınlar isyanı başlatan, ayaklanmaları sağlayan taraflardır. Erkeklerden ayaklanmalara katılmayanları dahi korkaklıkla suçlayıp onları da dâhil ederlerdi. Ayaklanmalar başladıktan sonra da ön cepheyi erkelere bırakarak onların arkasına geçerek desteğe devam ederlerdi. Devrim taraftarı kadınlar neredeyse tüm önemli ayaklanmaların başrolleri oldular. Bu nedenle de tüm direniş ve ayaklanmalarda kadınların baskınlığı tehlikeli bulunarak 23 Mayıs 1975’de beşten fazla kişiden oluşan kadın grupların toplanmaları yasaklanmış ve yasağa uymayanların tutuklanacağı ifade edilmiştir (Tunçay, 2003).

Yurttaşlık haklarından mahrum kalan kadınlar mevcut siyasi kulüplerin çoğunluğuna üye olarak kabul görülmemekteydi. Devrim yanlısı kadınların çoğu edebiyat ve sanat etkinlikleri çatısında siyasal mücadele vermek yerine kendi siyasal kulüplerini oluşturma yoluna gitmişlerdir. Siyasal kulübü kurmak isteyen kadınlar aynı zamanda sınıf mücadelesi de vermekteydi. Kadınlar toplandıkları kulüplerde yasaların değerlendirmesini yapmakta, gazete yazılarını tartışmakta ve yardım faaliyetleri yürütmekteydi. Derneklerin asıl istekleri, sabit fiyat yasası getirmek, eşitlik ve özgürlük için çabalamaktır. Ancak tüm uğraşlarına rağmen kadınları tekrar özel alana geri ittiler. Dolayısıyla da kadınların tepkileri gecikmemiştir. Devrim’de “kadın militanlık” Parisli bir militanlık (Çakmak, 2007). Kadın militanlar 30’u geçmeyen ve 50 yaş üstündeki kadınlardan oluşmaktaydı. Diğer taraftan erkek militanlar 40 yaşında olup çocukları olan bir baba da olabilmekteydi. Dolayısıyla Devrim’de eşitsizliğe dayalı bir rol dağılımını gözler önüne sermekteydi. Devrim taraftarı olmayan erkeklerin kadın algıları, devrim taraftarı erkeklere kıyasla çok daha kötüydü. Kadınlar Devrim yıllarında birçok hak da kazanmış bulunmaktaydı. Ancak bahsedilen haklar medeni haklardı, siyasi haklar değillerdi. Sonuç olarak Devrim sürecinde kadınlar “eksik yurttaş” olarak yer edinmekteydi. Kadın hakları çerçevesinde; Condorcet kadınlar için hukuki statü, Gouges kadınlar için siyasi roller ve Wollstonecraft ise kadınlar için sosyal var oluşları üzerine çalışmıştır (Tanili, 2004).

Tarihte kadınlar kendileri için Devrim ile yeni bir sayfa açmıştır. Kadınlar erkeklerden daha az insan veyahut erkeklerden daha az yurttaş olmadıklarını Devrim sürecinde sergilemişlerdir. Kadınlar bir taraftan kendilerinin diğer taraftan halklarının özgürlüğü ve sınıfı için savaş vermişlerdir. Kadınlar Devrim sürecinde olduğu gibi öncelerinde de erkek cinsiyeti tarafından ayaklarının üzerinde duramayan, bir başkasına bağımlı olan, anne ve kız çocuk rolleriyle konumlandırılmaktaydı. Ancak kadınlar pes etmeden erkeklerle eşit bir birey olma mücadelelerinden vazgeçmeden sürdürmüşlerdir. Sonuç olarak birden fazla medeni hak kazanıp siyasal haklar alanında da bayağı yol aldılar. Dolayısıyla kadınların erkeklerle denk düzeyde kamusal alanda faaliyet göstermesinde

Condorcet, Gouges ve Wollstonecraft'un kadın hakları üzerine formülasyonları büyük ölçüde önem taşımaktadır. Sonuç itibariyle Fransız Devrimi, kadınların tüm zaman ve mekânlarda var olma mücadelelerinin bir göstergesidir (Çakmak, 2007).

Medya Faktörü

"Cinsel dengesizliğin yönettiği bir dünyada, bakmadaki haz, etkin/erkek ve edilgin/dişi arasında bölünmüştür. Belirleyici erkek bakışı, kendi fantezisini, uygun biçimde şekillenmiş dişi figüre aktarır. Geleneksel teşhirci rolleri içinde kadınlar, bakıla-sılık mesajını veren, güçlü görsel ve erotik etki amacıyla kodlanarak hem bakılan hem teşhir edilendir" (Mulvey, 2019,

Feminist sinema teorisi ve pratiği üzerine yazılan ilk makale olma özelliğini taşıyan ve Claire Johnston tarafından kaleme alınan "Karşı Sinema Olarak Kadınların Sineması" (Women's Cinema as Counter-Cinema) adlı çalışma bu iki çalışmadan bir tanesidir. Sinemada kadın mitlerine değinen ve sinemada bir kadın miti oluşturan Claire, geleneksel sinemada kadını temsil eden anlama odaklanır ve sinemada kadın karakterinin bir gösteren olarak geleneksel şekilde kodlandığını belirtir. Bu açıdan kadın, erkeğin sadece önemini temsil eder. Erkek olmayan olarak olumsuz açıyla gösterilen kadın, gerçek manada kadın olarak sinemada temsil edilmemektedir. Bu durum sinemada kadının gerçek anlamda temsiliyetini ve dışlanmışlığını perdelemek için bir görüngü oluşturulduğunu göstermektedir. Sinemayı semiyotik bir açı ile ele alan Claire, kadının sinemada örtülü bir nesne olarak tasvirini eleştirmektedir.15

Medya, büyük kitlelere ulaşan, karşılıklı etkileşimi sağlayan diğer yandan da toplumun projeksiyon görevini üstlenen teknolojik gelişmenin bir ürünüdür. Medya, bilginin kitlelere iletilmesi, paylaşımın yapılması ve dağıtımın sağlanmasını sağlayan kitle iletişim araçlarının tümüdür. Kitle iletişim kavramı ise, kamuoyuna, kitlelere yönelik iletimi üretimi ve dağıtımının kurumsallaşmış biçimlerini ifade etmektedir; geniş çapta işlev görmekte olan kitle iletişimi geniş ölçüde iş bölümleri, basım, film, bant kaydı ve fotoğraf gibi karmaşık araçları içermektedir (Güzel, 2013). Kitle iletişim araçlarının bireyleri bilgilendirmek, eğitmek işlevinin beraberinde küresel sermayenin kapitalist pazar bağlamına dönük yapısını destek sağlayan yayınlar yaparak kitleleri yönlendirme gücüne sahiptir (Akyol, 2010). Kitle iletişim araçlarından bildirilen iletilerini incelemek, medyanın kitleler üzerindeki psikolojik ve sosyolojik faktörleri görmek amacıyla önemlidir (Güzel, 2013).

Medya, şüphesiz toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmesine neden olan en önemli etkenlerden biridir. Özellikle televizyon, görsel ve işitsel olması sebebiyle bireyler ve toplumlar üzerinde etkilidir (Sayın, 2007). Kadınların hem özel hem kamusal alanda sahip oldukları güç ve statü onlara bu alanda kazandığı kimliği doğurmaktadır. Ancak yazılı ve görsel medyada kadınlara yöneltelen özellikler, onlara herhangi bir güç ve

statü kazandırmamaktadır. Kadının toplumsal, siyasal ve kültürel anlamda medyada konumlandırılış biçimi çeşitli dizi, film, reklam vs. alanlara yansımaktadır. Medya kadınlara tüketici ve beraberinde tüketimde kullanılan bir nesne olarak fazlasıyla yer vermektedir (İlgaz Büyükbaykal, 2005). Toplumsal cinsiyetin aktarıldığı noktada medya çoğu zaman olumsuz bildirimler sunmaktadır. Gencel- Bek ve Binark (2000)' in yaptıkları çalışmada kadınların medyadaki temsilinin olumsuz yönde olduğunu, cinsiyet eşitsizliğini tekrar tekrar yenilenmesine ve işlenmesine neden olduğunu vurgularlar. Kadının toplum içerisindeki konumu ve geleneksel rolleri tanımlarının kolaylıkla görülebildiği medya, kadın kimliğinin analizini gerçekleştirmek için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Kitle iletişim araçları çoğu kez farklı kadın tiplerini “dişilik” çatısı altında bir araya getirirken, erkek egemen olgusunu “ideal” kadın olgusunu tekrar ürettiği ve bu kadının önemli özelliğinin onun dış görünüşü olarak gösterildiğini belirtmektedirler (Gencel- Bek ve Binark, 2000). Medyada kadınlar tekrar dişilik vurgusu içerisinde sergilenen, eksik ve tamamlanması gerekli olan bir cinsiyet biçiminde konumlandırılmaktadır (Silkü, 2010).

Medyanın, durum belirlemede ve gerçeği şekillendirmede etkili bir rol üstlenmektedir. Holl' un da belirttiği gibi medya kültürü arasında sayılabilecek olan reklam, televizyon ve sinema gibi alanlar, egemen temsiller vasıtasıyla aslında gündelik yaşamda nelerin ‘doğallaştırıldığına’ odaklanmayı sağlamaktadır (Kırel, 2018; Karakoç ve Tanır Levendeli, 2021).

Sinemada kadın ve erkek üzerine ve eşitsizliğin yansımalarına ilk eleştiriler feminist kuram ile gündeme gelmiştir. Feminist film teorisini Muvley, erkek seyircinin kameranın gösterimi ile erkek kahraman ile özdeşleşmesine olanak verilirken, kadın karakter sadece bakılacak obje olarak sunulmaktadır. Mulvey, geleneksel sinemadaki bakış açısına düzenleme getirilmesine ve temsillerin ataerkil düzenin bir devamı olduğunu belirterek ve bu bakış açısından kadın edilgen, erkeğin ise etken biçimde konumlandırılmasında ana akım sinemasının sağlamış olduğu geleneksel hazzı reddetmek gerekliliğini savunmuştur. Bunları da sağlayabilmenin yolunu ise geleneksel sinemadaki yerleşik kodların kaldırılması gerekliliği ile belirtmiştir (Mulvey, 2012).

Feminizm, film teorisinde ve film eleştirisinde etkin bir toplumsal hareket ve kültürel bir eylemdir. Sinema faktörü tarafından ele alınırsa; feminizm sinemanın erkekler ve erillik konusunda olduğu kadar, kadınlar ve kadınlık konusunda da olması gerektiği düşüncesini savunmaktadır. Feminist sinema, kadınlar tarafından meydana getirilen filmlerin ötesinde toplumsal cinsiyet farklılığını dişil görüntü açısıyla sunan ve cinsiyetler arasındaki bakışsız iktidar bağıntısına ait bir özelliği ifade eden mekânsal bir örüntüdür (Öğüt, 2009; Ar, 2020). Agnes Varda, kadın temsilinin oluşumlarından birinin de sinemada oluşan bakış açısından kaynaklandığını belirtmiştir. Buna göre kadının cinsel obje olarak sunumu ve kadının tümüyle cinsel nitelikleri ile ön plana

çıkarılması, kadının sinemada ‘bakan’ değil ‘bakılan’ olarak konumlandırılmasına sebep olmaktadır (Akt. Midilli, 2016).

Claire Johnston (2000), feminist sinemayı gösterge bilim açısından analiz etmekte ve buna göre gösterge olan “kadının bir yapı üzerinde uzlaşmış bir kod olarak incelenebileceğini ifade etmektedir. Bu kavramlaştırmaya göre kadın, “erkek olmayan” olarak bir olumsuzlama ekseninde temsiliyet bulmaktadır. Smelik (2014), sinemayı erkeklik ve kadınlık söylemlerinin konumlandırıldığı, tekrar üretildiği ve temsil edildiği bir kültürel pratik olarak ifade etmektedir.

Film Öyküsü

“Je Ne Suis Pas Un Homme Facile” orijinal adıyla dünya çapında 13 Nisan 2018 tarihi ile gösterime giren Fransız yapımı bir filmidir. Türkçeye “Ben Senin Bildiğin Erkeklerden Değilim” şekliyle tercüme edilmiştir. Filmin türü romantik komedi olup 98 dakika sürmektedir. Filmin çekildiği yer Fransa’dır. Fransız oyuncularından oluşan filmin yazarı ve yönetmeni Eleonore Pourriat’ tır. Netflix, film ve dizi yapımcılığı ve dağıtım alanlarında kuruluş sergileyen site, tarafından yaptırılan ikinci Fransız filmidir. Filmin başrollerinde Vincent Elbaz ve Mari- Sophie Ferdane yer almaktadır (Wikipedia, 2020). Filmin başrolündeki erkek karakteri Damien’in yolda yürürken başını direğe vurup bayılmasının ardından uyanmasıyla birlikte yaşadığı dünyada toplumsal cinsiyet rollerinin tam tersi bir hal alması sonucu gerçekleşen olayları anlatan bir filmidir. Film, aşk konusu üzerinden kurgulanırken, içerisinde yer alan feminist mesajlar, kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin işleyişi, kadınların yaşadığı zorluklar, ataerkil baskılar, basmakalıp roller, tam tersi bir dünyada erkeklerin kadınlarla yer değiştirilmiş biçimde sergilenmesi görülmektedir. Farkındalığın kazandırılırken komikleştirilmesi, olayların gerçek yönünün izleyiciyi sıkmadan kurgusal bir düzlemde incelenmesi hedeflenmiştir. Filmde ağda yapmayan, manikür pedikür yapmayan, destekli sütyen kullanmayan, estetik kaygısı bulunmayan, kuaföre gidip saçlarına bakım yapmayan, makyaj kullanmayan, erkeksi giyinen, topuklu ayakkabı giymeyen kadın karakterler oluşturulmuştur. Ayrıca futbola ilgi duyan, doğumu yaklaşan kadının kendi başına hastaneye gidip doğum yapan kadın şeklinde gösterilmiştir. Kamusal alanda üst kademelerde yer alan, istediği gibi davranıp, basmakalıp rollere uymayan kadınlar ekranlara gelmektedir. Erkekler ise daha duygusal, evde çocuklarıyla ilgilenen, eşlerinin söylediklerine uyan, daha bakımlı, ağda yapan, tırnak bakımı yapan, kısa şortlar, beden hatlarını daha belirgin kılan kıyafetler giyen, kadınlar tarafından sözlü, görsel ve fiziksel tacize uğrayan erkekler biçiminde kurgulanıp sergilenmiştir. Kısaca günümüz toplumsal cinsiyet kalıpları içerisinde sıkıştırılan kadınların erkeklerle yer değiştirildiğinde neler olabileceğini ve böylelikle cinsiyet eşitsizliğini daha görünür kılmaya çalışan bir film oluşturulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, “Je ne suis pa un homme kolay (Ben Senin Bildiğin Erkeklerden Değilim)” adlı Fransız filminin odak grup oluşturularak yöneltilen sorulara uygun olarak verilen yanıtların içerik analizini gerçekleştirmektir. Araştırmanın asıl amacı katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine dair düşünce ve tutumlarını öğrenmeye yöneliktir. Katılımcıların toplumsal cinsiyet, eşitsizlik, basmakalıp rollerin işlendiği filme dair görüşlerini alınması ile içerik analizini gerçekleştirerek fikirlerini öğrenmeyi amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın önemi, son yıllarda daha fazla gündeme gelen eşitsizlik, toplumsal cinsiyet rolleri gibi konularını farklı bir perspektif ile ele alınmasıdır. Alan yazın araştırmaları incelendiğinde bu konular hakkında genellikle nicel çalışmaların yapılmış olması ve nitel çalışmalarda ise odak grup görüşmesi ile konunun ele alınıp incelenmemesi dikkatleri çekmiştir. Literatür taraması yapıldığında odak grup görüşmelerinin genellikle pazarlama ve ticaret alanlarından daha fazla uygulandığı ve etkili olduğu dikkatleri çekmektedir (Şahsuvaroğlu ve Ekşi, 2008). Bu nedenle literatürde benzerinin bulunmamasından ötürü diğer bir çalışmalar için de örnek oluşturabileceğinden önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları, çalışmayı yürüten kişinin uygun olarak belirlediği, çalışma içerisinde uygulamak isteyip de çeşitli etkenlerle uygulayamadığı şeyleri, araştırmacının konuya ilişkin bilgi, beceri ve olabirliklerini, problemin konusuna ilişkin çerçevesini kapsamaktadır (Karasar, 2003).

Bu araştırma;

- Farklı üniversitelerde öğrenim gören lisans öğrencileri ile sınırlı tutulmuştur.
- Tek oturumlu 70-80 dakika süren ve yalnızca altı kişilik bir odak grup görüşmesi ile sınırlı kılınmıştır.
- Araştırmanın süresinden ve film süresinin fazla olmasından ötürü yalnızca tek bir oturumdan oluşan altı kişilik odak grup görüşmesi ile sınırlandırılmıştır. Ancak grup içerisinde katılımcılar arası karşılaştırma imkânı tanınması ve çeşitlilik sağlaması adına farklı bölümlerden öğrenim gören öğrenciler belirlenmiştir. Bu nedenle aynı bölümde okuyan kişiler sınırlar dışında bırakılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacına uygun olarak nitel araştırma yöntemi belirlenmiştir. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde

ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" biçiminde tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel yöntem, esnek yapıya sahip olması nedeniyle araştırmacılara ayrıntılı biçimde keşif yapma olanağı sunmaktadır. Bu çalışmanın nitel araştırma yönergesine uygun olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği olan odak grup görüşmesi aracılığıyla verilerin toplanması işlemi belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Odak gruplar (Odaklanmış/ Fokus gruplar): Odak gruplar, nitel veri toplama tekniklerinden biridir. Türkçeye odaklanmış ya da odak grup tekniği olarak geçen fokus gruplar, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine birer alternatif oluşturmaktadır. Tarihsel geçmişine bakıldığında Aristo döneminden beri nitel araştırma yöntemleri sosyal bilimlerin gelişmesinde kullanılmaktadır. Odaklanmış grup görüşmeleri 1940'lı yıllarda daha fazla kitle iletişim analizlerinde kullanması itibarıyla geliştirilmiştir (Kümbetoğlu, 2005).

Grup biçiminde yapılan görüşmeleri içermektedir. Odaklanmış grup görüşmesi, önceden belirlenen bir konu hakkında, daha önceden belirlenen bir grup katılımcının düşüncelerini öğrenmek amacıyla tasarlanmış bir tartışmalar dizisi olarak tanımlanabilmektedir (Şahsuvaroğlu ve Ekşi, 2008). Odak grup tekniği, insanların anlamlandırılmalarını, düşünce, inanç ve görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla doğru bir yöntemdir. Odak gruplarda katılımcıların sayısı en az iki kişi ile en fazla sekiz kişi olarak belirlenmektedir. Araştırmanın kayıt seçeneği ses ve/ veya görüntü olabilmektedir (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011).

Odak grup görüşmesi amacına uygun olarak belirlenen sorular:

1. Toplumsal cinsiyet rolleri kavramını açıklayabilir misiniz?
2. Günümüz toplumunu göz önüne alarak cinsiyet eşitliği hakkındaki fikirleriniz nelerdir?
3. Filmde an fazla dikkatinizi çeken, sizi etkileyen kısmı ve nedenlerini paylaşır mısınız?
4. Filmdeki olay gerçek yaşamda yaşanıyor olmuş olsaydı (toplumsal cinsiyet rollerinin tersine dönüşen hali) düşünceleriniz neler olurdu açıklar mısınız?
5. Filmde hareketle meslek seçiminde cinsiyet faktörünü (kadınların kasapta çalışması, kadınların temizlik görevlisi, yüksek mevkilerde yer alması, erkeklerin sekreter olması, erkeklerin gündelik temizliğe gitmesi vs.) nasıl değerlendiriyorsunuz?
6. Kadınların siyasi hayata katılımı ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

7. Kadınların estetik yapma, bakımlı olma ve kadınlara atfedilen güzellik algısı hakkındaki fikirleriniz nelerdir ve filmde yer edindiği gibi bunların erkekler için de geçerli olmuş hali ile ilgili neler düşündünüz?
8. Erkeklerin genel olarak ilgi duydukları hobilere kadınların da ilgi duymasını nasıl değerlendiriyorsunuz?
9. Filmden hareketle cinsel yaşamda kadın ve erkek arasındaki farklılıkların sergilenmesi hakkında neler düşünüyorsunuz?
10. Ev işlerinin (yemek yapmak, temizlik yapmak, ütü yapmak vs.) yapımı ve çocuğun bakımı gibi rollerin filmde yer edindiği gibi tamamen erkeklerin üstlenmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?
11. Filmi izledikten sonra düşüncelerinizde bir değişim oldu mu olduysa bunları bizimle paylaşır mısınız?
12. Bu filmi yakınlarınıza ve çevrenize önerir misiniz, önerirseniz nedenleri neler olur?

Aşağıda yer alan Tablo 1’ de her bir sorunun ait olduğu temalar gruplandırılmış bir biçimde sunulmuştur.

Tablo 1: Temalar, kategoriler ve oluşturulan sorular

Temalar	Kategoriler	Oluşturulan Sorular
Toplumsal	Tanımlama	1.soru
Cinsiyet	Meslek seçiminde cinsiyet faktörü	5.soru
Rolleri	Siyasal katılım	6.soru
	Dış görünüm	7.soru
	İlgi alanları	8.soru
	Özel alanda görev dağılımı	10.soru
	Cinsel yaşam	9.soru
Cinsiyet Eşitliği	Yorumlama Değerlendirme	2.soru
Filme Dair	Etkilenilen kısımları yorumlama	3.soru
Genel	Gerçek yaşama uyarılama	4.soru
Değerlendirmeler	Düşüncelerde farklılaşma/farklılaşmama	11.soru
	Filmi önerme/önermeme	12.soru

Evren ve Örneklem

Nitel çalışmalarda evren ve örneklem seçimi yapılırken, nicel çalışmalardaki gibi amaç sayılar aracılığıyla genellemeye ulaşmak değil, tanımlanan evrenin betimsel bir resmini oluşturabilecek, evren içerisindeki çeşitliklerden bilgilendirme sağlayacak, farklı ve benzeşik durumları sunabilecek bir pencere oluşturabilmek için belirtilmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Tablo 2: Katılımcıların Temel Bilgileri

	YAŞ	CİNSİYET	BÖLÜM
K1	23	Kadın	Özel Eğitim
K2	24	Erkek	İlahiyat
K3	22	Kadın	Psikoloji
K4	21	Erkek	Besyo
K5	22	Kadın	Hukuk
K6	24	Erkek	Mühendislik

*Görüşmeye katılım sağlayan üniversite öğrencilerinin güvenilirlik ve geçerlik koşullarının sağlanabilmesi için sırasıyla katılımcı ifadesinin "K" kısaltması ile gösterilmesi uygun görülmüştür.

Tablo 2’de de görüldüğü üzere görüşmecilerin genel bilgileri sırası ile verilmiştir.

Verilerin Toplanma Süreci

Araştırma sürecinde verilerin toplanabilmesi amacıyla altı kişiden oluşan katılımcı ve bir yardımcıdan oluşan odak grup görüşmesi yapılmıştır. Verilerin yardımcı röportör aracılığıyla ses kayıt cihazına kaydedilmesi ve ardından bu verilerin yazıya dökümü ile bir araya getirilmiştir. Görüşmenin başlangıcında 1 saat 38 dakika süren “Ben Senin Bildiğin Erkeklerden Değilim” adlı filmin izlettirilmesinin ardından 70-80 dakika arasında süren zaman diliminde odak grup görüşmesi yapılmıştır. Soru ve yanıt biçiminde oluşturulan görüşmede önceden belirlenen genelden özele doğru giden 12 adet soru yöneltilmiştir. Bu soruların izletilen filme uygun bir biçimde net, doğrudan ve anlaşılır şekilde olmasına dikkat edilmiştir. Soruların uygunluğunun değerlendirilmesinde ve onaylanmasında tez danışmanından destek alınmıştır. Ardından soruların anlaşılabilir olduğuna dair test edilebilmesi amacıyla üç kişilik bir grupta ön test yapılmıştır. Katılımcıların oturma biçimleri U şeklinde olup ses kayıt cihazının oturma düzenine uygun biçimde, ses verilerinin daha net anlaşılması amacıyla ortada konumlandırılmasına dikkat edilmiştir. Görüşmenin başlangıcında görüşmeyi yöneten ve sürdüren kişinin kendisini kısaca tanıtmalarının ardından araştırmanın içeriği, hedefi ve amacı konusunda katılımcılara açık ve yalın bir dille açıklaması yapılarak bilgilendirmesi sağlanmıştır. Daha sonra kişilik haklarının ve mahremiyetlerinin korunması adına güvence verilmiştir. Katılımcıları her türlü zarar ya da kayıptan korunması hususunda etik ihlaller çerçevesinde sağlanması adına temin edilmişlerdir. Bahsedilenlerin ardından kişilerin gönüllük esasına dayalı olarak katılım sağladıklarına dair yazılı onayları alınmıştır. İstedikleri dâhilinde araştırmadan çekilebilme hakkına ve bilgisine sahip oldukları dile getirilmiştir. Tüm bu bilgilendirmelerin ardından katılımcıların kendilerini kısaca tanıtmaları böylelikle daha samimi bir ortam oluşturulması sağlanmıştır. Bahsedilen tüm şartlar sağlandıktan sonra önceden belirlenen 12 adet soru sırasıyla katılımcılara sorularak yanıtları kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Verilerin analizinin yapılması amacıyla içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda çözümlenmeler, nicel araştırmalara kıyasla daha çok açıcıdır. Odak grup görüşmelerinde önemli olan görüşmecilerin ne söylediğidir. Bu sebeple odak grup görüşmelerinin çözümlenmelerinde bireysel fikirlerin farklılıklarının nasıl verildiği önem taşır. Verilerin analizi sırasında izlenmesi gereken yol, çözümlenme yapılırken belirli başlıklar altında temaları toplamaktır (Çokluk ve ark., 2011). Verilerin analizinde genel olarak temalara, soruların amaçlarına göre belirlenen algılara yer verilmelidir. İçerik analizi, bir araya getirilen verilerin daha yakından incelenmesini ve verileri açıklayan kavramlara ve temalara ulaşılmasını gerektirir. İçerik analizi uygulanırken dikkat edilmesi gereken hususlardan biri analiz kategorilerinin açık ve kesin bir şekilde belirtilmesidir. Kodlama yapılırken araştırmanın amacı ve görüşme soruları göz önüne alınmalıdır (Girgin Büyükbayraktar, 2018).

BULGULAR VE BULGULARIN YORUMLAMASI

Bulguların yorumlanması aşamasında ilk olarak soruları ile sorulara yer verilmiştir sonraki kısımda ise her bir sorunun ardından araştırma açısından daha iyi açıklanabilmesi için tüm bulgular soruları ile yorumlanmıştır. Bütünlüğün ve iç geçerlik ve güvenilirliğin oluşturulabilmesi amacıyla her bir sorunun ardından görüşmecilerin yanıtlarına yer verilmesi ve yorumlanması uygun görülmüştür.

3.1. Sorular, Görüşmecilerin Yanıtları ve Yorumlanması

Soru 1'in yanıtlarının bir kısmı:

K1: "Toplumun kadın ve erkeğe biçtiği roller." (kadın öğrenci)

K2: "Toplumda kadın ve erkeğe yüklenen roller." (erkek öğrenci)

Yorumlar: Bu sorunun yöneltilmesindeki amaç kişilerin, araştırmanın amacını oluşturulan toplumsal cinsiyet rolleri kavramına ilişkin bilgilerini değerlendirmektir. Görüşmecilerin genelinde bu kavramı açıklamakta güçlük çekmedikleri görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin, farklı bölümlere sahip olmalarına rağmen bu kavram hakkında bilgilerinin olması en azından konu hakkında bir farkındalıklarının olduğunu göstermektedir.

Soru 2'nin yanıtlarının bir kısmı:

K1: "Kadın ve erkek eşit değildir ancak eşit olmalıdırlar." (kadın öğrenci, özel eğitim)

K2: "Kadın ve erkeklerin toplumsal yaşamın her alanına eşit katılımları olması gerektiğini düşünüyorum ama ataerkil bir toplumda yaşadığımızdan bu eşitliğin olması pek mümkün görünmüyor." (erkek öğrenci, ilahiyat)

K4: "Cinsiyet eşitliği yoktur. Kadınları aşağılama, onları alt kısımlarda görme eğilimi vardır." (erkek öğrenci)

Yorumlar: 2. Sorunun sorulmasındaki amaç konu hakkındaki tutum ve duruşlarını görmektir. Görüşmeciler verdikleri yanıtlarla toplumda cinsiyet eşitliğinin olmadığını dile getirmektedirler. K1, cinsiyet eşitliğinin olması gerektiğini vurgular. K2, yaşanan toplumun ataerkil yapısını göz önünde bulundurarak eşit olunmayacağı yönünde karamsar bir izlenim belirtir. K3, aslında cinsiyet eşitliğinin hiçbir zaman olmadığını vurgulayarak toplumu eleştirme yönüne gitmektedir. K4, cinsiyet eşitliğinin olmayışını, toplumun kadınlara yönelik sergilediği davranış şekli üzerinden örneklendirmektedir. K5 de bunu destekler nitelikte eşitliğin olmayışını kadınlar üzerinden örneklendirmektedir. K6 ise eşitliğin olmadığını dile gerektirir ancak düşüncelerine göre bu azımsanacak bir nitelik taşır ve eşitsizlik kavramı ile kısıtlanma kavramını neredeyse benzer düşünmektedir. Bu nedenle de eşitsizliğin oluşmasını topluma değil kadının kendi şahsiyetine atfeder.

Soru 3'ün yanıtlarının bir kısmı:

K1: "Doğum yapmaya kadının tek başına gitmesi bu eylemi kendi başına gerçekleştirmesi. Çünkü ben böyle bir şeye yeltenemedim." (kadın öğrenci)

K3: "Filmin çoğunluğunda kadının güçlü karakter olarak sergilenmesi beni etkiledi. Çünkü bizler aslında öyleyiz." (kadın öğrenci)

K6: "Kadınsal özellikler erkeğe erkeksi özelliklerinde kadınlara yüklenmesi mide bulandırıcı. Çünkü kadın kadınsal özellikleri ile erkek erkeksi özellikleri ile özeldir." (erkek öğrenci)

Yorumlar: Bu soru ile amaçlanan görüşmecilerin kendi düşüncelerini daha kolay bir şekilde ifade etmelerini sağlamaktır. Bu amaçtan hareketle görüşmecileri tek tek ele almak doğru olacaktır. K1, empati kurarak etkilendiği sahneyi dile getirmektedir. Çevresinde buna benzer bir örnek görmeyişi etkilenme oranını artırmış olabilir veya kadınları o noktada daha güçlü görmesi olabilir. K2, daha yüzeysel bir yanıt vermeyi tercih etmiştir. K3'e göre yaşanan toplum kadınları güçlü görmediği yönünde bir düşünceye sahip olduğunu belirtmektedir ve "aslında" ifadesini kullanırken de bunu dile getirmektedir. K4'ü etkileyen kısım filmde sergilendiği şekliyle kadınların erkeklerle davranış biçimi olmuştur. Ardından bunun tam olarak kadınlara karşı takınılan bir davranış olduğunu düşünce empati yaparak doğru bulmadığını dile getirmektedir. K5'in etkilendiği kısım ataerkil bir yapının getirisi olan "annelik kutsaldır" bakış açısıdır ve kendisinin de bu bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. K6'ya bakacak olursak etkilenme yönünü açıklarken aslında olumsuz bir etkilenmeden bahsetmektedir. Film, kadın ve erkeğin özelliklerini toplumdaki yerleri daha rahat anlaşılması adına yer değiştirerek sunmuştur. Ancak K6, bu durumu soyut bir perspektiften ziyade somut bir

perspektifle filmi izlediğini sergileyerek bu durumu yadsımıştır. Somut bir perspektifle bakınca da bu durumu “mide bulandırıcı” biçimde ifade etmiştir.

Soru 4’ün yanıtlarının bir kısmı:

K2: “Bana kalırsa insanlar birbirlerinin daha çok farkına varmış olurlardı. Çünkü karşı cinsin yaşadıklarını kendileri yaşayarak daha iyi anlayabilirlerdi.” (erkek öğrenci)

K3: “Beni rahatsız etmezdi çünkü göremediğimiz ve hak ettiğimiz bir değerdir. Bu yönüyle iyi olurdu.” (kadın öğrenci)

K6: “Sadece erkeklerin zorluk çekeceğini değil aynı şekilde bir o kadar kadınların da zorluk çekeceğini düşündüm.” (erkek öğrenci)

Yorumlar: Bu sorunun amacı bireylerin empati kurarak toplumsal cinsiyet üzerindeki düşüncelerini daha iyi ifade edebilmelerini sağlamaktır. K1, empati vasıtasıyla kadın ve erkeklerin birbirlerini “daha iyi” anlayabileceklerini ifade etmektedir. Ve böyle bir şeyin gerçekleşmesini de “fırsat” diye nitelendirerek bir kadın olarak aslında, toplumdaki yerinin anlaşılması için ne kadar gerekli olduğunu da dile getirmiş olmaktadır. K2, “farkına varmak” ifadesini kullanarak filmin dikkat çektiği empati yönünü kavramış olduğunu ve vurgusunu yapmaktadır. K1 gibi “daha iyi anlayabilirlerdi” ifadesi ile filmin önemli bir konuya, toplumsal cinsiyeti paralel evren çerçevesinde ele almasına, dikkat çektiğini vurgular niteliktedir. K3, “beni rahatsız etmezdi” ifadesini kullanmaktadır ancak filmde kadınlara yansıtılan özellikler günümüz yaşantısında erkeğin temsil ettiği özelliklerdir yani aslında toplumsal cinsiyet rollerinin dağılımı perspektifinden eleştirilen bir noktadır. K3, bunu dile getirdikten sonra “hak ettiğimiz” ifadesini kullanarak cümlesini tamamlamaktadır ancak eleştirilen nokta üzerinden tekrarının yapılması kadınları hak ettiği değerlere ulaştırması konusunda destekleyici olmaz; filmin amacı içerisinde değerlendirdiğimizde. K4, konuyu daha çok duygusal empati çerçevesinde değerlendirmektedir. K5’in ifadeleri değerlendirildiğinde düşüncelerinde oluşturduğu erkek tiplemesine filmde tersi şekilde yer verilmesini hoş karşılamamaktadır. K5, bu konuda toplumun atfettiği cinsiyet rollerini benimsediğini göstermektedir. K6, empatiyi kadın ve erkek çerçevesinden kurarak değerlendirmektedir. Ve bu değerlendirme noktasında her iki cinsiyetin de “zorluk çekeceği” şeklinde betimlemeye gitmektedir.

Soru 5’in yanıtlarının bir kısmı:

K1: “Eşit olamaz meslek seçiminde, güç gerektiren işlerde kadınların çalışabileceğini veya temizlik gibi işlerde erkeklerin daha iyi yapabileceğini düşünmüyorum.” (kadın öğrenci)

K3: “Her iki tarafta istediği mesleği yapabilir.” (kadın öğrenci)

K4: "Cinsiyet eşitliği olmalı, herkes kendisinin istediği meslekte çalışabilir." (erkek öğrenci)

K6: "Bunun cinsiyet meselesi olduğunu düşünmüyorum. Daha çok kişilerin kendilerini yetiştirebilmesi ile alakalı." (erkek öğrenci)

Yorumlar: Bu sorunun amacı görüşmecilerin kamusal alanda meslek seçimleri ile ilgili cinsiyet eşitliği veya cinsiyetçilik düşüncelerini ortaya çıkarmaktır. K1, meslek seçiminde cinsiyetçi bir söyleme sahiptir. Fiziksel farklılığı göz önünde bulundurarak erkeklerin "güç gerektiren işlerde" çalışması gerektiğini dile getirerek ayrımcılık düşüncelerini dile getirmektedir. K2, toplumdaki mesleki cinsiyetçiliği eleştirmekte ve bunu örneklemektedir. K3 ve K4, meslek seçiminde cinsiyetin bir öneminin olmaması gerektiğini ve eşit olunması gerektiğini dile getirmektedirler. K5, K1 gibi meslek seçiminde ayrımcılık yaparak eşit olmaması gerektiği yönünde açıklama yapmaktadır. Ancak K5 düşüncelerini savunurken "yakıştırmıyorum" ifadesini kullanmaktadır. Bu kendi düşüncelerinde oluşturduğu ve genel olarak toplumun atfettiği roller dışında kalmasından ötürü oluşan düşünce tarzını benimsemesindedir. K1 ise erkeklerin temizlik gibi bir işte beklentileri karşılamayacağı yönünde olumsuz bir genellemeye gitmektedir. K5 ile benzer düşünce yapısına sahip olduğu görülmektedir. K6 ise meslek seçiminde cinsiyet faktörünü devre dışı bırakıp bunun kişisel olarak "kendilerini yetiştirebilmeleri" olarak bakmaktadır.

Soru 6'nın yanıtlarının bir kısmı:

K1: "Tamamen bir eşitlik olmasa da kadınların kesinlikle yer alması gerekiyor. Bugüne kadar olan politikalara, devlet yönetimine bakarsak pek de etkin bir çalışları, eşitlikçi bir tavırları yok. Kadının kadını daha iyi anlayacağını düşünerek kesinlikle yer almalı ve bu desteklenmeli." (kadın öğrenci)

K2: "Kadınlarda siyasete katılmalıdır. Bu katılım siyasi arenaya katma değer sağlayacaktır. Her zaman dediğim gibi yine diyorum bu tür ayrımlardan uzaklaşmak ve cinsiyet gözetmeden kadın veya erkek fark etmeksizin toplumun her alanında beraber sorumluluk alıp yaşamları lazım." (erkek öğrenci)

K4: "Tek bir kadının başkan olarak çok da iyi yöneteceğini düşünmüyorum kadın erkek eşitliğine inanıyorum ama her konuda değil, her anlamda kadınların daha duygusal olduğu bir gerçek. Bu yüzden çok da sağlıklı bir yönetim sağlayacaklarını düşünmüyorum. Milletvekili bakan vs. olabilir ama ülke yönetiminde bir kadının tek başına doğru yönetebileceğini düşünmüyorum." (erkek öğrenci)

Yorumlar: Bu sorunun sorulmasındaki amaç görüşmecilerin düşüncelerini ifade ederken toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında değerlendirip değerlendirmediklerinin ortaya çıkarılmasını sağlamaktır. Görüşmecilerin geneli toplumsal cinsiyet bağlamında

düşünmeden cinsiyet eşitliği çerçevesinde siyasi katılımın gerçekleşmesi yönünde yanıtlar vermişlerdir. K1, yanıtlarında siyasi katılımı bu eşitliğin pek oluşmadığını dile getirirken bunun oluşmasını ve desteklenmesini “kadının kadını daha iyi anlayacağı” şu cümlesi ile ifade etmektedir. K2, diğer tüm yanıtlarında olduğu gibi eşitliği savunan bu konuda da eşitlik anlayışı güttüğünü ifade etmektedir. K3 de sayıca kadınların az olmasını vurgulamaktadır. Ardından kadının başbakan olmasının güzel bir örneği olarak Finlandiya başbakanını örnek göstermektedir. K4, eşitliğin olmasını ister gibi bir ifadeye bulunurken aynı zamanda cinsiyetçi bir söylemde bulunmaktan da kaçınmaz. Eşitlik anlayışı her alanda sağlanmadığı sürece tam anlamıyla bir eşitlikten bahsedilemez. K4, kadınların milletvekili, bakan vs. olarak görebilirken en yüksek mevkide kadını görememektedir. Bunun nedeni olarak da “duygusal olmalarını” öne sürmektedir. Ancak bildiğimiz üzere bu ataerkil söylemden ve düşünce yapısından ayrılmadığını bizlere göstermektedir. K5, bu konudaki ifadesinde ilk önce emin olmayan bir düşünce yapısı ile tereddüt eder haliyle “olabilir” demektedir. Ardından “hatta mükemmel” olur diyerek bir ikilem yaşadığını veya düşüncelerinin bu konuda henüz tam oturmadığını ifade ediyor olabilir. K6 ise siyasi katılımı da eşitlikçi bir yapıyı desteklediğini bildirmektedir.

Soru 7'nin yanıtlarının bir kısmı:

K1: “Kadınların kendi isteği ile yapması gerektiğini ancak dışarıdan baskı varsa yapması kötü. Alışık olmadığımız için erkeklerin öyle görünmesini istemem.” (kadın öğrenci)

K2: “Kadının objeleştirilmesi ile ilgili bir durum bence. Makyaj yapan, estetik yapan kadın daha güzel görülüyor yapmayan ise güzel görünmüyor. Kadının doğal hali toplumda çirkin, ucube, evde kalmış gibi kavramlar ile nitelendiriliyor. Bu nedenle kadınlarda kendilerini bu baskıdan kurtarmak için makyaj, estetik gibi yollara yöneliyor ve bu yüzden toplumun dayatmaları doğru gelmiyor bana.” (erkek öğrenci)

K6: “Kadının kendine ait yapması gereken bakımları olduğu gibi zaten erkeğin de kendine ait yapması gereken bakımlar var illa aynı bakımların yapılması gerekmiyor.” (erkek öğrenci)

Yorumlar: Yöneltilen bu soru ile görüşmecilerin bahsedilen konu ile ilgili kadınlar ve erkekler ile ilgili düşüncelerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu sorunun amacı sadece “bakımlı olma” kavramının değerlendirilmesi değildi. Estetik yapmak ve güzellik algısı konuları da sorulmuştu. Ancak görüşmeciler genel olarak bakımlı olma konusunu ele alarak çerçeveyi daraltmayı seçtiler. Bu noktada müdahale edilmedi. Kimisi bakımlı olmayı kişisel bakım diye düşünerek yorumladı kimisi buna estetik yapmayı da dâhil ederek cevapladı. Kimisi de soruya genel yanıt verdi. K1, böyle bir konuyu kadınların inisiyatifine bağlı olmasını dile getirirken “baskı” sonucu

gerçekleşmesini "kötü" diye değerlendirmektedir. Diğer yandan toplumsal cinsiyetin basmakalıp düşünceleriyle değerlendirdiğini erkeklerde "öyle görünmesini istemem" biçiminde ifade ediyor. Yani cümlelerini değerlendirdiğimizde aslında toplumsal cinsiyet kalıplarından tam olarak ayrılmadığını görebilmekteyiz. K2, "objeleştirme" ifadesini kullanarak toplum tarafından kadınlara atfedilen "güzellik algısını" betimlemektedir. Toplumun kadınların dış görünümünden beklentilerini ve yorumlamasını örneklendirerek cümlesini desteklemektedir. K3, bunun olası sonuçlarını "güzel" diye nitelendirirken toplum baskısını bir tarafa bırakılmasını vurgular ancak bir sonraki cümlesinde bu konuda toplumun erkeklerden de aynı beklentileri duyabilmesini yine "güzel" biçiminde ifade ederek K1'in bu konudaki düşüncelerine kendisinin de sahip olduğunu sergilemektedir. K4, yalnızca bakımlı olma konusunu değerlendirerek her iki taraftan da aynı beklentiyi görmek istediğini ifade eder. K5, kadın ve erkeğin toplumun beklentisi yönünde yapmaması gerektiğini dile getirir. K6, bakımlı olma konusunda kadın ve erkeğin yapması gerekenlerin farklılığını vurgular.

Soru 8'in yanıtlarının bir kısmı:

K3: "Hobiler kişilere özeldir cinsiyete özel değildir." (kadın öğrenci)

K5: "Olabilir, erkek arkadaşımın mesela futbol izlemek hoşuma gider." (kadın öğrenci)

Yorumlar: Bu sorunun sorulması ile hedeflenen hobilerde cinsiyetçilik faktörünün değerlendirilmesidir. Bu değerlendirmeden hareketle katılımcıların geneli hobiler konusunda cinsiyetçi bir düşünceye sahip olmadıklarını dile getirmektedirler. K1, ilgi alanlarında cinsiyetçiliğin yapılmamasını vurgular. K2, her iki cinsiyet üzerinden bunun olabileceğini örneklendirir. K3, bunu bir slogan biçiminde dile getirerek vurgular. K4, toplumun kimi zaman bunu yadırgamasını eleştirir. K5, karşı cinsi ile ortak hobi gerçekleştirme düşüncesini "hoşuma gider" şeklinde ifade ederek destekler. K6 ise bunun absürt bir şey olmadığını toplumda da olduğunu vurgulayarak dile getirir.

Soru 9'un yanıtlarının bir kısmı:

K2: "Kadının cinsel arzusunu dile getirmesi basitlik olarak gözüküyor yani kadın karşı cinse ilgi duyup karşı cins adım atmadan onu baştan çıkarması ya da ilk adımı atması kadını basit yapıyor. Kadınların cinsel arzularını özgürce yaşaması kadının kolay elde edilebileceğinin düşüncesine sokuluyor ataerkil toplumda. Ancak bu doğru değildir her iki tarafta cinsel yaşamda da eşit karşılanmalıdır." (erkek öğrenci)

K4: "Her ne kadar bir erkek bir kadınla birlikte olduğunda sorun olmuyorsa bir kadında istediği erkekle birlikte olabilir. Toplum buna namus çerçevesinde bakıp kadını yargılar, aşığalar ancak namus kadına ait bir kavram değildir." (erkek öğrenci)

Yorumlar: Bu soru ile amaçlanan katılımcıların kadın ve erkekleri cinsel yaşam konusunda ayırtıp ayırtmadıklarını yorumlayabilmektir. K1, eşitlikçi bir düşünceye sahip olunmasını gerektiğini vurgulamaktadır. K2, bu konuda da eşitlikçi bir düşünceye sahip olunması gerektiğini savunur ve ataerkil toplum yapısı içerisinde cinsellik konusunda kadına yaklaşımı açıklayarak doğru olmadığını vurgular. K3, günümüz toplumunda cinselliğin yaşanması konusunda bir eşitliğin olmadığını dile getirirken bunun yanlışlığına da vurgu yapar. K4, cinsiyetler arası karşılaştırma yoluyla örneklendirme yaparak eşitliğin olmasını vurgular. Ataerkil toplumun “namus” kavramını kadına atfetmesine de dikkat çekerek yanlış bulduğunu dile getirir. K5, cinsel yaşantıda kadının “cinsel obje” olarak görülmesine dikkat çekerek yanlış bulduğunu ifade eder. K6, cinsiyetler arası bir farktan kaynaklanmaması gerektiğini düşünür ve 2. sorunun yanıtındaki gibi yani cinsiyet eşitliği hakkındaki düşüncelerine benzer bir biçimde kişilikle alakalı olduğu yorumu yapar.

Soru 10'nun yanıtları:

K1: “Şuanda da sadece kadınların yapması kadar erkeklerin yapması da kötü. Eşit yapılmalı.” (kadın öğrenci)

K2: “Nasıl ki bu durum kadına tek yüklenmesi yanlış olarak görüyorsak aynı şekil erkeğe de yüklenmesi yanlış. Daha doğrusu bu tür işlerin cinsiyete bağlı kalınarak yapılması yanlıştır.” (erkek öğrenci)

Yorumlar: Bu sorunun sorulmasındaki amaç özel alandaki roller ile ilgili katılımcıların fikirlerini öğrenmektir. Görüşmecilerin bu konu hakkındaki genel fikirleri birbirine benzer niteliktedir. Özel alanda yapılan işlerin yani ev işlerinin ve çocuk bakımı gibi işlerin cinsiyet eşitliği çerçevesinde eşit bir paylaşım ile yapılması gerektiğini vurgulamaktadırlar. K1, K3 ve K5, toplumun genel yapısına dikkat çekerek bunu açıklarken; K2 ve K4, empati kurarak bunu örnekleyerek desteklerken; K6 ise “görev dağılımına” dikkat çekmektedir.

Soru 11'in yanıtlarının bir kısmı:

K1: “Erkeklerin bilinçlenmesi açısından önemli bir film.” (kadın öğrenci)

K2: “Olmadı çünkü feminist ve maskülist bir bireyim çok da değişen bir şey olmadı.” (erkek öğrenci)

K6: “Düşüncelerimi etkileyecek bir film değildi.” (erkek öğrenci)

Yorumlar: Bu soru ile amaç filmin içeriğinin anlaşılıp anlaşılmadığını, farkındalık kazanımının sağlanıp sağlanmadığını değerlendirmektir. K1, “erkeklerin bilinçlenmesi” ifadesini kullanarak erkeklerin kadınlara davranış biçiminin doğru olmadığını, bu noktada bilinçlenmeleri gerektiğini ifade etmektedir. K2, kendisinin zaten bunun

farkında olduğunu, filmde verilen mesajlara daha öncesinde de sahip olduğunu belirtirken "feminist ve maskülist bir bireyim" diyerek açıklamaktadır. K2'nin cinsiyetinin erkek ve bölümünün ilahiyat olması göz önünde bulundurulurken asıl önemli olanın kişinin kendisini bilgilendirme, farkındalık kazandırma olduğunun güzel bir örneği olduğu yorumunu yapma gerekliliği doğuruyor bizlere. K3, zaten filmin vermek istediği düşünce tarzı ile kendi düşüncelerini benzer bulduğunu ifade eder ve olumlu eleştiride bulunur. K4, "aksi bir düşüncem" diye nitelendirdiği, filmin yansıtmak istediği eşitlikçi düzenin varlığının gerekliliği konusundaki mesajı ima ettiği görülmektedir. Ancak kendisinde bu farkındalığın artmasını ve empatinin gelişmesini "daha iyi" bulduğunu da dile getirmektedir. K5, filme olumlu eleştiri yaparken diğer yandan yaşadığı toplumu olumsuz yönde eleştirmektedir veya daha önceki yanıtlarına bakacak olursak aslında kendisinin düşünce yapısına uymadığını görebiliriz. K6, bundan önceki birkaç yanıtında olduğu gibi düşüncelerini tekrar net bir üslup ile dile getirmiştir. "Etkilenmeme" kelimesini kullanırken düşüncelerinin değişmediğini ifade etmektedir.

Soru 12'nin yanıtlarının bir kısmı:

K4: "Çevremdekilere öneririm. Çünkü kadın ve erkek eşitliğine inanmaları için iyi bir film olur." (erkek öğrenci)

K5: "Öneririm ancak izlemekten çok hoşnut olacaklarını düşünmüyorum çünkü abartılı sahneler bulunmakta." (kadın öğrenci)

K6: "Hayır. Amacının dışına çıktığı verilmek istenen mesajdan çok saçmalıklarıyla ön plana çıkan bir film." (erkek öğrenci)

Yorumlar: Bu soru ile amaç katılımcıların film hakkındaki genel fikirlerini öğrenmektir. K6 dışında diğer öğrenciler filmi önerebileceğini ifade etmektedir. K6, önermeyeceğini "hayır" diyerek net bir biçimde dile getirmektedir. Sebebini ise "amacının dışına çıktığı" ve "saçmalıklarıyla ön plana çıktığı" şeklinde ifade eder. Bunları ifade ederken eleştirici bir tutuma sahiptir, aslında tam olarak nedenini açıklamadan olumsuz bir biçimde eleştirmektedir. Bunun nedeni filmin kendisini rahatsız eden içerikler ve mesajlar taşıması olabilir. Kendisinin çoğu yanıtta dikkat çektiği gibi "kişisel, şahsiyet" yorumlarının dışına çıkan toplumun genel erkek ve kadın yapısını işlediğinden olabilir. K1, filmin yapılış amacına ulaştığını gösteren bir ifade ile "farkındalık açısından" diyerek önerebileceğini belirtmektedir. K2, filmi önermesindeki nedenini açıkça kendi görüşleriyle destekler nitelikte ifade eder. Tam olarak filmin ulaşmak istediği, izleyici üzerinde bırakmak istediği etkiyi yakalayabilmiştir. K2'nin "komediye andıran" ancak "kamu spotu" biçiminde yorumladığı filmin, içeriğini çok iyi anladığını görmekteyiz. K3 de "farkındalık" diyerek ortak temayı yakaladığını göstermektedir. K4, "farkındalık" kelimesine eş değer "kadın ve erkek eşitliğine inanmaları" ifadesi ile açıklar ve aynı zamanda bir temenniden bahseder.

K5 ise önerebileceğini söyler ancak K6 gibi olumsuz eleştiride bulunarak “abartılı sahneler” bulunduğunu dile getirmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın hedefi doğrultusunda toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında odak grup görüşmesi yapılarak elde edilen verilerin içerik analizi tamamlanıp yorumlanması yapıldıktan sonra tüm sonuçların alan taraması sonucu karşılaştırılmasına, değerlendirilmesine ve yorumlanmasına yer verilecektir.

Bu çalışmada 2.soruda görüşmecilere toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. Verilen yanıtlarda genel olarak cinsiyet eşitliğinin henüz tam olarak sağlanmadığı, sağlanması yönünde fikirler ifade edilmiştir. Yapılan diğer araştırmalar incelendiğinde; kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde erkeklere kıyasla daha fazla olumsuzluk yaşadıkları belirtilmektedir (Ovseiko, Chapple, Edmunds & Zieblend, 2017; Akkuş, Akalın, Parlak ve Direktör, 2018). Esen ve diğerlerinin (2017) de üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının saptanmasına yönelik yaptıkları araştırmalarda kadın öğrencilerin cinsiyete yönelik fikirlerinin erkek öğrencilere kıyasla daha fazla eşitlikçi olduğunu ortaya çıkarılmıştır. Benzer çalışma bulgularına Daşlı (2019) da kendi çalışmasında varmıştır; kadın ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik eşitlikçi toplumsal cinsiyet rollerine sahip olduklarını ancak kadınların, erkeklere göre daha eşitlikçi tutum ve rollere sahip olduklarını belirtmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları toplumda toplumsal cinsiyetler arasında eşitsizlik olduğunu ve bu eşitsizliğin genel olarak Türk toplum yapısından kaynaklandığını belirtmektedir. Dünya Ekonomik Forumu (WEF), 2020 Cinsiyet Eşitliği Raporu’nu yayınlamıştır. Bu raporun kapsamında kadınların ekonomik katılımı, fırsat eşitliği, sağlık ve eğitim gibi imkânları ile kadınların siyasi güçlendirilmesi gibi konular yer almıştır. Raporda toplamda 153 ülkenin sıralamasına yer verilmiştir. Raporda cinsiyet eşitliği en fazla ülkeler ilk sıralarda yer alırken Türkiye bu sıralamada 130. sırada yer bulmuştur. Kadınların toplum içerisindeki konumuna bakıldığında uğradıkları eşitsizliklerin asıl nedenini en derinde yer alan ve varlığını sürdürmeye devam eden toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve kadınlık olgusu oluşturmaktadır.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından sunulan rapora göre, üye ülkeler arasında kadınların iş gücüne katılım oranının en düşük olduğu ülkelerin Türkiye olduğu belirtilmektedir. 2017 rakamları baz alındığında kadınların iş gücüne katılım oranının Türkiye’de %33,6 olduğu ve Türkiye’de kadınların 1990 yılında iş gücüne katılım oranlarının ise %34,2 olarak ortaya koyulmuştur. Bu bize gösteriyor ki Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranlarının 1990 yılına kıyasla düşüşe geçmiştir. Şüphesiz ki bu oranlarda payı olan geleneksel toplumsal aile yapısında söz sahibi erkeğin kadının, kamusal alanda yer almamasında etkinlik sağlamaktadır. TÜİK (2019) verilerine göre Türkiye’de 15 yaş üzeri kadınların iş gücüne katılım oranı

%34,6 iken erkeklerin %72'dir. 15-24 yaş arası kadınların %32,8'i ise ne eğitimde ne de istihdam da yer alıyor. Flowers (2010), toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını kamu ve özel alanlardaki eşitlik kavramı ile tanımlamaktadır. Bu tanımdan hareketle ve yukarıdaki veriler incelendiğinde üzülecek belirtmek gerekirse ülkemizde eşitlik kavramı iç açıcı görülmemektedir. Bu çalışmanın da 5.sorusunda meslek seçiminde cinsiyet faktörünün nasıl değerlendirildiği sorulmuştur. Görüşmecilerin çoğunluğu meslek seçiminde eşitliği savunur bir kısmı meslek seçiminde cinsiyet ayrımcılığı yapmıştır. Üniversite öğrencisi olan iki bireyin cinsiyetçi yaklaşımına sahip bireyler maalesef ki ülkemizde çok daha fazladır ve yalnızca mesleki cinsiyet ayrımcılığı değil yukarıdaki verilerde de gösterildiği gibi istihdamda dahi çok düşük oranlarla yer bulmaktadırlar.

Bu çalışmanın 10.sorusunda, ev işleri ve çocukların bakımı ile ilgili özel alandaki görev dağılımının değerlendirilmesine ilişkin fikirler sorulmuştur. Görüşmecilerin geneli eşit bir görev dağılımını savunmuştur. Ancak geleneksel toplumsal yapı içerisinde ev işlerinin sorumluluğu kadına atfedilmektedir. Esen ve diğerlerinin (2017) yaptığı çalışmada da kadınların %13'ü, erkeklerin ise yaklaşık 1/3'ü kadınların çalışma hayatının ev işlerini aksattığı yönünde düşüncelere sahip olduklarını göstermiştir. Bu saptamalar incelendiğinde kadınların erkeklere oranla daha fazla ev işlerinin sorumluluğunu benimsediklerini görmekteyiz. Özçatal (2011) da yaptığı çalışmada evli kadınların neredeyse tümünün ev işlerini yapmada kocalarından hiçbir yardım almadan kendi başlarına yaptıklarını ortaya çıkarmıştır.

21. yüz yılda dahi kadının siyasal katılımı henüz erkeklerle eşit bir düzeye ulaşamamıştır. Özellikle seçilme hakkında faydalanma ve siyasal karar mekanizmalarında yer edinme hususunda cinsiyetler arası eşitsizlik açıkça varlığını sürdürmekte ve kadınlar erkeklerin çok gerisinde bırakılmaktadır (Gökçim, 2008). Bu nedenlerden ötürü kadınların yönetime katılma konusu üzerine cinsiyetler arası eşitsizlik sorunu gündeme gelmektedir. Bu nedenle çalışmanın 6.sorusunda kadınların siyasi yaşama katılımı ile ilgili fikirleri sorulmuştur. Görüşmecilerin geneli pek bir eşitlik olmadığını belirtirken eşitliğin olması gerektiğini de vurgulamaktadırlar. Siyasi alanda eşitliğin olmadığına yönelik TÜİK (2019) verilerini incelediğimizde cinsiyete göre meclisteki temsil oranı; %82,7 ile erkekler oluştururken kadınların yalnızca %17,3'lük bir paya sahip oldukları görülmektedir. K1'in yanıtları incelendiğinde "kadının kadını daha iyi anlayacağı" yönünde fikirlerini ifade etmiştir. Gökçim (2008) de kadınların siyasal platformlarda eksik temsilinin diğer bir olumsuz sonucu olarak kadın statüsü konusunun ortaya çıktığını, kadının bulunmadığı karar mecralarında kadın sorunlarına duyarlılık gerektiği kadar oluşmadığını, sorunlarının da farkına varılmadığını bu nedenle de kadının statüsünü yükseltecek etkili bir çözüme ulaşamadığını ifade etmektedir. Görüşmecilerden erkek olan üniversite öğrencisinin yanıtları incelendiğinde ise "kadının tek başına doğru yönetemeyeceği" buna neden olarak da "kadının duygusal olduğu" gerekçesini ifade etmiştir.

Kadınların medya unsurunda ikincil bir konumda sergilenmesi olumsuz bir imaj oluşturmaktadır. MEDİZ, kadınların medyada arka sayfa güzeli, mağdur, cinsel nesne, zayıf, namus simgesi, kutsal ana biçiminde erkeğe bağımlı ve ikinci sınıf olarak temsil edilmesinin yalnızca kadınların değil toplumun bir sorunu olduğunu belirtmektedirler (Erdoğan, 2011, s.88). Yapılan alan araştırmasında da buna benzer birçok bulguya rastlanılmıştır. Araştırmanın yöntemini belirleyen odak grup görüşmesi ile görüşmecilere önceden belirlenen soruların sorulması, izletilen “Ben Senin Bildiğin Erkeklerde Değilim” adlı filmin ardından gerçekleşmiştir. Bu filmin seçilmesindeki amaç ise toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlar üzerinde oluşturduğu baskı, sınırlandırma, önyargı, ayrımcılık ve eşitsizlik gibi olguların paralel evren perspektifinden komedi tarzından aktarılmasıdır. Tam tersine dönmüş bir dünya düzeninde tüm ayrımcılık ve cinsiyetçiliğe uğrayan taraf erkekler olmuş olsaydı neler olurdu, erkekler bu durumu nasıl karşılardı biçiminde empati kurmaya yönelten bir film olmuştur. Bu türdeki filmlerin medyada neredeyse yok denecek kadar az olması bu tür filmlerin daha fazla yapılması, yalnızca film değil aslında medyada yansıtılan kadın cinsiyetinin daha doğru, cinsiyetçi bir tutum gütmeyen, toplumsal cinsiyet rollerinden, atıflarından daha arınmış bir biçimde eşitlikçiliği savunup sergileyen haliyle sunulması önem arz etmektedir.

UNDP (2020), dünya nüfusunun %90'ının kadınlara yönelik ön yargı beslediklerini bildirdi. Görüldüğü üzere bu oran çok fazladır ve utanç vericidir. Kadınlara yönelik eşitlikçi bir tutum sergilenmediği sürece değil ülkemiz dünya genelinde bir bütünlüğün sağlanması, daha gelişmiş, daha mutlu yarınların gelmesi olası görünmez. Daha eşitlikçi bir yapıya gelmenin ön şartlarından birisi önce kendimizin bilinçlenmesi ardından çevremizdekileri bilinçlendirmektir. Bu konuya daha fazla önem vermek, daha çok çalışmalar yapmak, kadın sorununu daha çok yansıtmak ben ve değerli meslek grubumun en önemli amacı olmalıdır. Bu çalışmanın daha geniş kitleler üzerinde, soru yelpazesi genişletilerek, farklı bakış açıları kazandırmak adına geliştirebilmesi önerilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar/References

Akkuş, E. , Akalın, M. , Parlak, H. & Direktör, C. (2018). Acceptance of couple violence and gender equality/ Toplumsal cinsiyet eşitliği ve çiftler arası şiddet kabul düzeyinin incelenmesi. *Gender & Cultural Studies*, 13.

- Akyol, K. P. (2010). Küreselleşen moda bağlamında Blucin kültürü üzerine bir araştırma. *Milli Folklor Dergisi*, 22(86). Erişim: <http://www.millifolklor.com>
- Berktaş, F. (2004). Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*, 7(1).
- Büyükbaykal, C. I. (2011). Medyada kadın olgusu. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi/ Istanbul University Faculty of Communication Journal*, (28).
- Connell, R. W. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (2.Baskı). (Çev. C. Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çıtak, A. (2008). Kadınların çalışmasına yönelik tutum: cinsiyet, cinsiyet rolü ve sosyoekonomik düzeye göre bir karşılaştırma. *Unpublished Master Thesis Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı*.
- Çokluk, Ö. , Yılmaz, K. Ve Oğuz, E. (2011). Nitel görüşme yöntemi: odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1): 95-107
- Daşlı, Y. (2019). Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların belirlenmesi üzerine bir alan araştırması. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 364-385.
- Donovan, J. (2015). *Feminist Teori* (10.Baskı). (Çev. A. Bora ve diğerleri), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2014). *Toplumsal cinsiyet, sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Eleonore, D. (Yapımcı) & Pouriat, E. (Yönetmen) (2018). *Je nu suis pas un homme kolay*. Fransa: Netflix
- Erdoğan, İ. (2007). *Pozitivist metodoloji: bilimsel araştırma tasarımı, istatistiksel yöntemler, analiz ve yorum* (2.Baskı). Ankara: Erk.
- Esen, E. , Soylu, Y. , Siyez, D. M. ve Demirci, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının, toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *E- Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 46-63.
- Freud, S. (2020). *Kadın cinselliği üzerine*, (Çev. S. C. Gülsay). İstanbul: Roman Yayınları.
- Gencil-Bek, Mine ve M. Binark. (2000). Medya ve cinsiyetçilik. KADER için Eğitim El Kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Girgin Büyükbayraktar, Ç.(2018). Kadınların günlük hayattaki iletişim engelleri: nitel bir çalışma. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (29), 141-160.
- Güldü, Ö. ve Kart, M. E. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3): 97-116.
- Gümüş, Ö. D. (2006). Toplumsal cinsiyet sosyalleşmesine ilişkin kuramlar. *Türk Psikoloji Bülteni*, (38): 92.
- Güzel, E. (2013). Güzellik dayatması altında tüketim nesnesine dönüşen kadın. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 4(7).
- Johnston, Claire. "Women's Cinema as Counter-Cinema" in *Feminism and Film*, ed. E. Ann Kaplan (Oxford: Oxford University Press, 2000), 22-33.
- Karakoç, E., Tanır Levendeli, Ş. (2021). Sinemada Cinsiyetçi Ötekileştirmeye Ableizm Penceresinden Bakmak: Zeki Demirkubuz Sinemasında Ableist Temsil. *Sinefilozofi Dergisi*, Özel Sayı (3), 388-409. <https://doi.org/10.31122/sinefilozofi.871146>
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma Yöntemi* (12.baskı). Ankara: Nobel.
- Kaşdarma, E. (2018). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: sosyo-psikolojik unsurlar ve toplum sistemi meşrulaştırma kuramı ekseninde bir analiz. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 2438-2460.

- Keskin, F. ve Ulsan, A. (2016). Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara dair bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (26), 47-68.
- Kümbetoğlu, B. (2005). Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Lupton, D. (2002). *Duygusal Yaşantı*, (Çev. M. Cemal), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mazlum, A. R. (2020). Mekânsal açıdan sinemada kadın temsili: suffragette (diren!) Filminin feminist bir eleştirisi. *ESAM Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 151-172.
- Midilli, S. (2016). Fransız yeni dalga sinemasının eril üretim ortamında bir kadın yönetmen: agnès varda ve sineması. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 1(2), 216-224.
- Mulvey, L. (2012). 'Görsel Haz ve Anlatı Sineması'. çev. Esin Soğancılar. Der. Ahu Antmen. Sanat Cinsiyet içinde. (277-297). İletişim Yayınları. İstanbul
- OECD. (2019). Kadınların İş Gücüne Katılım Oranları. <http://tr.euronews.com/2019/03/08/oecd-de-kadınların-is-gucune-katılım-oranının-en-dusuk-oldugu-ulke-turkiye> (Erişim tarihi: 1 Mayıs 2020).
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-39.
- Özveri, D. (2009). Feminist teorinin gelişim sürecinde uluslararası ilişkilere bakışı üzerine kısa bir değerlendirme. H. Çomak (Ed.). *Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik bakış* (1.Basım). Kocaeli: Umutepe Yayınları.
- Sayın, U. (2007). Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynler ile normal gelişim gösteren çouğa sahip ebeveynlerin 7-15 yaş arası çocuklarının toplumsal cinsiyet rollerine yaklaşım ve görüşlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sayılığıl, F. (2016). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Scott, J. W. (2007). Toplumsal cinsiyet: faydalı bir tarihsel analiz kategorisi, (Çev. A. Tunç Kılıç), İstanbul: Angora Kitaplığı.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Silkü, H. A. (2010). Medyada kadının temsili. 21.Yüzyıl eşliğinde kadınlar: değişim ve güçlenme (cilt IV) içinde . İzmir :Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi.
- Smelik, Anneke. "Feminist Film Theory: Feminist Criticism of Film." *The Feminist eZine* (2014) <http://www.feministezine.com/feminist/film/Feminist-Film-Theory.html>, (son erişim 20 Haziran, 2015).
- Şahsuvaroğlu, T. ve Ekşi, H. (2008). Odak grup görüşmeleri ve sosyal temsiller kuramı.
- Tanili, S. (2004). *Dünyayı değiştiren on yıl*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve siyasal-toplumsal hayat*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Topuz, S. K. Ve Erkanlı, H. (2016). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkeğe atfedilen anlamların metafor yöntemiyle analizi. *Alternatif Politika*, 8(2).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). Cinsiyete Göre İstihdam Oranı http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 (Erişim tarihi: 1 Mayıs 2020)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). Cinsiyete Göre Meclisteki Temsil Oranı http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 (Erişim tarihi: 1 Mayıs 2020)
- UNDP. (2020). Toplumsal Cinsiyet Sosyal Norm Endeksi <http://www.undp.org/> (Erişim tarihi: 1 Mayıs 2020).
- Ünlü, S. (2001). Psikoloji, *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Yayın No. 1288.

- Vargel Pehlivan, P. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: bir literatür taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 497-521.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı, *Sosyoloji Konferansları*, (35), 29-56.
- WEF. (2020). Cinsiyet Eşitliği Raporu http://stk.bilgi.edu.tr/docs/berktay_std_7.pdf. (Erişim tarihi: 30 Nisan 2020).
- Wikipedia. (2020). I Am Not An Easy Man https://en.wikipedia.org/wiki/I_Am_Not_an_Easy_Man (Erişim tarihi: 30 Nisan 2020).
- Yaşar, M. R. (2007). Depresyonun kadınlaşması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2), 251-281.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6.Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yüksel, Ö. (2013). Kadınlarda evlilik uyumu ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: stresle baş etme biçimleri ve toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının aracı rolleri. *Mater's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 10.01.2022
Kabul: 28.03.2022

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Kadın Parlamenter Oranlarının Ülkelerin Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (SIGI)'ndeki Yerine Etkisi

The Ratio of Women in National Parliaments and its Effect on Social Institutions and Gender Index (SIGI) Rankings

Tuğba METİN AÇER¹ , Senem KURT TOPUZ²

Öz

Bu çalışmanın amacı, ülkelerin parlamentolarındaki kadın parlamenter oranının, ülkelerin Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (SIGI) sıralaması üzerindeki etkisini incelemektir. Bu çalışmada bağımsız değişken olarak ele alınan kadın parlamenter oranının Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi ve bu endeksin alt boyutları olan Aile İçinde Ayrımcılık Endeksi; Kısıtlı Fiziksel Bütünlük Endeksi; Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim Endeksi; Kısıtlanmış Sivil Özgürlükler Endeksi üzerindeki etkisini incelemek amacıyla beş farklı regresyon modeli kurulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre Kadın Parlamenter Oranı ile diğer değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlüdür. Bununla birlikte ülkelerin parlamentolarındaki kadın parlamenter oranının Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi ile bu endeksin alt boyutları olan Aile İçinde Ayrımcılık; Kısıtlı Fiziksel Bütünlük; Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim ve Kısıtlanmış Sivil Özgürlükler değişkenlerini istatistiksel olarak anlamlı şekilde negatif yönlü olarak etkilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi, Ayrımcı Sosyal Kurumlar, Kadının Güçlendirilmesi

Abstract

This study seeks to consider the ratios of female members in national parliaments based on the rankings on the Social Institutions and Gender Index (SIGI) and evaluate the effects of such ratios. Five different regression models were established to scrutinize the effect of these ratios, which was set as the independent variable. The study particularly considered the Social Institutions and Gender Index and the sub-dimensions of this index, which are as follows: i) discrimination in the family; ii) restricted physical integrity; iii) restricted access to productive and financial Resources; and iv) restricted civil liberties. The correlation coefficients between the ratio of female parliament members and other variables were found to be statistically significant and negative. Moreover, it was determined that the ratio of female members in national parliaments negatively affects rankings in the Social Institutions and Gender Index and the four sub-dimensions of this index (as mentioned earlier) in a statistically significant manner.

Keywords

Social Institutions and Gender Index, Discriminatory Social Institutions, Empowering Women

¹ Sorumlu Yazar: Tuğba Metin Acher (Dr. Öğr. Üyesi), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bolu, E-mail: tugba.metin@ibu.edu.tr ORCID: 0000-0001-9808-3999

² Senem Kurt Topuz (Doç. Dr), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Bolu E-mail: kurt_s@ibu.edu.tr ORCID: 0000-0002-7082-3198

Atrf: Metin Acer, T., & Kurt Topuz, S. (2022). Kadın parlamenter oranlarının ülkelerin sosyal kurumlar ve cinsiyet endeksi (SIGI)'ndeki yerine etkisi. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 24, 123-137. <https://doi.org/10.26650/iukad.2022.1000001>

Giriş

Bu çalışmada OECD Kalkınma Merkezi tarafından hazırlanan Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (SIGI) özelinde, endeksin 2019 yılı verileri bağlamında yer alan 120 ülke için, her bir ülkenin endeks sonuçları ile her bir ülkenin ulusal parlamentolarındaki kadın parlamenter oranı arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada çalışmanın amacına uygun olarak söz konusu ülkelerdeki “Kadın Parlamenterlerin Oranı (Women Parliamentarians, Percentage)”, “Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (SIGI)” ve bu endeksin 4 alt boyutu olan “Aile İçinde Ayrımcılık”, “Kısıtlı Fiziksel Bütünlük”, “Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim” ve “Kısıtlanmış Sivil Özgürlükler” Endeksleri değişken olarak kullanılmıştır.

OECD Kalkınma Merkezi'nin Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (SIGI), 180 ülkede yer alan resmi ve gayri resmi yasalar, sosyal normlar ve uygulamalar üzerinden sosyal kurumlarda kadınlara karşı var olan ayrımcılığın ülke çapında bir ölçüsüdür (OECD, 2021a). Cinsiyet eşitsizliğinin temel sosyal kurumlara yansıdığı ve ekonomi, eğitim, siyaset ve sosyal yaşam bağlamında cinsiyet eşitsizliğinin incelenebileceği (Demirbilek, 2007, s.20) bu çalışmanın temel savlarından bir tanesidir. Bu bağlamda ayrımcı sosyal kurumlar kadınların ve kız çocuklarının haklara, adalete ve güçlendirme fırsatlarına erişimini kısıtlayan resmi ve gayri resmi yasalar, tutumlar ve uygulamalardır (OECD, 2021a).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en görünür olduğu toplumsal alanlardan birisi siyasettir. Kadınların siyasete etkin katılımlarının olmaması ya da sınırlı olması cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretme potansiyeli olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte kadınların siyasete katılması yalnızca medeni hakları geliştirmekle kalmamakta, aynı zamanda demokrasiye de katkı sağlamaktır (Coleman, 2004, s. 85). Bazı araştırmalar iktidardaki kadınların kamu kaynaklarının yerel tahsisi konusunda erkek meslektaşlarıyla kıyasladığında kalkınma için derin etkileri olan farklı politika seçimleri yaptıklarına işaret etmektedir (Cahattopadhyay ve Duflo, 2004). Yapılan pek çok çalışma kadınların adalet ve eşitlik, dış ilişkiler, ekonomi, askeri ve adalet ile ilgili konularda erkeklerden daha farklı ve güçlü bir bakış açısına sahip olduklarını ortaya koymaktadır (Devlin ve Elgie, 2008; Devi ve Lakshmi, 2005; Waring vd., 2000). Ayrıca, kadınların siyasal temsiline toplumda kadının güçlenmesi açısından pozitif etkisi olduğu da ileri sürülebilir (Coleman, 2004; Hessami ve Da Fonseca, 2020). Hessami ve Da Fonseca (2020, s. 6-7) kadınların siyaset aracılığı ile güçlenmesinin üç önemli sonucu olduğunu belirtmektedir; bunlardan birincisi kadın politikacıların yerleşik önyargıları yıkma fırsatının doğması; ikincisi yeni nesil kadınlar için rol model olacak ve ondan ilham alacak kadınların görünür olması, üçüncüsü ise kadınların siyasi arenada yer almak için daha fazla çabalamalarıdır. Dolayısıyla kadınların siyasete katılımı, cinsiyet farkını kapatmak

açısından, kadınların kadın hakları ve ihtiyaçlarına hitap eden daha büyük alt yapı yatırımlarına öncü rol üstlenmelerine neden olmaktadır (Coleman (2004).

Bu çalışmada bağımsız değişken olarak ele alınan ülkelerin kadın parlamenter oranının, Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi ve bu endeksin alt boyutları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla beş farklı regresyon modeli kurulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre ülkelerin parlamentolarındaki kadın parlamenter oranının Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi ile bu endeksin alt boyutları olan Aile İçinde Ayrımcılık; Kısıtlı Fiziksel Bütünlük; Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim ve Kısıtlanmış Sivil Özgürlükler değişkenlerini istatistiksel olarak anlamlı şekilde negatif yönlü olarak etkilediği görülmüştür.

Bu sonuçlar, endekslerin hesaplanma řekli¹ ve kapsamı düşünöldüğünde, kadınların parlamentoda temsil oranları arttıkça çocuk evliliği, boşanma, miras, kadına karşı şiddet, kadın sünneti, üreme özerkliği, resmi finansal hizmetlere güvenli erişim, yurttaşlık hakları, hareket özgürlüğü, adalete erişim gibi başlıklarda durumlarının olumlu şekilde etkilenebileceği yönünde yorumlanabilir. Bu nedenle ele alınan değişkenler kapsamında kadınların siyasal arenada görünürlükleri arttıkça sosyal kurumlar aracılığıyla karşılaşacakları ayrımcı uygulamaların da azalacağı ileri sürülebilir.

Kavramsal ereve

Kurum, en temel anlamıyla bir toplumun temel ihtiyaç ve faaliyetlerini gerçekleştirmek üzerinden oluşturulmuş bir değerler ve normlar seti (Fichter, 1994, ss. 119-120) ve bu sayede normlar üzerinden yaratılmış, insan davranışlarını, alışkanlıklarını, geleneklerini, değerlerini ve inançlarını tanımlayan formel ve informel kurallar bütünüdür (Aktan ve Vural, 2005). Bu nedenle kurumlar toplumsal yapı içerisinde sosyal hayatın oluşumundan işleyişine, devamından gelişimine kadar çok önemli bir katkı sunarlar (Türkkahraman, 2009, s. 27). Aslında bu katkı karşılıklıdır. Çünkü kurumlar da insanların davranışları ve eylemleri nihayetinde ortaya çıkarırlar. Bir başka ifadeyle, toplumsal yapıda davranış örüntüleri, süreçler ve roller kurumsallaşır ancak bunları aktif kılanlar da kişilerdir (Fichter, 1994, s.121). Ayrıca her toplumun kendine ait farklı alışkanlıkları, gelenekleri, değer ve inanç sistemleri bulunduğundan tüm toplumlarda kurumların aynı yapı ve işleyişe sahip olduğu söylenemez (Aktan ve Vural, 2005). Bununla birlikte kurumların toplumda belirli ihtiyaçları karşılamak üzere ortaya çıktıkları kabulü üzerinden kurumların bazı ortak özelliklere sahip oldukları da ifade edilebilir. Parsons (1961)'a göre kurumlar bütöleştirme (aile ve eğitim kurumu), yönlendirme (siyaset kurumu), uygulama (ekonomi kurumu) ve koruma (din kurumu) olmak üzere dört temel işleve

¹ SIGI ve alt endeksleri, 0 (ayrım yok) - 1 (ok yüksek ayrım) değerleri arasında değişmektedir. Ayrıntılı bilgi için <https://www.genderindex.org/building/>. Örneğin Afganistan için, SIGI 2019 Kategorisi çok yüksek SIGI Değeri 2019 %53; Endonezya için SIGI 2019 Kategori Yüksek SIGI Değeri 2019 %42; Türkiye için SIGI 2019 Kategori Düşük SIGI Değeri 2019 %25; Birleşik Krallık için SIGI 2019 Kategorisi çok düşük SIGI Değeri 2019 %17. Diğer ülke profilleri için bkz: <https://www.genderindex.org/country-profiles/>

sahiptir. Bu işlevler üzerinden örüntüleşmiş ve genelleşmiş kurumlar, kişilerin sosyal davranışlarını kolaylaştırırlar. Çünkü toplumun düşünce ve eylem tarzları kurumlar aracılığıyla büyük ölçüde önceden düzenlenmiş ve planlanmış olarak toplumda hazır olarak bulunur. Dolayısıyla kurumlar kişiye belli rol ve ilişkiler ile bu rollerin nasıl yerine getirileceği ve ilişkilerin nasıl kurulacağını öğretir. Ayrıca kurumlar toplumun ideal beklentilerini de içerdikleri için kişilerin davranışlarını kontrol etme yönelimi de gösterirler (Aydın, 2005). Örneğin hemen hemen her toplumda sosyal kurumlar aracılığıyla kadınlar ve erkekler arasında cinsiyetlere uygun faaliyetler belirlenerek, bazı faaliyetlerin erkeklere, bazılarının ise kadınlara atfedildiğine dair bir inanış bulunmaktadır. Bu noktada ifade etmek gerekir ki, toplumsal cinsiyetlendirilmiş süreç, sosyal kurumlarda yerleşen toplumsal cinsiyete esaslı ayrışmayı tanımlayan, pekiştiren ve bu ayrımlara meşruiyet veren imge, sembol ve ideolojilerin kurulmasıdır (Acker, 1992, s. 568). Bu kapsamda ve bu inanış ekseninde toplum tarafından beklenen kadınlık ve erkeklik rollerine uygun davranmayan bireylerin karşılaştıkları sonuç, toplum tarafından ayıplama ve hatta toplumdan dışlanma olarak ortaya çıkar (Henslin, 2003, s. 289). Bu bağlamda ayrımcı sosyal kurumlar kavramı toplumsal cinsiyetlendirilmiş sürecin anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir.

Ayrımcı sosyal kurumlar, kız çocuklarının ve kadınların yaşamlarının tüm aşamalarında kesişerek onların adalet, haklara ve güçlendirme fırsatlarına erişimlerini kısıtlar, seçimlerini ve karar verme yetkilerini baltalar. Cinsiyet eşitsizliklerinin altında yatan itici güç olarak ayrımcı sosyal kurumlar, eğitim, istihdam ve sağlık gibi kalkınma alanlarında cinsiyet eşitsizliklerini sürdürmekte ve hem kadınlara hem de erkeklere fayda sağlayan hak temelli sosyal dönüşüme yönelik ilerlemeyi engellemektedir (OECD, 2021a). Dolayısıyla cinsiyet eşitsizliğinin temel sosyal kurumlara yansıdığı ve ekonomi, eğitim, siyaset ve sosyal yaşam bağlamında incelenebileceği ileri sürülebilir (Demirbilek, 2007, s. 20).

“Kadınlara karşı ayırım” kavramı kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen, ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan, cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelmektedir (UN, 1979-CEDAW- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Madde-1).

Ayrımcılık hem hukuktan (de jure) hem de uygulamadan (fili) kaynaklanabilir. CEDAW Sözleşmesi, yasalarda, politikalarda, prosedürlerde veya uygulamalarda yer alan ayrımcılığın her iki biçimini de tanımakta ve ele almaktadır. Bu bağlamda (de jure) ayrımcılık örneğin, bazı ülkelerde bir kadının kocasının izni olmadan ülkeyi terk etmesine veya bir işte çalışmasına izin verilmemesi durumunu; fiili (de facto) ayrımcılık

da örneğın, bir erkek ve kadının aynı iş pozisyonunda çalışabilecekleri ve aynı görevleri yapabileceklerini ancak faydalarının farklı olabileceğini vurgulamaktadır (UNICEF, 2017, Glossary of Terms and Concepts UNICEF Regional Office for South Asia).

Toplumsal cinsiyetlendirilmiş kurum (gendered organisation) terimi ile de toplumsal cinsiyetin hukuk, siyaset, din, eğitim, devlet ve ekonomi gibi kurumlarda pratikler, imgeler ve ideolojilerin üretiminin yanı sıra süreçler ve uygulamalarda ve dolayısıyla sosyal yaşamın farklı kesimlerindeki güç dağılımında yani iktidarın kullanımı ve dağıtılmasında belirleyici olması durumu anlatılmaktadır (Acker, 1992, s. 567)

Bu bağlamda cinsiyet eşitsizliği, toplumda tabakalaşma sisteminin önemli bir ögesi (Sullivan, 2003, s. 224) olarak gücün, refahın ve saygınlığın cinsiyet esasına dayandırılarak -bir cinsin diğer cins üzerinde baskın ya da diğerine göre daha üstün olduğu inancı esasında- dağılımı açısından kadınlar ve erkekler arasındaki “hiyerarşik asimetri” (Boyd, 1998, s. 189) olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla bir toplumda cinsiyet eşitsizliğini doğuran ve pekiştiren kurumların dolaylı olarak erkek egemenliğini oluşturan tutumlar ve kurumlar üzerinden şekillendiği ileri sürülebilir. Çünkü bir kurumun cinsiyetlendirilmiş olması, “avantajların ve dezavantajların, sömürünün ve kontrolün, edimin ve duygunun, anlamın ve kimliğin” erkek ve kadın arasındaki ayrışma temelinde ve bu ayrışma terimleriyle şekillenmesi (Acker, 1990, s. 146) anlamına gelmektedir.

Bu noktada resmi ve gayri resmi yasalar, sosyal normlar ve uygulamalar üzerinden sosyal kurumlarda kadınlara karşı var olan ayrımcılık; yasalar, tutumlar ve uygulamalarla ilgili bilgiler aracılığıyla, sosyal kurumların hem de jure hem de de facto ayrımcılığı dikkate alınarak, nitel ve nicel verileri birleştiren SIGI değişkenleri tarafından çok yönlü bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Bu bağlamda SIGI değişkenleri, ayrımcı sosyal kurumların nasıl birbirine kenetlenebileceğini ve kadınları yoksulluk ve güçsüzleşme döngülerine nasıl bağlayabileceğini göstermek için bir kadının yaşamının tüm aşamalarını kapsamaktadır (OECD, 2021a).

SIGI'nin değişkenleri, eşit olmayan miras hakları, çocuk yaşta evlilik, kadınlara yönelik şiddet ve eşit olmayan toprak ve mülkiyet hakları gibi ayrımcı sosyal kurumları nicelleştirmektedir. 180 ülke profili ülke sınıflandırması, benzersiz veritabanı ve yenilikçi simülatörü aracılığıyla SIGI, cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi konularında ilerlemeyi engelleyen ayrımcı sosyal kurumları etkin bir şekilde ele almak için güçlü bir kanıt temeli sağlamakta ve politika yapımcıların reform seçeneklerini ve sosyal kurumlarda cinsiyet eşitliği üzerindeki olası etkilerini değerlendirmektedir (OECD, 2021a).

Ailede ayrımcılık alt endeksi (çocuk evliliği- ev sorumluluğu-boşanma- miras), kadınların karar verme gücünü sınırlayan ve hane ve aile içindeki statülerini küçümseyen

sosyal kurumları ele almaktadır. Bu resmi ve gayri resmi yasalar, sosyal normlar ve uygulamalar, medeni hukuk, teamül hukuku ve dini yasalar dahil olmak üzere farklı hukuk sistemlerinde bir arada bulunmakta ve evlilik, ebeveyn yetkisi, hane sorumlulukları, boşanma ve miras hakları gibi alanları kapsamaktadır. Kadınların ailedeki karar verme gücü ve statüsü, hem kendi gelişim yollarını seçme yeteneklerini hem de ailelerinin refahını belirlemektedir (OECD, 2021a).

Kısıtlı fiziksel bütünlük alt endeksi (kadına karşı şiddet- kadın sünneti- kayıp kadınlar- üreme özerkliği), kadınların ve kızların bedenleri üzerindeki kontrollerini sınırlayan, kadınların savunmasızlığını artıran ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik tutumları normalleştiren sosyal kurumları yakalamaktadır. Bu, kadınların fiziksel bütünlüğünü ve üreme özerkliğini korumayan ve şiddete ve kadın sünnetine izin veren resmi ve gayri resmi yasaları, normları ve uygulamaları içermektedir. Cinsiyete dayalı şiddet ve üreme özerkliğinin olmaması nedeniyle kısıtlı fiziksel bütünlük, kadınların yoksulluğa karşı savunmasızlığını artırarak, kadınlar ve çocukları için sağlık sonuçları ve ekonomik ve sosyal kalkınma göstergeleri üzerinde ciddi etkilere sahiptir (OECD, 2021a).

Üretken ve finansal kaynaklara kısıtlı erişim alt endeksi (arazi varlıklarına güvenli erişim- arazi dışı varlıklara güvenli erişim- resmi finansal hizmetlere güvenli erişim- işyeri hakkı), kadınların kritik üretken ve ekonomik kaynaklara ve varlıklara sınırlı erişimini ve bunlar üzerindeki denetimini yakalamaktadır. Bu noktada kadınların arazi ve arazi dışı varlıklara sahip olma, kontrol etme veya kullanma imkanları önemlidir. Kadınların insana yakışır iş ve finansal hizmet haklarını reddeden ayrımcı yasalar; arazi, ev eşyaları ve diğer varlıklar üzerinde mülkiyet veya karar verme noktasındaki ayrımcı geleneksel uygulamalar; kadınların resmi çalışmasına yönelik ayrımcı uygulamalar veya tutumlar ile kadınların mülk sahipliğine veya krediye erişimlerine erkeklerin aracılık etmesi gerektiğini dikte eden sosyal normlar bu noktada incelemeye alınmaktadır. Araziye, arazi dışı varlıklara ve finansal hizmetlere ilişkin güvencesiz veya zayıf haklar, kadınlar için gelir getirici fırsatları ve hane içindeki kadınların karar alma gücünü azaltmakta, kadınlar ve aileleri için gıda güvencesizliğini artırmakta ve kadınları ve aileleri diğer risklere karşı daha savunmasız hale getirmektedir (OECD, 2021a)

Kısıtlanmış sivil özgürlükler alt endeksi (yurttaşlık hakları- siyasi ses- hareket özgürlüğü- adalete erişim), kadınların kamusal alana erişimini, siyasi seslerini ve kamusal yaşamın tüm yönlerine katılımlarını kısıtlayan ayrımcı yasaları ve uygulamaları kapsamaktadır. Bu yasalar ve uygulamalar, hareket özgürlüğü eksikliği, oy kullanamama veya seçimlere katılmama ve halka açık figürler veya liderler olarak kadınlara yönelik olumsuz tutumları içermektedir. Bu alt endeks, yönetim, sağlık ve eğitim gibi bir dizi kalkınma çıktısı için kadınların topluluk eylemlerine ve kamusal karar alma süreçlerine katılımının önemini vurgulamaktadır (OECD, 2021a).

Kadınların Siyasetteki Yeri ve Ayrımcı Sosyal Kurumlar

Kadınların dünya nüfusunun yarısını oluşturmalarına karşın, hiçbir ülkenin yasama organında %35'ten fazla kadın bulunmamaktadır (Paxton, 1997, s. 442). Dolayısıyla demokratikleşme sürecinin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan birisi siyaset alanındaki cinsiyet eşitsizliğidir (Norris ve Inglehart, 2004). Nüfus içerisindeki oranlarına göre kadınların ve erkeklerin tüm siyasi pozisyonlarda temsil oranları kıyaslandığında kadınların daha yetersiz temsil edildiği görülmektedir (Cahattopadhyay ve Duflo, 2004). Dünya çapında ülkeler arası kıyaslama yapıldığında gelişmekte olan ülkelerdeki cinsiyet eşitsizliğinin gelişmekte olan ülkeler ile kıyaslandığında oldukça yüksek olduğu görülmektedir (Altuzarra, vd. 2021; Busse, & Spielmann, 2006; Jayachandran, 2015).

Literatürde kadınların siyasette temsili “siyasal güçlendirme” kavramı çerçevesinde tartışılmaktadır (Bayeh, 2016; Devi ve Lakshmi, 2005). Oy vermenin ötesinde kadınların siyasal olarak güçlendirilmesi, toplumu etkileyen sorunlar ile ilgili önemli bir yetkilendirme imkanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Devi ve Lakshmi, 2005, s. 76). Kadınların ve erkeklerin siyasal karar alma süreçlerine dengeli katılımı demokrasinin gereğidir ve ancak bu şekilde genel olarak bütün nüfusun ihtiyaçlarına çözüm bulmaya dönük kararlar alınabilir (Devi ve Lakshmi, 2005, s. 76). Öyle ki kadınların siyasete etkin katılımı, toplumların gelişmişlik düzeyinin artırılması açısından önem teşkil etmektedir.

Yapılan birçok çalışmada ortaya konulduğu üzere kadınların parlamentodaki varlığı ile ekonomik kalkınma arasında bir ilişki bulunmaktadır (Altuzarra vd., 2021; Xu, 2015). Örneğin, Altuzarra vd. (2021) tarafından yapılan çalışmada 1990-2017 yılları arasındaki Dünya Bankası'nın Kalkınma Göstergeleri veri tabanından alınan veriler doğrultusunda 105 gelişmekte olan ülkenin toplumsal cinsiyet eşitliği ve kalkınma düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre eğitim, işgücü piyasası ve kamu kurumlarında temsil açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olan değişkenler bağlamında ülkeler arası farklılıkların incelendiği bu çalışmada, toplumsal cinsiyet eşitsizliği daha az olan ülkelerin kalkınma düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 1991-2013 yılları arasında Asya'daki 30 ülkeyi içeren kalkınma verilerini inceleyen çalışmasında Xu (2015), son yıllarda kadınların siyasete katılımının artmasının kalkınmada olumlu etkiler yarattığına dikkat çekmiştir. Bayeh (2016) de aynı doğrultuda Etiyopya örneği üzerinden, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yönünde kadınların güçlendirilmesinin sürdürülebilir kalkınmaya olumlu etkilerini ele almıştır.

Siyasette kadın katılımının sınırlı olmasının önemli sonuçlarından biri, devletin erkeklerin yararına göre yasa çıkarması, dolayısıyla kaynakların dağılımında ve alınan yasama kararlarında kadınların çıkarının gözetilemeyeceği hususudur (Paxton, 1997, s. 442). Panday (2008) Bangladeş örneği üzerinden parlamentoda kadın katılımının

artmasının parlamentonun karakterini değiştirdiğine dikkat çekerek; kamu politikalarında daha barışçıl, üretken ve daha az yozlaşmış toplum ortaya çıkmasında kadınların siyasete katılımının etkili olduğunu belirtmiştir.

Geleneksel toplumlarda kadınların siyasete katılmasının önündeki en büyük engel aile içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmamasıdır. Örneğin Naz ve Ahmad (2012, s.169) tarafında Pakistan’da oldukça geleneksel bir etnik topluluk olan Peştun kökenli katılımcılarla yapılan çalışmada kadınların siyasi olarak güçlendirilmesinin aile onuruna tehdit görenlerin oranı %33, Pakthun geleneklerine tehdit olarak görenlerin oranı ise %17 olarak tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere, bızatıhi gelişmekte olan ülkelerde kadınların siyasete aktif katılımı gerek ekonomik kalkınma ve yönetim gerekse aktif sivil toplum açısından kritik öneme sahiptir (Xu, 2015, s.8). Hindistan’ın Batı Bengal ve Rajasthan eyaletlerinde yerel yönetime hem erkek hem de kadınlar tarafından getirilen şikayet türlerini inceleyen Chattopadhyay ve Duflo (2004) kadınların su ve yollar hakkında erkeklerden daha fazla şikayet ettiğini ortaya koymuşlardır. 1990 yılından itibaren konseye sadece kadınların başkanlık edebildiği bu köylerde kadın liderler kendi ihtiyaçlarıyla doğrudan ilgili olan alt yapıya daha fazla yatırım yapmışlardır (Cahattopadhyay ve Duflo, 2004). Dolayısıyla kadın liderler, kadınların ihtiyaçlarını daha iyi temsil edebilmektedir (Duflo, 2012). Rivas (2006)’a göre kadınlar siyasi kararlar alırken özel çıkarlarını erkeklerden daha çok göz ardı ederek, kamu yararı doğrultusunda karar alma eğilimindedirler. Uluslararası Parlamenterler Birliği’nin küresel çapta yasama meclisindeki kadınlarla yaptığı bir araştırmaya göre, ankete katılanların %82’sinin toplum ve siyaset hakkında kavramsal olarak erkeklerden farklı fikirlerle sahip olduğunu ortaya koymuştur (Waring vd., 2000, s. 58). Kadınlar sürdürülebilir kalkınmayı, insan merkezli politikaları, işsizlikle ve yoksullukla mücadeleyi gelecek için öncelikli konular olarak sıralamışlardır. Öte yandan kalkınma ve insan haklarıyla bağlantılı diğer girişimlerin yanı sıra eğitimde fırsat eşitliğinin artması, azınlık hakları, çevresel konular, aile yasaları, bütün aile üyeleri için tıbbi bakım, şiddet ve açlıkla mücadele kadınların önem verdiği konular arasındadır (Waring vd., 2000, s.31-32). Dimitrova-Grajzl ve Obasanjo (2019) yaptıkları çalışmada Afrika parlamentosundaki kadınların, HIV/AIDS gibi toplumsal sorunların politik gündeme gelmesinde önemli roller üstlendiklerine, Devlin ve Elgi (2008) ise Ruanda parlamentosundaki kadınların, kadına yönelik eşitlik ve şiddet konularını gündeme getirerek toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında yine öncü rol üstlendiklerine işaret etmektedir.

Temel haklarda toplumsal cinsiyet eşitliğini tesis eden kurumsal değişiklikler, siyasi katılımında daha büyük eşitliğin sağlanması açısından mihenk taşıdır (World Bank, 2001, s. 25). Eğitimde ve bilgiye erişimde eşitlik sağlayan politikalar kadınların eylemliliğini güçlendirerek siyasi alana katılma kapasitelerini arttırabilmektedir (World Bank, 2001, s.25). Ancak bunların sonuçları uzun vadede gözlemlenebilir.

Yöntem

Bu çalışmada ülkelerin parlamentolarındaki kadın parlamenter oranının, ülkelerin Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (SIGI) sıralaması üzerindeki etkisini incelemektir. İkinci verilere dayalı olarak yapılan analizlerde, örneklem olarak OECD veri bankasında yer alan ve verilerine ulaşılabilen tüm ülkeler yer almıştır. Bu çerçevede çalışmada 2019 yılına ait² 120 ülke verisi³ lineer regresyon analizi ile test edilmiřtir⁴.

Çalışmada, çalışmanın amacına uygun olarak, “Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (SIGI)” ve bu endeksin 4 alt boyutu olan “Aile İçinde Ayrımcılık”, “Kısıtlı Fiziksel Bütünlük”, “Üretken Ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim” ve “Kısıtlanmış Sivil Özgürlükler” endeksleri ile söz konusu ülkelerdeki “Kadın Parlamenterlerin Oranı⁵ (Women Parliamentarians, Percentage)” değişken olarak kullanılmıştır. Bunlarla birlikte ülkelerin demokratik seviyelerini ölçmek amacıyla The Economist grubuna bağlı araştırma ve analiz ünitesi olan The Economist Intelligence Unit tarafından hazırlanan ve bağımlı değişkenleri açıklama olasılığı yüksek olan “Demokrasi Endeksi”, modellerde kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin yapılan kodlama ve veri kaynağı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Değişkenler ve Veri Kaynağı

Kod	Değişken	Veri Kaynağı
SIGI	Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (Social Institutions and Gender Index)	OECD
DIF	Aile İçinde ayrımcılık (Discrimination in the family)	OECD
RFI	Kısıtlı fiziksel bütünlük (Restricted physical integrity)	OECD
RARA	Üretken ve finansal kaynaklara kısıtlı erişim (Restricted access to productive and financial resources)	OECD
RCL	Kısıtlanmış sivil özgürlükler (Restricted civil liberties)	OECD
WIP	Kadın Parlamenterlerin Oranı (Women in politics)	OECD
DI	Demokrasi Endeksi (The Democracy Index)	The Economist Intelligence Unit

Bu çalışmada bağımsız değişken olarak ele alınan WIP’in, SIGI ve SIGI’nın alt boyutları olan DIF, RFI, RARA, RCL üzerindeki etkisini incelemek amacıyla En Küçük Kareler (EKK) yöntemine dayalı beş farklı regresyon modeli kurulmuştur. Söz konusu modeller aşağıdaki gibidir:

² 2021 yılı itibariyle ülkelerin en güncel verileri 2019 yılına aittir.

³ 120 ülke bulunmasının nedeni, kalan 60 ülkenin, bir veya daha fazla gösterge için eksik veriler nedeniyle sıralanmamasıdır.

⁴ Bu ülke profillerine ve ülkelerin bölgeler üzerinden kategorize edilmiş bilgilerine <https://www.genderindex.org/country-profiles/> adresinden ulaşılabilir.

⁵ Kadın parlamenterler, Parlamentonun ulusal alt veya tek meclislerinde yer alan kadınların payıdır ve bu pay toplam parlamenterlerin yüzdesi olarak ölçülmektedir (OECD, 2021b).

$$\text{SIGI}_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \text{WIP}_{i,t} + \beta_2 \text{DI}_{i,t} + e \quad (1.1)$$

$$\text{DIF}_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \text{WIP}_{i,t} + \beta_2 \text{DI}_{i,t} + e \quad (1.2)$$

$$\text{RFI}_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \text{WIP}_{i,t} + \beta_2 \text{DI}_{i,t} + e \quad (1.3)$$

$$\text{RARA}_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \text{WIP}_{i,t} + \beta_2 \text{DI}_{i,t} + e \quad (1.4)$$

$$\text{RCL}_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \text{WIP}_{i,t} + \beta_2 \text{DI}_{i,t} + e \quad (1.5)$$

Yukarıda yer alan modellerde SIGI, DIF, RFI, RARA ve RCL bağımlı değişkenleri, β_0 sabit katsayısı, β_1 bağımlı değişken WIP'in katsayısını, β_2 tüm modellerde kontrol değişkeni olarak yer alan Demokrasi Endeksini ve e hata terimini ifade etmektedir.

Analizlerde kullanılan değişkenlere ilişkin basıklık ve çarpıklık (Skewness ve Kurtosis), ortalama, minimum ve maximum değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

<i>Değişkenler</i>	<i>N</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Ortalama</i>	<i>Skewness</i>	<i>Kurtosis</i>
WIP	120	0,00	61,30	24,117	0,425	-0,097
SIGI	120	8,10	64,00	29,504	0,645	-0,572
DIF	120	0,10	89,90	39,308	1,016	0,271
RFI	120	4,20	56,90	21,230	0,711	0,433
RARA	120	2,10	77,70	26,504	0,696	0,518
RCL	120	3,60	75,80	28,410	0,919	0,008
DI	120	1,13	9,87	5,877	-0,267	-0,647

Tablo 2'ye göre çalışmada yer alan ülkelerde kadın parlamenter oranı (WIP) 0 ile %61.3 arasında değişmektedir. Bununla birlikte SIGI endeks değeri 8.10-64, DIF endeks değeri 0.10-89.9, RFI endeks değeri 4.20-56.90, RARA endeks değeri 2.10-77.70 arasında ve DI değeri ise 1.13-9.87 değişmektedir. Regresyon analizinde kullanılacak verilerin normal dağılım koşulunu sağlamak için hesaplanan Skewness ve Kurtosis değerleri 0.008 ve 1.016 arasında değişmektedir.

Bulgular

Aşağıda yer alan Tablo 3'te WIP ile DI, SIGI ve alt boyutları DIF, RFI, RARA, RCL arasındaki korelasyon katsayıları yer almaktadır.

Tablo 3: Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları

Değişken	WIP	SIGI	DIF	RFI	RARA	RCL	DI
WIP	1						
SIGI	-,454**	1					
DIF	-,280**	,912**	1				
RFI	-,367**	,713**	,571**	1			
RARA	-,359**	,791**	,597**	,542**	1		
RCL	-,532**	,790**	,656**	,409**	,448**	1	
DI	,298**	-,589**	-,460**	-,518**	-,540**	-,473**	1

** Korelasyon katsayısı %1 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3'te yer alan sonuçlara göre WIP ile diğer değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Buna göre WIP ile SIGI arasında -0.454, DIF ile -0.280, RFI ile -0.367, RARA ile -0.359, RCL ile -0.532 ve DI ile 0,298 düzeyinde korelasyon ilişkisi olduğu görülmektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 4'te yapılan regresyon analizinden elde edilen sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 4: Regresyon Analizi Sonuçları

	Bağımlı Değişken				
	SIGI _{it} Model (1)	DIF _{it} Model (2)	RFI _{it} Model (3)	RARA _{it} Model (4)	RCL _{it} Model (5)
Sabit Katsayı	57,003**	69,172**	39,661**	56,027**	59,257**
WIP _{i,t}	-,347**	-,263*	-,207**	-0,301**	-,602**
DI _{i,t}	-3,253**	-4,000**	-2,287**	-3,787**	-2,778**
F testi(sig.)	44,494(0,00)	17,853(0,00)	27,311(0,00)	29,439(0,00)	37,665(0,00)
Adj.R2	,422	,221	,307	,323	,381
N	120	120	120	120	120

*,** Katsayı t testine göre istatistiksel olarak %10 ve %1 düzeyinde anlamlıdır.

Model 1.1'de R² değeri 0.422 ve F değeri 44.494 (p<0,01) olarak elde edilmiştir. Bu modelde bağımsız değişken olarak yer alan WIP'in ($\beta_1 = -0.347$; p<0,01) ve kontrol değişkeni DI'nın ($\beta_2 = -3.253$; p<0,01), SIGI bağımlı değişkenini negatif yönlü ve t testine göre %1 önem düzeyinde anlamlı şekilde etkilediği görülmektedir.

Model 1.2'de R² değeri 0.221 ve F değeri 17.853 (p<0,01) olarak elde edilmiştir. Bu modelde bağımsız değişken olarak yer alan WIP'in ($\beta_1 = -0.263$; p<0,1) negatif yönlü ve t testine göre %10 önem düzeyinde ve kontrol değişkeni DI'nın ($\beta_2 = -4.000$; p<0,01), negatif yönlü ve t testine göre %1 önem düzeyinde DIF bağımlı değişkenini etkilediği görülmektedir.

Model 1.3'de R² değeri 0.307 ve F değeri 27.311 (p<0,01) olarak elde edilmiştir. Bu modelde bağımsız değişken olarak yer alan WIP'in ($\beta_1 = -0.602$; p<0,01) ve kontrol değişkeni DI'nın ($\beta_2 = -2.287$; p<0,01), RFI bağımlı değişkenini negatif yönlü ve t testine göre %1 önem düzeyinde anlamlı şekilde etkilediği görülmektedir.

Model 1.4'te ise R^2 değeri 0.323 ve F değeri 29.439 ($p < 0,01$) olarak elde edilmiştir. Bu modelde bağımsız değişken olarak yer alan WIP'in ($\beta_1 = -0.301$; $p < 0,01$) ve kontrol değişkeni DI'nın ($\beta_2 = -3.787$; $p < 0,01$), RARA bağımlı değişkenini negatif yönlü ve t testine göre %1 önem düzeyinde anlamlı şekilde etkilediği görülmektedir.

Tablo 4'de yer alan son model (1.5) sonuçlarında ise R^2 değeri 0.381 ve F değeri 37,665 ($p < 0,01$) olarak elde edilmiştir. Bu modelde bağımsız değişken olarak yer alan WIP'in ($\beta_1 = -0.301$; $p < 0,01$) ve kontrol değişkeni DI'nın ($\beta_2 = -2,778$; $p < 0,01$), RCL bağımlı değişkenini negatif yönlü ve t testine göre %1 önem düzeyinde anlamlı şekilde etkilediği görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bir toplumda cinsiyete dayalı asimetrik güç ilişkilerinin kurulumunda ayrımcı toplumsal kurumlar belirleyicidir. Her toplumun kendi özgüllüğü içerisinde bakıldığında, ayrımcı sosyal kurumlar toplumsal alanda kadın ve kız çocuklarının istihdam, eğitim, sağlık, adalet gibi kalkınma alanlarında dezavantajlı durumda olmalarına neden olur. Dünya çapında 180 ülkede kadınların toplumsal alanda yaşadığı ayrımcılığı ortaya koymaya yönelik OECD tarafından oluşturulan SIGI endeksi ayrımcı sosyal kurumların dört boyutunu (alt endeks) içermektedir. Bunlar çocuk evliliği- ev sorumluluğu-boşanma- miras alt başlıklarında aile içinde ayrımcılık; kadına karşı şiddet- kadın sünneti- kayıp kadınlar- üreme özerkliği alt başlıklarında kısıtlı fiziksel bütünlük; arazi varlıklarına güvenli erişim- arazi dışı varlıklara güvenli erişim- resmi finansal hizmetlere güvenli erişim- işyeri hakkı alt başlıklarında üretken ve finansal kaynaklara kısıtlı erişim ve yurttaşlık hakları- siyasi ses- hareket özgürlüğü- adalete erişim alt başlıklarında kısıtlanmış sivil özgürlüklerdir. Dolayısıyla SIGI endeksinin bir ülkede ayrımcı sosyal kurumlardan kaynaklı olarak kadınların toplumdaki dezavantajlı durumunu ortaya koyan kapsamlı endekslerden biri olduğu ileri sürülebilir.

Bu çalışmada ülkelerin siyasette kadınların karar alma mercilerindeki temsil durumunu veren parlamentodaki kadın oranlarının, ülkelerin SIGI endeksindeki yerine etkisi incelenmiştir. Kadınların siyasete katılımın bağımsız değişken olarak ele alınmasının en önemli iki nedeni; siyasetin cinsiyet eşitsizliğinin hem en iyi gözlenebileceği alanlardan biri olması hem de toplumsal alanda bir karar alma mekanizması olarak toplumdaki güç ilişkilerinin dağılımında belirleyici olması açısından kilit rol oynamasıdır. Ekonomik kalkınma açısından literatürdeki olgusal verilere bakıldığında; bir ülkede kadınların siyasete katılımı arttıkça ekonomik kalkınma düzeyinin de arttığı görülmektedir (Altuzarra vd., 2021; Xu, 2015). Yine birçok çalışma kadınların; adalet ve eşitlik, dış ilişkiler, ekonomi, askeri ve adalet ile ilgili konularda erkeklerden daha farklı bakış açısına sahip olduklarına işaret etmektedir (Devlin ve Elgie, 2008; Devi ve Lakshmi, 2005; Waring vd., 2000). Dolayısıyla ekonomik, toplumsal, siyasal kaynakların adil dağılımı açısından kadınların siyasete katılımının önemi oldukça

büyükdür (Cahattopadhyay ve Duflo, 2004; Paxton, 1997; Panday, 2008). Bu durum da siyasete eşit katılımın doğrudan toplumsal adaleti sağlayan önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmada örneklem olarak; OECD veri bankasında yer alan ve verilerine ulaşılabilen 120 ülke baz alınmıştır. Ülkelerin kadın parlamenter oranlarının, Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (SIGI) ve dört alt endeksi üzerindeki etkisini incelemek amacıyla regresyon analizi kullanılmış ve 5 farklı regresyon modeli kurulmuştur.

Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde ülke parlamentolarındaki kadın oranı ile Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (SIGI) ve alt boyutları arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre, kadınların siyasetteki temsil oranı arttıkça ayrımcı sosyal kurumlar aracılığıyla ortaya çıkan dezavantajlılık durumunun azaldığı tespit edilmiştir. Öte yandan çalışmada yapılan analiz sonuçlarına göre, söz konusu ülkelerin parlamentolarındaki kadın temsilci oranları arttıkça, SIGI endeksinin alt boyutlarını içeren aile içinde ayrımcılık, kısıtlı fiziksel bütünlük, üretken ve finansal kaynaklara sınırlı erişim ile kısıtlanmış sivil özgürlükleri niteleyen olumsuzlukların azalacağı ileri sürülebilir.

Dolayısıyla bir ülkede kadınların siyasette görünürlüğü arttıkça ve siyaset alanında daha fazla kadın yer almaya başladıkça o ülkenin SIGI'daki yerinin iyileşmesi ve o ülkedeki resmi ve gayri resmi yasalar, sosyal normlar ve uygulamalar açısından kadınlara karşı uygulanan ya da uygulanagelen ayrımcılığın azalması beklenebilir. Bununla birlikte kadınların siyasal alandaki artan varlığı, kadınların karar verme gücünü sınırlayan ve hane ve aile içindeki statülerini küçümseyen sosyal kurumları ve bu kurumların etkisini azaltacaktır. Ayrıca kadınların ve kızların bedenleri üzerindeki kontrollerini sınırlayan, kadınların savunmasızlığını artıran ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik tutumları normalleştiren sosyal kurumlar ile kadınların kritik üretken ve ekonomik kaynaklara ve varlıklara sınırlı erişimini ve bunlar üzerindeki denetimini vurgulayan sosyal kurumların varlığı da tartışılmaya başlanacaktır. Nihayet, kadınların siyasal alandaki artan görünürlükleri kadınların kamusal alana erişimini, siyasi seslerini ve kamusal yaşamın tüm yönlerine katılımlarını kısıtlayan ayrımcı yasaları ve uygulamaları da azaltacak ve ortadan kaldıracaktır. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretim döngüsünün kırılmasında ve toplumların gelişmişlik ve kalkınmışlık seviyesinin yükseltilmesinde siyasette kadın temsilinin kilit rol üstendiği görülmektedir.

Son olarak ifade etmek gerekirse, çalışmada 2019 yılına ait eksiksiz verisi olan 120 ülke verisi kullanılması; çalışma kapsamında yer alan ülkelerin kendi iç dinamiklerinin göz önünde bulundurulmaması ve nihayet kadınların parlamentodaki etkinlik düzeyinin tartışma dışında tutulması çalışmanın başlıca sınırlılıklarıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- T.M.A., S.K.T.; Veri Toplama- T.M.A., S.K.T.; Veri Analizi/Yorumlama- T.M.A., S.K.T.; Yazı Taslağı- T.M.A., S.K.T.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi T.M.A., S.K.T.; Son Onay ve Sorumluluk- T.M.A., S.K.T.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- T.M.A., S.K.T.; Data Acquisition- T.M.A., S.K.T.; Data Analysis/Interpretation- T.M.A., S.K.T.; Drafting Manuscript- T.M.A., S.K.T.; Critical Revision of Manuscript- T.M.A., S.K.T.; Final Approval and Accountability- T.M.A., S.K.T.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar/References

- Acker, J. (1990). A Theory of Gendered Organisations. *Gender and Society*, 4 (2), 139-158.
- Acker, J. (1992). From Sex Roles to Gendered Institutions. *Contemporary Sociology*, 21 (5), 565-69.
- Aktan, C.C & Vural, T. (2005). Kurallar ve Kurumların Sosyolojik Temelleri Üzerine Bir İnceleme: Terminoloji ve Tipoloji, Kurumsal Sosyoloji, Kurallar, Kurumlar ve Düzen, (ed: C.C.Aktan). Kurumsal Araştırmalar Serisi: No 1 SPK Yayını.
- Altuzarra, A., Gálvez-Gálvez, C., & González-Flores, A. (2021). Is Gender Inequality a Barrier to Economic Growth? A Panel Data Analysis of Developing Countries. *Sustainability*, 13(1), 367.
- Aydın, M. (2005). Değerler, Normlar, Kurumlar. Kurumsal Sosyoloji, Kurallar, Kurumlar ve Düzen, (ed: C.C.Aktan) Kurumsal Araştırmalar Serisi: No 1 SPK Yayını.
- Bayeh, E. (2016). The Role of Empowering Women and Achieving Gender Equality to The Sustainable Development of Ethiopia. *Pacific Science Review B: Humanities and Social Sciences*, 2(1), 37-42.
- Boyd, M. (1998). Gender Inequality: Economic and political Aspects. New Society: Sociology for the 21st Century. (Ed.: R.J.BRYM). Toronto: Harcourt Brace&Company,
- Busse, M., & Spielmann, C. (2006). Gender Inequality and Trade. *Review of International Economics*, 14(3), 362-379.
- Chattopadhyay, R. & E. Duflo (2004), "Women as Policy Makers: Evidence from a Randomized Policy Experiment in India," *Econometrica* 72(5), 1409-1443.
- Coleman, I. (2004). The Payoff from Women's Rights. *Foreign Aff.*, 83, 80.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayırıcılığının Sosyolojik Açından İncelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44, 511, 12-27
- Devi, D. S., & Lakshmi, G. (2005). Political Empowerment of Women in Indian Legislature: A Study. *The Indian Journal of Political Science*, 75-92.
- Devlin, C., & Elgie, R. (2008). The Effect of Increased Women's Representation in Parliament: The case of Rwanda. *Parliamentary Affairs*, 61(2), 237-254.
- Dimitrova-Grajzl, V., & Obasanjo, I. (2019). Do Parliamentary Gender Quotas Decrease Gender Inequality? The Case of African Countries. *Constitutional Political Economy*, 30(2), 149-176.

- Duflo, E. (2012). Women Empowerment and Economic Development. *Journal of Economic literature*, 50(4), 1051-79.
- Fichter, J. (1994). *Sosyoloji Nedir?*. Nilgün elebi.(ev.). Ankara: Atilla Kitabevi.
- Henslin, J.M. (2003). *Social Problems*. New Jersey: Prentice Hall.
- Hessami, Z., & Da Fonseca, M. L. (2020). Female Political Representation and Substantive Effects on Policies: A Literature Review. *European Journal of Political Economy*, 63, 101896.
- Jayachandran, S. (2015). The Roots of Gender Inequality in Developing Countries. *Economics*, 7(1), 63-88.
- Naz, A., & Ahmad, W. (2012). Socio-Cultural Impediments to Women Political Empowerment in Pakhtun Society. *Academic Research International*, 3(1), 163.
- Norris, P., & Inglehart, R. (2004). *Cultural Barriers to Women's Leadership: A Worldwide Comparison*. *Journal of Democracy*, 14, 1-29.
- OECD (2021a). Social Institutions and Gender (indicator). doi: 10.1787/7b6cfcf0-en (Erişim tarihi: 01 Kasım 2021)
- OECD (2021b). Women In Politics (indicator). doi: 10.1787/edc3ff4f-en (Erişim tarihi: 01 Kasım 2021)
- Panday, P. K. (2008). Representation Without Participation: Quotas for Women in Bangladesh. *International Political Science Review*, 29(4), 489-512.
- Parsons, T. (1951). *The Social System*. England: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Paxton, P. (1997). Women in National Legislatures: A Cross-National Analysis. *Social Science Research*, 26(4), 442-464.
- Rivas, M. F. (2013). An Experiment on Corruption and Gender. *Bulletin of Economic Research*, 65(1), 10-42.
- Sullivan, T.J. (2003). *Introduction to Social Problems*. Boston: Pearson Education.
- Türkkahraman, M. (2009). Teorik ve Fonksiyonel Açından Toplumsal Kurumlar ve Kurumlararası İlişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 14, 25-46.
- UNICEF (2017). *Glossary of Terms and Concepts*. UNICEF: Regional Office for South Asia.
- Xu, L. (2015). Effects of Female Political Participation on Economic Growth: Evidence From Asian Countries. Master Thesis. Lund, Sweden: Lund University.
- Waring, M; Greenwood, G & and Christine, P. (2000). *Politics: Women's Insight*. Geneva, Switzerland: Inter-Parliamentary Union.
- World Bank (2001). *Engendering Development: Through Gender Equality in Rights, Resources, and Voice*. Oxford: Oxford University Press and World Bank.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 16.08.2021

Kabul: 28.08.2021

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Bir *Cross-Dressing* Pratiği Olarak Askeri Üniforma Giyerek Poz Kesme: 1930-1940'lar

Posing in a Military Uniform as a Practice of *Cross-Dressing*: 1930-1940s

Özlem ŞİMŞEK¹

Öz

Gerek kurumsal arşivlerde gerek ise aile koleksiyonlarında yer alan birçok fotoğraf, askeri üniforma giyerek fotoğraf kamerası karşısında *cross-dressing* performansı gerçekleştiren kadınları gösterir. Sözü geçen fotoğraf örnekleri, Türkiye'de topyekûn militarizasyon programının hayata geçirildiği, kadınların siyasi haklarına kavuştuğu aynı zamanda fotoğraf çekme ve değiş tokuşunun bütünleşik bir uğraş olarak günlük yaşamda yer edindiği 1930 ve 1940'lı yıllara rastlar. 1930'larda Türk Tarih Tezi ile bağlantılı olarak üretilen "asker millet" söylemi, erkekleri devletin birincil yurttaşları olarak işaret ederken siyasi haklarını henüz kazanmış kadınları ise ikincil pozisyonda tanımlar. Bu makalenin amacı, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1946) siyasi erkin kadınlara biçtiği annelik ve eşlik rollerinin tezahürü olan "modern Türk kadını" stereotipi ile açıkça çelişen sözü geçen fotoğrafları, önce dönemin toplumsal ve politik koşulları bağlamında, ardından da *cross-dressing* ve fotoğraf teorileri ışığında okuyarak ve yorumlayarak bazı sorulara cevap bulmaya çalışmaktır: Bu özportreler, kadınların kendilerinin de asker olarak ulusa hizmet edebilecekleri iddialarının tezahürleri olarak mı okunmalıdır? Yoksa dönemin resmi söylemi içinde ikincil olarak tanımlanan toplumsal konumlarının dışına çıkmaya dair arzularının temsilleri olarak mı değerlendirilmelidir? Karşı cinsin kılık kıyafetine girme, işaretlerini üstlenme anlamına gelen *cross-dressing*, kimlik mefhumunu ikili karşıtlarla düşünmektense onu yeniden imlemeye açık kılan bir performans biçimi olarak teorileştirilir. Bu bağlamda fotoğraflarda görülen kadınlar, *cross-dressing* içinde askeri üniforma ile poz kesme yoluyla "ideal asker erkek" imgesini oluşturan kahramanlık, mücadecilik, cesaret, gurur, haysiyet gibi nitelikleri üstlenmeye, dolayısıyla kadınsılığı, öznelliklerini ve kimliklerini yeniden tanımlamaya girişmiş olabilirler mi? Aynı zamanda bu performanslar, askerliğe ve onunla özdeş olan yerleşik erkeklik mitolojisine sataşma ve bu mitolojinin paradisi olarak da değerlendirilebilir mi?

Anahtar Kelimeler

Fotoğraf, *Cross-Dressing*, Özportre, Modern Türk Kadını, Askeri Üniforma

Abstract

Many photographs in both institutional archives and family collections show women *cross-dressing* in military uniforms. These photographs were taken 1930s- 1940s, when a total militarization program was implemented in Turkey, women gained their political rights, and photography and exchanging photographs took place in daily life as an integrated habit. At the same time the "military nation" discourse, produced in connection with the Turkish history thesis in the 1930s, refers to men as the primary citizens of the state, and defines women who have just won their political rights in a secondary position. The purpose of this article is to try to find answers to some questions by analyzing these photographs, which clearly contradict the stereotype of the "modern Turkish woman", in the context of the social and political conditions of the period, and *cross-dressing* and photography theories: Could these self-portraits be considered as manifestations of women's claims that they can serve to the nation as soldiers, or as representations of their desire to step out of their given social positions. *Cross-dressing* is theorized as a form of performance that makes the notion of identity open to re-signification rather than thinking in terms of binary opposites. Could it be that women have tried to redefine their

¹ Sorumlu Yazar: Özlem Şimşek (Dr. Öğretim Üyesi), İstanbul Topkapı Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye E-mail: ozlemsimsek@topkapi.edu.tr ORCID: 0000-0002-3656-8680

Atf: Simsek, O. (2022). Bir *Cross-Dressing* pratiği olarak askeri üniforma giyerek poz kesme: 1930-1940'lar. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 24, 139-157. <https://doi.org/10.26650/iukad.2022.983688>

femininity, subjectivity and identities by assuming the qualities that make up the ideal soldier male image such as heroism, strife, courage, pride and dignity? At the same time, can these performances be considered as a parody of the militarism and the established mythology of masculinity?

Keywords

Photography, Cross-Dressing, Self-portrait, Modern Turkish Woman, Military Uniform

Giriş

1930 ve 40'lı yıllardan bugüne ulaşan birçok fotoğraf, askeri üniforma¹ giyerek fotoğraf kamerası karşısında poz veren kadınları gösterir. Gerek kurumsal arşivlerde gerek ise aile koleksiyonlarında² yer alan bu fotoğraflar, fotoğraf stüdyoları ile bahçe ve balkon gibi, özel alanların kamusal alana açıldığı ara bölümlerde çekilmiştir. Fotoğrafı çeken ile poz veren aynı kişi olmasa da öznellik ve kimliğe dair temel beyan poz verene ait olduğu için sözü geçen fotoğraflar, özportre olarak değerlendirilerek birlikte ele alınmıştır.

Askeri üniforma giyerek poz veren kadınların eylemlerini bir *cross-dressing*³ performansı yani “Karşı cinsin kılık-kıyafetini giyme, işaretlerini üstlenme olarak ele almak yerinde ve doğru mudur?” sorusunun cevaplandırılması gereklidir. Askerlik, modern ulus devletlerde erkek yurttaşlığın görevlerinden biri olarak çizilir. Ulus devlet, erkeklerin eşit olarak ödev ve görevlerini yerine getirdikleri toplumsal anlaşmaların bütünü olarak inşa edilirken askerlik, kadın olarak cinsiyetlendirilen vatani korumak için erkeklerin yerine getirmesi gereken temel görev olarak tanımlanır. Bunun yanında modern ulus devlet ve üyelerinin nezdinde “gerçek ve tam bir erkek” mertebesine ulaşmak için de askerlik görevini yerine getirmek bir ön koşul olarak konulur. Asker erkek stereotipi, aynı zamanda bir toplumsal cinsiyet kategorisi olarak erkekliğe atfedilen cesaret, gözü peklik, savaşçılık, haysiyet, onur vb. gibi nitelikleri de kendinde toplar. 1930'lu yıllar sonrasında ise resmi söylem tarafından askerlik ve Türk kimliği arasında kurulan özdeşlik dile ve günlük yaşama nüfuz eder. 1955 yılında ilk kez sınırlı sayıda kız öğrenci alacak olan harp okulları, bu çalışmanın örneklem grubunu oluşturan fotoğrafların çekildiği 1930'lu ve 1940'lı yıllarda henüz kız öğrenci kabul

¹ Bu makale yazılırken ulaşılabilen fotoğraflarda kadınların giydikleri askeri üniformaların zorunlu askerliklerini yapan er üniformaları olmadığı askeri okul öğrencilerine ya da farklı rütbelerdeki subaylara ait üniformalar olduğu görülmüştür. Kadınların bu üniformalara ulaşabilme olanakları göz önüne alındığında ya aile üyesi olan subayların üniformalarını giydikleri ya da subay ailelerinin dostları ve yakınları olduklarını düşünmek mümkün görünmektedir.

² Bu makalede alıntılan askeri üniforma ile *cross-dressing* performansı gerçekleştiren kadın fotoğraflarının ikisi Akkasah Fotoğraf Arşivi'nde yer almaktadır. Akkasah Fotoğraf Arşivi Türkiye Koleksiyonu'nda dört adet sözü geçen performansları gösteren fotoğraf yer alır. Makalede bahsedilen diğer fotoğraflar yazarın koleksiyonundadır. Toplamda bugüne kadar 32 adet fotoğrafa ulaşılmıştır.

³ *Cross-dressing*, karşı cinsin kıyafetlerini giyinme ve onun işaretlerini üstlenme anlamını kapsayacak şekilde, bütünlüklü bir kimlik geçişini tarif eder. *Cross-dressing* teriminin “çapraz giyinme” olarak Türkçe çevrisi yapılabilir ancak alıntılanan Türkçe metinlerde, kavramın çoğunlukla İngilizce olarak yer aldığı göz önünde bulundurularak orijinal şekliyle kullanımı uygun görülmüştür.

etmemektedir. Dolayısıyla askerliğin erkeklikle olan kültürel, toplumsal ve tarihsel bağı sözü edilen fotoğrafları, *cross-dressing* yani karşı cinsle atfedilen kılık kıyafete girme, onun işaretlerini üstlenme pratikleri olarak değerlendirmeyi uygun kılar.

Kadınları askeri üniforma ile *cross-dressing* içinde gösteren özportreler, kadınların kendilerinin de asker olarak ulusa hizmet edebilecekleri iddialarını yansıtıyor olabilir mi? Öte yandan sözü edilen özportreler, kadınların 1930'lu yıllarda Türkiye'de toplumun erkek ve asker millet özdeşliği bağlamında tanımlanmasıyla aşikâr hale gelen devletin gözündeki ikincil konumlarına karşı, temsil düzleminde bir tepki olma ihtimali de taşır. Bu sorulara cevap bulabilmek için dönemin koşullarına ve fotoğraflardaki performansların muhteşemiyatına yakından bakmak gerekir.

Yöntem

Bu makalede öncelikle Türkiye birinci kuşak kadın özgürlük hareketinin siyasi haklar mücadelesi sürecinde taraflar tarafından pazarlık kozu olarak kullanılan “askerlik” mevzu ele alınmıştır. Ardından Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kadınlık ve erkekliğin birer toplumsal cinsiyet kategorisi olarak inşa süreci değerlendirilmiş askerliğin ve erkekliğin kahramanlık, mücadelecilik, haysiyet gibi değerleri içeren bütünlük bir imge olarak kuruluşuna değinilmiştir. Son olarak da *cross-dressing* ve fotoğraf teorileri bağlamında bu performansların Türkiye'de kadınlara kimliklerini yeniden tanımlama, verili rollerinin dışına çıkma, yukarıda sözü geçen kahramanlık, mücadelecilik, haysiyet gibi nitelikleri üstlenme ile asker erkek imgesini parodisini yapma açısından sunduğu olanaklar değerlendirilmiştir.

Türkiye Birinci Kuşak Kadın Özgürlük Hareketinin Siyasi Haklar Mücadelesinde Pazarlık Kozu Olarak “Askerlik” Mevzu

Görsel 1, genç bir teğmeni ve teğmenin üniformasının parçası olan askeri palto ve şapkasını giyerek elleri cebinde poz veren genç bir kadını gösterir. Kadınların yerelde seçme ve seçilme hakkını⁴ kazandıkları ancak ulusal çerçevede henüz aynı hakla sahip olmadıkları 1932 yılında çekilen bu fotoğrafı, isminin Perihan olduğu anlaşılan kadının yanındaki erkeğin toplum ve aile içindeki konumuna ve iktidarına ortak çıkma arzusunun bir ifadesi olarak değerlendirmek mümkün müdür?

Görsel 1. Bilinmeyen Fotoğrafçı, 1932, Askeri şapka ve palto giymiş genç bir kadın ve askeri üniformalı teğmenin portresi. Fotoğrafın arkasında “Büyüklerimize iyi günlerimizin iyi hatırası. Perihan” yazılıdır. Fotoğraf: Yazarın Arşivi.

⁴ Türkiye'de kadınlara yerelde seçme seçilme hakkı 1930 yılında, ulusal çerçevede ise 1934 yılında verilmiştir.

Birinci kuşak Türkiye kadın özgürlük hareketinin siyasi hakları elde etmeye yönelik olarak yürüttüğü mücadele sürecinde temel vatandaşlık görevleri olarak tanımlanan askerlik ve oy kullanma, “biri olmadan diğeri olmaz” ikiliği içinde ele alınarak hem feminist kadınlar siyasi erk tarafından karşılıklı koz olarak öne sürülür. Siyasi haklar için mücadele veren, öğretmen ve yazar Nezihe Muhiddin önderliğindeki Kadınlar Halk Fırkası kuruluş izni için Ankara’ya başvurduğunda, sekiz aylık uzun bir sessizlikten sonra 1924 yılının ilk günlerinde red cevabı alır ve partinin kuruluşu engellenir. Grup, “Türk Kadın Birliği” ismini alarak 1924 yılında derneğe dönüşür. Derneğin başkanlığını yürütecek olan Nezihe Muhittin ret cevabının nedenini parti tüzüğündeki “taşkın” maddelere bağlar. Muhiddin’in işaret ettiği taşkın maddelerden biri de kadınların “askerlik yapma” önerisidir: (Muhiddin, 2016, s.101).

Kadın Halk Fırkası’nın tüzüğünde yer alan “kadınların da askerlik yapacağı vurgusu” toplumsal ve siyasal gücü paylaşmaya dair bir pazarlık kozu olarak değerlendirilebilir. İktidarı rahatsız eden asıl taşkınlık ise aslen birliğin nizamnamesinin ikinci maddesinde yer alan “kadınların siyasal haklarını alacaklarına” dair vurgu ve talepleridir. Yaprak Zihnioğlu, Türk Kadın Fırkası’nın kurucuları ve üyeleri kadınların “hem kadın hakları hem de ulusal inşa alanında siyasal ve toplumsal gücün paylaşımı” talepleri ile ortaya çıkmalarının reddin ana nedeni olduğunu vurgular (Zihnioğlu, 2013, s.149).

Kadınların askerlik mevzusu, kadınların siyasi haklar kazanmasının karşısında olan isimler tarafından da koz olarak öne sürülecektir. 1927 yılında Askerlik Kanunu Meclis’ten geçerken bu yükümlülüğü erkeklerle sınırlayan ilk madde üzerinde yaşanan tartışmada Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Bey kadınların seçme ve seçilme hakkı mücadelesine atıfta bulunarak kadınların da askerlik yapabileceğinin değerlendirilip değerlendirilmediğini sorar. (TBMM Zabıt Ceridesi, s.385) Dönemin Milli Savunma Bakanı Recep (Peker) Bey ise konuyla ilgili yaptığı konuşmada “Milli mücadelede... Türk kadınların bülen siması kendi erkek vatandaşları arasında asil bir irtisam halinde müşahade edilir” sözleriyle kadınların yerini erkeklerin yanı olarak işaret edip ardından da “Eğer kadınlar Türk vatani ile bu kadar ilgiliyseler önce askerlik yaparlar” diyerek

bu sefer askerlik meselesini bir siyasi haklar karşıtı koz olarak kendisi kullanır (TBMM Zabıt Ceridesi, s.385). Aslen Recep Peker'in kadınları cumhuriyetin eşit yurttaşları konumuna değil de erkeğin yanına sima olarak yerleştirmesi yeni cumhuriyetin dönemi içindeki resmi görüşünün yansıması olarak değerlendirilebilir.

Kadınların askerlik yapıp yapamayacaklarına dair tartışma, 1934 yılında kadınlar seçme ve seçilme hakkına kavuştuktan sonra da devam eder. Cumhuriyet Gazetesi, dönemin ünlü isimleriyle yaptığı ankette “Kadın asker olabilir mi?” diye sorar. Makalenin isimsiz yazarı, “Kadınlara seçme seçilme hakkı verildiği bu günlerde madem her sahada kadınlar erkeklerden ayırsız o zaman askerlik de edebilirler” diyerek giriş yapsa da zaten “kurtuluş savaşında kadınların erkeklerle omuz omuza mücadele” verdiğine değindikten sonra anketin nihai sonucunu “fikirler kadının cephede değil cephe gerisinde askerlik etmesi esasında toplanıyor” diyerek açıklar (Cumhuriyet, 14-Aralık-1934, s.1). Gazete, cephe gerisi askerlik tanımıyla, kadınlara kamusal alanı değil ev ve aile içinde annelik, eşlik ve destekçilik gibi ikincil pozisyonları işaret eden resmi dili askeri terimlerle yeniden kurar. Kadınlara, onların seçme seçilme hakkını elde etmelerine rağmen iktidarın savaşçı erkek imgesi etrafında erkeklerde toplandığını, kadınların temel görevinin ise aile kurmak, analık ve eşlik gibi erkeklerin sessiz destekçiliği olduğuna işaret eder.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kadınlık ve Erkeklik

Askeri üniforma giyerek *cross-dressing* performansları gerçekleştiren kadınların bugüne ulaşan fotoğraf örnekleri, Türkiye'de topyekûn militarizasyon programının hayata geçirildiği, kadınların siyasi haklarına kavuştuğu aynı zamanda fotoğraf çek-tirme ve değiş tokuşunun bütünleşik bir uğraş olarak günlük yaşamda yer edindiği 1930'lu ve 1940'lu yıllara rastlar.⁵ Görsel 2, kadınlar siyasi haklarına kavuştuktan ve aynı zamanda asker millet söylemiyle kadınların toplumsal konumlarının devlet tarafından ikincil olarak tanımlandığı bir dönemde 1938 yılında İstanbul'da çekilmiştir.

⁵ Batıda 1860 sonrasında yükselen fotoğraf kültürü Türkiye'de özellikle Müslüman kadınların ahlaki ve dini kurallar açısından fotoğraf çekilmeleri hoş karşılanmadığı için yerleşik bir kültüre dönüşmez. Saray mensubu ve üst sınıftan kadınların ise fotoğraf çektikleri bugüne ulaşan fotoğraflardan bilinmektedir.

Görsel 2. Foto Erbay, 1938, Askeri üniformalı bir kadının stüdyo fotoğrafı. Fotoğraf: Fotoğraf: Akkasah Fotoğraf Arşivi. (Akkasah: Center for Photography ref3872)

Cumhuriyet'in kuruluş anından itibaren Türkiye'de kadınların toplumsal konumları birçok tutarsızlığı bir arada barındırır ve bahsi geçen *cross-dressing* fotoğrafları da bu tutarsızlıkların eseri olarak değerlendirilebilir. 1930'larda kadınların hem günlük yaşamında hem de aile içindeki konumlarında görece iyileşme yaşanmış, talak ve çok eşlilik 1926 Medeni Kanunu ile yasal olarak ortadan kalkmış, kadınlar 1930-1934 arasında siyasi haklarına kavuşmuş olmalarına rağmen devletin gözünde yurttaş olarak konumları ikincildir. Yaprak Zihnioğlu'nun işaret ettiği gibi Erken Cumhuriyet Dönemi'nde siyasi gücü elinde bulunduran devlet yöneticileri, kadın hakları meselesini “modernleşme/çağdaşlaşma programının simgesi” olarak değerlendirip daha çok bunun “araçsal yönüne” önem vermiş, sürecin kendileri tarafından çizilen sınırlar dahilinde gerçekleşmesini arzu ederek siyasal ve toplumsal gücü kadınlarla paylaşmaya niyetli davranmamışlardır (Zihnioğlu, 2013, s. 148-149).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde siyasi erk kadınların Türk kimliğini saklı tutarak modernleşmesini, kılık-kıyafetinde reformu, eğitim almasını desteklemekte ancak onları erkekler ile eşit yurttaşlar olarak toplumsal ve siyasi gücün paylaşımına ortak olarak kabul etmemekte onlara toplumsal görevler olarak annelik, eşlik ve erkeklerin sessiz destekçisi gibi ikincil konumları işaret etmektedir. Erkekler ise “savaşçı kahraman erkek” imgesi etrafında asıl iktidarın nihai sahibi olarak tanımlanmaktadır. Sancar, ulusu “eril tahayyülün inşası” olarak tanımlar. Sancar'ın belirttiği gibi modern ulus devletlerin kuruluşu kandaşlığa, kabileye, ailesel bağlara ve erkekler arası dayanışmaya ve ortaklaşmaya atıf yapan önermelerle ve tezlerle açıklanır (2013, s. 54). Ulusun üzerinde yaşadığı, onu besleyen toprak olarak vatan, dışı karakterle tanımlanır. Bu da ya ana olarak kutsallaştırılma ya da sevgili olarak erotikleştirme şeklinde cinsiyet metaforları üzerinden açıklanır. Erkekler hem vatani hem de ulusu korumak ve onun üzerinde süren yaşamın kurallarını koymakla görevli olarak tanımlanır (Najmabadi, 2000, s. 114-128). Ulusun eril yüzünün en belirgin göstereni de ulusun kurucusu ve kurtarıcısı olarak “kahraman savaşçı erkek” imgesidir. Dolayısıyla savaşçı erkek imgesi asıl iktidarın erkeklerin ellerinde olduğunun göstergesidir ve “geleneksel patriarkanın maskülen rollerini canlandırır” (Mayer, 2000, s.93). Kadınlar ise ulus içerisinde aile ve ev bağlamında anne ve eşlik konumları ile tanımlanır.

Osmanlı-Türk modernleşme serüveni de art arda gelen dönemler içinde farklı aşamalar geçirse de temelde “aile odaklı bir modernleşmedir.” Erkeklerle bu serüvende devlet yönetimi, onun inşası ve korunması görevleri biçilirken kadınlar, “ordu istihbarat, üst yargı, mülki idare, dış politika ve maliye gibi üst siyasal kararların alındığı” devletin stratejik kurumlarından dışlanmışlardır. Kadınların temel görevi ise aynı serüvende, aile kurmak yani annelik ve eşlik olarak tanımlanmaktadır (Sancar, 2013, s. 306-308). Sancar,

kadınların eş ve anne kategorileri ile işaret edilen toplumsal konumlarına bağlı rolleri ve stereotipleri “münevver kızlar ve modern ev kadınları” olarak tanımlar (Sancar, 2013, s. 111). Yalnız cumhuriyet modernleşmesi kadınları aile içinde konumlandırırken onlara modernleşmeci program etrafında “milletin öğretmenleri” ve “temsilcileri” gibi çeşitli roller ve sorumluluklar da tanımlar.

“Kadınlar, annelik dolayısıyla doğurganlık rolleri ile Kemalist milliyetçi projenin taşıyıcıları olmanın yanı sıra, yine aynı projenin bir taraftan ülke sınırları içinde yaygınlık kazanması (milletin öğretmenleri) öte taraftan da diğer milli devletler tarafından kabul görmesi için simgeleri (milletin vekilleri) haline gelmişlerdir” (Ağduk-Gevrek, 2000, s. 287).

Münevver kızların ve modern ev kadınlarının iyi anne, eş olabilmeleri ve milletin öğretmeni gibi simgesel rolleri üstlenebilmeleri için eğitilmeleri hususunda 1930'lu yıllardan itibaren toplumsal bir uzlaşma söz konusu olmakla birlikte meslek sahibi olmaları konusunda çekinceler söz konusudur. Kadınların eve kapatılmaları modernleşme projesi bağlamında hoş karşılanmazken kamusal alandaki varlıkları da her zaman cinsel endişeleri beraberinde taşır.

Türkiye’de kadınların siyasi haklarına kavuştukları 1930’lu yıllar aynı zamanda Türk tarih tezi ile bağlantılı olarak geliştirilen asker-millet özdeşliği yani Türklerin tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren asker ve savaşçı olduklarına dair geliştirilen resmi söylem tüm erkekleri “vatanın kahraman savaşçıları” olarak işaret ederken kadınları ikincil bir konuma hapseder. Aynı zamanda kadınları da vatan ile birlikte korunması gerekenler içine alarak pasif ve korunmaya muhtaç olarak tanımlar. Zorunlu askerliğin diğer bir yanı da “birinci sınıf vatandaşlığı erkek olarak tanımlamasının yanında erkeklige bir ilk adım, hatta erkekliğin olmazsa olmaz koşutu” olarak söylemleştirmesidir (Altınay, Bora, 2008, s. 144-145). Ayşe Gül Altınay, aynı zamanda askerliğin kadın ve erkeğin devletle olan ilişkileri üzerinden toplumsal eşitsizliği yeniden üreten karakterine dikkat çeker. Örneğin Türkçe’nin öğrenilmesi gibi devletin modern bireyden talep ettiği yetileri kazanarak askerlik sonrasında yüksek ücretli işlere ulaşım olanağı da bunlardan biridir. (2004, s. 78.) Topyekûn militarizasyon programı, erkekleri eşit yurttaşlar ve iktidarın sahipleri olarak kodlarken Erken Cumhuriyet Dönemi’nde subaylık, buna ilaveten saygın bir toplumsal konuma işaret eder. Subay imgesi, devletin önemli stratejik aygıtlarından biri olan ve aynı zamanda milli mücadeleyi kazanmış bir ordunun parçası olmanın getirdiği onur, kendine güven, güç ve “siyaset üstü” toplumsal konumla birlikte belirli bir ekonomik geliri ve yükselme potansiyelini de barındıran ayrıcalıklı bir imgedir (Güzeloğlu, 2016).

2.3. Türkiye’de Kamera Kültürünün Yükselişi ve “Kahraman Erkek” İle “Modern Aile Kadını” Temsilleri

1930 sonrasında fotoğraf kültürü Türkiye’de fotoğraf çekirtmeyi fotoğraf değiş tokuşunu ve albümler oluşturmayı içeren bütünsel bir uğraş olarak günlük yaşamın

içine girer. Aynı zamanda kolay kullanılan fotoğraf kameralarının amatörlere hizmet sunmasıyla kadınların ev içi ve günlük yaşamlarını gösteren karelerin sayısı da artar. Bu koleksiyonculuk ve değiş tokuş etkinliği, modern Türk kadını ve erkeği stereotiplerini yansıtan pozların tekrarını, yeniden üretimini ve toplumun geneline yayılmasını sağlar. Tekrar eden icra ve dolaşım, yerleşik toplumsal cinsiyet kodlarının fotoğraflar yoluyla etkisini sağlamlaştırarak stereotiplerin gücünü artırmasını sağlar.

Görsel 3. Bilinmeyen Fotoğrafçı, 1930'lar, Türkiyeli bir çiftin portre fotoğrafı. Fotoğraf: Akkasah Fotoğraf Arşivi (Akkasah: Center for Photography, ref172)

Roland Barthes'ın değindiği gibi fotoğrafın anlamı stereotiplere bağlıdır. Barthes'a göre fotoğraflar, “sadece anlamın hazır-yapım öğelerini şekillendiren stereotiplendirilmiş davranış stokunun varlığı sayesinde anlam ifade” eder (Barthes, 1977, 22). Dönemin gerek aile gerekse erkek ve kadın fotoğrafları, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde toplumsal olarak belirlenmiş erkek ve kadın konumlarının ve onlarla ilişkili stereotiplerin bilgisini taşır. Örneğin görsel 3, üniformasını onurla taşıyan bir yüzbaşı ve dönemin modasını yansıtan elbisesi, ayakkabısı, eldivenleri ve alagarson model kısa kesilmiş saçları ile modern bir kadından oluşan bir asker ailesini gösterir. Erkeğin kendine güvenli dik duruşunun yanında kadının bedeninin içe kapalılığı kadın ve erkeğin toplum içindeki konumlarının tezahürü olarak değerlendirilebilir. Toplum içindeki saygın konumuna işaret eden bir kılık kıyafet içindeki kadın, soylu, ağırbaşlı, uysal, temiz, narin, beyaz, ahlaklı gibi modern Türk kadını stereotipinin işaretlerini sergiler.

Görsel 4. Studio Foto Febus, 1936, Teğmen üniformalı genç bir erkek fotoğrafı. Fotoğraf: Fotoğraf: Akkasah Fotoğraf Arşivi (Akkasah: Center for Photography, ref172) Akkasah: Center for Photography, ref2051.

Akkasah Arşivi'nde yer alan 1930'lu yıllara ait genç bir erkek ve genç bir kadını gösteren fotoğraflar da toplumsal konum ve cinsiyetin kamera karşısında nasıl temsil edildiğiyle ilgili iki örnek olarak ele alınabilir. Her iki fotoğrafta da kılık kıyafet, cinsiyet işaretlerinin temel taşıyıcı simgeleridir. Görsel 4'de asker üniforması ve üniformanın omuzundaki işaretler fotoğraftaki genç erkeğin askeri rütbesinin yanı sıra toplum içindeki konumunu da tanımlar. Bu genç teğmen ileriye yönelmiş bakışları ve dik duruşu ile ordu gibi stratejik bir kurumun içinde yükselme potansiyeli taşımasının yanı sıra bir erkekten beklenen kararlılık, kendine güven gibi nitelikleri de sergiler. Üniforması içinde verdiği bu poz, onun hali hazırda kadınlardan ve sıradan orta sınıf erkeklerden görece üstün toplumsal konumunu yansıtır. Görsel 5'de görülen genç kadının elbisesi onun önce cinsiyetini ardından da sınıfını ve yaşını, vücudun hafif öne eğikliği ve belli belirsiz gülümsemesi de iffetinin işaretidir. Bu genç kadın, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde modernleşme programını benimsemiş orta sınıf bir aileye mensup genç bir kadını gösterir ve bu imge "münevver genç kız" stereotipine uyar.

Craig Owens'a göre fonksiyonu yönetim, ekonomi ve toplumsal cinsiyetin yerleşik düzenine uygun, "itaatkar" ve "uysal" ideolojik özneler üretmek olan stereotipin düzenini ve işleyişini bozmanın temel yolu, "yansıtıcı hile" olarak tanımladığı "poz kesme"dir. Stereotip, nasıl devinim halindeki bedeni sökerek onu "kesintili jestler" ve "poz dizileri" olarak yeniden üretiyorsa poz kesme de birini, ötekinin bakışına tam da talep ettiği şekilde donmuş bir imge olarak sunar. Böylece bakışın hareketsiz kılan gücünü onun üstüne geri yansıtır ve bakışı teslim olmaya zorlar. Poz ile yüzleştğinde bakışın kendisi hareketsiz kalır (1992, s. 194-198).

Görsel 5. Bilinmeyen Fotoğrafçı, 1930'lar, genç bir kadın portresi. Fotoğraf: Fotoğraf: Akkasah Fotoğraf Arşivi. (Akkasah: Center for Photography,ref1716)

Fotoğraf tekniğindeki gelişmeler, fotoğrafın ucuzlaması ve modernleşme programının kadınlara görece özgürlükler sağlamasıyla birlikte kendi imgesine sahip olma ayrıcalığı toplumun geniş kesimlerine yayılır. Fotoğrafın anlamını stereotipler yoluyla üretmesi, fotoğrafta görülen bir kişinin pozundan ve giyim kuşamından toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk ve din gibi kimlik işaretlerinin okunabiliyor olması, fotoğrafın stereotiplerin işleyişlerini kesintiye uğratma etkisini de üretebileceği anlamına gelir.⁶

“*Cross-dressing* performansları, kimliğin yerleşik işaretlerini belirleyen stereotipleri ve davranış kodlarını poz kesme yoluyla sökerler. Poz kesme, uysallaştırma pratiklerinin ekonomik olarak verimli olması beklenen toplumsal cinsiyetli bedenden taleplerini açığa çıkarır; stereotiplerin iktidar ilişkileri tarafından üretilmiş yapısına işaret eder ve yabancılaşma etkisi üretir. Yabancılaşma, stereotipin etkili olabilmesi için muhtaç olduğu doğallığın bir yanılısama olduğunun ortaya çıkmasıyla gerçekleşir. Poz kesme, normların ve stereotiplerin doğallık yanıltmacasını ifşa ederek inşa edilmişliklerini açığa çıkarır ve meşruiyetlerinin altını oyar” (Şimşek, 2018, s. 406-407).

Görsel 6'da askeri tören üniforması içinde görülen genç kadının *cross-dressing* performansı da kahraman erkek stereotipinin işaretlerini sergiler. Genç kadın, ileriye, geleceğe ve hedefe yönelmiş bakışları, bir eliyle tuttuğu kılıç kabzası ile saldırmaya hazır bir poz vermiştir. Ancak savaşçı erkek rolünün bir kadın tarafından oynanması bu rolün erkekliğe atfedildiğindeki doğallık yanıltmacasını da açığa çıkarır ve kültürel ve tarihsel olarak inşa edilmiş yapısını düşünmeye yönlendirir. Hem asker erkek stereotipine hem de kadın ve erkek kategorilerine dair bir yabancılaşma etkisi üretir.

⁶ 1980'lerde “postmodernizmin fotografik etkinliği” olarak tanımlan bu tarzın tarihi aslen Batı'da kamera kültürünün yükseldiği 1860'lı yıllara dek uzanır.

Görsel 6. Bilinmeyen Fotoğrafçı, 1931, Genç bir kadının askeri tören üniforması içinde portresi. Fotoğraf: Yazarın Koleksiyonu

***Cross-Dressing* ve Poz Kesmek**

Bir kişinin karşı cinsiyete atfedilen giysileri giymesi, bir cinsiyetin ötekine dönüşümü ve karşı cinsiyetin taklidi anlamlarına gelen *cross-dressing* kavramının kökeni, Yunan mitolojisine dayanır. 1990'lı yıllarda ise kavram, kimliğin diğer işaretlerinde de krizler üreterek bütünleşik bir kimlik dönüşümünü tanımlayacak şekilde teorileştirilir. Örneğin Judith Butler'a göre *cross-dressing*, "toplumsal cinsiyetin performatifliğini icra ederek" gözler önüne seren bir performanstır. (2014, s. 228). Ona göre toplumsal cinsiyetin *cross-dressing* yoluyla taklit edilişi, taklitçiliğin toplumsal cinsiyetin inşasındaki temel üretici mekanizmalardan biri olduğunu açığa çıkarır. Hem "dışavurumcu toplumsal cinsiyet modelini hem de hakiki toplumsal cinsiyet kimliği mefhumunu alaya" alır. Dolayısıyla kimlikleri "akışkan" ve "yeniden imlemeye" açık kılar (2014, s. 225-226). Majorie Garber da *cross-dressing* performansını sadece bir cinsiyet değişimi olarak ele almaz. Ona göre bu performanslar, "ikili ve karşıtlarla düşünme" üzerine inşa edilmiş sabit, değişmez, "bütün ve bileşik kimlik fikrine" dair krizler ortaya koyma potansiyeline sahip bir pratiktir (1997, s. 16). Garber'ın bahsettiği siyah-beyaz, kadın-erkek, zengin-fakir, Doğulu-Batılı, yaşlı-genç, cumhuriyetçi-muhafazakar gibi ayrımlar üzerinden oluşan doğal ve değişmez bir yapı olarak ele alınan kimlik düşüncesidir. *Cross-dressing* ise kadın-erkek ayrımını bulanıklaştırarak diğer ayrımların da sorgulanmasını sağlayabilir. Cherise Smith'e göre ise *cross-dressing* performansçısının oynadığı kimliğe anlık ya da uzun süreli geçişi, ötekinin hiyerarşik düzendeki gücünü sahiplenmek anlamına gelir (2011, s. 15). Bu geçişin güç ilişkilerindeki hiyerarşilerin bozulmasına işaret edip etmediği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Örneğin Low'un *cross-dressing* performanslarıyla ilgili fikri farklıdır:

"Cinsiyete dayalı kostümün kasıtlı olarak tersine çevrilmesini ve stereotipleştirmenin inşa edilmişliğini sorgulayan *cross-dressing* teorisinin aksine, ötekinin elbisesine bürünmenin, güç hiyerarşilerinin bozulmasına nadiren işaret ettiğini iddia ediyorum. Bunun yerine, problematik olarak onları güçlendirmeye doğru çalışır" (Low, 1989, s. 83).

Görsel 7. Bilinmeyen Fotoğrafçı, 1930'lar, Biri askeri üniformalı iki genç kadının portresi. Fotoğrafın arkasında eski harflerle “Anneme, Sen bana su-i vazife mi yaptığını söyledin. Kızın yeni vazifesine daha bugün başlıyor. Halime” yazılıdır. Fotoğraf: Yazarın koleksiyonu.

Bu tartışma *cross-dressing* performansları açısından önemli bir tartışmadır. Garber ve Smith, *cross-dressing* performansının kimliği ikili karşıtlar üzerinden düşünmede krizler yarattığını öne sürerken Low, aksine hiyerarşik olarak güçlü olanın gücünü pekiştirmesine yaradığını söyler. Halihazırda kültürel ve tarihsel olarak Batı Doğu'dan, erkek kadından, beyazlık siyahlıktan ve askerlik sivilikten hiyerarşik üstünlüğe sahip kategoriler olarak inşa edilmiştir. Görsel 7'deki bir kadının askeri üniforma giydiği *cross-dressing* performansı özelinde düşünüldüğünde, bu performans tarihsel ve toplumsal olarak güçlü, gözüpek, savaşçı ve onurlu olarak tanımlanan asker erkekliğin işaretlerinin üstlenilmesi nedeniyle askerlik, dolayısıyla erkekliğin hiyerarşik üstünlüğünün kabulü olarak okunabilir. Ancak fotoğraf erkeklikle özdeşleşmiş askerliği feminize eder ve geleneksel temsildeki yapısını bozar. Yarattığı toplumsal cinsiyet muğlaklığı ve maskülen asker erkek imgesinin bozulması, normallik hissini bulanıklaştırır. Aynı zamanda görsel 7'de isminin Halime olduğu anlaşılan genç kadının yanında poz veren kişinin toplumsal cinsiyetinin görünürdeki doğallığını da tartışmaya açar.

Görsel 8. Bilinmeyen Fotoğrafçı, 1930-1940'lar, Biri gelinlik, diğeri askeri üniforma giymiş iki kişinin portresi. Fotoğraf: Yazarın Koleksiyonu

Benzer bir bakış kayması asker üniforması giymiş bir kadın ve gelinlikli bir kadın ve kız çocuğunu gösteren görsel 8 için de geçerlidir. Fotoğraf, hem askerlik hem de “gelinlik” kategorisinin imlediği toplumsal rollere dair düşünmeye yönlendirir. Toplumsal hafızada gelinliğe atfedilen saflık, temizlik gibi niteliklerin yanı sıra kadınlığa atanan eşlik ve annelik rollerinin inşa edilmiş yapısına da işaret eder. Bu fotoğrafta görülen kişilerin fotoğraf çekirmek için mi bu kılık kıyafetlere girdikleri yoksa bir düğün sırasında mı fotoğrafın çekildiği kesin olarak bilinemez. Ancak her iki durumda da askeri üniforma giyerek gerçekleştirilen *cross-dressing* performansı, hem erkeklik ve kadınlığa hem de kız çocuğuna atanan toplumsal rolleri düşünmeye çağırır.⁷

Fotoğraf kamerasının önu, pozun her zaman rol oyununa gerek duyması sebebiyle farklı bir kendiliğin icrası için bir sahneye dönüşür. Örneğin Roland Barthes'a göre portre fotoğrafı, “kendiliğin bir başkası olarak ortaya çıkması” olarak tanımlanabilir (1996, s.27). Fotoğraf kamerasının önünde poz veren bir kişi, dünyaya göstermek istediği yüzü takınarak kameraya kendisinin ideal bir versiyonunu sunmaktadır. Sadece kamera önünde gerçekleştirilen tebdil-i kıyafet performansları değil, “Bütün portre fotoğrafçılığı özünde performatiftir” (Phelan, 2003, s.35).

Kamera karşısında gerçekleştirilen *cross-dressing* pratikleri benlik temsilinin fotoğraf yoluyla yeniden düzenlenmesi girişimleridir ve bu nedenle “özportre” olarak değerlendirilirler. Barthes, portre fotoğrafında poz verirken, “bir nesneye dönüşen özne olma” bilinci içinde olduğunu söyler. Özportrede bu bilinç, ikili bir yapı kazandırır. Özportrede kişi, bakışın aynı anda nesnesi ve öznesi konumundadır. Fotoğrafta görülen kendine bakışıdır; nasıl bir seyirlik nesneye dönüşeceğine kendisi karar verir.

Amelia Jones, “fotoğraf[ın] bedeni, illa erkek olmasa da her zaman halihazırda maskülen olan görme arzusunun bir nesnesi olarak” dondurması nedeniyle *cross-dressing* gibi dramatik benlik imgeleri üretenlerin hepsinin kadın ve/yada kuir⁸ tanımlı olmalarının kazara olmadığını vurgular. Dolayısıyla *cross-dressing* fotoğrafları yoluyla benlikleriyle ilgili öznel tanımlamalara girişinler de patriarkal bakışa maruz kalan, bu bakışın dışında öznellik yolları arayanlar yani kuirler ve kadınlar olur. Burada belirtilmesi gereken nokta, bazı durumlarda fotoğraf makinesinin düğmesine basan ile poz veren aynı kişi olmasa da benliğin nasıl sunulacağını kurgulayan poz veren kişi olduğu için bu fotoğrafların “özportre” olarak değerlendirilmesinin gerekliliğidir.

⁷ Erken Cumhuriyet dönemi bestecilerinden Halil Bedii Yönetken tarafından sözü ve müziği yapılmış, günümüzde de okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocuklara söylenen “Küçük Asker ve Küçük Ayşe” başlıklı çocuk şarkısı devletin tarihsel olarak kız ve erkek çocuklarından beklentilerinin belletilmesinin bir örneği olması açısından dikkate değerdir.

⁸ Kuir, İngilizce *queer* kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. Kuir kavramı geleneksel heteroseksüel cinsiyet ve cinsel yönelim rejimini kabul etmeyen kişileri tarif etmek için kullanılan bir kavramdır.

Cross-Dressing ve Parodi

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Avrupa ve Amerika’da erkek kılık kıyafetine girerek poz veren kadınları gösteren *cross-dressing* fotoğraflarının varlığı bilinmektedir. Hem kadın giysilerindeki reform arayışının hem de birinci kuşak kadın özgürlük hareketinin etkisiyle bu özportreler kadınların kendilerine çizilen sınırlara riayet etmeyeceklerinin ve kendi kimlik ve öznelliklerini kıyafet retoriği yoluyla tanımlama girişimlerinin ifadesi olarak değerlendirilir (Gubar, 1981, s. 478). Aynı şekilde 1920’li ve 1930’lu yıllarda Arap coğrafyasında da takım elbise ve fes giyerek poz veren kadınları gösteren birçok fotoğraf bugüne ulaşmıştır (Taam, 2013, s. 60). Ancak Türkiye’den aynı döneme ait fotoğrafları bünyesinde bulunduran sınırlı sayıda fotoğraf arşivinde erkek kılık kıyafetine girerek poz veren kadın fotoğraflarına rastlanmamıştır. 1930 sonrasında askeri üniforma ile *cross-dressing* performansı gerçekleştiren kadınları gösteren fotoğraflara ulaşmak ise görece daha kolaydır.

Görsel 9. Bilinmeyen Fotoğrafçı, 1930’lar, Biri askeri üniforma giymiş iki kadının fotoğrafı. Fotoğrafın arkasında “Hacer kardeşime daima beni hatırlamak için bir hatıra. Kardeşin Huriye Başal” yazılıdır. Fotoğraf: Yazarın Koleksiyonu.

Kadınların fotoğraf kamerası önünde askeri üniforma giyerek gerçekleştirdikleri *cross-dressing* performansları, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde kadınlara çizilen rol ve sorumluluklar bağlamında değerlendirildiğinde, bu pratiklerin “modern Türk kadını” stereotipi ile çelişen yönleri açığa çıkar. Bu özportre fotoğraflarında resmi söylemin işaret ettiği annelik ve eşlik gibi kadınlık konumlarına ya da bu konumlarla bağlantılı “modern Türk kadını” ya da “münnevver genç kız” stereotiplerine uyan hiçbir jest, mimik ya da nesne kullanılmadığı görülür. Tam tersine bu performanslar yoluyla kadınlar, onlara tarihsel ve kültürel olarak yakıştırılmayan ve uygun görülmeyen güçlülük, cesurluk, gözüpeklik, kararlılık ve kendine güven gibi asker erkek imgesinin niteliklerini üstlenirken görülürler. Örneğin görsel 9, 1930’ların modasını yansıtan kılık kıyafeti, saç kesimi ve duruşuyla modern bir genç kadını ve askeri üniforma içinde poz veren başka bir kadını gösterir. Solda görülen *cross-dressing* performansçısı, dik bir duruşla

bakışlarını fotoğraf kamerasından öteye, uzaklara dikerek erkeklik parodisi yaparken sağında yer alan partneri, bir kadından beklenen yumuşaklık, narinlik gibi nitelikleri sergiler ve bu ikili portre fotoğrafı Erken Cumhuriyet Dönemi'nde toplumsal cinsiyetlere atfedilen rollerin birbirinden farklılaştırılmış yapısını işaret eder.

Görsel 1'i tekrar ele almak gerekirse yanındaki teğmenin paltosunu ve şapkasını giyinen kadının sadece kıyafeti değil bedeninin duruşu da geleneksel kadın pozlarından farklıdır. Eli cebinde kendine güvenli bir poz içinde kameraya bakar. Bu açıdan değerlendirildiğinde isminin Perihan olduğunu öğrendiğimiz kadının *cross-dressing* performansı, yanındaki eşi ya da akrabası olabilecek erkeğin toplum içindeki ve devlet gözündeki birincil konumuna simgesel de olsa ortak çıkma arzusunun ifadesi olarak değerlendirilebilir. Bu fotoğrafların izleyicilerinin kim olduğu bilgisi, performansların muhtevisiyatına dair daha geniş bilgi sunabilir. Görsel 1'in arkasına düşülen ithaf notunda "büyüklerimize iyi günlerimizin iyi hatırası" yazmaktadır. Perihan Hanım'ın kendi ismiyle paraf atması dolayısıyla fotoğrafı aile büyüklerine gönderenin o olduğu anlaşılmaktadır. Perihan Hanım'ın bu fotoğrafı aile büyüklerine, teğmen olan eşi ya da kardeşinin toplum ve aile içindeki konumuna, iktidarına ve gücüne ortak olma arzusunu beyan etmek için gönderdiği düşünülebilir. Görsel 9'da ise isminin Hayriye olduğu anlaşılan genç kadının fotoğrafın arkasında "daima beni hatırlamak için bir hatıra" notu düşmesi nedeniyle, yanındaki Hacer Hanım'ın onu ileriye odaklanmış bakışları ve kendine güvenli dik duruşuyla hatırlamasını arzu ettiği yorumu yapılabilir.

Bu üniformaların görsel 10'de de görülebileceği gibi kadınların bedenlerine tam olarak oturmayışı askerlik mitolojisindeki üniforma disiplinini doğal olarak alaya alır. Yerlere kadar uzanmış pantolon paçaları ve bol gelen üniforma ile birlikte yana yatırılmış şapka asker-subay stereotipinin yapısını bozar. Bunun yanı sıra birçok örnekte görüleceği üzere asker fotoğraflarının genel yapısını ve dik ve kendine güvenli duruşun parodisi yapılır. Belirtilmesi gereken noktalardan biri de fotoğrafların hiçbiri ev ya da özel alanların içinde çekilmemiş olmasıdır. Fotoğraf stüdyolarında ve özel alanların kamusal alana açılan bahçe ve balkon gibi ara bölümlerinde çekildikleri anlaşılmaktadır.

Görsel 10. Bilinmeyen Fotoğrafçı, 1930-1940'lar, Askeri üniforma giymiş kadınların da aralarında olduğu kadınlar. Fotoğraf: Yazarın koleksiyonu.

Kadınların askeri üniformaları giyip askerliğe atfedilen rolleri oynayarak gerçekleştirdikleri *cross-dressing* performansları yoluyla erkeklik ve asker erkeklik kategorilerinin muhteviyatını araştırmış olmaları militarizmi üstlenmek olarak da okunabilir. Ancak bu fotoğrafların hiçbirinde kadınların asker selamı verirken görülmedikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum fotoğrafların militarist nitelikli fotoğraflar olarak tanımlanmasına engel olur ve onları devlete tabiiyet ve ondan emir bekleme beyanı olarak değil devlet karşısında erkeklerle eşit yurttaşlık arzusunun ifadeleri olarak değerlendirmeyi mümkün kılar. Kadınların askeri üniforma giyerek gerçekleştirdikleri *cross-dressing* performanslarının parodik karakteri aslen militarizmi giyinmek olarak okunmasını doğurabilir. Parodi, hem bugün ve geçmiş hem de kültürel olarak baskın ve marjinalize edilmiş söylemler üzerine bir “perspektif” önerir ve kişiye “bu perspektif içinden söylem geliştirme” olanağı tanırken bunu baskın kültürel söylem tarafından ele geçirilmeden yapmasını sağlar. (Hutcheon, 1986-1987, s. 206).

Görsel 11. Bilinmeyen Fotoğrafçı, 1940-1940'lar, Askeri üniforma giymiş tokalaşan iki kadının fotoğrafı. Fotoğraf: Yazarın Koleksiyonu.

Toplumsal cinsiyetin yerleşik kodlarının üstlenilmesi olarak *cross-dressing* pratikleri de kadınlara, hem baskın söylemin hem de kendi marjinalize edilmiş öteki konumları içinden aynı anda konuşma olanağı sağlar. Yani dönemin baskın militarist erkek kültürü içinde, onun kodlarını kullanarak onu eleştirme olanağı sağlar. Bunu yaparken de parodik bir kakhaha üretir. Sözü edilen fotoğraflara düşülen notlardan kadınların gerçekleştirdikleri *cross-dressing* performansına özel olarak referans veren bir not olmamakla birlikte bu performansların kadınlar arasında gelişen bir erkeklik eleştirisi olduğu ve dolayısıyla parodik kakhaha ürettiği söylenebilir. Butler, parodik kakhahanın orijinalin zaten başından beri türev olduğunu fark ederek “normallik hissinin yitirilmesi” sayesinde doğduğuna işaret eder (1998, 227). Örneğin görsel 11’de eteklerinin üstüne subay üniformalarının sadece üst kısmını giyen kadınlar birbirleriyle tokalaşarak erkeklerin kamusal alandaki karşılaşma anında birbirleriyle olan sözleşme, anlaşma ve karşılaşmalarının parodisini yaparken görülürler.

Sonuç

Bu makalede ele alınan fotoğraflar, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kadınlığı bir toplumsal cinsiyet kategorisi olarak anne ve eş olarak olarak kuran resmi söyleme fotoğraf ve *cross-dressing* pratiği yoluyla kişisel cevaplar veren kadınları gösterir. Askeri üniforma giyerek *cross-dressing* performansları gerçekleştiren kadınların bugüne ulaşan fotoğraf örnekleri, kadınların yaşamlarında görece reformların gerçekleşmesine rağmen devlet gözünde erkeklerle eşit yurttaşlar olarak görülmedikleri ve iktidarın “asker millet” söylemi ile kahraman savaşçı erkek imgesi etrafında tanımlandığı 1930'lu ve 1940'lı yıllarda tarihlenir. Üretildikleri zaman dilimi içinde kadınların kendileri, aile üyeleri ve arkadaşlarından oluşan küçük bir topluluğa yönelik olsa da sözü edilen fotoğraflar, bu tutarsızlıkların eseri, onlara karşı temsil düzleminde verilmiş tepkilerdir.

Bu özportreler, kadınların kendilerinin de asker olarak ulusa hizmet edebilecekleri iddialarının tezahürleri olarak değerlendirilmemelidir. Türkiye birinci kuşak kadın özgürlük hareketinin siyasi haklar mücadelesinde iktidar ve feminist kadınlar arasında süregelen pazarlıkta “askerlik” görevinin sık sık koz olarak öne sürüldüğü de göz önünde bulundurulduğunda sözü edilen *cross-dressing* performansları, kadınların asker olma arzusundan ziyade “eşit yurttaşlık talebi”nin bir ifadesi olarak okunmalıdır. Çünkü kadınlar siyasi haklarını kazandıktan sonra da devlet gözündeki birincil konum, asker-millet söyleminin de ortaya koyduğu gibi erkeklere tanımlanmıştır. Dolayısıyla kadınlar, askeri üniforma ve asker erkeklige atanan işaretleri giyinerek öznelliklerini ve kimliklerini annelik ve eşlik rollerinin dışında kahraman erkek imgesine atanan mücadecilik, cesaret, gurur, haysiyet gibi nitelikleri üstlenerek yeniden tanımlamaya girişmişlerdir. Dolayısıyla bu fotoğraflar, dönemin resmi söylemi içinde ikincil olarak tanımlanan toplumsal konumlarının dışına çıkmaya dair arzularının temsilleri olarak değerlendirilebilirler.

Aynı zamanda bu performanslar, askerliğe ve onunla özdeş olan yerleşik erkeklik mitolojisine sataşma ve bu mitolojinin parodisi olarak da değerlendirilebilirler. Çünkü bu fotoğraflar, *cross-dressing* ve poz kesme pratiğinin ürettiği parodik etki sayesinde Türkiye'de Erken Cumhuriyet Dönemi'nde toplumsal cinsiyet kategorisi olarak kadınlığa ve erkeklige atanan stereotiplerin inşa edilmiş yapısına işaret eder. Yabancılaşma etkisi üreterek verili kalıplarla kadınların benlikleri arasındaki olası mesafeleri düşünmeye çağırır. Dolayısıyla sözü geçen fotoğraflar, verili stereotipleri yerinden etme ve kadınların kendi imgelerinin müellifi olma yoluyla kimliklerini ve öznelliklerini birinci elden tanımlama arzularının ve temsil düzleminde de olsa eşitlik ve özgürlük arayışlarının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar/References

- Altınay, Ayşe Gül. (2004). *The Myth of the Military-Nation: Militarism, Gender, and Education in Turkey*. New York: Palgrave Macmillan.
- Altınay, A. G., Tanıl, B. (2008). Ordu, Militarizm, ve Milliyetçilik, Tanıl Bora (ed.) *Milliyetçilik Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4*. (s. 140-154.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ağduk-Gevrek, Meltem. (2000). Cumhuriyet’in Asil Kızlarından 90’ların Türk Kızlarına.. 1990’larda Bir Türk Kızı Tansu Çiller, Ayşe Gül Altınay (der.), *Vatan Millet Kadınlar*. s. 280-307. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Barthes, Roland. (1996). *Camera Lucida*. (3. bs.). (R. Akçakaya, Çev.). İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.
- Barthes, Roland. (1997). *Image Music Text*. (S. Heart, Çev.). London: Fontana Press.
- Butler, Judith. (2014). *Cinsiyet Belası-Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (4.bs.). (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Ching- Low, Liang Gail. (1989), White Skins/Black Masks: The Pleasures And Politics Of Imperialism. *New Formations*. 983, s. 83-103.
- Garber, Marjorie. (1992). *Vested Interests: Cross-Dressing and Cultural Anxiety*. (İkinci bs). New York: Routledge.
- Güzeloğlu, Efe. (2016). *Erken Cumhuriyet Subaylarının Anılarında Askerî, Toplumsal Ve Siyasî Düşünce*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.
- Hutcheon, Linda. (1986-1987). The Politics of Postmodernism: Parody and History, *Cultural Critique*, s. 179-207.
- Jones, Amelia. (2002). The Eternal Return: Self-Portrait Photography as a Technology of Embodiment, *Signs:Journal of Women in Culture and Society*. 27. (4). 947-978.
- Mayer, Tamer. (2000). From Zero to Hero: Masculinity in Jewish Nationalism. Tamer Mayer (ed.), *Gender Ironies of Nationalism: Sexing the Nation*. s. 283-309. London: Taylor and Francis.
- Najmabadi, Afsaneh. (2000) Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan, Ayşe Gül Altınay (der.), *Vatan Millet Kadınlar*. s. 118-154. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Owens, Craig. (1992). *Beyond Recognition: Representation, Power, and Culture*. London: University of California Press.
- Phelan, Peggy. (2003). *Unmarked: The Politics of Performance*. London: Routledge.
- Smith, Cherise. (2011) *Enacting Others*. Durham- London: Duke University Press.
- Şimşek, Özlem. (2018). Kamera Kültürünün Yükselişi ve Kimlik Oyunları, *Sanat Yazıları*. 39. s. 401-421.

- Muhittin, N., Baykan, A., (1999). *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını*. Ayşegül Baykan. Belma Ötüş, (haz.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taan, Yamine Nachibe. (2013). Cross-dressing in Photographs of 1920s and 1930s Egypt, Palestine and Lebanon, *Al-raida*, 141-142, s. 60-64.
- Zihnioğlu, Yaprak. (2013). *Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*. İstanbul: Metis Yayınları.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Submitted/Başvuru: 05.07.2021

Accepted/Kabul: 06.03.2021

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

A Sociolinguistic Study on Women's Language in Turkish Novels

Türk Romanında Kadın Dilinin Toplum Dilbilimsel Açından İncelenmesi

Serap SEVİM¹

Abstract

The universe of this study is the novels written in Turkish literature from 1923 to the present day. When the sample was created, non-ideological novels were determined and expert opinion was applied. The speeches of the female characters in the selected 19 novels were prepared as Word files and uploaded to the Linguistic Inquiry and Word Counting (LIWC) program. The LIWC program used in our study is a computer-based program designed to measure psychological processes. This study was created by allowing individuals to make comparisons by comprehensively categorizing their language use and thus being able to use it from a socially linguistic point of view. In light of the data obtained, first the speeches of female characters in novels written before and after 1970 were compared, and then the speeches of female characters of male and female authors were compared. In this way, in addition to reflecting Turkish society's perception of women put forward by male and female authors, the study also tried to determine how this perception is shaped according to their own gender. In addition, with women reaching an acceptable position in social life, reflections of the changing perception of women have also emerged. The results of the study show that female and male authors' perception of women is different and that the use of women's language is shaped according to their social position. However, with women taking a greater role in social life, their use of language has changed and women have become able to express themselves better.

Keywords

Sociolinguistics, Sex, Gender, Women, Language, Women's Language

Öz

Bu çalışmanın evrenini Türk edebiyatının 1923'ten günümüze kadar yazılmış romanları oluşturmaktadır. Örneklem oluşturulurken ideolojik olmayan romanlar belirlenmiş ve uzman görüşüne başvurulmuştur. Seçilen 19 romandaki kadın karakterlerin konuşmaları Word dosyası olarak hazırlanmış ve Dilbilimsel Sorgulama ve Sözcük Sayımı (LIWC) programına yüklenmiştir. Çalışmamızda kullanılan LIWC programı psikolojik süreçleri ölçmek için hazırlanmış bilgisayar temelli bir programdır. Bireylerin dil kullanımlarını kapsamlı bir şekilde kategorilere ayırarak karşılaştırma yapmaya olanak tanıması ve bu sayede toplumdilbilimsel açıdan kullanılabilmesi bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Elde edilen veriler ışığında öncelikle 1970 öncesinde ve sonrasında yazılan romanlardaki kadın karakterlerin konuşmalarının karşılaştırılması, daha sonra da kadın ve erkek yazarların kadın karakterlerinin konuşmalarının karşılaştırılması yapılmıştır. Bu sayede kadın ve erkek yazarların ortaya koydukları Türk toplumunda kadın algısını yansıtmasının yanında, bu algının kendi cinsiyetlerine göre nasıl şekillendiği de belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca kadının sosyal hayatta kabul edilebilir bir konuma erişmesiyle birlikte değişen kadın algısının yansımaları da ortaya çıkmıştır. Çalışmanın sonuçları kadın ve erkek yazarların kadın

¹ **Corresponding author:** Serap Sevim (Ph.D. Student), Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Old Turkish Language, Istanbul, Türkiye E-mail: serapsevimm@hotmail.com ORCID: 0000-0001-7959-7345

Citation: Sevim, S. (2022). A sociolinguistic study on women's language in Turkish novels.. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 24, 159-181. <https://doi.org/10.26650/iukad.2021.962774>

algısının farklı olduğunu, kadının dil kullanımının toplumsal konumuna göre şekillendiği göstermektedir. Ancak kadının sosyal hayatta daha fazla rol almasıyla birlikte dil kullanımları değişmiş ve kadınlar kendilerini daha iyi ifade edebilir konuma gelmiştir.

Anahtar Kelimeler

Toplumdilbilim, Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Dil, Kadın Dili

Introduction

Humans, as social beings, have built many civilisations in various cultural circles by communicating with language across the centuries. The network of relations emerging throughout the ages has created various constructs that shape the social structures of today's societies. The reason is that while human beings form the basis of the dynamic forces in a society, these forces are put into motion by means of language. The principal aim of sociology is to study the behaviour and societal relations of individuals by means of studying the way they use language.

Individuals develop their consciousness of the world or society at large and their self-consciousness by means of language; they redefine their identity constantly by assessing their current needs, conscience and goals based on their self-consciousness. As such, "that which was already there" and "that which is new" in language and cultural identity interact constantly. In other words, the development of language and cultural identity is a combination of the "old" and the "new" (Kula 2012: 13-14). Cultural transmissions, especially behavioural norms defined by the society, influence the formation process of an individual's identity very strongly and individuals learn these things unconsciously most of the time. At this point, societal norms (known as societal gender roles) need to be examined.

Sex and Gender

The concepts of patriarchy and societal gender put forth by feminism have sparked many debates and coined many definitions. First of all, differences between the concepts of gender and societal gender were put forth and the main debate was founded on how masculine privileges and authority are formed and maintained by institutions of patriarchy. Robert Stoller, who first made the distinction between sex and gender, defined gender as a term of psychology and culture independent of biology and made a distinction between the states of femininity and masculinity that define the societal identity of individuals (1984: 9-10). Similarly, Ann Oakley used the word "sex" to distinguish biological differences between men and women and the word "gender" to define societal genders, pointing out the societal divide between masculinity and femininity, questioning the formation of societal gender roles (1972: 1,114).

According to Ann Oakley, gender is a matter of culture and she points out the societal categorisation of women and men as "feminine" and "masculine" (1972: 99). From here, Yoder states that cultures have their own definitions for what is masculine and what is feminine (1999: 68). Bilton defines gender in different cultures as societally-defined various categories of masculinity and femininity and socially-imposed responsibilities and behaviours on each sex (2008: 129). Despite the common perspective, Lips states, it is not possible to separate social gender and gender completely because culture's

expectations of men and women are not entirely separate from observations of men's and women's physical bodies. (2005: 205; İmamoğlu, 1991: 832). Young, who studies the distinction between the two concepts from a different point of view, claims that the concepts of sex and gender are insufficient to define the identity of "woman" (2009: 45). It can be said that the basic reason for this is the definitions that confine women to their biological bodies. The biological body is divided according to the chromosome structure that a man and a woman have by birth. In addition, when defining the social identity of a woman, the focus is on the fact that she has a weaker body than a man.

Being a woman or a man is innate and natural. However, society gets to determine how femininity and masculinity are to be experienced (Bayat, 2010: 24). When societal structures are studied in terms of interpersonal relationships, they reveal how women and men are positioned in a society and how individuals develop their identities in accordance with these definitions. Generally, when society is divided as men and women, it is observed that men are positioned as subjects while women are positioned as objects, and men form the basis of society while women are marginalised. While different behaviours are acquired depending on culture across societies, the basic viewpoints on men and women remain unchanged.

Societal gender roles differ in every culture and people are expected to acquire and exhibit certain behaviours depending on the society into which they are born. Behaviours taught in the family and reinforced by the effects of the environment are transmitted constantly because gender identities originate from the repetition of behaviours arising in the society and are shaped by the sharing of societal practices (Meyerhoff, 2006: 211). In this context, as Butler says, culture is destiny, not biology (1999: 12). For this reason, by stating that people are not born women but become women (1993: 231) de Beauvoir points out the myth of womanhood in societies and women come to the forefront as a cultural element. When defining a woman, the characteristics assigned to her actually express what a society's expectations of a woman are. These expectations are transformed into stereotypes in society and are presented as an imposition on woman. Thus, all women acquire a female identity by learning and applying the behaviours imposed on them from their environment. Witting also destroys this myth by saying "for us, there's no such thing as 'woman'; the 'woman' is just an imaginary concept while 'women' are the result of societal relations" (2009: 198).

According to Butler, who studies the concept of gender in detail in *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, gender ought not to be conceived merely as the cultural inscription of meaning on a pre-given sex; gender must also designate the very apparatus of production whereby the sexes themselves are established (1999: 11). In addition, Butler stresses that this construct is sustained by gender roles themselves and states that there is a hierarchy of societal genders. According to this point of view,

gender roles, which are presented as immutable in patriarchal societies in particular, need to be questioned and restructured because certain existing views have caused the formation of stereotypes pertaining to each sex. Aristotle's statement, "women are women because of the absence of certain qualities" is an example of such stereotypes. Aristotle also states that everybody has to accept the character of women as lacking due to a natural imperfection, while Saint Thomas claims that a woman is "half a man", a "coincidental being" (De Beauvoir, 1993: 16-17; Irigaray, 2014: 13,38).

Aside from societal genders, personal and societal relations alike construct a "gender culture". According to Türköne, gender culture encompasses a wide variety of fields, from definitions of men and women in a society, to the related images, behavioural patterns, gender identities, relations between genders, attitudes, marriage customs, family structures, aesthetics and clothing of genders (1995: 14).

Language and Gender

When languages of the world are evaluated in terms of inherent sexism, Alvanoudi states that language is shaped by gender in basically two ways. In the first, there is an obvious lingual map of gender. Certain linguistic elements collocate gender indicators. On the other hand, language is related to gender meanings which are mostly implicit. For example, behaviours which signify indecisiveness, suggestions and tag questions are perceived as feminine (2014: 36-37). According to the first method, some languages have linguistic gender categories. They explicitly have grammatical, morphological, syntactic and discursive gender categories. In the other, culturally formed sexist uses of a language are in question. In terms of gender, Turkish is in the second category. This is observable in all Turkish texts from the period of Old Turkic. In Old Turkic Grammar, Gabain states that Turkish has no grammatical gender categories and emphasizes a qualification about the difference between femininity and masculinity: *ärkäk bars and tişi bars* (male panther and female panther); *urı oğul and kız oğul* (boy and girl). Most domestic animals have separate names for their males and females: *buğa and inäk* (bull and cow) (2003: 101). However, Wardhaugh states that those who make a distinction between genders are speakers of all languages, that there can be no concept of sexism inherent in a language, and that speakers of languages with no gender categories like Japanese, Persian or Turkish are no more neutral when it comes to sexes than speakers of languages with gender categories like English or German (1986: 306).

According to Sankır, the language used to reveal the self and identity potentials of the individual contains masculine mental codes due to the patriarchal structure (2010: 23). This finding reveals the view that language is produced by men in general. Deviations in a language being classified as feminine language manifest as the most explicit example of sexism between man and woman. Sexism as the intersection point between language and societal structures is a serious problem.

Women's Language

Deviations from a standard language defined as “women's language” are studied under three different theories. The first is the theory of deficiency, and according to the theory of deficiency, women's language manifests in two forms:

1. Women's language is less perfect than masculine language. Otto Jespersen, the first linguist to subscribe to this theory, asserts that women talk without thinking and their language contains many deficiencies and errors; he explains the weaknesses of women's language as follows (1922: 239-250):

- For women, there are taboos about certain areas of the human body and their natural functions.
- As a rule, women's vocabulary is less developed than men's. They use unnecessary adjectives like “cute” or “sweet”.
- Women are more traditional while using the language they acquire from their families and teaching it to their children.
- They use regular grammatical constructions.
- They leave sentences unfinished.
- They talk in an exaggerated way.
- They avoid vulgar words and invectives.
- They prefer reported speech.
- They often connect their sentences with “and”.
- They speak more fluently despite using fewer words.
- Their control over their thoughts is inadequate and the content of their speech is shallow.

2. Women's language reflects the secondary status of women in the society. Robin Lakoff, who conducted the first focused studies on feminine language after Jespersen and tried to use a scientific basis for his studies, claims that women's language is different from masculine language but not inferior to it, and explains its differences as follows (1975: 53-57):

- Women possess a unique vocabulary relating to work that is classified as “women's work”.
- They use empty adjectives such as “wonderful” or “enchanting”.

- They use tag questions and interrogative intonation when statements are expected.
- They use vague answers and expressions such as “so”, “you know”, “yeah” which give the impression that they are not sure about what they are talking about.
- They often use the word “so” to express the intensity of their emotions.
- They use overly regular grammar.
- They use exaggerated polite forms.
- Women do not make puns because they are under the impression that the timing isn't suitable or they don't quite understand the essence of a matter.
- Women offer evidence for their points and thoughts by quoting others, which means they think their points and thoughts can't stand on their own.

The second theory which studies women's language is the theory of separation. According to studies which were conducted in reaction to the deficiency theory and pioneered by William Labov, there are two variations to sexism inherent in language. First of all, in sociolinguistic stratification, men use nonstandard linguistic forms more frequently than women while women place more importance on the use of correct grammar. The punctiliousness of women in this matter is associated with their search for a better position for themselves in society due to their uncertainty regarding their societal positions. On the other hand, in most linguistic shifts, women tend to use new forms more frequently than men do. As such, women are more frequently considered the pioneers of change in a language (1998: 7). However, in these studies, women and men are studied in terms of societal genders without taking sexes into account. It should not be forgotten that changes can occur because of individual differentiation of societal genders. As such, since these two views can change over time in terms of genders, evaluating Labov's views within a theoretical framework can be problematic.

Thirdly, the social constructivist theory criticises both the deficiency theory and the differentiation theory and offers a different point of view. As feminist movements in the 1990's put forth the view that language has an important role in constructing the identities of women, the debates on women's language shifted from the sentence level to the discourse level and focused on how societal genders take form. The features of “feminine language” were redefined by feminists like Butler, Kristeva, Irigaray, Cixous and Daly.

Feminism has argued that women's lives are either misrepresented or not represented at all, and therefore a language that fully or adequately represents women should be developed. Butler also argues that I am not outside the language that structures me,

but neither am I determined by the language that makes this “I” possible. According to Butler, “I” is in part a consequence of the grammar that governs the availability of persons in language (1999: xxiv).

Kristeva focuses on the concept of the “ab-ject” in particular and defines “ab-ject” as that which upsets a system and rebels against limits and rules. According to Kristeva, “It is not lack of cleanliness or health that causes abjection but what disturbs identity, system, order. What does not respect borders, positions, rules. There is nothing like the abjection of self to show that all abjection is in fact recognition of the want on which any being, meaning, language, or desire is founded” (1982: 4-5).

With the concept of “imitation”, Irigaray aims to use patriarchal language while accepting traits assigned to the feminine so as to upset the order set up by men, because women have to imitate the apparent naturalness of the patriarchal order and hide their essential differences in order to protect themselves. As a result, the language the woman speaks is not her own language (1985: 140).

Cixous says women need to write about their own experiences, their own bodies and their own desires. “Woman must write herself: must write about women and bring women to writing, from which they have been driven away as violently as from their bodies- for the same reasons, by the same law, with the same fatal goal, woman must put herself into the text- as into the word and into the history- by her own movement.” (1976: 875).

Mary Daly argued that women are the source of their own dignity and she upsets the concept of societal genders by rereading the myths because, according to Daly, “Dysfunctional women are willing to accept them as docile symbols that read male myths, to adopt technology with male results, to accept male productions as the correct structure of reality” (1987: 145). For this reason, *Gyn/ Ecology: The Metaethics of Radical Feminism* proposes the radical demolition or restructuring of the language used against patriarchy.

Methods of The Study

This study discusses the language use of female characters in 19 novels written since 1923. Care was taken to select novels depicting only women, without the influence of any ideology, and the novels were selected by taking into account expert opinion. First of all, female characters’ sentences were filed one by one and the words in the speech were categorised using Linguistic Inquiry and Word Count (LIWC) analysis. This programme is capable of grouping the use of words in the Turkish language in 89 different categories. It was developed by James Pennebaker, Ph.D. and was adapted to the Turkish language by Associate Professor Dr. Serra Müderrisoğlu of Boğaziçi University. This programme, which was developed to determine the projections of

psychological processes by means of words people use in speech, was used in the field of sociolinguistics for the first time for the postgraduate thesis on which our study is based.

LIWC is an analysis system of a computer-assisted programme. Computer-assisted textual analysis tools have improved a great deal since the 1960's (1,2)¹. Computer programmes evaluate the emotional, cognitive and structural features of individuals by means of written or spoken texts effectively and efficiently. While such textual analysis programmes cannot transmit contextual and semantic sensibilities taken into account most of the time, they offer advantages in eliminating reliability problems caused by the subjective views of researchers and offer researchers a chance to quantitatively observe differences between individuals and changes in an individual over time by comparing many texts at once.

LIWC, which was first developed in 2001, reached its current form in 2007 and consists of two basic components that describe psychological processes. (1) The content category shows the emotional states, thoughts and social processes contained in the speech or the writing of the person, the temporal aspects (verb tenses), and the focus of the content (pronouns, personal endings), while the (2) style (function) category shows the words that have no inherent meaning but tie the content words in a cohesive whole (such as pronouns, prepositions and conjunctions).

First, LIWC is used to create “dictionaries” of a language to be studied by creating a comprehensive vocabulary that reflects all spoken and written uses of that language. Then, the dictionary is completed by analysing the usage frequency of the words in the vocabulary and classification words relating to psychological processes by experts.

A sample that consists of 14,024,404 words was used to create the Turkish LIWC dictionary. The sample texts used in the vocabulary were arranged so that each file selected from the following genres would consist of 2,000 words at most: **Novels** (53 files, 109,106 words), **Short Stories** (121 files, 148,396 words), **Poetry** (72 files, 39,993 words), **Newspaper Articles** (200 files, 132,938 words), **Opinion Pieces** (172 files, 76,320 words), **News** (44 files, 35,206 words), **Journals-Diaries** (24 files, 35,304 words), **Letters** (124 files, 19,281 words), **Essays** (40 files, 43,701), **Scientific Articles** (32 files, 84,289 words), **Articles** (14 files, 27,411 words), **Research** (4 files, 2519 words), **Songs** (42 files, 26,777 words), **Encyclopaedias** (2 files, 1,806 words), **Web Diaries/Blogs** (177 files, 99,431 words), **Interviews** (56 files, 86,406 words), **Miscellaneous writings** (26 files, 21,021 words), **Autobiographic Documents** (134 files, 75,616 words), **Trauma** (63 files, 697 words), **Control** (59 files, 50,565 words),

¹ 1.Pennebaker, J.W., Chung, C.K., Ireland, M., Gonzales, A., &Booth, R.J.

The development and psychometric properties of LIWC 2007. Austin, TX: LIWC. net, 2007

2.Pennebaker, J.W., *The Secret Life of Pronouns: What Our Words Say About Us*, New York: Bloomsbury Press, 2001

and to reflect the spoken form of Turkish, **speech rendered in written form** (135 files, 175,287 words, Miscellaneous oral texts: 25 files, 57,334 words).

The results of the vocabulary and usage frequency analyses were supported by the Turkish Dictionary of Word Frequency compiled by İlyas Göz in 2003 by means of comparison for accuracy and reliability (3)².

Words identified as frequently used in the LIWC analysis were checked by comparison with Göz's list and placed in the psychological process categories by consensus between at least two experts (Ph.D. students and postgraduate students). Finally, the categories were submitted to experts for consideration and feedback was requested for words believed to be missing or miscategorised. To better understand the analysis, examples of the Turkish LIWC categories are shown in the following table:

Table 1: Example of Turkish LIWC's categories

Function words	<i>Pronouns, conjunctions, prepositions</i>
Pronoun categories	<i>Personal pronouns (I, you, etc.), indefinite pronouns (e.g. some, somebody)</i>
Verbs	<i>Verb inflection by tense past tense, present tense, future tense), by person (1st person singular; 1st person plural...), and by mood (necessity [-meli/malı], conditional mood, ability mood [-ebilmek], etc.)</i>
Emotion categories	<i>All words relating to emotions (excitement), positive/negative emotions (he/she was calm, I feel bad), anxiety (he/she was worked up,) anger (I was angry), sadness (...that I was sad..)</i>
Cognitive categories	<i>All words and phrases related to conditional processes like insight, causality and distinction in particular (he/she thought, because, the reason, he/she should have...)</i>
Social categories	<i>All words that denote social function (talk, my mother, the two of us...)</i>
Perception categories	<i>All words relating to perception (the smell of..., when I heard...)</i>
Body categories	<i>All words related to bodily functions (my head, food...)</i>
Work/success categories	<i>All words and phrases related to the theme of work/success (exam, I did it...)</i>
Health category	<i>All words related to health and illness (my pain, migraine...)</i>
Time, place and movement categories	<i>All words relating movement in time and space (go, yesterday...)</i>

Application

LIWC was applied in our study in two ways. Firstly, a distinction between older works and newer works was made. The novels written before 1970 were classified as older works and novels written after 1970 were classified as newer works. The goal behind this distinction was to determine the changes in feminine language and societal changes, in other words, to determine the societal gender roles by means of usage of language.

² 3. İhsan Göz, Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu, 2003

Secondly, works were classified as written by female and written by male. The linguistic performance of women characters written by female authors and of those written by male authors was compared so as to find out how the perception of woman was expressed in writing.

The representation of works by female authors and male authors is as follows:

Table 2: Representation of Female Authors and Male Authors

Representation	Title of Work	Name of Author	First Published
Female 1	<i>Alında Mavi Kuşlar</i>	Aysel Özakin	1978
Female 2	<i>Ay Falcısı</i>	Nazlı Eray	1992
Female 3	<i>Bir Düşün Gecesi</i>	Adalet Ağaoglu	1979
Female 4	<i>Gece Dersleri</i>	Latife Tekin	1986
Female 5	<i>İstanbullular</i>	Buket Uzuner	2007
Female 6	<i>Kaçış</i>	Ayla Kutlu	1986
Female 7	<i>Sinekli Bakkal</i>	Halide Edip Adivar	1936
Female 8	<i>Siyah Süt</i>	Elif Şafak	2007
Female 9	<i>Yenişehir'de Bir Öğle Vakti</i>	Sevgi Soysal	1973
Female 10	<i>Asılacak Kadın</i>	Pınar Kür	1979
Male 1	<i>Aşkın Gözyaşları</i>	Sinan Yağmur	2010
Male 2	<i>Benim Adım Kırmızı</i>	Orhan Pamuk	2013
Male 3	<i>Çalınış</i>	Reşat Nuri Güntekin	1922
Male 4	<i>Eylül</i>	Mehmet Rauf	1901
Male 5	<i>Fatih Harbiye</i>	Peyami Safa	1931
Male 6	<i>Huzur</i>	Ahmet Hamdi Tanpınar	1949
Male 7	<i>Kürk Mantolu Madonna</i>	Sabahattin Ali	1943
Male 8	<i>Yaprak Dökümü</i>	Reşat Nuri Güntekin	1930
Male 9	<i>Yüksek topuklar</i>	Murathan Mungan	2002

Women's Language Before and After 1970

The novels that are the subject of our study were first divided into those written before and after 1970. In the works written before and after 1970, the analysis was first applied periodically with the idea that women's language will show distinct characteristic features because the 1970s is the period when the effects of feminist movements in literature started to be felt. This period is a breaking point in terms of women's handling in the works.

The demonstrations of the works in the old and the new period are as follows:

Old Period: Male 3, Male 4, Male 5, Male 6, Male 7, Male 8, Female 7

New Period: Male 1, Male 2, Male 9, Female 1, Female 2, Female 3, Female 4, Female 5, Female 6, Female 8, Female 9, Female 10

Speeches of only woman characters of the study belonging to each author were prepared as a file and the analysis was applied through these files. Here, the aim is to show how the women's language between the two periods has changed. However,

it is not possible to measure the effect of the gender of the authors on this change because the files do not show an equal distribution in comparison to the old and new distinctions in a way that compares the use of language between male and female authors in the old and the new periods.

Table 3: Analysis of Women’s Language Before and After 1970 with Linguistic Investigation and Word Counting (LIWC)

Lexical Category		Number of texts	Median	Standard Deviation	Statistical Value
You (Singular)	Old	7	1.3486	.47150	F=3.61 p=.075
	New	12	1.8508	.59708	
	Total	19	1.6658	.59492	
You (Plural)	Old	7	.9186	.48636	F=11.70 p<.005
	New	12	.3758	.20747	
	Total	19	.5758	.42131	
Negation	Old	7	3.8986	.56328	F=1.32 p=0.88
	New	12	3.3558	.66288	
	Total	19	3.5558	.66831	
Verb Conjugations in Second Person Plural	Old	7	.4414	.28399	F=6.58 p<.05
	New	12	.2108	.10604	
	Total	19	.2958	.21637	
Necessity	Old	7	.0100	.01528	F=7.07 p<.05
	New	12	.0592	.04699	
	Total	19	.0411	.04496	
Subjunctive Past	Old	7	.0000	.00000	F=5.4 P<.05
	New	12	.0083	.00937	
	Total	19	.0053	.00841	
Preposition	Old	7	3.6329	.47162	F=3.52 p=.08
	New	12	3.1900	.50883	
	Total	19	3.3532	.52965	
Human Being	Old	7	2.6486	1.00860	F=5.81 p<.05
	New	12	1.7600	.61086	
	Total	19	2.0874	.87238	
Anger	Old	7	.8743	.27975	F=4.36 p<0.5
	New	12	1.3408	.54612	
	Total	19	1.1689	.51167	
Sadness	Old	7	1.8857	.42383	F=2.86 p=.1
	New	12	1.4592	.58056	
	Total	19	1.6163	.55726	
Word of Exclusion	Old	7	1.9800	.37947	F=9.42 p<.01
	New	12	1.3717	.43582	
	Total	19	1.5958	.50495	
Hearing	Old	7	.5071	.28576	F=4.26 p=.055
	New	12	.7325	.19231	
	Total	19	.6495	.24959	
Sexuality	Old	7	.0514	.04488	F=4.47 p<.05
	New	12	.1892	.16714	
	Total	19	.1384	.14968	

Displacement	Old	7	2.3629	.23286	F=11.38 p<.005
	New	12	2.9908	.45526	
	Total	19	2.7595	.49152	
Time	Old	7	5.3957	1.03145	F=6.04 p<.05
	New	12	4.4008	.73401	
	Total	19	4.7674	.96280	
Success	Old	7	1.1314	.27703	F=4.43 p<.05
	New	12	1.5442	.46996	
	Total	19	1.3921	.44988	
Death	Old	7	.5371	.35724	F=3.12 p=.1
	New	12	.8950	.45965	
	Total	19	.7632	.45068	
Second Person Singular	Old	7	2.7571	.94778	F=3.76 p=.07
	New	12	3.5142	.74305	
	Total	19	3.2353	.88181	
First Person Plural	Old	7	.8900	.35024	F=3.76 p=.07
	New	12	.6367	.22268	
	Total	19	.7300	.29488	
Second Person Plural	Old	7	1.3600	.67114	F=12.51 p<.005
	New	12	.5867	.28465	
	Total	19	.8716	.58868	

The results of the analysis are interpreted as follows: if the p value is less than .005, there is a meaningful difference in that category; the p values closer to 1 (including when p=1) indicate a trend and more results can be obtained if there are more files.

You (Singular)

The singular you pronoun was used 1.3486 times in the old period and 1.8508 in the new period. In the new period, there is a statistical trend that the second person singular pronoun is used more frequently.

You (Plural)

The plural you pronoun was used .9186 times in the old period and .3758 times in the new period. They were used in the old period much more frequently in comparison to the new period.

Negation

Words that carry a meaning of negation were used 3.8986 times in the old period and 3.3558 in the new period. Trends indicate that such words were more frequent in the old period.

That words of negation were more frequent in the old period indicates a positive change. This indicates that women have the negative perception of their gender and are more valued and more accepted in the new period. As negativity of all kinds carries

an implication of weakness, it appeared more often in feminine language in the old period, and as women's societal status changed, its frequency of use also changed. This change indicates that women are in a more powerful position in Turkish society now.

Verb Conjugations in Second Person Plural

The conjugation suffix for the second person plural was used .4414 times in old period and .2108 times in the new period. They were used in the old period much more frequently in comparison to the new period.

The use of second person singular pronouns and second person plural pronouns changed in opposite directions. In the new period, using the second person singular pronouns and verb conjugations in second person singular more frequently (as opposed to the old period) indicates that a societal change has occurred. Using second person plural forms in salutations is a show of respect and politeness. In the new period, interpersonal relations have changed. While the second person plural form pronouns and conjugations were used in the old period as an indicator of formality and respect, the more frequent use of second person singular in the new period indicates that relationships are established faster and that the level of formality cannot be maintained.

Necessity

The necessity mood was used .0100 times in the old period and .0592 times in the new period. They were used in the new period much more frequently in comparison to the old period.

The increase in the frequency of necessity mood use shows that women are burdened with more responsibilities in a changing world. In an effort to self-actualise, women are setting life goals for themselves. This necessity can also be thought of as women's need to do more with the effort of self-creation. The change in the position of women brought along some expectations. These expectations can be either individual or societal.

Subjunctive Past

The subjunctive past tense was not used in the old period at all (.0000) and was used .0083 times in the new period.

The use of subjunctive expressions in the past tense in the new period indicates that women are able to express themselves better. That women can bravely express their wants by putting forth their conceits and set various conditions for themselves shows that women are confident and their status in society has risen. On the other hand, this statistic can also be interpreted as there being more expected of women and women being under greater pressure, since modernisation has brought with it certain expectations of individuals.

Conjunctions

Conjunctions were used 3.6329 times in the old period and 3.1900 times in the new period. Trends indicate that such words were more frequent in the old period.

There is a parallel between the use of conjunctions and how strongly a speaker feels about his or her circumstances. That conjunctions were used more frequently in the old period shows the sensitivity of women in interpersonal relationships and their connection to the matters at hand. The predisposition of conjunctions being used more frequently in the old period indicates that women were more dependent on relationships and acted with a feeling of closeness.

Human Being

Words pertaining to human beings were used 2.6486 times in the old period and 1.7600 in the new period. They were used in the old period much more frequently in comparison to the new period.

The more frequent use of words pertaining to the human being in the old period indicates that there was more focus on the individual in the old period, that more importance was ascribed to the individual and that the individual was more valued. The changes in the societal conditions in the new period have decreased the value and importance ascribed to each individual. In addition, individualism has become more prominent. The fact that women ascribe more value to relationships has changed.

Anger

Words that indicate anger were used .8743 times in the old period and 1.3408 times in the new period. They were used in the new period much more frequently in comparison to the old period.

The use of expressions of anger being much more frequent among women indicates that women are able to express themselves in this regard more comfortably and they no longer feel the need to be ladylike at all times. The ability of men to express anger comfortably is no longer a privilege exclusively ascribed to them by society, and now women also have the power of expression of anger. It is no longer a distinction between genders, and it has been completely overturned by being used more frequently by women.

Sadness

Words that indicate sadness were used 1.8857 times in the old period and 1.4592 times in the new period. Trends indicate that such words were more frequent in the old period.

That words of sadness were more frequent in the old period indicates a positive change. This situation indicates that women have discarded the view that they are more sensitive and weaker than men. It is an explicit admission that women have abandoned behaviours perceived as weakness and appear as more assertive characters.

Words of Exclusion

Words of exclusion were used 1.9800 times in the old period and 1.3717 times in the new period. They were used in the old period much more frequently in comparison to the new period.

The trend of words of exclusion being more frequent in older works indicates that women did not partake in the social environment frequently. This situation starts to change in the new period with women rising to higher social strata, acceptance of women in the workplace and women gaining a place for themselves in society.

Hearing

Words related to hearing were used .5071 times in the old period and .7325 times in the new period. The statistical trends indicate that hearing words are used more frequently in the new period.

The existence of such a change in the new period pertaining to hearing indicates that there are more external stimulants in the environment in the new era, as well as that women are leaving their private spaces and experiencing the outside world more frequently. Women are participating in social life more frequently and actively.

Sexuality

Words pertaining to sexuality were used .0514 times in the old period and .1892 times in the new period. They were used in new period much more frequently in comparison to the old period.

The topic of sexuality has always been taboo. It is clear that women are more individualistic in the new period and more comfortable expressing their sexuality, in an attempt to break free from social pressure on the subject of their sexuality.

Displacement

Words expressing displacement were used 2.3629 times in the old period and 2.9908 times in the new period. They were used in the new period much more frequently in comparison to the old period.

The words' usage becoming more widespread in this new period indicates the enlargement of women's area of motion and their becoming more active. These words

emphasise the fact that women are leaving their private spaces and getting more involved in workplaces and social life.

Time

Expressions of time were used 5.3957 times in the old period and 4.4008 times in the new period. They were used in the old period much more frequently in comparison to the new period.

The expressions of time being more frequent in the old period indicate that life was planned in certain timeframes. The expressions of time being less frequent in the new period shows a reluctance to linger on the past and instead living in the moment without thinking about the future, as well as time passing without anything being planned.

Success

Words pertaining to success were used 1.1314 times in the old period and 1.5442 times in the new period. They were used in the new period much more frequently in comparison to the old period.

The increase in words pertaining to success indicates that women have actively made gains in business, education and many other fields. Success is an indicator of the power women now possess. The view that women are to be disapproved of in society and that work and success are virtues unique to men has been rendered obsolete and the success of women has been revealed.

Death

Words pertaining to death were used .5731 times in the old period and .8950 in the new period. The statistical trends indicate that death words are used more frequently in the new period.

This trend can be linked to an increase in losses, suicidal tendencies and interest in metaphysical topics. Feelings about death express both dread and an escape from pain. These expressions reveal a feeling of loneliness resulting from the increase of individualism in a society.

Second Person Singular

The second person singular was used 2.7571 times in the old period and 3.5142 times in the new period. Statistical trends indicate that they were used more frequently in the new period.

The predisposition toward the second person singular being used more frequently in the new period is an indication of sincerity and that, at the same time, some burdens are made on individuals.

First Person Plural

The first-person plural was used .8900 times in the old period and .6367 times in the new period. Trends indicate that such expressions were more frequent in the old period.

The predisposition of the first-person plural being used more frequently in the old period indicates that social relationships were stronger in the old period while individualism matters more in the new period.

Second Person Plural

The second person plural was used 1.3600 times in the old period and .5867 times in the new period. It was used in the old period much more frequently in comparison to the new period.

The use of second person plural being more frequent in the old period indicates that salutations were politer and more respectful in the old period and a change for the worse has occurred in the new period.

5.2. Women’s Language Used By Male Authors and Female Authors

The male-female analysis was applied to determine how male and female authors use language while making female characters speak and whether gender has an effect on language use. It is possible to say that the use of the language of the female characters carries traces of the gender of the authors.

In addition to the words used by men and women, the expression styles of words also change. It is possible to identify social patterns based on these differences in language usage.

Table 4: Analysis of Women’s Language Used By Male Authors and Female Authors with Linguistic Investigation and Word Counting (LIWC)

	Mean of Female Authors (10)	Mean of Male Authors (10)	Statistical Data
			Emotional
Positive Emotions	2.48 (0.68)	2.88 (0.47)	Trend
Anger	1.33 (0.59)	0.99 (0.36)	Trend
Sadness	1.38 (0.63)	1.88 (0.34)	t(17)=-2.15, p< 0,05
			Cognitive
Cognitive Mechanisms	14.69 (2.5)	16.39 (1.81)	Trend
Causality	1.87 (0.39)	2.14 (0.34)	Trend
Word of Exclusion	1.36 (0.46)	1.86 (0.43)	t(17)=-2.4, p<0.05

Positive Emotions

Words pertaining to positive emotions have an average of 2.48(0.68) in texts written by females, and an average of 2.88(0.47) in texts written by males. The statistical trend indicates that such words are more frequently used by males.

Male authors portraying females with more positive emotions is a consequence of societal gender roles. The preference for a stereotype of more modest women as opposed to rebellious women is an indicator of male dominance in language. Negative emotions like violence, anger and rebellion are behaviours more fit for men.

Anger

Words pertaining to anger have an average of 1.33(0.59) in texts written by females, and an average of 0.99(3.36) in texts written by males. The statistical trend indicates that such words are more frequently used by women.

Words pertaining to anger being more frequent in texts written by females is a representation of women's resistance against the societal order and women showing their strength by seeking justice when facing pressure or negativity. Women expressing their anger indicates a change in their societal position.

Sadness

Words pertaining to sadness have an average of 1.38(0.63) in texts written by females, and an average of 1.88(0.34) in texts written by males. Such words have been much more frequently used by males.

Words pertaining to sadness being used by male authors more frequently indicates that they perceive women as weak, defenceless beings in need of protection.

Cognitive Mechanisms

Words pertaining to cognitive mechanisms have an average of 14.69(2.5) in texts written by females, and an average of 16.39(1.81) in texts written by males. The statistical trend indicates that such words are more frequently used by men.

The use of words pertaining to cognitive mechanisms being used more frequently by male authors indicates that men ascribe more importance to intellect than emotions. The presence of cognitive mechanisms in feminine language indicates that men acknowledge the fact that women can make themselves known for their intelligence.

Causality

Words pertaining to causality have an average of 1.87(0.39) in texts written by females, and an average of 2.14 (0.34) in texts written by males. The statistical trend indicates that such words are more frequently used by men.

Words pertaining to causality being used by men more frequently indicates women's low social status. This is related to women explaining themselves and answering for their actions when they are unsure of their words and deeds.

Words of Exclusion

Words of exclusion have an average of 1.36(0.46) in texts written by females, and an average of 1.86(0.43) in texts written by males. Such words have been much more frequently used by men.

The propensity of words of exclusion being used more frequently by men indicates that they see women in the background and do not want to include them in social life very much.

Conclusion

In the novels written by male authors, the subject matter of women's identities in society and what they want them to be focuses not on who women are, but what women are. Female authors, on the other hand, focus on how women are perceived in the society and make an effort to give a voice to women stuck between their responsibilities and their aspirations for self-actualisation. It can be said that the focus is on gender.

Given the word categories studied in the analysis, it appears that women's language has differences depending on both the time period and perceptions of sexes. In addition, there are quantifiable differences in the use of different types of words as indicated in the male-female author analysis.

It has been observed that the second person plural pronouns, second person plural pronouns (polite) and also verb conjugations were much more frequent in women's language in works written before 1970. The use of words pertaining to human beings, words of exclusion, and use of subjunctive tenses was more frequent and there have been trends in the use of words pertaining to sadness and negation, and in the use of conjunctions and first person plural.

There has been an obvious increase in the use of the necessity mood, subjunctive mood, and expressions about anger, sexuality, displacement and success after 1970, and there have been trends in the use of the second person singular pronouns, the second person plural and words pertaining to hearing or death.

The language used in novels from before 1970 indicates the secondary position of women in the society. While being politer, women were positioned with a weaker, more passive language. Women's language after 1970 emphasises power, success, demands, sexuality and movement.

The analysis of the comparison between male authors and female authors indicates a trend of the use of anger in female authors' language. Words pertaining to sadness and words of exclusion are used more frequently by men and there are trends of the use of positive emotions, cognitive mechanisms and causality.

It is not clear how much of the characteristics identified as women's language are related to biology and how much is related to gender. However, the results of the study show that women's language is largely related to the social status of the woman. Especially before and after 1970, the change in the women's language reflects social change, because the existing social order was established as masculine and the characteristics imposed on women were defined by men as behaviours expected to be exhibited by women. As a result, it cannot be explained by biology that women's language expresses its sexuality and anger, expands the field of movement, and emphasizes its success in the change it shows depending on time.

It is seen that female and male authors' perception is different. The greatest reaction of female authors to the weak, excluded, accountable, condemned and constantly controlled female identity that male authors put forward through their female characters was to express their anger. The biggest obstacle to creating a woman's own identity is socially generated. The social roles placed on men and women are continued by reflecting on language and linguistic behaviours, and with changing conditions, men try to maintain their privileges, while women express the change in their social status through their use of language.

For social development, attitudes towards gender discrimination need to change. At this point, authors play a big role as the spokesperson of the society. It is not enough for female authors to produce strong female characters; male authors should participate in this production and build a democratic social order because social roles can be rearranged according to changing conditions and transferred to future generations through linguistic performances.

It can be said that there have been no satisfactory studies on women's language or masculine language and feminine language in Turkey for those who will work in this field. It is important to consider these issues in detail, together with other sub-fields of social linguistics or linguistics, using both novels and other products of literature. This issue, which has been dealt with mostly by traditional or critical methods until now, needs to be addressed with different analysis methods and different perspectives.

In particular, the handling of Turkish studies from the perspectives mentioned above will provide important data for understanding the language of Turkish women. This data will also become data that will be of interest to dozens of different fields from sociology to history. In women's studies, examining female language both alone and comparatively (not only with masculine language, but also with class, group, region, etc.) and treating it with different methods and perspectives will create new fields of study for us. I believe there will be a lot of work to be done in this field.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma kısmen İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje numarası: 37697

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This study was partially funded by Scientific Research Projects Coordination Unit of Istanbul University. Project number: 37697.

References

- Alvanoudi, A. (2014). *Grammatical Gender In Interaction. Cultural And Cognitive Aspects*, Brill. Leiden-Boston.
- Bayat, F. (2010). *Türk Kültüründe Kadın Şaman*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bilton, T. (2008). *Sosyoloji*. (Çev. K. İnal). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Butler, J. (1999). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, New York and London.
- Cixous, H., Cohen, K., & Cohen, P. (1976). The laugh of the medusa. *Signs. Journal of Women in Culture and Society*, 1(4), 875-893.
- Daly, M. (1987). *Gyn/ Ecology: The Metaethics Of Radical Feminism*. Beacon Pres, Boston.
- De Beauvoir, S. (1993). *Kadın "İkinci Cins" Genç Kızlık Çağı*. (Çev. Onaran Bertan). (7.Baskı). İstanbul: Payel Yayınları.
- Irigaray, Luce (1985), *Speculum of the Other Woman*. Translated by Gillian C. Gill. Ithaca, NY: Cornell University Press
- Irigaray, L. (2014). *Başlangıçta Kadın Vardı*. (Çev. İ. Özallı ve M. Odabaş). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- İmamoğlu, E. O. (1991). Aile içinde Kadın-Erkek Rollerini. *Türk Aile Ansiklopedisi* (c.3), Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Jespersen, O. (1922). *Language, its Nature, Development and Origin*. London: G. Allen & Unwin.
- König, G. (1992). *Dil ve Cins: Kadın ve Erkeklerin Dil Kullanımı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 25-36.
- Kristeva, J. (1982). *Powers Of Horror: An Essay on Abjection*. Translated by Leon S. Roudiez. Columbia University Press, New York.

- Kula, O. B. (2012). *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı-I*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Labov, W (1998). Vers une reevaluation de l'insécurité linguistique des femmes. In Pascal Singy (ed.) *Les femmes et la langue: L'insécurité linguistique en question*. Lausanne: Delachaux et Niestlé. Pp. 25-35.
- Lakoff, R. (1975). *Language and The Women's Place*. New York: Harper Colophon Books.
- Lips, M. M. (2005). *Sex and Gender*. New York: McGraw-Hill.
- Meyerhoff, M. (2006). *Introducing Sociolinguistics*. New York: Routledge.
- Oakley, A. (1972). *Sex, Gender and Society*. Maurice Temple Smith Ltd.
- Sankır, H. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin "Kadın Sanatçı Kimliği"nin Oluşum Sürecine Etkileri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-dergisi.
- Stoller, R. (1984). *Sex and Gender, The Development of Masculinity and Femininity*. London: H. Carnak (Books).
- Türköne, M. (1995). *Eski Türk Toplumunda Cinsiyet Kültürü*. Ankara: Ark Yayınevi.
- Young, I. M. (2009). Yaşanan Bedene Karşı Toplumsal Cinsiyet. *Cogito*, 58, 39-56.
- Von Gabain, A. (2003), *Eski Türkçenin Grameri*, (Çev: Mehmet Akahın). Türk Dil Kurumu Yayınları: 532.
- Yoder, J. D. (1999). *Women and Gender: Transforming Psychology*. New Jersey: Prentice Hall.
- Wittig, M. (2009), "Kadın Doğulmaz". *Cogito, Feminizm*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wardhaugh, R. (1986). *An Introduction to Sociolinguistics*. Blackwell PUBLISHING 350 Main Street, Malden, MA 02148-5020, USA 9600 Garsington Road, Oxford OX4 2DQ, UK ,550 Swanston Street, Carlton, Australia: Victoria 3053

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Submitted/Başvuru: 07.01.2022

Accepted/Kabul: 07.04.2022

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

Gendered Discourses Produced Within the Corporate Sustainability Context: An Analysis on Türkiye

Kurumsal Sürdürülebilirlik Bağlamında Üretilen Cinsiyetçi Söylemler Üzerine Bir Analiz: Türkiye Örneklemi

Çağla GÜL ŞENKARDEŞ¹

Abstract

The current global political context of women's empowerment is focusing on a sustainable economy and society. Corporate sustainability practices on women's empowerment outgrow the concept of the struggle for gender equality at the workplace. Although women's empowerment is positioned as one of the solutions for sustainability, there is a debate on the results of the corporate-led empowerment agenda, where remains a discursive terrain of such initiatives. The purpose of this research is to analyze the discourses produced by corporate companies in Turkey within the context of women's empowerment for sustainable development and to present an empirical inquiry to bring up whether gendered discourses are produced. This research draws from all the approved corporate sustainability reports of Turkish companies and the findings of this research emerge from the literature review, field research, and theoretical and empirical work all together. Forty two companies out of the analysed 53 have statements on women's empowerment and research findings show that these statements include gendered discourses. Gendered discourses are grouped into 5 groups (according to the idea of gendering) as: discourses produced with gendered biases, discourses reflecting power domination, discourses that include gratuitous premodifiers, discourses othering women, and discourses including gender generic nouns. All groups of discourses are discussed through related theories of gender and power. The research findings provoke new directions for future research problematizing 'doing gender' through language with the new questions it calls over the power politics of gender equality and empowerment of women.

Keywords

Corporate Sustainability, Women Empowerment, Gender Equality, Gendered Discourses, Critical Discourse Analysis

Öz

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesinin mevcut küresel siyasi bağlamı sürdürülebilir bir ekonomi ve topluma odaklanmaktadır. Kadınların güçlenmesi amacı ile yürütülen kurumsal sürdürülebilirlik çalışmaları her ne kadar sürdürülebilirlik çözümlerinden biri olarak konumlansa da, bu tür girişimlerin söylemsel alanının ürettiği cinsiyetçi yaklaşımlar ihmal edilmemelidir. Bu araştırmanın amacı, sürdürülebilir kalkınma odağında kadınların güçlenmesi bağlamında Türkiye'de kurumsal şirketler tarafından üretilen söylemleri analiz etmek ve cinsiyetçi söylemlerin üretilip üretilmediğini ampirik bir araştırma ile ortaya koymaktır. Araştırma kapsamında Türk şirketleri tarafından halka açık yayınlanan kurumsal sürdürülebilirlik raporları veri seti olarak incelenmiş ve bulgular literatür taraması ile tartışılmıştır. İncelenen 53 şirketten 42'sinin kadınların güçlendirilmesine ilişkin beyanları bulunmaktadır ve araştırma bulguları bu

¹ **Corresponding author:** Çağla Gül Şenkardes (Dr.), İstanbul Bilgi University, Faculty of Engineering and Natural Sciences, İstanbul, Türkiye
E-mail: caglasenkardes@gmail.com ORCID: 0000-0002-3109-3268

Citation: Gul Senkardes, C. (2022). Gendered discourses produced within the corporate sustainability context: an analysis on Türkiye. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 24, 183-202.
<https://doi.org/10.26650/iukad.2022.1054148>

beyanların cinsiyetçi söylemler içerdiğini göstermektedir. Cinsiyetçi söylemler, üretildikleri düşüncelere göre 5 gruba ayrılmıştır: cinsiyetli önyargılar ile üretilen söylemler, iktidar tahakkümünü yansıtan söylemler, ön nitelendirici içeren söylemler, kadınları ötekileştiren söylemler, ve cinsiyetçi jenerik isimler içeren söylemler. Tüm söylem grupları, ilgili toplumsal cinsiyet ve iktidar kuramları üzerinden eleştirel söylem analizi ile tartışılmıştır. Araştırma bulguları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten cinsiyetçi söylemler ile güç politikalarını sorunsallaştırarak gelecekteki araştırmalar için yeni yönelimler önermektedir.

Anahtar Kelimeler

Kurumsal Sürdürülebilirlik, Kadınların Güçlenmesi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Cinsiyetçi Söylemler, Eleştirel Söylem Analizi

1. Introduction

The term ‘sustainability’ refers to preserving the economic growth and development for the future while protecting the environment. The World Commission on Environment and Development (WCED) by the United Nations (UN) brings the definition to sustainability as “development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs”. (Thomsen, 2013) Sustainability refers to an approach that maximizes the positive environmental protection, supporting social sustainability, and sustains economic production while trying to maintain the balance in between. Sustainability as an interdisciplinary concept calls for a rethink of the economic system for the allocation of scarce resources among alternative competing ends for humanity. Developing such a global entire economics system would require social, psychological, and moral desire with dedication by corporations considering they are the drivers of the economy. The concept of responsibilities of a company for a sustainable world is contextualized as corporate social responsibility (CSR) or corporate sustainability referring to the idea of socially responsible behaviors including the idea of obligations, legal responsibilities and philanthropic actions. The evolution of the CSR construct is parallel to the change in the businesses’ way of thinking. Besides the financial success, companies are focusing on the intangible performances such as ethics, human rights, environmental policies, sustainable contribution to education, and women empowerment and publishing CSR reports according to globally accepted standards to state their strategy and actions on these issues in detail.

Aiming to put a spotlight on the discourses produced by companies and communicated by their CSR reports, it would be helpful to look at the relationship of sustainability and sustainable development. The term sustainable development is mostly confused with the term ‘sustainability’. Sustainable development is “the process of change leading to the harmonization of the use of natural resources, the direction of investments, the orientation of technological development and institutional change and to increase the potential of satisfying the human needs of present and future generations”. (UN Sustainable Development, 1987) The global sustainable development agenda contains Sustainable Development Goals (SDGs) approved by the UN. Mostly referring to the human rights and equality for the survival of the planet, SDGs include 17 independent but interlinked topics that apply generally globally. The UN emphasizes the universality of all SDGs considering the challenges for local adaptations “with a country-specific approach to the global goals.” (Allen et al., 2018 as cited in Mensah, 2019) ‘Goal 5’ of the SDGs by the UN, which has been established with a vision to empower girls and women in order to obtain gender equality, constitutes of 9 sub-goals where the 6 of them are directly related to women’s empowerment for a more sustainable society and economy. The UN (2020) refers to gender equality not only as a fundamental human right, but a necessary foundation for a peaceful, prosperous and sustainable

world. Women's empowerment philosophy depends on "increasing the capacity of women to make their own choices and to transform these choices into desired actions and results." (Agrawal et al., 2016) Corporate companies' sustainability initiatives for gender equality "most often focus on the economic empowerment of individual women for the outcome of wealth accumulation" (Cornwall et al., 2007; as cited in McCarthy, 2017). The empowerment of women for gender equality is included in the corporate sustainability activities of many companies. Considering the sustainability of the intended social transformation, companies all over the world are investing in this specific topic within their sustainability strategy and communicate their practices through their CSR reports.

Gender roles are learned behaviours in a given society, community or other social group and condition activities, tasks and responsibilities perceived as male or female. (ILO, 2007, p.89) As gender refers to the learned norms depending on social, economic, and cultural factors thus gender is about socially constructed roles for individuals, through this construction, individuals become members by being identified or by identifying themselves. Judith Butler argues the notion of gender in her book *Gender Trouble* (1990) and she refers to gender as a performance rather than a noun where she defines gender as a doing. Butler sees nothing about gender as fixed and everything as discourse arguing that what is done to construct gender identity she calls an illusion, grows from the cultural practices of sex lodged in discourse. (p.146) Inspired by the Butlerian perspective, conceptualising gender as a dynamic performance, gender is produced and reproduced as a social practice. This research takes a position to understand and expose whether there is an inequality of power domination on gendering by language through corporate discourses.

There is a pervasive interest among corporations in embracing CSR in Turkey as well, however lack of empirical data and research conducted in this area. This research provides empirical data on the women empowerment initiatives of companies taking part within their sustainability strategy and agenda together with the communicative actions for those initiatives. The main research question is to find out whether gendered discourses are produced by corporate companies within the context of women empowerment. Bringing together gender, communication, and management studies, this research presents a discussion over its sub questions. Sub questions following this main research question will be as follows:

1. How are women represented in corporate discourses?
2. Do the CSR strategies and statements of companies on women's empowerment constitute and produce different (men and women) identities and groups?

2. Methodology

The purpose of this research is to analyze the discourses produced by corporate companies in Turkey within the context of women's empowerment for sustainable development. An empirical inquiry is presented to bring up whether gendered discourses are produced and communicated through the CSR reports of Turkish companies. The discussion presented proceeds in some steps. First, it begins from the recognition that the topic women's empowerment has its place in corporate companies' sustainability agenda. The second step addresses the underlying ideas of the gendered discourses produced and communicated through the sustainability reports of companies. Aiming to find out the gendered discourses together with the ideas they hold on the specific women's empowerment context, this research focuses on the discourses. Thus the methodology for research is selected as a discourse analysis. In a critical approach to discourses, it is also important to examine the ideas and hidden power relations constructed by the use of language in the narratives of corporate sustainability reports, as this leads to the deconstruction of the ideologies of the producers of the texts and highlights the untouched ideas of the companies towards gender equality.

Foucault (1988) being a decisive influence, sees discourse analysis as "the analysis of statements", which he formulates as verbal performances and has a different approach to the concept of linguistic analysis. Taking the definition of discourse put by Foucault (1988) as "the general domain of all statements, sometimes as an individualized group of statements, and sometimes as a regulated practice that accounts for a number of statements", corporate sustainability report contents are considered to be corporate discourses within this research. With a Foucauldian view, in terms of social practices, these discourses have a role in sustaining the hegemonic construction of the social and economic empowerment of women within the scope of corporate sustainability practices. Beyond initiatives taken by the corporate companies on women's empowerment, CSR reports represent the performances of companies related to sustainability in written form. Their knowledge is constructed by the discourses produced within those reports. The interdisciplinary nature of discourse analysis will help to find out both the socially and ideologically constructed knowledge by the companies through the discourses on their reports. Considering discourse together with its social context, critical discourse analysis (CDA) offers a more powerful and persuasive discussion with its detailed processes. "Critical research on discourse focuses primarily on social problems and political issues rather than the mere study of discourse structures outside their social and political contexts." (van Dijk, 1997) Parallel to the Foucauldian view, discourse analysis to be applied to the statements published and open to the public by corporate companies, will include the texts in the context of sustainability and the empowerment of women within this context beyond the linguistics.

Norman Fairclough (1995) sees language as a social practice and suggests analysing texts from a perspective that is covering social and cultural practices. This research is performed with a qualitative perspective based on Fairclough's three dimensional critical discourse analysis. Within this framework the first level of analysis focuses on the properties of texts. Fairclough (1992) refers to discourse stating that it "contributes to the construction of social identities and subject positions" and at this level of analysis the cultural and social backgrounds of the texts are considered besides the linguistic properties. The second level of analysis is concerned with 'discourse practices'. Understanding how the discourses in the corporate sustainability reports are produced requires finding out the levels of production of the texts. The last and third level of Fairclough's CDA analysis is called 'social analysis'. At this level the "objective of analysis is to explain why social actors, events and organizations are represented and arguments are constructed in a specific way". (Merkl-Davies et al, 2012, p.105) In the specific case of this research Fairclough's theory allows the exploration of the discourses from the aspects of language as well as the social structures that challenge them. Analysing the corporate narratives considering language together with social context will help to get insights into ideas held within this world.

2.1 Data Collection

Ballou and Heitger (2005) defines the aim of CSR reporting as "reporting non-financial and financial information to a broader set of stakeholders than only the shareholders". According to the independent research conducted as a survey on CSR reporting by KPMG, 93% of the world's largest 250 corporations are publish sustainability reports and communicate them transparently and openly to the public. (KPMG, 2017) CSR reporting is performed voluntarily as well as the CSR investment by socially responsible companies. The content of the CSR reports includes companies' strategies, vision, and plans for the future for sustainability management. Since the year 2000, non-profit organization Global Compact International (GRI) has been informing corporations on sustainability management and reporting standards. GRI standards provide a necessary framework for reliable reports on environmental, social and economical sustainability management of corporations. CSR reporting standards prepared by GRI are used in many countries and in Turkey. Since the release of these standards the number of reports released by companies all over the world is increasing. This attention to sustainability reporting with standards has triggered the funds based on sustainability. Sustainability indexes in the capital markets had started to be established by 1999. Following the global developments, the Istanbul Stock Exchange (BIST) launched the Sustainability Index in Turkey by the year 2014. Constituents for each Index period starting from 2014 till 2019 determined by the BIST Sustainability Index are selected for the data source of this research. The names of the companies were collected online from the BIST Sustainability Index web site. The CSR reports of

these companies are available for public consumption and collected from their websites. The data used are open to the public and do not contain any private information. There are defined criteria for the selection of companies. Companies who have published a CSR report at least 2 or more times are selected to be included in the data of the analysis. Some of the companies' reports have not been reached but instead information on their sustainability initiatives have been found on their web sites. Companies that have not published a report, instead shared information about their CSR policies on different sources with limited details are excluded from the research data. The list of the 53 companies showing the breakdown of the reports by the publication years and company codes is given in detail in Appendix 1.

Reports of the companies having statements and including content on women empowerment are selected as the set of data to be used. Forty two companies out of the 53 analysed and selected to be the data source are shown in Appendix 2. The remaining 11 companies have no specific statements on the women's empowerment topic, so are excluded from the research data.

1. Findings

The first level of analysis includes a detailed reading of the selected discourses communicated by 42 companies. In total 20 gendered discourses are collected from the reports. There are recurring statements of companies with the same texts that include gendered discourses which are published in different years. One sample from each is included in the research data. There are also similar narratives in terms of the ideas they hold on gender, however similar discourses by different companies are also not included in the research data.

All of the selected 20 discourses are grouped according to the ideas they hold in the way they are determined to be gendered. The 20 discourses collected, and the grouping of these discourses according to these ideas presented above are shown in Table 1.

Table 1: Gendered Discourses Collected From CSR Reports And Grouped According To The Ideas They Hold

1- Discourses produced with 'gendered biases'	1.1	One of the workshops we offer especially to our women employees is the programmes for a better life training at the Turkcell Academy. In this context, we provide contents such as Successful Child Raising, Work and private Life Balance, The Place of Women in Business and private Life, The Art of Being a Parent, Birth Preparation and Breathing Studies, and Being a Working Mother.
	1.2	One of the main selection criteria for us while selecting our service provider companies is social competencies such as nursery opportunities provided for supporting women's empowerment, and investment in social development projects.
	1.3	The aim of this programme is to reveal the leadership archetypes that also exist in women and support women to have them used in the business environment.
2- Discourses reflecting 'power domination'	2.1	In addition to providing global financing opportunities to our women entrepreneurs, we continue supporting by allocating approximately 600 mio TL from company resources in 2016.
	2.2	This year we have participated in HeForShe initiative in order to strengthen women's labor both in our company and throughout the business world, to provide women with equal opportunities in business life and to support women taking more places in top level management roles.
	2.3	In 2015, VakıfBank European Bank for Reconstruction and development (EBRD), the European Delegation to Turkey, Labor and Social Security Ministry and Turkey jointly launched by the Business Association "Women Business to Finance and Consultancy Support Programme" is aimed to increase its role in the economy of women entrepreneurs in Turkey.
	2.4	Supporting those who trust the power of women, TSKB offers loans to women-friendly companies' investment projects with a 100 million Euro loan obtained from the French Development Agency (AFD) at the end of 2016.
	2.5	Women-Friendly Companies: Capital magazine conducted a study to emphasize women's employment and encourage woman friendly companies in Turkey. The selected companies were awarded as women-friendly companies.
3- Discourses that include 'gratuitous premodifiers'	3.1	In addition to providing foreign financing opportunities to our women entrepreneurs, we continued our support by allocating approximately 600 million TL from our own resources in 2016.
	3.2	As a result of our observations and studies on gender inequality in our country, we aim to create a pioneering and transformative effect for both our company and the automotive industry by developing a project for the employment of women engineers.
	3.3	With our special products we develop for women farmers, tradesmen and businesses, we provide financing for women entrepreneurs to bring their ideas to life, and we reach out to women in villages, towns and villages to increase women's entrepreneurship, especially in rural areas, and support their participation in education and workforce. In this context, we have provided more than 204 million TL of financing to approximately 4,000 women entrepreneurs with the works we have done within the scope of women's banking in the last year.
	3.4	The company is steadily increasing the number of female managers and female employees, and voluntarily participates in global initiatives in the field of gender equality.

4- Discourses 'othering women'	4.1	We care about offering equal opportunities to all segments of society, and we take initiatives for women, disabled people and disadvantaged communities to participate in economic life as self-sufficient and happy individuals.
	4.2	Communication technologies play an important role in reaching and mobilizing disadvantaged groups in terms of easy accessibility, budget-friendly and access capacity. Financial support to our women entrepreneurs within the framework of activating information and communication technologies, which is one of the Global Goals for Sustainable Development in ensuring gender equality.
	4.3	Internet-easy life programme provided by our company aims to contribute to the digital transformation of the country. We will offer trainings for all adults over 35 years starting with women as our priority group to develop their skills.
	4.4	As of the end of 2014, the loans we provided to women entrepreneurs, whom we see as a special customer segment in our SME Banking platform, reached 2.1 billion TL.
	4.5	As in previous years, we continued to support SMEs and women entrepreneurs in 2017, while financing large-scale projects that are the basis for the development of the country with infrastructure loans.
	4.6	With special development programs such as "Design your favorite job / life", "Safe driving techniques", coaching support and volunteer mentoring, a work environment that preserves work-family life balance is created for women employees in Brisa.
5- Discourses including 'gender generic nouns'	5.1	In 2016, within the scope of the "I Support Gender Equality for My Country" project, we focused on the "Miracles of the sprouts" social responsibility project, which we created with the belief that women in the sectors where TürkTraktör operates, that is, can create miracles, to raise awareness in the areas we do business and support gender equality.
	5.2	From this point of view, Garanti bank has been supporting 12" Giant Men" (A National Men's Basketball Team), "Fairies of the Pot" (A National Women's Basketball Team), ... since 2005.

4. Discussion

Focusing on the text and the context of women empowerment, the ideas underlying the collected gendered discourses are discussed through related theories and perspectives. Theories on gender, discourse and power relations, and empowerment are used to classify and discuss the selected discourses. Discussions will be presented accordingly with the groups of ideas assigned to discourses as shown in Table 1.

4.1 Discourses produced with 'gendered biases'

The first group of discourses are produced with ideas built on cultural codes and biased roles assigned to women. These discourses are constructed with assumptions and ideas about the behavior of women and men that are defined as stereotypes. Stereotypical representations are un verbalized assumptions and perceptions about the behavior of women and men. Gender stereotypes assigned to women as the supporter of the family and the house, where the woman is given the role as the one who cares for the family are reflected within these discourses. Including nursery services within women empowerment strategy by companies, also has the idea of assigning the role

of childcare to women. However such an initiative is assumed to support parents for their work life and private life balance, considering this service for women only is a similar way of gendering as discussed with the previous example.

Educational programmes offered by corporate companies to their employees which have the aim of supporting their social life and work life balancing and parenthood perfection can be considered within the social dimension of sustainable development. Thus, designing and offering such educational programmes for women only is a discriminatory approach basing on the genders of the employees. Besides investing in improving the parental abilities of women and assigning the role of perfection to women in motherhood is a reflection of patriarchal ideas and culture and this reinforces the stereotypes.

The stereotypical representation and the social construct that defines men as the 'norm' in the workforce has its reflection in discourse 1.3. It refers to the idea which regards leadership as an ability of businessmen. Highlighting that men are the norm and women can also achieve this level of leadership skill with support, is a gendered assumption. Referring to my discussion in Chapter 2 on the theory of Judith Butler (1990) that defines gendering as a performance, such gendered discourses disempowers women by privileging men over women in the corporate business system. Considering discourse above the sentence as a social practice and reproducing gendered roles in language and communicating them continuously causes gender to operate "as a set of hierarchically arranged roles in modern society which makes the masculine half of the equation positive and the feminine negative". (Cranny-Francis et al., 2003)

Discourses produced with the stereotypical ideas as in this first group, reinforce such ideas by communicating them. Sexist statements that are regarded as "representing women and men unequally" (Wareing, 2006, p.76) by corporations, reproduce the gendering of business people according to their sexes. Communication of such gendered discourses also reproduces the stereotypes and bias which has the potential to enlarge the gender inequality gap between women and men in business organizations. According to my discussion in Chapter 2 over the arguments of van Dijk (1993), when we perceive others we tend not to see what we have in common but exaggerate the differences which distinguish us and this may result in overlooking their positive aspects. Stereotypes work through relationships of power and dominance, and stereotyping creates an imaginary community where different ones are pushed away. Whereas some aspects of the CSR practices communicated by these discourses are designed to empower business women, reflections of the biases reproduce the gendered roles which in the end may result in disempowering women as businesspeople.

4.2 Discourses reflecting ‘power domination’

The second group of discourses are produced with a language which dominates empowerment instead of emancipation. Considering the unequal status of women in the male dominated workplace, it is important that corporations build the necessary strategies and take actions to support women on the way to reaching the desired level of equality. Corporate companies investing in sustainability include women’s empowerment initiatives within their agendas to challenge this situation. The aim of women’s empowerment initiatives of companies are mostly defined in the CSR reports as providing women the necessary support in order to help them gain equality with men. Focusing on the second group of gendered discourses, this aim of companies has the potential risk of two issues related to power. The first one arises from the misinterpretation of the term empowerment and the second one is the power domination over the initiatives and discourses. The term empowerment stands for giving power however the conceptualization of empowerment with a feminist lens focuses on the individual and developing the inner power for emancipation. Considering the demand side of the empowerment activity as well as focusing on emancipation of the individual is the proposed way of sustainable empowerment for equality. The critical strategy in order not to turn the concept of empowerment to a controlled mechanism of action would be the focus on emancipation rather than a dominant source power. The second discussion over the power issue is by implementing the concept of ‘doing power’ argued by Foucault discussed at the previous Chapters of this study. The idea of power being created and recreated as an action is reflected in the strategies and discourses on the women’s empowerment initiatives. The idea which the second group of discourses include and communicate is constructed with a controlling approach instead of giving women the freedom to bring the intended social transformation using the strength developed within. Taking Foucault’s approach to freedom as discussed in Chapter 2, empowerment considered from his perception of freedom is far from the concept of the given power from an outside authority. Thus empowerment strategies should not include domination for freedom. The potential of the CSR strategies for the desired change should take the power and freedom concepts into consideration. As well, necessary attention should be paid not to position women as the object that is being empowered through the CSR initiatives and programmes of companies. Questioning women’s empowerment within the sustainability context with a Foucauldian approach to power and freedom, the concepts and communication of the support provided by companies presented in the discourses of the second group fails through the idea behind empowerment which is domination. All three discourses 2.1, 2.2, and 2.3 within this group are produced with an idea that presents the power domination over women by patronizing them as a group to be protected by an outside power. The discourses 2.5. and 2.6 holds and reproduces the patronization by men. Interpreting the discourses in the second group, the traditional gender ideology dictating a kind of

patronage, socially orders women as a disadvantaged group and initiates a support by power over them. The interpretation made about companies' attributes and communication of resources allocated for women's empowerment reinforces the gendering. Clustering companies as "woman friendly" in a patronising manner strengthens the ongoing gendering process through patronization, which can be considered a misuse of power referring to my discussion within this section. Taking the power and freedom equation into consideration, discourses which include patronizing ideas continuously reproduce the misuse of power. This results in reproducing the wrong assumptions of the concept of women's empowerment and moving it away from the idea of individual emancipation to rather a dominance by power.

4.3 Discourses That Include 'gratuitous premodifiers'

Discourses within the third group all include gratuitous premodifiers to mark the occupations of individuals. Each of the 5 discourses includes 'women' and/or 'female' premodifiers together with the occupation. Gender marking by the use of gratuitous premodifiers to occupational terms is connected with sexist language. Gratuitous premodifiers reflects the unequal assumptions of occupations with a non-inclusive perspective. The third group of discourses are produced with a similar way of construction on the representation of businesspeople according to their gender. Wareing (2004) states that "sexist language represents women and men unequally, as if members of one sex were somehow less completely human and less complex and had fewer rights than members of the other sex". (p.67) Sexist statements by corporate companies reproduce the gendering of professions according to their sex. Litosseliti (2006) highlights the traditional assumption of occupational terms assigned to man, arguing the reason as "the use of a female marker being adopted for instance in lady or female doctor". (p.14) The same way as Litosseliti marks, all the discourses in the third group include the gratuitous premodifier 'woman' used to mark the gender of the occupations. Samples from the discourses are 'women entrepreneurs', 'women engineers', 'women farmers', and 'female managers'. It is assumed by those groups of discourses that an engineer, an entrepreneur, a manager, or a farmer is a man, therefore women in that occupation needs to be marked. Anker's (1997) studies related to the gendering of the occupations refers to the common stereotypical assumption of the abilities of women to have its reflection in occupational segregation. "Technical occupations tend to be perceived as 'masculine', whereas caring occupations are often labelled as 'feminine'." (Ginevra & Nota, 2015)

Gender stereotyping with respect to occupations is one of the most pervasive biases that cuts across countries and age groups. (Madaan et al., 2018). Discourses within this third group reinforce prevailing gender ideologies of companies. This justifies gender hierarchies as natural within those companies. As well as holding the idea that

occupations are gendered, by disclosing their idea, companies reproduce the gendering of professions. Such gendered discourses can also be discussed over the idea of grouping individuals according to genders. Communication of such a grouping is an other way of gendering. The communicative events through CSR reports which are open to the public, expand the idea of gendered occupations and this comes with the challenge of not negatively affecting the gender equality messages given to society in general.

Interpreting the strategies of companies through the discourses within this group the gendered discourses are complementary to their ideas and the discriminative perspective they own. Women who hold occupations that are socially constructed to be masculine are selected by companies to provide extra support. This strategy has its reflections by the gendered use of language. However this type of gendering by the use of a sexist language reproduces the gendering of occupations and reinforces the grouping of women with unequal assumptions on professions. Reinforcing such stereotypes related to professions tends to resist the desired transformation for the equality of genders in the workforce. Thus the inequitable representations of men and women are constructed by the continuous communication with gendered discourses like the ones within this third group.

4.4 Discourses ‘othering’ Women

The fourth group of discourses are produced with an idea which is othering women as a group. Throughout history in different times women have become subject to othering in different contexts and othering has found a place within many scholars’ works. Simone de Beauvoir, being the first woman to write publicly about the concept of othering by sex, argues on the representation of women in relation to men. The concept of “Othering” as a construction is defined by Simone de Beauvoir (1949) in *The Second Sex* as follows:

Man thinks himself without woman....Woman is determined and differentiated in relation to man. He is the Subject, She is the Other. The Subjects posits itself only in opposition; it asserts itself as the essential and sets up the other as inessential, as the object. (De Beauvoir, 1949, p.42,43).

De Beauvoir argues the idea that othering holds as a representation based on genders where the identity of men is constructed as powerful. According to van Dijk (1993) when we perceive others we tend not to see what we have in common but exaggerate the differences which distinguish us. During their evaluation we emphasise our good qualities and their negative features, and by contrast we overlook our negative aspects and their merits. (Van Dijk, T. A., 1993, p.251) Power is concentrated in the representation of the other which is created as a construction through the use of language and is reproduced in gendered discourses. Gendered discourses othering women socially

reproduce the stereotypical representations of men as the “norm” in the workforce and constructs the identity of women as the ‘other’. Othering women with unequal assumptions and inclusion of women together with disadvantaged groups is an idea which is far from empowering women. Discourses produced by organisations with an idea of othering women and grouping them as disadvantaged, tends to see the differences with negative aspects.

From a Foucauldian perspective ‘othering’ also has its relation with stereotypes. Stereotyping is a practice of Foucault’s power-knowledge, which classifies people according to norms and constructs excluded ones as the ‘others’. Stereotypes work through relationships of power and dominance and stereotyping creates an imaginary community where different ones are pushed away. The others are used as a tool for determining ourselves that happens through their symbolic exclusion. The social construct that defines men as normal and the differences of the others from normal are naturalised and confirmed by the repetition of this othering in discourses. Constructed meanings and social identities produce different groups resulting in a practice of othering.

Corporate reports are social constructs communicating the ideas and initiatives related to these ideas. Analysing corporate discourses from this perspective, discourses within this group that are othering women as a group with the assumption of men as the norm. These discourses reflect the construct of the differences between gendered groups. Discourses in that group include the assumption of women as the other. Women are grouped with the disabled and disadvantaged communities. As well, women are seen as a group and their skills are seen as in need of development of specific subjects like technology, digital capabilities, and driving skills. In addition, all of these discourses do not include information on the reason why not men, but women are seen in need of this kind of support and development. This can be discussed through the lens of socially and culturally constructed beliefs about women and men. However the initiative taken by the companies that are discussed by these discourses may lead to a sustainable economy and society, discourses reproducing the gendered groups and differences is an obstacle for equal opportunities and the desired transformation.

4.5 Discourses Including ‘gender generic nouns’

Gendered discourses within the fifth group includes a language that reinforces stereotyped images of women. The gendering is done by choosing names that consist of gender generic nouns related to the image of women according to the stereotypical assumptions and bias. All of the discourses in this group includes stereotyped representations of women. Teresa de Lauretis (1987) regards gender construction as a process which is held socially by individuals and argues that gender is “a representation and the representation of gender is its construction”. Representations of women through such gender generic nouns are based on “beliefs about how males and females typically act,

as well as beliefs about how males and females should act.” (Koenig, 2018) Commonly used generic noun phrases for women within the research data are; gentle, touchy, weak, and fragile. Those gendered nouns are also similar to the stereotypical masculine and feminine traits according to “Bem Sex-Role Inventory” developed by Sandra Bem. Twenty feminine nouns that are presented on the inventory are: “affectionate, cheerful, childlike, compassionate, does not use harsh language, eager to soothe hurt feelings, feminine, flatterable, gentle, gullible, loves children, loyal, sensitive to the needs of others, shy, soft-spoken, sympathetic, tender, understanding, warm, and yielding”. (Prentice & Carranza, 2002) Gendered discourses often constitute such gender generic nouns without considering that there might be overlaps between genders and within gender variabilities. Burges and Borgida (1999) discuss the classification, grouping, and discrimination basing on the gendered stereotypes and argues on the equal engagement of both women and men equally however discrimination “is more likely to be perpetrated by men, because this type of discrimination serves to maintain power inequities in society that favor men”. They comment on the discrimination based on stereotypes as follows:

“The descriptive component of stereotypes is posited to lead to discrimination when stereotypes of women are associated with the attribution of traits, abilities, and roles to the target that influence the way in which business women are evaluated and treated in business life. Women who behave in an autocratic manner or who occupy traditionally male occupations are particularly likely to be negatively sanctioned.” (Burgess & Borgida, 1999)

So as in the discourse referenced as 5.2, men are represented by ‘strength’ where women are by ‘supportive and fragile’. Although both men and women referred to in the same discourse are holding the same positions in relation to their occupations and success, the chosen names are the reflections of the stereotypical assumptions by the use of gender generic nouns. Naming men as ‘giants’ and women as ‘fairies’ is a typical example of gendering by the use of gender generic nouns and grouping according to bias. Discourses within this group hand their statement which reproduces the meaning that women are in need of external support to perform. Women are viewed more in need of support as a result of continuous reproduction of the stereotyped generic nouns in discourses. Constructions of gendered discourses as in this group, might lead to the devaluation and discrimination of women who perform in male-dominated professions. Such reproductions of stereotypes that are commonly used for characteristics and physical properties of women, reinforces the ideas that are the roots of the unequal assumptions based on gender.

2. Conclusion

This research provides empirical data on the women empowerment initiatives and the discursive terrain of them. Research findings highlight the importance given to women's empowerment within the sustainability agenda of corporate companies. Quantitative data provided by this research regards women's empowerment as one of the topics which most of the companies account for on their sustainability agenda and strategy on the way to sustainable development. This discussion and analysis through a feminist Foucauldian approach to power and freedom contributes to exploration of the meaning of empowerment for a sustainable economy and the unforeseen negative outcomes of the current practices of othering and grouping women with the disadvantaged. Thus there are valuable initiatives by companies on women's empowerment on the way to gender equality that should be considered.

How power and patriarchal culture manifests in the construction of the identities and corporate sustainability strategies needs attention on the way to long-term, sustainable, efficient, and measurable women's empowerment initiatives. Taking the power and freedom equation into consideration, the CSR programmes heading to equality for women at the workplace and society in general, should focus on the emancipation of the individual rather than domination. Encouraging gender sensitive use of language may lead to a step in the right direction for gender equality.

Limitations and Future Directions

This research critically examines the discourses produced by the Turkish corporations focusing on the communicative actions of companies on women's empowerment. The scope of the research is the registered corporate sustainability reports of Turkish corporations which are rated and listed by the Borsa Istanbul Sustainability Index. This scope of the study is one of the limits of the research. Thus it opens new doors and provides data driven ideas for future research. A future study to find out whether companies produce gendered discourses for communicating their women's empowerment initiatives through digital or social media communication would be complementary for this research.

Within the scope and aim of this project, discourses addressed to women are analysed. Discourses are analysed with an approach to gender dealing with 'men' and 'women' only, however besides gender constitutes of lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex. Considering this limitation over the findings, a direction for future research would be to analyse the gender perception of corporate companies which have initiatives on gender equality. This would open new doors for investigating the initiatives on inclusive gender equality by corporate companies.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

References

- Agrawal A., Pande A. & Sharma P. P. (2016). Women empowerment in India through corporate social responsibility: Policies & Challenges: A Case Study of NTPV Ltd., *International Journal of Research in Commerce & Management*, 7(12).
- Anker, R. (2001). Theories of occupational Segregation by Sex. An overview. International labour Organization. Geneva. Retrived from http://cite.gov.pt/pt/destaques/complementosDestqs2/Women_gender_and_work_2001.pdf#page=138
- Ballou B., Heitger, D. (2005). The Rise of Corporate Sustainability Reporting: A Rapidly – Growing Assurance Opportunity. Miami University. 1-23. Retrieved from <http://www.sba.muohio.edu/balloubj/images/Ballou%20Heitger%20CSR%2024Jul05.pdf>.
- Beauvoir, S. (1989). *The second sex*. New York: Vintage Books.
- Beckmann, S. C., Morsing, M. & Reisch, L. (2006). Strategic CSR communication: An emerging field. *Strategic CSR communication*, 11-36.
- Burgess, D. & Borgida, E. (1999). Who women are, who women should be: Descriptive and prescriptive gender stereotyping in sex discrimination. *Psychology, Public Policy, and Law*. 5 665-692. Doi: 10.1037/1076-8971.5.3.665.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*, 146
- Cranny-Francis, A., Waring, W., Stavropoulos, P., & Kirkby, J. (2003). *Gender Studies. Terms and Debates*, Palgrave Mcmillan, New York
- De Lauretis, T. (1987). *Technologies of Gender: Essays on theory, film, and fiction*. Indiana University Press
- Dewan, M. H. (2017) Discourse analysis: An emerging trend in corporate narrative research. *Middle East Journal of Business*, 12(4) 3-9. Doi: 10.5742/ MEJB.2017.93084
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*, Polity Press, Cambridge
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London: Longman.
- Foucault, M. (1988). Critical theory/intellectual theory, interview with Gerard Raulet, In Kritzman, L. (Eds.) *Michel Foucault: Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings, 1977–1984*, London: Routledge.
- Ginevra . M. C. & Nota, L. (2015). Occupational gender stereotypes and problem-solving in Italian adolescents, *British Journal of Guidance & Counseling*, 45(3), 312–327 <http://dx.doi.org/10.1080/03069885.2015.1063584>

- International Labour Organization (2007). ABC of women workers' rights and gender equality, Second edition, International Labour Office. Geneva.
- Koenig, A.M. (2018). Comparing Prescriptive and Descriptive Gender Stereotypes About Children, Adults, and the Elderly, Department of Psychological Sciences, University of San Diego. Doi:<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01086>
- KPMG (2017). Survey of Corporate Responsibility Reporting. Retrieved from <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2017/10/the-kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2017.html>
- Litosseliti, L. (2014). *Gender and language, theory and practice*, Routledge:London and New York,
- Madaan, N., Singh, G., Mehta, S., Chetan, A. & Joshi, B. (2018). Generating Clues for Gender based Occupation De-biasing in Text. Retrieved from <https://arxiv.org/pdf/1804.03839v1.pdf>
- McCarthy, L. (2017). Empowering women through corporate social responsibility: A feminist Foucauldian critique. *Business Ethics Quarterly*. 1(29) 27 Doi:10.1017/beq.2017.28.
- Mensah, J. (2019). Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review, *Cogent Social Sciences*, 5(1), Doi: 10.1080/23311886.2019.1653531
- Merkel-Davies, D., Brennan, N. & Vourvachis, P. (2012). Text Analysis Methodologies in Corporate Narrative Reporting Research. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/267725687_Text_Analysis_Methodologies_in_Corporate_Narrative_Reporting_Research
- Prentice, D. A. & Carranza, E. (2002). What Women and Men Should Be, Shouldn't be, are Allowed to be, and don't Have to Be: The Contents of Prescriptive Gender Stereotypes. <https://doi.org/10.1111/1471-6402.t01-1-00066>
- Thomsen, C. (2013). Sustainability (World Commission on Environment and Development Definition). In: Idowu S.O., Capaldi N., Zu L., Gupta A.D. (eds) *Encyclopedia of Corporate Social Responsibility*. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-28036-8_531
- United Nations Sustainable Development (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- United Nations (2020). Sustainable Development Goals. Goal 5. Achieve gender equality and empower all women and girls. Retrieved from <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/>
- Van Dijk, T.A. (1993). *Principles of critical discourse analysis*, *Discourse and Society*, 4, 249-283.
- Van Dijk, T. A. (1997). Discourse as Structure and Process. *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. Volume I. Sage Publications.
- Wareing, S. (2004). Language and gender. In L. Thomas, & S. Wareing (Eds.), *Language, Society and Power: An Introduction*. London and New York: Routledge. 76.

APPENDIX 1: Listed companies on BIST Sustainability Index by Company Codes

No	Company Name
1	ADEL
2	AKBNK
3	AKENR
4	AKSA
5	ANACM
6	AEFES
7	ANELE
8	ARCLK
9	ASELS
10	AYGAZ
11	BRISA
12	CIMSA
13	COLLA
14	DOHOL
15	DOAS
16	EREGL
17	FROTO
18	GLYHO
19	SAHOL
20	ISGMY
21	KCHOL
22	KORDS
23	LOGO
24	MGROS
25	NETAS
26	OTKAR
27	PEGSUS
28	PETKM
29	POLHO
30	SAFGY
31	SKBNK
32	SODA
33	TATGD
34	TAVHL
35	TKFEN
36	TOASO
37	THYAO
38	TTKOM
39	TTRAK
40	TCELL
41	GARAN
42	HALKB
43	ISCTR
44	TUPRS
45	TSKB
46	SISE
47	VAKBN
48	ULKER
49	VESBE
50	VESTLE
51	VESTL
52	YKBNK
53	ZOREN

APPENDIX 2: CSR reporting companies having statements about women empowerment initiatives

1	AKENR
2	AKBNK
3	ANACM
4	AEFES
5	ARCLK
6	AYGAZ
7	BRISA
8	CIMSA
9	CCOLA
10	DOHOL
11	DOAS
12	FROTO
13	GARAN
14	GLYHO
15	ISCTR
16	KCHOL
17	KORDS
18	LOGO
19	MGROS
20	OTKAR
21	POLHO
22	SAHOL
23	SKBNK
24	SISE
25	SODA
26	HALKB
27	TSKB
28	TATGD
29	TAVHL
30	TKFEN
31	TOASO
32	TUPRS
33	THYAO
34	TTKOM
35	TTRAK
36	TCELL
37	ULKER
38	VAKBN
39	VESTL
40	VESBE
41	YKBNK
42	ZOREN

TANIM

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin yayınıdır. Açık erişimli, hakemli, yılda iki kere Nisan ve Ekim aylarında yayınlanan bilimsel bir dergidir. 1993 yılında kurulmuştur. Dergiye yayınlanması için gönderilen bilimsel makaleler Türkçe ya da İngilizce olmalıdır.

AMAÇ VE KAPSAM

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, kadın sorunları ve araştırmaları alanında Türkiye'deki en eski hakemli dergilerden biridir. Dergi kadın çalışmaları konusunda bilim camiasına katkıda bulunmayı ve araştırmacılara bir platform sağlamayı hedefler. Dergi kadın çalışmalarını ve toplumsal cinsiyet çalışmalarını bütün yönleriyle ele alan araştırma ve çalışmalarını yayınlamaya odaklıdır ve (sosyoloji, felsefe, tarih, edebiyat, dil, sanat, kültür, hukuk, siyaset bilim, iktisat, sağlık, vb pek çok) farklı disiplinlerde yürütülen araştırmalara açıktır. Derginin hedef kitlesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşlar oluşturur.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Genel İlkeler

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirilmediği olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildiriler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve / veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez. Yayınlanan yazı ve resimlerin tüm hakları Dergiye aittir.

Açık Erişim İlkesi

Dergi açık erişimlidir ve derginin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir. Bu "<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/translations/turkish-translation>" BOAI açık erişim tanımıyla uyumludur.

Derginin açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>" CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

Telif Hakkında

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atif-GayrıTicari 4.0 Uluslararası ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>" CC BY-NC 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr> olarak lisanslıdır. CC BY-NC 4.0 lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics>.

org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluştan gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdaki etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirilmediği konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir. Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını **Telif Hakkı Anlaşması Formunda** imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Dil

Derginin yayın dili Türkçe ve İngiliz İngilizcesi'dir.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijjws> adresinden erişilen <http://dergipark.gov.tr/login> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) **Kapak Sayfası**; editöre mektup, yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı **Telif Hakkı Anlaşması Formu** eklenerek gönderilmelidir.

1. Yazılar **Makale Şablonu** kullanılarak hazırlanmalıdır. Makale ana metninde, çift taraflı kör hakemlik süreci gereği, yazarın / yazarların kimlik bilgileri yer almamalıdır.
2. Türkçe ve İngilizce olarak 150-250 kelime arasında öz olmalıdır. Öz anlaşılır ve de dilbilgisi açısından doğru olmalıdır.
3. Türkçe özün altında çalışmanın içeriğini temsil eden 3-5 Türkçe anahtar kelime olmalıdır. İngilizce özün altında içeriği temsil eden 3-5 İngilizce anahtar kelime olmalıdır.
4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Türkçe başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimeler; ana metin bölümleri, kaynaklar, tablolar ve şekiller.

5. Makale Türleri

Araştırma Makaleleri: Orijinal araştırma makaleleri derginin kapsamına uygun konularda önemli, özgün bilimsel sonuçlar sunan araştırmaları raporlayan yazılardır. Orijinal araştırma makaleleri, Öz, Anahtar Kelimeler, Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar, Kaynaklar bölümlerinden ve Tablo, Grafik ve Şekillerden oluşur. Öz aşağıda belirtildiği gibi yapılandırılmış olmalıdır. Özden sonra Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma ve Sonuç bölümleri yer almalıdır.

Öz: Türkçe yazıların İngilizce özetlerinde mutlaka İngilizce başlık da yer almalıdır. Araştırma yazılarında Türkçe ve İngilizce özetler 150-250 kelime arasında olmalı ve aşağıdaki şekilde yapılandırılmalıdır:

Amaç/Aim: Yazının birincil ve asıl amacı;

Yöntem(ler)/Method(s): Veri kaynakları, çalışmanın iskeleti, çalışmaya katılanlar, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler;

Bulgular/Results: Ana bulgular;

Sonuç(lar)/Conclusion(s): Çıkartılacak sonuçlar belirtilmelidir.

Anahtar Kelimeler

Giriş: Giriş bölümünde konunun önemi, tarihçe ve bugüne kadar yapılmış çalışmalar, hipotez ve çalışmanın amacından söz edilmelidir. Hem ana hem de ikincil amaçlar açıkça belirtilmelidir. Sadece gerçekten ilişkili kaynaklar gösterilmeli ve çalışmaya ait veri ya da sonuçlardan söz edilmemelidir. Giriş bölümünün sonunda çalışmanın amacı, araştırma soruları veya hipotezler yazılmalıdır.

Yöntem: Yöntem bölümünde, veri kaynakları, hastalar ya da çalışmaya katılanlar, ölçekler, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler, yapılan işlemler ve istatistiksel yöntemler yer almalıdır. Yöntem bölümü, sadece çalışmanın planı ya da protokolü yazılırken bilinen bilgileri içermelidir; çalışma sırasında elde edilen tüm bilgiler bulgular kısmında verilmelidir.

Bulgular: Ana bulgular istatistiksel verilerle desteklenmiş olarak eksiksiz verilmeli ve bu bulgular uygun tablo, grafik ve şekillerle görsel olarak da belirtilmelidir. Bulgular yazıda, tablolarda ve şekillerde mantıklı bir sırayla önce en önemli sonuçlar olacak şekilde verilmelidir. Tablo ve şekillerdeki tüm veriyi yazıda vermemeli, sadece önemli noktaları vurgulanmalıdır.

Tartışma: Tartışma bölümünde o çalışmadan elde edilen veriler, kurulan hipotez doğrultusunda hipotezi destekleyen ve desteklemeyen bulgular ve sonuçlar irdelenmeli ve bu bulgu ve sonuçlar literatürde bulunan benzeri çalışmalarla kıyaslanmalı, farklılıklar varsa açıklanmalıdır. Çalışmanın yeni ve önemli yanları ve bunlardan çıkan sonuçları vurgulanmalıdır. Giriş ya da sonuçlar kısmında verilen bilgi ve veriler tekrarlanmamalıdır.

Sonuçlar: Çalışmadan elde edilen sonuçlar belirtilmelidir. Deneysel çalışmalar için ana bulguları kısaca özetleyerek tartışmaya başlamak, daha sonra bu bulgular için olası mekanizmaları veya açıklamaları ortaya koymak, sonuçları diğer ilgili çalışmalarla karşılaştırmak, çalışmanın sınırlarını belirtmek, gelecekteki araştırmalar ve uygulamalar için bulguların işaret ettiği olası çıkarımlara değinmek yararlı olacaktır. Sonuçlar, çalışmanın amaçları ile bağlantılı olmalıdır, ancak veriler tarafından yeterince desteklenmeyen nitelsiz ifadeler ve sonuçlardan kaçınılmalıdır. Yeni hipotezler gerektiğinde belirtilmeli, ancak açıkça tanımlanmalıdır.

Şekil, Resim, Tablo ve Grafikler: Yazı içindeki şekil, resim, tablo ve grafikler Arap sayıları ile numaralandırılmalıdır. Şekillerin metin içindeki yerleri belirtilmelidir.

Derleme: Yazının konusunda birikimi olan ve bu birikimleri uluslararası literatüre yayın ve atıf sayısı olarak yansıtmış uzmanlar tarafından hazırlanmış yazılar değerlendirmeye alınır. Yazarları dergi tarafından da davet edilebilir. Bir bilgi ya da konunun vardığı son düzeyi anlatan, tartışan, değerlendiren ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara yön veren bir formatta hazırlanmalıdır. Derleme yazısı, başlık, öz ve anahtar kelimeler, ana metin bölümleri ve kaynaklardan oluşmalıdır.

6. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren **kapak sayfası** gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılabilecek adresler, cep, iş ve faks numaraları, ORCID ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
7. Referanslar APA 6 stiline uygun olarak hazırlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Referans Stili ve Formatı

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.

- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci, 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisingl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semerçioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayıhası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri

a) Türkçe Tezler

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from: Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web’de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International’da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer’s disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: <http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27>

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593-12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoglu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi’nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). ‘Unutma’ notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

Son Kontrol Listesi

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Editöre mektup
 - ✓ Makalenin türü
 - ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu bilgisi
 - ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi (varsa belirtiniz)
 - ✓ Kaynakların APA6'ya göre belirtildiği
 - ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
 - ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
 - ✓ Makalenin kategorisi
 - ✓ Türkçe ve İngilizce başlık
 - ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
 - ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
 - ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
 - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
 - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
 - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Makale ana metni
 - Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almamış olması gerekir.
 - ✓ Türkçe ve İngilizce başlık
 - ✓ Özetler: 150-250 kelime Türkçe ve 150-250 kelime İngilizce
 - ✓ Anahtar Kelimeler: 3-5 adet Türkçe ve 3-5 adet İngilizce
 - ✓ Makale ana metin bölümleri
 - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
 - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
 - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
 - ✓ Son notlar (varsa belirtiniz)
 - ✓ Kaynaklar
 - ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

DESCRIPTION

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is the publication of Istanbul University Centre for Practice and Research in Women's Studies. It is an open access, scholarly, peer-reviewed journal published biannually in April and October. The journal was founded in 1993. Manuscripts submitted for publication should be in Turkish or English.

AIM AND SCOPE

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is one of the oldest, peer-reviewed journals covering women's studies in Turkey. The journal aims to contribute to the scientific community in the field and aims to provide a platform for researchers. The journal focuses on the publication of research and studies covering all aspects of the women's studies and gender studies, and welcomes research conducted within a variety of different disciplines (including sociology, philosophy, history, language and literature, art, cultural studies, law, political science, economy, health, and other related areas). The target group of the journal consists of academicians, researchers, professionals, students, related professional and academic bodies and institutions.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

General Principles

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Short presentations that took place in scientific meetings can be referred if indicated in the article. The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims. Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors. Refused manuscripts and graphics are not returned to the author.

Open Access Statement

The journal is an open access journal and all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking

prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the “<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>” BOAI definition of open access.

The open access articles in the journal are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (“<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>” CC BY-NC 4.0) license. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Copyright Notice

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (“<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>” CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees’ claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers’ judgments must be objective. Reviewers’ comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author’s side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publishers) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.

- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the **Copyright Agreement Form**. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Language

The language of the journal is both Turkish and British English.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://dergipark.gov.tr/login> that can be accessed at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijjws> and it must be accompanied by a **Title Page** specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist) and cover letter to the editor. Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, **Copyright Agreement Form** that has to be signed by all authors must be submitted.

1. Manuscripts should be prepared using the **Article Template**. Due to double blind peer review, manuscript file must not include any information about the author.
2. The abstract must be between 150–250 words and written as one paragraph. Please ensure that abstract reads well and is grammatically correct.
3. Underneath the abstract, 3-5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; sections, references, tables and figures.
5. **Article Types**

Research Article: Original research articles report substantial and original scientific results within the journal scope. Original research articles are comprised of Abstract, Key Words, Introduction, Methods, Results, Discussion, Conclusion, References and Figures, Tables and Graphics. The abstract must be structured as in below. The abstract must be followed by Introduction, Method, Results, Discussion and Conclusions.

Abstract: The abstracts in the language of the article and in English must be between 150-250 words and structured as follows: aim, method, results, and conclusions.

Aim -the primary purpose of the article;

Method -data sources, design of the study, participants, interventions, and main outcome measures;

Results -key findings;

Conclusions - Conclusions derived from the study should be stated.

Keywords

Introduction: This section must contain a clear statement of the general and specific objectives as well as the hypotheses which the work is designed to test. It should also give a brief account of the reported literature. The last sentence should clearly state the primary and secondary purposes of the article. Only, the actual references related with the issues have to be indicated

and data or findings related with the current study must not be included in this section.

Methods: This section must contain explicit, concise descriptions of all procedures, materials and methods (i.e. data sources, participants, scales, interviews/reviews, basic measurements, applications, statistical methods) used in the investigation to enable the reader to judge their accuracy, reproducibility, etc. This section should include the known findings at the beginning of the study and the findings during the study must be reported in results section.

Results: The results should be presented in logical sequence in the text, tables, and figures, giving the main or most important findings first. The all the data in the tables or figures should not be repeated in the text; only the most important observations must be emphasized or summarized.

Discussion: The findings of the study, the findings and results which support or do not support the hypothesis of the study should be discussed, results should be compared and contrasted with findings of other studies in the literature and the different findings from other studies should be explained. The new and important aspects of the study and the conclusions that follow from them should be emphasized. The data or other information given in the Introduction or the Results section should not be repeated in detail.

Conclusions: Conclusions derived from the study should be stated. For experimental studies, it is useful to begin the discussion by summarizing briefly the main findings, then explore possible mechanisms or explanations for these findings, compare and contrast the results with other relevant studies, state the limitations of the study, and explore the implications of the findings for future research and practice. The conclusions should be linked with the goals of the study but unqualified statements and conclusions not adequately supported by the data should be avoided. New hypotheses should be stated when warranted, but should be labeled clearly as such.

Figures, Tables and Graphics: Figures, Tables and Graphics should be numbered in Arabic numerals in the text. The places of the figures, tables and graphics should be signed in the text.

Review Article: Reviews prepared by authors who have extensive knowledge on a particular field and whose scientific background has been translated into a high volume of publications with a high citation potential are welcomed. These authors may even be invited by the journal. Reviews should describe, discuss, and evaluate the current level of knowledge of practice and should guide future studies. Review article should contain title, abstract and keywords; body text with sections, and references.

6. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, ORCID, postal address, phone, mobile phone and fax number of the author(s) (see The Submission Checklist).
7. References should be prepared as APA 6th edition.

REFERENCES

Reference Style and Format

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Accuracy of citation is the author's responsibility. All references should be cited in text. Reference list must be in alphabetical order. Type references in the style shown below.

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis. If more than one citation is made within the same parenthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin, et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayıner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciembrune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text: (Ailen, et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar, et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjr.nrc.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

INFORMATION FOR AUTHORS

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *in Fact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Cover letter to the editor
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ Confirming that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
 - ✓ Including disclosure of any commercial or financial involvement.
 - ✓ Confirming that last control for fluent English was done.
 - ✓ Confirming that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
 - ✓ Confirming that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 6.
- Copyright Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ The title of the manuscript
 - ✓ All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country),
 - ✓ e-mail addresses
 - ✓ Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
 - ✓ ORCIDs of all authors.
 - ✓ Grant support (if exists)
 - ✓ Conflict of interest (if exists)
 - ✓ Acknowledgement (if exists)
- Main Manuscript Document
 - Important: Please avoid mentioning the author(s) names in the manuscript
 - ✓ The title of the manuscript
 - ✓ Abstract (150-250 words)
 - ✓ Key words: 3-5 words
 - ✓ Body text sections
 - ✓ Grant support (if exists)
 - ✓ Conflict of interest (if exists)
 - ✓ Acknowledgement (if exists)
 - ✓ References
 - ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

İstanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: Istanbul University Journal of Women's Studies
Dergi Adı: İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author <i>Sorumlu Yazar</i>	
Title of Manuscript <i>Makalenin Başlığı</i>	
Acceptance date <i>Kabul Tarihi</i>	
List of authors <i>Yazarların Listesi</i>	

Sıra No	Name - Surname <i>Adı-Soyadı</i>	E-mail <i>E-Posta</i>	Signature <i>İmza</i>	Date <i>Tarih</i>
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, etc.) <i>Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, v.b.)</i>	
--	--

Responsible/Corresponding Author: <i>Sorumlu Yazar:</i>	
---	--

University/company/institution	<i>Çalıştığı kurum</i>	
Address	<i>Posta adresi</i>	
E-mail	<i>E-posta</i>	
Phone; mobile phone	<i>Telefon no; GSM no</i>	

<p>The author(s) agrees that: The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work. The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights. I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury. This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.</p>
--

<p>Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder: Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını, Tüm yazarların bu çalışmaya aslı olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını, Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını, Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını, Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayınlamasına izin verirler. Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanımda her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir. Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, fikri mülkiyet hakları saklıdır. Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz. Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz. Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kantonlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.</p>
--

Responsible/Corresponding Author: <i>Sorumlu Yazar:</i>	Signature / İmza	Date / Tarih
	/...../.....